BIBLIOTHEEK VAN VERRE REIZEN EN ZEVEN ZEEËN

ANTHONY VAN KAMPEN

WIJKENDE WILDERNIS

ONDER
KANNIBALEN
EN
CHRISTEN-PAPOEA'S

TWEEDE DRUK

Met 55 foto's

UITGEVERIJ C. DE BOER JR. / AMSTERDAM

Copyright, 1956, by Uitgeverij v/h C. de Boer jr., Amsterdam
Foto's van Denninghoff Stelling (26)
MLD (1), Boendermaker (1), P. J. Zick (3), P. van der Wel (2),
Venema (3), Van Lawick (2), Cowan jr. (4)
Druk 'De Mercuur', Hilversum

Een paar dagen voor mijn vertrek van Nieuw-Guinea naar Nederland reed ik met iemand, die daar al jaren woont, langs de brede kronkelweg van Dok V, via Hollandia-Haven, naar Hollandia-Binnen.

Het was avond en volle maan.

In de diepte, links van ons, lagen de Humbold- en Jautefabaai en beide waren volmaakt betoverd in dat uur. De oer-oude Pacific rolde gedempt ruisend aan, komend van eindeloos ver en terugkerend naar dezelfde eindeloosheid. Er was geen wind. Er was geen stem van een mens en geen geluid van een dier. Er was alleen stilte, op het pianissimo van die branding na.

De auto stopte en wij stapten uit. En toen we op die weg stonden zei de man naast me zacht: 'Zoiets zal je nooit kunnen beschrijven.' Hij wist niet dat hij op hetzelfde ogenblik de gedachten uitsprak, die mij vervulden en drukten. Omdat ik wist, veel beter dan hij, dat dit soort dingen zich niet beschrijven laat. Waartoe men komt is een benadering met woorden. De woorden, die traag en moeizaam, onwillig en armzalig komen, tenzij men een groot kunstenaar is.

Op menige bladzijde van dit boek is een poging gedaan de werkelijkheid te benaderen. De werkelijkheid van een wildernis, die dit eiland tot een der ontoegankelijkste gebieden ter wereld maakte. Van de ontstellend bloedige adat van de primitieve mens, die deze wildernis bewoont. Van moord, snellen en kannibalisme. Van de macabere rituelen, plaatsvindend in onbereikbare moerassen. Van de panische angst en dodelijke vrees, die het leven van diezelfde primitieve mens eerder tot een hel dan een paradijs maken. Van het sinistere gehuil van de snelhoorn bij het aanrijpen van de dageraad. Van de kokende hitte der vloedbossen en van de wolken muskieten.

Een benadering blijft de weergave van de hoop en wanhoop van

hen, die proberen het leven te brengen in gebieden, die het territoir van de dood lijken: van bestuursambtenaren en priesters, van zendelingen, medici en vele anderen. En een benadering blijft de weergave van de vreugde en het geluk die wij aantroffen in zo menige kampong op dat ruige, wilde, glorieuze eiland in de Pacific. Zijn er wel woorden, om dat soort dingen weer te geven? De schrijver van dit boek heeft niet de illusie ze te vinden. Hoezeer hij geboeid, gegrepen, gefascineerd was door dat land en dat volk.

Maar misschien ervaart men iets van zijn huiver, zijn verbijstering, zijn angst en zijn geluk die hij daar onderging. De huiver en het geluk, toen hij opnieuw door en langs die jungle trok, die een Amerikaan noemde The Devil's Own Country, maar die snel bezig is te worden: het huis der Papoea's.

Een huis zonder angst, zonder ziekte en zonder honger. Zonder moord en zonder duivels.

Van dat huis zijn de fundamenten gisteren gelegd.

Vandaag trekt men de muren op.

Boek I

ASMATTERS

1

PASOEDJIE, DE JONGE ASMATTER, ZAT BIJ z'n vuurtje in het mannenhuis van Ajam, en zijn hart was vol van moord.

Het huis stond op de smalle, modderige rivieroever, in de schaduw van het regenwoud erachter, en het licht van de jonge maan en de sterren. Het leek, zoals het daar op een geraamte van dunne stammen rustte, op een reptiel. Overdag had het iets van een kazerne.

De rivier stroomde geluidloos voorbij, in de richting van de Flamingobaai en de zee, die niet ver waren.

Door de duisternis vlerkten nòg duisterder zwermen vliegende honden. De grote cicaden waren, sinds de schemering was begonnen, bezig het bos te vullen met hun eindeloos gesnor en gesis. En soms begonnen alle honden van de kampong tegelijk te huilen. Droefgeestig, moedeloos, nameloos triest. Brulkikkers gingen onstuimig en onbeheerst tegen elkaar te keer.

Uit de atap dakbedekking van het mannenhuis kringelde rook. Hij steeg traag en recht omhoog als rook van een dovend offervuur.

Een naakte man kwam aansluipen, onhoorbaar over de opgedroogde, grijze modder van de oever, en verdween geruisloos in de deur van het huis. Hij was als een schim opgedoken en als een schim weer in het duister opgelost. Op hetzelfde ogenblik verborg de maan zich achter een dik wolkendek. Het was alsof iemand daarboven een scherm dicht trok om de aarde beneden in nòg meer duisternis te hullen.

Tegelijk kraaide een haan. En dat kraaien was als een signaal, een felle waarschuwing.

De brulkikkers zwegen. Er huilde geen hond meer. Alleen de grote cicaden gingen door, nerveus, gejaagd, opgezweept rondom dat vreemde, sinistere huis aan de rand van de wildernis. Het huis dat, nu de maan verdwenen was, nog meer deed denken aan een monsterlijk dier uit de voor-wereld, aan een gigantische duizendpoot uit de verre oertijd.

Dit alles ging buiten Pasoedjie, de Asmatter, om. Hij zat doodstil bij zijn vuur en staarde voor zich uit. Soms volgden zijn ogen de tjitjak, die langs de wanden van het huis achter z'n eigen schaduw aanflitste, met het felle, oude, verdroogde kopje naar muskieten happend, die hem rakelings voorbij vlogen.
Er brandden meer vuurtjes in het mannenhuis en het schijnsel ervan wierp zich uitrekkende en weer ineenkrimpende silhouetten op de wanden. De jongen zag ze niet, hoewel zijn ogen erop gericht waren.
Een oude man stond langzaam op en ging vuur halen uit het vuur van een ander. Niet eenmaal volgden Pasoedjie's ogen de bewegingen van die man. Toen zijn eigen vuur dreigde te doven, rekte hij zijn arm uit en trok wat droge stukken hout van het rek boven hem naar zich toe. Hij deed het gedachteloos.
Aan de overzijde waren vijf, zes mannen aan het praten. Ze spraken hard en het was in heel het huis te horen. Maar Pasoedjie hoorde hen niet. Verderop in het huis ontbrandde een twist tussen weer andere mannen. Het ontging hem evenzeer.
Hij zat daar zo al langer dan een uur. Sinds het ogenblik dat hij de sago en sagorupsen had gegeten, die zijn avondmaal vormden. Hij had er niets van geproefd, hoewel hij honger had.
Hij dacht maar aan één ding. Aan moord. En daar was reden genoeg voor.

Hij wist dat ze gekomen waren: tweeëntwintig mannen, twee vrouwen, vijf kinderen en de catechist. Allen van kampong Jipajer. Jipajer, het dorp dat hij zo bitter haatte. Niet vanwege een heel oude vete tussen Jipajer en Ajam, omdat zich verscheidene in Jipajer als kind geroofde vrouwen in Ajam bevonden. Die bevonden zich in Jipajer tenslotte ook van Ajam.
Er was een andere oorzaak. Pasoedjie's vader was door de Jipajers vermoord. Enkele jaren geleden was hij voorbij Jipajer gekomen. De avond was komend en hij had zijn prauw, een uitgeholde boomstam, naar de rivieroever gepaddeld, op de plaats waar Jipajer lag. Hij was niet helemaal zeker geweest van een gastvrije ontvangst, maar hij waagde het er die avond op. Tenslotte kun je niet eeuwig vijanden blijven. Bovendien had hij honger. En hij was niet bang.
Toen zijn kano in de modder vastliep, kwamen de mannen van Jipajer naderbij. Ze richtten hun speren niet op hem, noch wierpen ze kalk naar hem, symbool van vijandschap. Integendeel, ze

haalden hem dansend in. Ze waren verheugd dat hij gekomen was. Twintig mannen van Jipajer sprongen uitgelaten om hem heen en ze dansten hem in.
Nauwer en nauwer werd de kring. En wilder en wilder werd er gedanst. Toen sprong een van de mannen naar voren en stak zijn kasuarisdolk met alle kracht die hij bezat recht in het hart van Pasoedjie's vader. Hij stierf op hetzelfde ogenblik. Daarna werd hij gesneld. En nog diezelfde avond strekte zijn lichaam de mannen en vrouwen van Jipajer tot voedsel.
Het was een paar jaar geleden gebeurd, maar niemand in Ajam was het vergeten. Dit soort dingen wordt nooit vergeten, noch in Ajam, noch in Ewer, noch in Sjoeroe, noch waar dan ook in de Asmat. Iedere moord moet gewroken worden en ook deze zou dat eenmaal. Er drukt op een Asmatter geen groter verplichting dan de wraak. Wie niet wreekt is geen man.
Ze waren die namiddag gekomen met vier prauwen onder leiding van de catechist uit Jipajer. Deze was een Papoea uit de Mimika. Hij behoorde tot de mannen, die pas sinds enige tijd in de Asmat woonden. Witte mannen, die tòch geen schimmen waren. Alle andere witte mensen waren in hun ogen schimmen, gekomen uit het dodenrijk. De mannen, die overal in de Asmat vertelden dat er een einde moest komen aan wraak en weerwraak. Die wonderlijke dingen deden met zieken. Die vreemde en allervreemdste verhalen hadden verteld. Uit gebieden, die iedere Asmatter voor onbestaanbaar had gehouden. Het waren wonderlijke mensen, die op de een of andere manier grote macht bezaten. Ze kenden geen angst. Ze bezaten zelfs geen wapens. Ze kwamen op een dag zo maar aanroeien in een prauw, zonder speren en zonder dolken. De mannen, die steeds opnieuw herhaalden dat er niet gemoord mocht worden, niet gesneld en geen mensenvlees gegeten.
Maar van Jipajer waren ze die dag gekomen en in bijna alle harten van de bewoners van Ajam was de wraak opgelaaid. In die van de mannen, en meer nog in die van de vrouwen.
Vooral echter in het hart van Pasoedjie, de zoon, die zijn vader had te wreken.

Die nacht kwamen er vrouwen bij of in het mannenhuis. Welke vrouwen dat waren wist hij niet. Maar ze verweten Pasoedjie dat hij niet opstond en zijn vader wreekte.
Misschien stonden ze voor de deur van het mannenhuis, dat ze niet betreden mochten. Misschien stond daar de zuster van zijn

vader, die hem krijsend zijn lafheid verweet. Misschien was het wel zijn moeder. Of de medicijnvrouw, de oude heks, die tòch geen kinderen meer krijgen kon. Of wellicht was het de moeder van zijn vermoorde vader, als die tenminste nog leefde. En stond daar niet achteraan, juist nog zichtbaar voor de jonge man, zijn jonge, felle vrouw te heupwiegen? Hij bezat geen enkele kop en was dus in het oog van de vrouwen, die in zaken van het huwelijk beslissen, nog in het geheel geen man. Hij was nog maar een jongen. Eerst als hij een kop, en nog beter enkele koppen, thuisbracht, had hij recht van spreken. Niet eerder.
De vrouwen hadden hem beledigd. Felle verwijten, honende beledigingen waren hem naar het hoofd geslingerd. Hij was desondanks doodstil blijven zitten, maar zijn hart was bijna gebarsten van schaamte. Hij verkeerde in twijfel, hij wist niet wat hij moest doen. Op zijn borst hing een klein voorwerp, dat hij gekregen had van een der witte mannen, die van verre kwamen. Een klein, blinkend metalen kruisje. Het was een soort teken, een herkenning. Het betekende dat je ergens bij hoorde, iets wat totaal nieuw was. Het had te maken met een heel andere wereld.
Pasoedjie wist dat zijn hart hem zei: Ga naar het huis, waarin de mannen van Jipajer zijn, en wreek je vader. Hij wist ook dat de witte mannen het hem verboden. Hij zat gevangen tussen twee werelden: zijn eigen wereld, zijn eigen eeuwenoude adat, en die nieuwe wereld, waarvan het herkenningsteken dat kleine, metalen kruisje was.
Een van de vrouwen, waarschijnlijk de heks, was naderbij geslopen. En ze had uit zijn vuur een stuk smeulend hout genomen Ze aarzelde even en drukte het vuur toen op zijn borst.
Op hetzelfde ogenblik stortte zijn gedachtenwereld als een chaos in elkaar. Hij zag vuur en duisternis. Hij zag de glinstering van het metalen kruisje en de glans van zijn dolk, uit kasuarisbot vervaardigd. Hij was ineens boordevol moord, met op de achtergrond van zijn gedachten nog flitsen van die uitdagende en woedende vrouw. En andere gedachten.... van het gemak, waarmee hij zich nu, op dit ogenblik, een kop kon verschaffen. Vlak bij huis! In zijn eigen kampong! Hij hoefde nu niet dagenlang te roeien, en eindeloos in de prauw zijn eigen plaats in de rij te bezetten en zijn beurt af te wachten. Het was een kans als nooit te voren. Op dat moment keken de andere mannen naar hem. Het was alsof er een elektrische ontlading door het mannenhuis ging. Ze wisten dat het zover was. Ze wisten het, na elkaar urenlang de helden-

daden van hun voorvaderen verteld te hebben. Na elkaar moed ingesproken te hebben. Na elkaar steeds opnieuw gezegd te hebben dat er geen gevaar was. Dat die anderen nu wel sliepen. Dat de overval niet kòn mislukken. Na steeds weer de krabben en de vis en de sagolarven gegeten te hebben, die de vrouwen bij de deuropening waren komen brengen. Veel eten, omdat het toch feest zou worden? Indien de vrouwen van Ajam van één ding overtuigd waren, dan daarvan. Dat feest zou hun niet ontgaan. Heel de nacht waren ze niet in staat te slapen. Ze roken het bloed van de mannen van Jipajer. Geen macht ter wereld kon hun dat bloed ontnemen.
Ze spraken fluisterend over wat ging komen. Er zouden weer koppen zijn. En onderkaken. En er zou vlees zijn. De grote sagokoeken lagen al gereed om vermengd te worden met de hersenen van de mannen uit Jipajer, die nu nog rustig sliepen en dachten gastvrij ontvangen te zijn. Elk van de vrouwen zou haar deel van de maaltijd krijgen. Elk zou die dag iets sterker worden door de kracht van het zo felbegeerde voedsel.

De ochtend, volgend op die nacht, maakten de Jipajers zich gereed te vertrekken. Ze hadden gegeten en liepen naar de oever, waar hun prauwen klaar lagen. Op dat ogenblik gebeurde het.
Ze zagen een aantal mannen van Ajam komen aanrennen. Ze bleven staan, verstijfd van schrik. Er begon hun iets duidelijk te worden. Maar er werd hun geen tijd gelaten verder te denken. Ze zagen de ogen van de anderen. Ogen die, zoals de catechist later tijdens het verhoor zei, al niet meer reageerden. Het waren de ogen van Asmatters die gaan moorden. Die ogen stonden in gezichten, besmeerd met donkerrode kleurstof.
Pasoedjie was de voorste.
Een paar bewoners van Ajam deden een zwakke poging de aanvallers tegen te houden. Vergeefs. Er viel niets meer tegen te houden. De speren vonden hun doel. En zo ook de vlijmscherp gepunte kasuarisdolken. De Jipajers die binnen waren kregen evenmin een kans te ontkomen. Ook zij vielen en ze vielen snel. Niet een van hen had ook maar een kans aan de dodelijke wapens te ontkomen.
Andere Ajammers renden naar het mannenhuis, waar een deel van de Jipajers zich bevond. Ze stortten zich op hen en ook daar vielen de mannen een voor een. Op een aantal na, die in het huis van de catechist van Ajam vluchtten. De kepala, het dorpshoofd

Ewok, probeerde opnieuw voortzetting van de moord te voorkomen, maar zijn pogingen hadden geen enkele zin. De mannen van Ajam drongen, dronken van moord, dronken van bloed, het huis binnen en maakten een eind aan het leven van de laatste nog levende Jipajers.

Ze stierven allen. Op de drie kinderen na.

Daarna vond het snellen plaats. Van ieder lichaam werd het hoofd afgenomen. En toen kwamen de vrouwen. Van heel het treurspel was hun niets, nog niet het allerkleinste detail, ontgaan. Ze wisten dat dit komen moest en ze wisten dat het zo goed was. Het was nooit anders geweest en zo moest het blijven. Niemand van hen kon zich een voorvader herinneren, of een verre overgrootmoeder, die in haar tijd géén koppen had begeerd. En die niet verzot was op het vlees van vijanden. Ook zij wisten dat de witte mannen alles deden om hùn mannen zover te krijgen, dat ze geen koppen meer zouden halen, maar ze hadden als vrouw middelen genoeg om dit streven te beletten. Ze weigerden sago te kloppen. En ze stonden niet toe dat de mannen bij hen kwamen, als het avond was, of in de nacht. Ze wilden mànnen bij zich hebben. Géén kinderen. Wie geen koppen bracht was een kind. In Ajam en in de hele Asmat.

Er zouden koppen zijn!

Ze namen de rompen van de dode Jipajers en gingen die bewerken. Volgens de kunst, de rite, die zo oud was als de geschiedenis van de stam der Asmatters. Een ceremonieel, dat hen opwond, fascineerde, in trance bracht.

De rompen werden bewerkt, die van de mannen en die van de vrouwen. Alles volgens dat oude, oeroude ritueel van een volk, dat tienduizenden jaren door de historie werd vergeten. Het tafereel dat zich die dag in kampong Ajam afspeelde was niets zeldzaams in de Asmat. Het was geen uitzondering, hoewel de witte mannen, die de metalen kruisjes gaven aan sommigen der bevolking, dagenlang met de mannen spraken en het ritueel, dat ze het vreselijkste ter wereld noemden, verboden.

Het ritueel van het bewerken der lichamen. En van het gereedmaken ervan voor de maaltijd, waaraan bijna heel Ajam ging deelnemen. De sago lag reeds urenlang klaar. De vuren brandden. De vrouwen waren wilder, opgezweepter dan ooit. Het was ook al weer zo lang geleden dat er gemoord was, gesneld en gegeten.

En zo begon het feest van Ajam, op de 29ste april van het jaar onzes Heren 1956.

De dag daarop volgden nog drie slachtoffers. Het waren de drie kinderen, die tot zolang in leven waren gebleven. Ook zij werden gedood, gesneld en gegeten.
Twee mannen bleven gespaard: de beide catechisten, die van Jipajer en die van Ajam. Er was geen aanleiding hen in het lot van de anderen te doen delen.
Zij tweeën waren het, die na de maaltijd het huis, waarin de slachtpartij had plaatsgevonden, gingen reinigen. Er waren overblijfselen, er waren beenderen en haren, en er stroomde bloed over de vloer van boomschors. Ze deden het op de dag, volgend op de maaltijd. Ze brachten de weinige stukken huisraad naar buiten en legden die in de zon om te drogen. Ze brachten, voor zover mogelijk, alles weer in orde.
En daarna gingen ze slapen. Ze waren zeer onder de indruk van het gebeurde en het leek hun dus het verstandigste eerst eens een behoorlijke rust te nemen, teneinde wat op verhaal te komen.
De dag daarna bespraken ze de situatie. Heel Ajam was nog in staat van opschudding. Mannen en vrouwen verkeerden nog steeds in een uitgelaten feestroes. Het was de oude roes, die altijd over hen kwam na het grote feest. Alleen de twee catechisten maakten zich wat zorg over de gevolgen van dat feest.
Ze overlegden wat hun te doen stond en besloten dat het toch wel verstandig zou zijn de Kompenie langzamerhand op de hoogte te stellen van de plaats gehad hebbende gebeurtenissen. De Kompenie was er sinds ruim een jaar, en niet zo heel ver weg, in Agats, nauwelijks twee-en-een-half uur varen met de prauw bij afgaand water.
Ze vertrokken.
Ze haastten zich niet, omdat ze van het standpunt uitgingen dat er aan de zaak toch niets meer te veranderen was. En waarschijnlijk eveneens, omdat ze er geen behoefte aan gevoelden om de verwijten van de Kompenie eerder over zich te laten komen dan strikt noodzakelijk was.
Ze roeiden de rivier, de Oetoemboewee, af. Het was dag en de rivier bleek bezaaid met prauwen uit Ajam. Er werd geschreeuwd en gezongen. Er heerste nog steeds een uitbundige stemming.
Halverwege rustten ze uit. En nadat ze dat gedaan hadden, gingen ze vissen. Waarom zouden ze eigenlijk niet vissen, als er vis in de kali aanwezig was?
Tenslotte roeiden ze door naar Agats, waar ze de toean besar van de Kompenie opzochten. Ze vertelden hem wat zich twee dagen en

een dag tevoren in Ajam had afgespeeld na de komst der Jipajers. De man van de Kompenie, een Controleur van het Binnenlands Bestuur, hoorde hen aan en hij wist, van het eerste woord af, welk drama zich had afgespeeld in zijn ressort. Hij zuchtte.
Hij ondervroeg de twee mannen en informeerde naar de details. Hij wilde een duidelijk beeld van de feiten hebben.
Het was een wonderlijk gesprek. Ja.... ze hadden eerst alles goed gereinigd.... de tikars, de slaapmatten, hadden ze buiten gelegd om te drogen. Ja.... en toen waren ze gaan eten, omdat ze honger hadden. En daarna hadden ze alles besproken. Om vervolgens te gaan slapen....
De Controleur vroeg of ze wel goed geslapen hadden.
Ja, ze hadden uitstekend geslapen, die nacht. Net als altijd, voegden ze er ter verduidelijking aan toe.
Of ze ook gedroomd hadden? vroeg de Controleur.
Gedroomd....? Nee, dat hadden ze niet, voor zover ze zich konden herinneren. Waarom vroeg de toean besar zoiets eigenlijk? Waarom *zouden* ze gedroomd hebben? En waarvan....?
Maar ze hadden het toch wel nodig gevonden, om naar Agats te komen, nietwaar? vroeg de Controleur.
Ja, dat wel, zeiden ze.

De Controleur van Agats, de onderafdelingschef van de Asmat A. Scheele, staarde voor zich uit en dacht na. Hij wist dat dit een ernstige zaak was. Maar hij wist ook, dat het niet de énige ernstige zaak in de Asmat was. Hij wist dat er door meer kampongs dan alleen Ajam gemoord en gesneld werd, dat er kannibalisme heerste. Er werd op alle mogelijke manieren, zowel door het Bestuur als door de Missie, tegenin gegaan, maar telkens laaide het oude vuur weer op.
Hij wierp een blik op de kalender. Het was begin mei. In begin maart waren voorbij Warse, tussen de Oetoemboewee-rivier en de Eilanden-rivier, twee prauwen uit Manep aangevallen. Resultaat: achtentwintig doden. Op de 19de maart snelden bewoners uit Kaimo aan de Eilanden-rivier bij de Wildeman-rivier drieëntwintig mannen. Op 20 maart overvielen bewoners van Kaimo en Jaosekor, die buren zijn, Amborip aan de monding van de Eilandenrivier. Het volk van Amborip had het geluk van z'n leven. Het was namelijk toevallig niet aanwezig. Het resultaat was voor de aanvallers nauwelijks de moeite waard: een man werd gesneld en een vrouw geroofd.

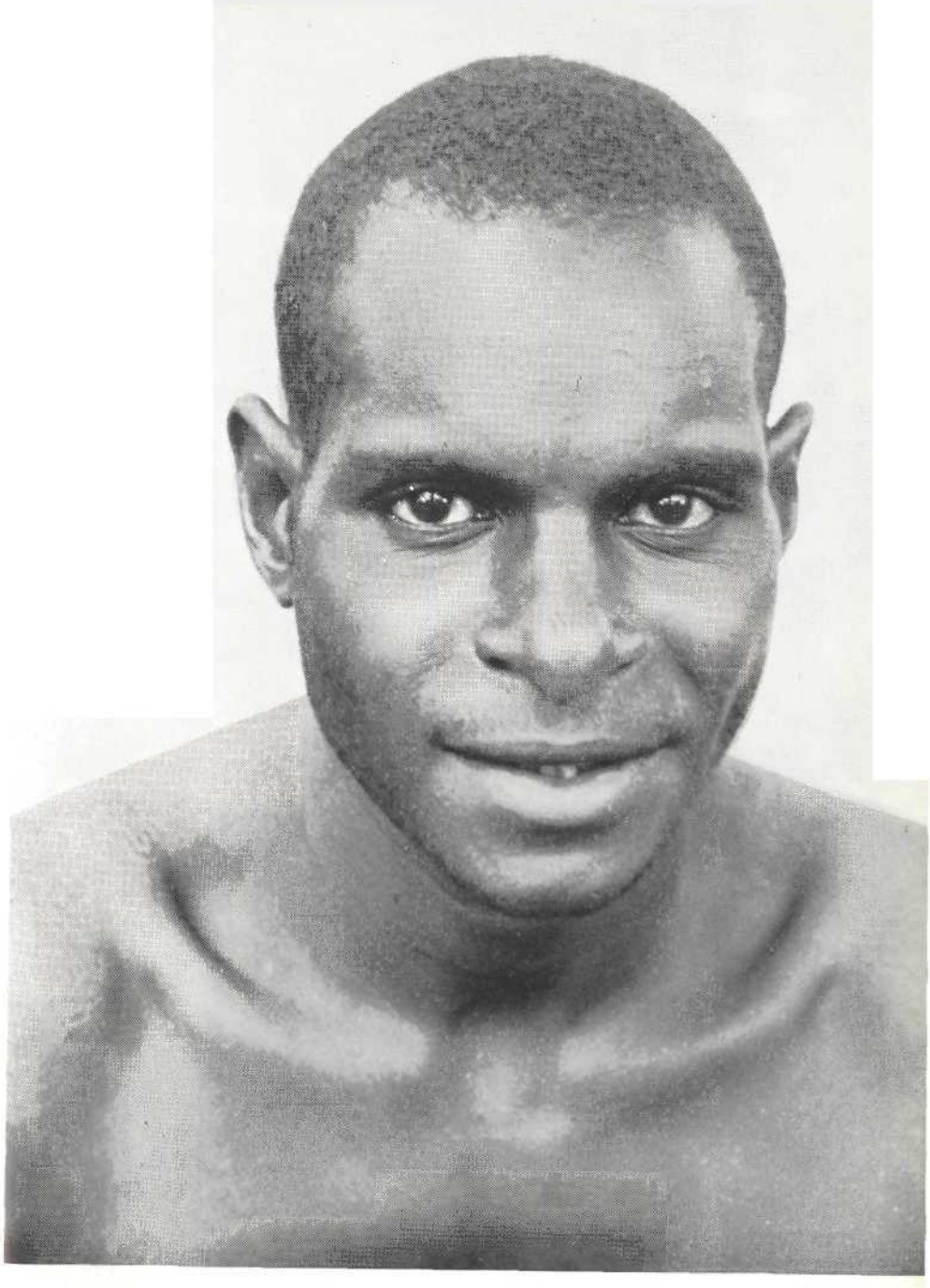

Pasoedjie.... Zijn hart was vol van moord....

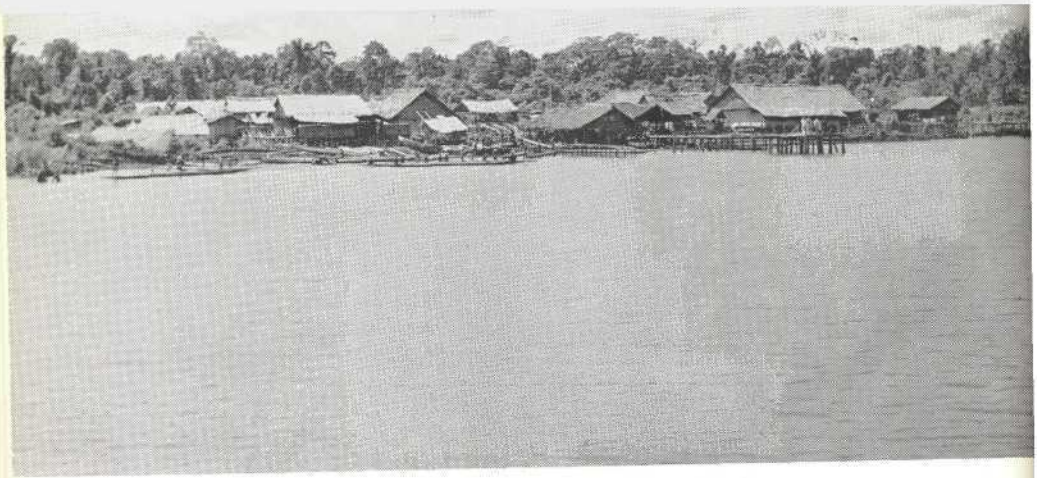

Kampong Agats, waar de bestuurspost van de onderafdeling Asmat is gevestigd. - *Onder:* De MLD-Catalina landt op de Oetoemboewee-rivier in de Asmat.

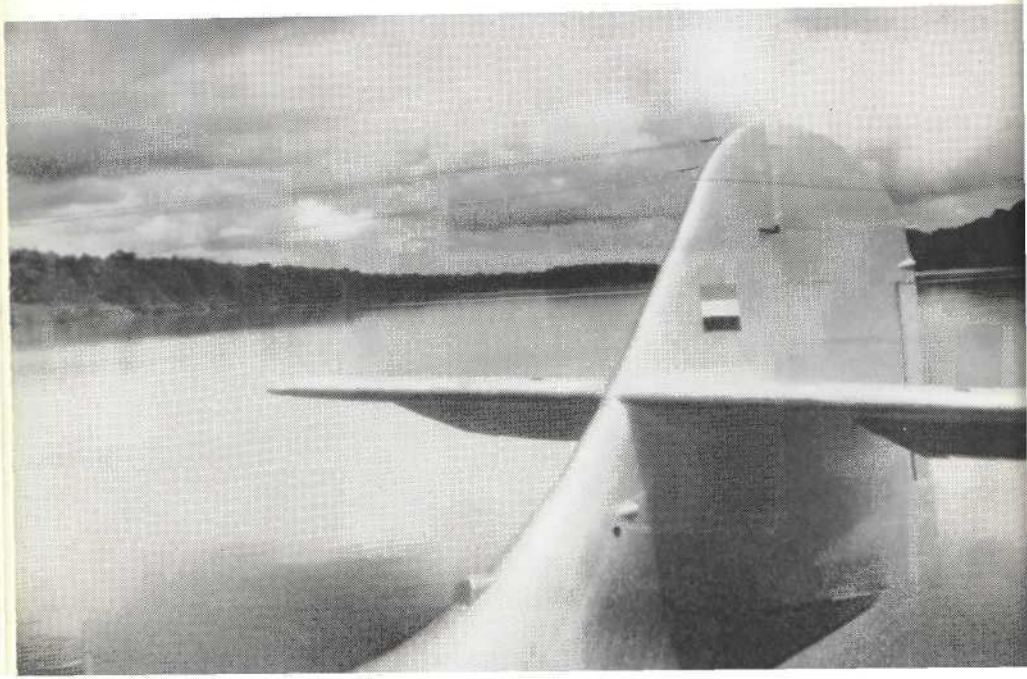

Op de 23ste april verenigden zich mannen van Kaimo en Jaosekor opnieuw. Ze vermoordden vierentwintig mensen uit Damen en staken vervolgens de huizen in brand. Op de 20ste april moest er gesneld zijn tussen Iow en Biwar. Op de 27ste april had Atsj een sneltocht besproken, waarvan enkele bijzonderheden bekend waren geworden. Op de 29ste april riep het overvallen Damen de mannen van Ajam en Warse op, om gezamenlijk de overvallers van Kaimo en Jaosekor aan te grijpen.
Dit was wat de Controleur wist. En hij maakte er zich in het geheel geen illusie over dat er niet meer gebeurd was, of te gebeuren stond. Hij wist echter één ding zeker: er moest ingegrepen worden. Ditmaal zou er niet alleen met de moordenaars worden gesproken. Er zou niet alleen overleg zijn. Het was het moment om metterdaad in te grijpen. Dat moment was er thans voor het Bestuur en voor de Missie.
Hij stond op en liep naar zijn radiotelefonie-apparaat en probeerde verbinding met Merauke tot stand te brengen. Het was noodzakelijk, dat hij zo snel mogelijk contact kreeg met de Resident van Zuid-Nieuw-Guinea. Er moest een plan worden gemaakt voor een actie, die tot gevolg zou hebben dat er voorgoed een einde kwam aan deze barbaarse praktijken.
Op dat kritieke ogenblik liet het apparaat hem in de steek. Telkens opnieuw probeerde de Controleur leven in het toestel te krijgen, maar zonder resultaat.
Inmiddels verstreek de tijd en hij wist dat er niet langer kon worden gewacht. Hij verliet zijn huis, en begon een aantal maatregelen te nemen.

In Ajam werd op datzelfde uur het feest voortgezet. Er was geen vrouw, die er aan dacht naar de sago-tuinen te gaan. Er was geen man, die er met z'n prauw op uit ging om te vissen. Men was dronken van vreugde, dronken van overmoed, dronken van het genoten vlees en dronken van het bloed van de mannen van Jipajer.
De hel was los in Ajam.
Het was de hel, die generaties Asmatters vóór hen beleefd hadden. Het was het oudste, het meest klassieke ritueel, dat de stam kende. Wat gebeurd was, was feitelijk datgene, waarop het bestaan van de stam zich baseerde: wraak en weerwraak, moord en wedermoord. Gevolgd door snellen en kannibalisme.
Er was er waarschijnlijk niet één, die een ogenblik dacht aan

mogelijke consequenties, hoewel men het standpunt van de witte mannen van de Missie kende, en eveneens dat van de Kompenie. Missie en Bestuur.... die waren er toch niet! En waar ze waren.... dat was zo ver.

Misschien dat Pasoedjie, de jonge Asmatter, wiens vader zo veelvuldig was gewroken, een ogenblik naar dat kleine, onopvallende, metalen kruisje op z'n borst keek. Misschien ook niet. Niemand zal het ooit te weten komen.

Hij zat weer in het mannenhuis en verzorgde zijn vuurtje.

Hij zat daar jong en sterk. In de schemering van het huis deed hij, met z'n slanke lichaam, dat niet ontsierd werd door huidziekten, haast aan een worstelaar, een bokser denken. Hij had een mooi lijf, dat er schoner, zindelijker uitzag dan dat van de meeste kampong-bewoners.

Hij dacht aan de overval, aan de moord, aan het snellen en aan wat daarna gevolgd was. En toen hij alles overdacht, kwam er een grote rust en een volmaakte tevredenheid over hem. Hij wist dat zijn vader, en zijn grootvader, en al zijn voorvaderen daarvóór tevreden over hem waren. Hij had gedaan wat gedaan moest worden. Hij had zijn plicht vervuld. Hij had gewroken. Hij was een goed zoon. En hij was een man. Nu ook in de ogen van zijn vrouw, die jonge duivelin.

Hij zat daar zeer onschuldig en er was geen spoor van moord meer in zijn hart. Er was gemoord, gesneld en gegeten. Alles was voorbij. Een grote rust, een volmaakte vrede, daalde neer in de ziel van Pasoedjie, de Asmatter, wonend in kampong Ajam, aan de Oetoemboewee-rivier.

Maar hij wist niet welk apparaat hij in werking had gesteld op het moment dat hij was opgesprongen, nadat het gloeiende hout, dat die oude vrouw hem op de borst gedrukt had, hem schroeiend, zengend, brandend op zijn kinderlijke plichten had gewezen.

2

EEN DAG LATER VLOOG IK MET EEN VLIEGboot, een Catalina van de Marine-Luchtvaart-Dienst, naar de Asmat. We waren met geen groot gezelschap: wat mobiele politie uit Merauke, Monseigneur Tillemans, Apostolisch Vicaris van Zuid-Nieuw-Guinea, de Commandant Zeemacht in Nieuw-Guinea, Commandeur de Neeve, en de Resident van Zuid-Nieuw-Guinea, A. Boendermaker.

Gevlogen werd door bootcommandant P. M. van der Wel, luitenant-ter-zee-vlieger I, een der meest ervaren vliegers van de MLD. Naast hem zat overste Den Hollander, Commandant van het Marine-Vliegkamp Biak.

Beneden ons schoof datgene voorbij, wat het beste kan worden gekarakteriseerd met: de Biesbos van Nieuw-Guinea. Het gebied van grote rivieren en eindeloze moerassen. En van kleinere rivieren, nòg kleinere, van nauwelijks zichtbare watertjes en van kreken. Bruin-grijs is de kleur van de grote kali's, die zich als enorme slangen door een onafzienbaar groene wereld kronkelen. Bruin zijn ook de delta's aan de kust.

Een stuk vrijwel onbekende wereld. Een gebied, dat sinds enkele jaren bezig is verkend te worden door Bestuur en Missie. Hier en daar bevoer men zo'n rivier. Op enkele plaatsen werd contact met de bevolking gemaakt. Een eerste contact. Maar andere stukken bleven ònverkend.

Onder ons vergleed een brok terra incognita, onbekende, onbetreden aarde van Zuid-Nieuw-Guinea. Het lag daar schijnbaar verstild, onbewoond, vredig. Het lag daar als een niemandsland. Het lag daar zo verlaten, alsof er sinds de schepping verder niets mee was gedaan.

Een enkele maal minderde de vliegboot hoogte. Het groene land kwam naderbij en ineens zagen we dicht langs de donkerbruine oevers kleine, smalle dingen wegschieten. Prauwen. Uitgeholde boomstammen. In die stammen zaten mensen, hoewel we te hoog waren om ze te zien. Ze schoten als snelle, verschrikte insekten de

oever in en verdwenen in een der honderdduizend kreken en kreekjes van het moeras beneden ons.
Ik zat tegenover Monseigneur Tillemans. De avond tevoren, in Merauke, had ik hem gezien in de witte, stijfgestreken toga, omgord met een glanzend zijden paarse sjerp. De Bisschop. Diezelfde Bisschop zat nu te turen door het beslagen ruitje van de 'blister' van de Catalina. Hij droeg kort kaki, oude schoenen en een verschoten baskenmutsje. Men moest *weten* dat hij een Bisschop was. Op z'n knie lag een met potlood geschetste kaart van het gebied dat we overvlogen. Telkens tekende hij er iets bij: nu eens werd een bocht in een kali gewijzigd op die kaart, dan weer vulde hij die aan met een der kleine kampongs, die af en toe zichtbaar werden op de oevers der rivieren.
We vlogen over het gebied, bewoond door een der wildste, ongetemdste stammen ter wereld: die der Asmatters. Ruw aangegeven omvat dat gebied het land tussen de Torpedoboot-rivier en de Eilanden-rivier, en dan voornamelijk het stroomgebied van de in de Flamingobaai uitmondende rivieren als Oetoemboewee, Lorentz-rivier, Noordwest-rivier en Eilanden-rivier. In dat gebied wonen deze mensen, die aanvankelijk niet Asmatters genoemd werden maar Mánowe's. Asmatters bleken echter iets tegen die naam te hebben, hoewel men eigenlijk niet begrijpt waarom. Hij betekent 'eetbare mensen', hetgeen dus volkomen met de werkelijkheid klopt. De naam Mánowe is echter afkomstig van het aangrenzende Mimika-gebied en wordt als een belediging, een scheldwoord beschouwd. Mimikanen en Asmatters zijn doodsvijanden van elkaar. Zèlf noemen ze zich Asmat-o. En dat betekent: 'de eigenlijke en enige mens'. Uit hoeveel van deze mensen de stam bestaat is niet bekend. Men schat tussen twintig en vijfentwintigduizend. Het kunnen er iets meer zijn. En ook best wat minder. Men verkende slechts een deel van hun woongebied.
De stam valt uiteen in verscheidene groepen. Daar is de Jönigroep, wonend in het stroomgebied van de Torpedoboot-rivier tot aan de Lorentz-rivier. Er is de Ewer-Sjoeroe-Ajam-groep. De groep van de Eilanden-rivier en de zogenaamde boven-rivier-groep. Voorts zijn er allerlei onderlinge vermengingen. En de stam is niet bijzonder honkvast, maar wisselt vaak van woongebied en kampong. Geen eenvoudige zaak voor diegenen, die precies die woongebieden willen aangeven op kaarten en in rapporten.
Een paar jaar voor de Tweede Wereldoorlog deed de Missie een poging contact met de Asmatters te krijgen. Enkele schooltjes

werden gesticht, maar de oorlog maakte een einde aan de poging.

We gingen lager vliegen en duidelijker begon zich dit water-land af te tekenen. Wat daar onder ons lag was één onmetelijk vloedbos, een gebied dat eigenlijk water noch land is, iets als een tussenvorm. Een land van de regen ook. Het regent hier driehonderd dagen van het jaar. Een land, naar westerse begrippen volmaakt onbewoonbaar voor *mensen*. En daar wonen de Asmatters.
Grote kampongs doken op aan de rivieroevers. In sommige ervan wonen zeshonderd tot duizend mensen. Dat is veel naar Nieuw-Guinese maatstaf. De reden? Meer veiligheid. Het is een land van angst en moord en vervolging. Voor velen een hel op aarde. Misschien het wildste, bloedigste, meest barbaarse land ter wereld.
De kleine, bruine hutten op de grijs-zwarte mangrove-modder beneden ons maakten een vredige indruk. Maar daar *was* geen vrede. In de Asmat kent men alleen een soort permanente staat van beleg. Geen Asmatter is een uur van z'n leven zeker. Omdat de gedachten van iedere Asmatter doorgaans vervuld zijn van slechts twee hoofdgedachten: snellen en kannibalisme.
We vlogen een paar uur over het land. Nooit kwam er een einde aan de rivieren, die zich altijd weer in nieuwe bochten en gigantische kronkels voortzetten. Nooit kwam er een einde aan die bruin-groene zee, doorsneden van een labyrint watertjes.
Toen bracht de boot-commandant zijn toestel in positie en daalden we. Onder ons lag de Oetoemboewee-rivier. Het was alsof wij stillagen in de hemel en de brede kali tegen ons opsprong. Er hing een rode gloed, een rossige mist boven het land. Ik had de indruk dat de rivier bloedrood omhooggeheven werd.
Het landen was geen eenvoudige zaak. Niet omdat Catalina's niet dagelijks op onbevaren en niet-verkende stromen plegen te landen, maar door de aanwezigheid van veel drijfhout. Enkele malen had Van der Wel z'n machine over de stroom gevlogen om die te observeren. Het leek veilig. Maar één ding bleef hem onbekend: de aanwezigheid van zwevend hout. Zwevend, net even onder de oppervlakte. Wat indien de Catalina in contact zou komen met dat onzichtbare gevaar?
De landing verliep zonder enig incident. En terwijl het schuim nog tegen de ruitjes van de koepel aansloeg, probeerde ik iets te zien van datgene, wat zich op de rivier afspeelde. Want al dalend had ik flitsen gezien van aan- en wegschietende prauwen. In die prauwen stonden de Asmatters. Ik was uitermate nieuws-

gierig naar *dit* soort mensen, na wat ik er de laatste dagen over had vernomen. Eerst in Hollandia en daarna in Merauke.
Door de geopende ruitjes golfde de hitte naar binnen. Een klamme, vochtige hitte. De rivier was bruin van meegevoerd slik. Voor ons, op een paar honderd meter afstand, was iets dat aan een steigertje deed denken. Daar was de bestuurspost: Agats. Daar woonde de man, die het Nederlandse gezag in dit deel van het Koninkrijk vertegenwoordigde.
Prauwen schoten op de Catalina af. Ze voeren in een V-vorm en waren opvallend snel. De mannen erin záten niet te roeien, ze deden het staande, met paddels ter lengte van ongeveer drie meter. Sommige ervan eindigden in een sierlijke pluim.
In de voorste zag ik duidelijk de grote, forse, opvallend goedgebouwde figuren. Met armen, waarop de spieren glansden in het helle zonlicht. Harde koppen. Met glinsterende, vochtig-glanzende ogen. Er waren neuzen, doorboord met groteske, zonderlinge voorwerpen. Er waren andere neuzen, die enorme witte schelpen torsten. Doorboorde oren ook, eveneens voorzien van versieringen.
Ze gingen volkomen naakt. En zoals ze daar in hun lange gestroomlijnde, zwart en bruinrood beschilderde en van indrukwekkend versierde voorstevens voorziene uitgeholde boomstammen kwamen aanschieten, was het een ogenblik een huiveringwekkend tafereel. Omdat ik wist dat deze schreeuwende, roepende kerels, die hun bogen en pijlen hadden neergelegd, harde, meedogenloze moordenaars waren. Omdat ik wist dat dit dus mannen waren van de stam, welks cultus er een is van wraak, bloed en dood. Omdat ik wist dat het bijna stuk voor stuk koppensnellers en kannibalen waren, hoe vreedzaam en hoe gastvrij ze ons op dat moment ook inhaalden.
Ze roeiden voortreffelijk en ze behielden hun evenwicht met de lange paddels. In sommige prauwen waren wel twaalf tot zestien Asmatters opgesteld. Het moesten grootmeesters in het roeien zijn. Het *zijn* grootmeesters! Die dag hoorde ik van hun prestaties op dit gebied. Ze zijn in staat tien kilometer af te leggen binnen een half uur. En gedurende twaalf achtereenvolgende uren zien ze kans een gemiddelde snelheid te ontwikkelen van acht kilometer per uur.
Ze zijn in hun varende boomstammen onvermoeid. Ze zijn er trouwens min of meer in geboren. Een missionaris in Merauke had me gezegd, hoewel ik wist dat het een grap was, dat Asmatters zwemvliezen tussen hun tenen bezaten.... Het eerste uur dat ik

in de Asmat verbleef heb ik meer dan eens die tenen bekeken. Ze waren groot en lang, maar niet door zwemvliezen met elkaar verbonden. Hetgeen me tenslotte nog verwonderde in een land met zoveel water en waar ieder soort verkeer op dat water plaatsvindt.
De Catalina moest het midden van de stroom houden en ook ons transportmiddel naar de oever was dus een prauw. Het was de eerste maal dat ik plaatsnam in een Asmats vaartuig en het was bepaald niet eenvoudig. Tenslotte zijn ze gebouwd naar het postuur van Asmatters, die in het algemeen aan de slanke kant zijn. En zij *staan* erin. Als ik was blijven staan, was ik binnen enkele seconden in de Oetoemboewee terechtgekomen. Ik ging dus zitten, en poogde me tussen beide scherpe randen van de boomstam in te persen. Het gelukte, maar met aanzienlijke moeite. De voor me staande Asmatters keken met uitpuilende ogen toe en bliezen zachtjes van verbijstering. Het was me iets waard geweest op dat ogenblik hun gedachten te weten.
Met enkele prauwen voeren we naar de modderige rivieroever en bij het steigertje van dunne boomstammetjes bereikten we het land. Het was verstandig geweest dat we reeds in het vliegtuig onze 'jungleboots', lange laarzen, aangetrokken hadden. Ik zakte op hetzelfde ogenblik dat ik het land bereikte tot ver over m'n enkels in de modder. Ik zou méér met modder te maken krijgen, in de dagen daarna, maar dat wist ik toen nog niet.
Mannen en kinderen stoven op ons af, omringden ons en namen ons op met onverholen verbazing. Monseigneur Tillemans liep vooraan en ik zag dat hij begroet werd door enkele bekenden. Twee, drie spiernaakte Asmatters vlogen op hem af, en ik zag een Bisschop, die ontroerd met z'n handen in de wilde haren van deze woeste kerels graaide. Hij was zichtbaar verheugd hen te zien. *Deze* Asmatters zouden in ieder geval wel niets met de moord van Ajam te maken hebben.
Men bleek met onze komst zeer verheugd. Dat bleek ook uit het feit dat ons stukken sago werden aangeboden. De homp die mij werd voorgehouden was groot en zag er uitermate onsmakelijk uit. Ik nam hem aan en hield hem achter m'n rug, om hem, zo spoedig er een gelegenheid was, weg te gooien. Maar de Asmatter van wie de gift afkomstig was, vertrouwde het blijkbaar niet. Hij greep opnieuw de sago en duwde die in m'n mond. Ik stikte bijna. Breed-lachend keek de man toe. Ik wilde de sago uitspugen, maar een der politiemannen zei: 'Eet 't op, het is het voedsel van de vrede. Er kan u hier niets beters worden aangeboden.'

De mannen dromden om ons heen en bekeken ons. En wij bekeken hen. Ze leken me vitaal, geïnteresseerd en bijzonder levendig. Ze waren in geen geval verlegen of teruggetrokken. Ook de jongens niet. De vrouwen bleven op de achtergrond. Ik zag er enkele vanachter hun gaba-gaba-huisjes gluren. De ouderen droegen een smalle, uit gras gevlochten schaambedekking. De jongeren waren, gelijk de mannen, geheel naakt.
Er werd tabak uitgereikt als teken des vredes van *onze* kant, en dit had uitbarstingen van enthousiasme tengevolge. Die geestdrift kwam tot uiting doordat eerst de mannen en later ook de vrouwen op curieuze manier met de dijen en billen begonnen te schudden. Ik weet niet of dit een bepaalde dans van de Asmatters is; indien dit het geval is, is het geen bijzonder esthetische. Maar ik denk dat het eerder te maken heeft met een soort afreageren van emoties. Hoewel het ook dàn een zonderlinge vorm van afreageren blijft.

Controleur Scheele kwam aanlopen op de steiger. Van hem vernamen we nadere bijzonderheden over de moord in Ajam.
Het was geen opwekkend verhaal. Het bleek moeilijk te zijn geweest de rust in Ajam te herstellen. De hele bevolking van de kampong was in een soort trance-toestand geraakt, door de overvloed aan vlees die men had verworven, en men had zich noch aan het Bestuur noch aan de Missie veel gelegen laten liggen. De Controleur had een poging gedaan de koppen in te nemen, maar toen dat gebeurd was, had Ajam een dermate vijandige houding aangenomen, dat de bloedige attributen moesten worden teruggegeven. Later, toen de grootste spanning iets was geluwd, waren ze echter opnieuw ingerekend. Zij het onder protest. Voor de mannen betekende elke kop een soort sacraal bezit, dat men slechts node zag overgaan in het bezit van anderen.
Er kwam een man naar Resident Boendermaker toe, die hem iets in het oor fluisterde. Ik vroeg hem wat het was. De Resident glimlachte een beetje droefgeestig en zei: 'Hij komt me vertellen dat een van de mannen van Ajam al een mes gesneden heeft uit een der dijbenen van de Jipajers. Omdat de verzamelaar voor het Instituut voor de Tropen zo'n goede prijs geeft voor wapens, uit mensenbot gemaakt....'
We liepen in de richting van het huis van de Controleur, steeds omstuwd door de bevolking van Agats, die waarschijnlijk intuïtief begreep, dat er zich belangrijke dingen in hun omgeving zouden

gaan afspelen. Van het gebeurde in Ajam wisten ze alles af. Niets blijft in dit land verborgen. Iedere kampong weet altijd alles van welke andere kampong aan de rivier ook.
In het huis van de Controleur zag ik op welke wijze een vertegenwoordiger van de Kroon van Nederland huist in het stenen tijdperk. Een huis van gaba-gaba en atap, staande op hoge palen in vette, glibberige, stinkende modder.
Via een trap bereikten we de ingang van dat huis. We liepen achter elkaar, en een deel der ons begeleidende Asmatters ging eveneens mee. Ik vermoedde dat ze tot bij de ingang zouden gaan en dan terugkeren. Maar ik maakte een vergissing. Ze bleven ons volgen, tot in het huis. En toen we in het huis van boomstammen en gaba-gaba gezeten waren, zaten zij er ook. Breed-uit bij de ingang. Ze keken ons aan en verloren ons geen moment uit het oog. Ze zaten zacht te fluiten en te grommen. Een paar rookten de tabak, die wij hadden meegebracht. Anderen sprongen snel achter de sigaretteneindjes aan, die wij naar beneden, in de modder, wierpen. Want dat waren voor hen kostbare voorwerpen.
Eenmaal wierp ik een hele sigaret naar een der Asmatters. Het was een reus van een kerel, met enorme biceps en een borst als van een stier. Hij graaide de sigaret naar zich toe en stak hem aan met een stuk smeulend hout dat hij als aansteker bij zich droeg. In één keer zoog hij de hele sigaret leeg. Hij moet longen hebben gehad als een blaasbalg. Ik begrijp nog niet dat hij niet barstte van de geïnhaleerde rook.
Het was daar, in dat wonderlijke huis in de modder, dat ik de eerste Europese vrouw in de Asmat ontmoette: de echtgenote van de Controleur. Mevrouw Scheele was jong en elegant. Ze liep in spijkerbroek en droeg een bijzonder flatteus bloesje. Door de openingen van haar sandalen zag ik roze gelakte teennagels. Ze zag er heel aardig uit en ik denk dat ze het enige aardige element was in de hele Asmat, die dag. Ze gaf ons de twee dingen waaraan we het meeste behoefte hadden: koel water en sterke koffie.
Ze bleek een voortreffelijke gastvrouw, maar dat ontging me het eerste half uur, omdat de situatie in dat Bestuurshuis zo bijzonder vreemd was. Daar liep een jonge vrouw, wier verschijning men zich veel beter kon voorstellen ergens op het strand van Scheveningen of dat van Nice aan de Riviera. Ze liep, alsof ze reeds jarenlang de Asmat had bewoond. Ze was in werkelijkheid eerst sinds enkele maanden in deze onherbergzame streek.
Van haar dwaalden m'n ogen af naar de open zijde van het huis,

naar de Asmatters. Ze zaten daar zoals ze overal liepen en zaten: naakt. Ze zaten rustig te roken en rustig te grommen alsof ze thuis-zaten. Een nogal zonderlinge manier van zitten. Maar de vrouw van de Controleur scheen er niets van te merken, zij reageerde er hoegenaamd niet op.
Ik dacht aan Nederlandse huizen en Nederlandse vrouwen. Geen enkele Nederlandse vrouw bewoog zich op dat moment in een zó ongelofelijk milieu als dit.
De Resident vermoedde iets van m'n verbazing. Hij keek me aan en vroeg: 'Is er iets?'
Ik wees hem op de naakte groep mannen en toen op de echtgenote van de Controleur. En ik zei: 'Hoe vind je dit?'
Hij keek eveneens van de mannen naar de jonge vrouw en zag me daarna verbaasd aan. 'Wat bedoel je eigenlijk?' vroeg hij.
Ik trachtte het hem uit te leggen, hoewel het moeilijk was de juiste termen te vinden voor datgene, wat mij zo totaal onbegrijpelijk leek.
De ander begon zachtjes voor zich uit te lachen. En hij zei: 'Vriend, je verbaast je over iets dat zoveel verbazing niet waard is. Je zult het wel leren, als je hier wat langer bent. De zaak is namelijk, dat er een groot verschil is tussen de plaats waar het schaamgevoel van mensen uit het Westen zit en dat bij Asmatters. Bij *hen* zit het niet van voren. Van achteren, om het precies te zeggen.'

Een uur later vertrokken we naar Ajam.
Het was niet veel meer dan een kwestie van starten en weer landen. Waarover de prauwen van de Asmatters met afgaand water altijd nog enkele uren doen, dat deed de Catalina in nauwelijks tien minuten.
Opnieuw een omhoogspringende kali en opnieuw aanschietende prauwen. Maar de rest was anders dan bij Agats. Er waren veel minder prauwen en de gezichten van de mannen in de boomstammen waren niet als die van de kampong vanwaar wij kwamen. Het waren andere ogen. Er was iets vreemds met die ogen. Ze deden me denken aan de ogen van dieren. Van herten. Zo boordevol onrust, schrik en spanning als de ogen van een zich ontdekt wetend hert kunnen zijn, zó, precies zo, stonden de ogen van de roeiers van Ajam. En het waren volmaakt dezelfde hertenogen, die ons opnamen, toen we de modderoever opkropen.
Er was minder vreugde daar. Minder enthousiasme. Minder luidruchtigheid. Er was een gedrukte, sombere sfeer en er was ook

reden genoeg voor. De mannen, die schuw om ons heen hurkten, waren misschien geen snellers of kannibalen. In ieder geval déden ze alsof ze het niet waren. Ze zaten er volmaakt onschuldig, timide bij. De Bisschop liep tussen hen door en ik zag dat de meesten de ogen neersloegen. Uit angst? Uit schaamte? Ik weet het niet.
Het was een bitter-teleurgestelde Bisschop die daar liep. Ik zag het aan de manier waarop hij de mannen van Ajam aankeek. Ik zag het aan de treurige blik in zijn ogen. Er was reden voor die droefheid. Hij wist dat het werk van jaren, in de Asmat verricht door een van zijn beste missionarissen, pater Zegwaard, voor een deel vernietigd was. Al die jaren, gesleten in de modder, de hitte, en de vijandigheid van dit land, waren voor een deel voor niets geweest. Men had gehoopt dat Ajam een der eerste kampongs zou zijn, waar Bestuur en Missie vruchten van hun werk mochten zien. Beide, Bestuur en Missie, hadden zich wat Ajam betreft aan een illusie gekoesterd.
Ik liep naar de Bisschop toe en zei zacht: 'Het is jammer dat pater Zegwaard hier nu niet bij is, dat hij juist met verlof in Nederland zit.'
Monseigneur Tillemans bleef staan, keek me aan en zuchtte. 'Nee,' zei hij, 'ik ben bijzonder blij dat hij hier niét bij is.'
Ik begreep dat antwoord niet, en vroeg waarom hij zich daarover verheugde.
'Omdat het nooit plezierig voor een mens is het werk verwoest te zien dat hij in lange tijd opbouwde. Ook niet voor een missionaris. Daarom.'

We stonden voor het mannenhuis van Ajam. De zon straalde over de bruine houten wanden. We waren niet zeer spraakzaam. Dit was de plaats van de moord. Hier was het gebeurd. In dit dorp, dat zich schijnbaar zo vreedzaam langs de kali uitstrekte. Het was heel stil. Veel te stil. Geen kind, geen vrouw liet zich zien. Alleen het groepje mannen, dat verloren voor zich zat uit te staren.
Soms kwam een der kepala's aanlopen. Traag, bedeesd, en duidelijk zichtbaar beschaamd. Of die schaamte oprecht was? Ik wist al dat Asmatters geboren komedianten zijn, huichelaars en schijnheilig in allerhoogste mate. Er werden namen van schuldigen gevraagd. Ze werden snel en gul gegeven. Maar de schuldigen waren er niet. Tenminste, de meesten niet. Waar ze dan wel waren....?
Met brede armzwaaien werd naar de rivier gewezen. De grote

kali, die zich verderop, in de bochten, aan het oog onttrok. En andere armbewegingen, die naar het bos wezen. Alles was daar bos. We stonden hier op de rand van een mateloos groot tropisch regenwoud. En daarin hadden ze zich verscholen. Daarin waren ze verdwenen, weggeschoten met hun razendsnelle prauwen, die wirwar van watertjes, kreken en kanaaltjes in. We wisten: al zouden we een leger van duizend man een jaar lang daar naar binnen sturen, dan nòg zou het onmogelijk zijn ook maar één zich verbergende man van Ajam te ontdekken. Men vindt werkelijk gemakkelijker de speld in de hooiberg dan een vluchtende Asmatter in de groene lawine, die regenwoud heet.
En toch moesten de mannen gevonden worden, die de moord bedreven, gesneld en gekannibaliseerd hadden. Er was maar één middel hen te bereiken. Met list.
Een enkele maal wees een Asmatter in de richting van de rivier. In de verte zagen we dan een zich ijlings uit de voeten makende prauw. Hij was om de bocht gekomen en de roeiers hadden de wonderlijkste aller prauwen ontwaard die ooit in hun land was neergedoken: de vliegboot. Ze begrepen feilloos waarmee de komst van dat soort prauw onverbiddelijk te maken moest hebben. Zèlf levend in een sfeer van wraak en weerwraak, twijfelden ze er geen moment aan, of de Kompenie was gekomen met een doel, dat weinig goeds beloofde. Ze maakten dus dat ze weg kwamen. Heel het regenbos was één ideale dekking. Geen sterveling ter wereld kon ze daaruit vandaan halen.
Er werd door middel van een Asmatse tolk lang gesproken met de aanwezige mannen van Ajam. Er werd hun gezegd, dat de Kompenie ten zeerste teleurgesteld was en dat het zó werkelijk niet langer ging. De Kompenie was echter vergevensgezind en wilde alleen maar eens praten met de mannen, die er nu niet waren. Indien gezorgd werd dat ze er de dag na morgen zouden zijn, behoefden ze niet te vrezen dat iemand van de stam gedood zou worden.
De mannen luisterden gespannen, maar het moet moeilijk voor hen zijn geweest geloof aan die woorden te hechten. Omdat bij hèn de leugen toegestaan is. Omdat zij iedere list te baat nemen. Omdat zij niets anders kennen dan weerwraak. Het was niet aan te nemen dat er andere mensen waren, die niet, zoals zij, logen, listen gebruikten en wraak namen.
Het was een lang gesprek. Tenslotte zegden de mannen toe dat ze er voor zouden zorgen dat de anderen er de volgende dag waren.

Toen vroeg de Resident van Zuid-Nieuw-Guinea waar de koppen waren. Twee Asmatters stonden op en verdwenen. Ze kwamen even later terug. Ze droegen een grote jute zak tussen zich in.
De Resident kwam naar me toe en zei: 'Wat er nu gaat volgen, is bepaald niet leuk, maar je ontkomt er niet aan.'
De mannen zetten de zak voor ons neer en ik *rook* iets. Zwermen blauwe aasvliegen gonsden aan. Niemand van ons sprak meer een woord.
In de stilte van dat ogenblik begonnen de twee naakte mannen de bamboevezel los te maken, waarmee de zak was dichtgebonden. Meer vliegen kwamen aanzwermen. Doordringender werd de vreemde geur.
Toen de zak geopend was namen de mannen hem onderaan op bij de punten en keerden hem om. Op hetzelfde moment rolden negenentwintig mensenhoofden voor m'n voeten.
Ik voelde me, in de klamme hitte van de middag, ijskoud worden. Het was alsof m'n hart even stilstond. En ik kreeg het gevoel alsof ik braken moest. Ik hapte naar adem.
Negenentwintig koppen, die daar over de harde modder rolden, met een geluid, dat denken deed aan klotsende biljartballen. De koppen waren vers. Het waren de hoofden van de mannen en de vrouwen van Jipajer. En van de kinderen. Ik zag twee, drie opvallend kleine kopjes.
Ze waren donkerbruin. De Controleur, die somber naast de zak stond, zei dat hij ze met petroleum overgoten had. Vanwege de stank van de resten vlees, die nog aan de hoofden zaten.
Een macaber beeld, het beeld van de onderwereld. Het was een facet van de oer-tijd, waarin ik was aangekomen.
Ik draaide me om en stak een sigaret op. De aansteker viel uit m'n hand. Omdat m'n vingers trilden.
Zo opende zich voor mij de onbekende wereld van de Asmat. Op de modderige oever van kampong Ajam. Met negenentwintig schedels, verzameld in een jute zak.

3

TERUG NAAR AGATS. ER VIEL VOOR ONS de eerstvolgende achtenveertig uur weinig te doen in Ajam en geen van ons had de behoefte daar langer te blijven dan strikt noodzakelijk was. De lucht deugde er niet. De atmosfeer stond ons niet aan. Er was daar gemoord op een manier, die niets menselijks meer had. Die alleen maar dierlijk was. Ook al hield men dan rekening met het feit, dat de mannen en vrouwen van Ajam niet van ònze tijd zijn. Van een tijd, ver vóór de onze.

Laag vloog de Catalina over het moeras, over sagobossen en viswaters van kampongs beneden ons. Het leek allemaal zo vredig, boven die wereld vliegend. Het leek allemaal zo merkwaardig veel op een groen, verloren paradijs. Maar het *was* geen paradijs. Eerder de hel.

Terug in Agats. Er werd die namiddag niet veel gesproken. Elk van ons was met z'n herinnering bij datgene wat hij in Ajam had gezien. Het gruwelijke beeld van die zak met mensenhoofden. Een beeld dat geen uitzondering was. Dit soort dingen gebeurden regelmatig in dit land.

Er was nòg iets dat me bezighield. Tot het moment dat die klotsende mensenschedels voor me uitrolden, had ik het niet geloofd. Ik had de bijzonderheden vernomen en desondanks steeds gemeend dat het niet waar was. Het waren dingen, waarover ik vroeger had gelezen. In de oude journaals van de scheepvaart. In de op perkament genoteerde beschrijvingen van wereldreizigers. In de aantekeningen van hen, die drie, vier eeuwen geleden begonnen de aarde te verkennen. In ver afgelegen streken, op eilanden in de oceanen waren ze soms gestoten op stammen, die uit kannibalen bestonden. Menseneters.

Maar dat was allemaal lang geleden. Zo lang, dat het was alsof die dingen met de werkelijkheid van vandaag niets meer te maken hadden. Het waren gewoonten uit de tijd, dat de mens nog niet helemaal mens was, in die streken.

Vandaag had ik dat soort mensen ontmoet. Naast hen gestaan,

tabak met hen geruild. Het was alsof ik teruggevallen was in een oer-wereld. Alsof ik door een wonderlijke, fantastische samenloop van omstandigheden in een tijd terechtgekomen was, onnoemelijk ver gescheiden van m'n eigen tijd.
We dronken koffie in het bestuurshuis van Agats. Er werd ook toen nog niet veel gesproken. Ieder van ons was bezig met z'n eigen gedachten. Er viel aan die gedachten iets te ordenen.
Het werd snel avond. De zon was bloedrood achter het regenwoud ondergegaan. Eerst was de hemel rosachtig rood geweest. Daarna kreeg hij de kleur van het allerteerste email. Het huis op palen, rustend in de dampende modder en slik waaruit luchtbellen opstegen, stond eenzaam en verloren. Verlicht door een allerlaatste zonnestraal, die zich door het email boorde. Het laatste huis van de wereld. Naar mijn gevoel de verste voorpost van het Koninkrijk. Een mens moest de kracht opbrengen van veel afscheid te kunnen nemen om daar te leven.
Er werd gegeten aan de kleine houten tafel, waar de vrouw van de Controleur de spijzen bracht. Het was een sober maal. Voorposten kennen geen luxe. De enige luxe was de fles jenever. Zelden had ik meer behoefte aan een glas jenever dan die avond.
Na het maal, dat voor een deel zwijgend werd genoten, daalde ik af uit het houten huis. Ik passeerde wat Asmatters die zich voor het huis hadden opgesteld. Ze lieten me voorbijgaan en keken me na. Ik voelde dat hun blikken me volgden.
Op de weg naar de rivier kwam ik niemand tegen. Het was bijna donker en uit het bos sloop de stilte aan. Ik merkte dat ik gespannen was. Ik keek om me heen, en luisterde scherp naar elk geluid. Naar ieder geluid, dat niet tot de vaste, normale geluiden van de tropenavond behoorde.
Ik voelde me omgeven door onzichtbare wezens, door schimmen die de zoom van het bos naderden en dicht langs me heen zwierven. Door in de duisternis verwrongen, verkrampte, stuiptrekkende stammen. Die zich uitstrekten en weer ineenkrompen. Alsof ze duldeloos leden.
De maan kwam op en wierp een droevig, treurig licht over die wereld van modder, stammen en schimmen. Vlak bij de rivier, die zich geluidloos voortspoedde naar de baai verderop, wachtte ik tot het zou losbarsten. Ik had het gevoel dat hier ieder ogenblik iets kon gebeuren. Iets als de zondvloed, die opnieuw bezit zou nemen van die groene hel. Die hem zou verzwelgen, met alles wat daarop en daarin was, dood en levend.

Het was een voorwereldlijk landschap. Het lag eindeloos ver van de landschappen onzer eigen wereld, aan de andere zijde van de aardbol. Ik voelde me ver van m'n eigen wereld af, die avond op de oever van de trage, mistroostige Oetoemboewee-rivier, in het hart van de Asmat.
Er schoof iets aan. Een prauw welde op uit de duisternis van de rivier. De kleuren, bruinrood en zwart, waren nauwelijks te onderscheiden. Alleen de vorm, die door het weinige licht van de avond werd beschenen. Er stonden een stuk of acht mannen in. Ze leken, zoals ze staande roeiden, op uitgeknipte prenten uit een kinderboek. Ze zongen niet.
Geheimzinnig voer de prauw aan, die uitgeholde boomstam met de acht mannen. Iets onwezenlijks. Een schip, door de Tijd vergeten. Toen het naderbijkwam zag ik dat het voer door fosforescerend water. Tegen de boeg sloeg groen-verlicht schuim. En bij iedere slag van de lange paddels sproeide een kleine fontein groen water in de rivier terug. Geluid gaven de paddels niet. Het was alsof dat schip boven de rivier voorbijschoof. Alleen de groene fonteinen waren het bewijs dat het *in* het water voer.
Een kwartier later was ik terug in het Bestuurshuis. De een was bezig te schrijven. De ander staarde voor zich uit, een pijp rokend. Weer een ander las in een verouderd exemplaar van 'Time' (Pacific Edition).
De petromax suisde hard en zorgde voor net voldoende licht. Honderden muskieten en andere insekten werden aangetrokken en dansten rondom het glas. Ze zouden die dans nog urenlang voortzetten.
Naast ons, op de veranda, zaten de Asmatters. In het licht van de petromax zag ik hun koppen. Ze rookten, of zaten alleen maar niets te doen. Ze keken het huis in en wachtten. Waarop?
Ze waren ook beneden ons, tussen de hoge palen zittend, waarop het huis gebouwd was. Ook zij wachtten. Waarop?

Later op de avond hoorden we de rol die de vrouw van de Controleur in het drama van Ajam had gespeeld. Een vreemd verhaal. Vreemd zelfs in de sfeer van die avond.
Toen de Controleur moeilijkheden ondervond met z'n radiotelefonie-apparaat bij zijn poging contact te maken met de Resident in Merauke, verloor hij niet al te veel tijd met proberen. Hij ging naar Ajam.
Zijn vrouw bleef achter. Om haar heen waren alleen twee Asmatse

Asmatse prauwen-armada, bemand met stenen-tijdperkers.

Eerste contact.... *tabaco!*

jonge vrouwen, die hielpen in haar huis. Of die trachtten haar te helpen. De vrouw dacht aan haar man, die op weg was naar Ajam en geen leven in het apparaat had kunnen krijgen. Zij ging naar het toestel toe. Ze was er lang mee bezig, maar tenslotte kwam dat leven. En zij kreeg contact met Merauke. En met de Resident. En ze hoorde het goede nieuws, dat er een vliegtuig kwam. En dat gezamenlijk een actie zou worden ondernomen. Dat haar man er niet alléén voor zou staan.
De vrouw van de Controleur vond dat niet alleen een verheugend, maar ook belangrijk bericht. Belangrijk voor haar man, die op datzelfde ogenblik in Ajam was. Hij zou het er waarschijnlijk niet gemakkelijk hebben. Het moest wel bijzonder plezierig voor hem zijn als hij in kennis gesteld zou worden met dat bericht uit Merauke.
Ze dacht na. Op welke manier kreeg ze dat bericht in Ajam? Er was niemand, die bereid zou zijn voor haar daarheen te gaan. Ze kende heel wat mannen van Agats, maar ze wist dat elk door haar gedaan verzoek om het bericht over te brengen overbodig was. Geen van hen zou het doen. Omdat ze bang waren. Bang voor wat er was gebeurd en waarvan de eerste geruchten bekend geworden waren. Bang voor de rivier. Bang voor de mannen van Ajam, die nu beslist op de rivier zouden zijn.
Ze aarzelde geen ogenblik, maar greep de kleine, rode parasol. En ze ging naar buiten. De dag was net begonnen.
Ze vond mannen en sprak met hen. Ze vroeg of de mannen haar met de prauw naar Ajam wilden brengen. Ze gromden en weigerden. Ze zeiden dat ze wel wilden, maar niet dorsten. Het was levensgevaarlijk nu de rivier op te gaan. Ze deden graag iets voor haar, maar *dit* was zelfmoord.
De vrouw had verwacht dat ze zouden weigeren. Maar ze sprak door. Met andere mannen. Ze wist dat ze het tij op de rivier tegen had. Er zou lang geroeid moeten worden, langer misschien dan zes uur. Daarom had ze minstens acht roeiers nodig. Het leek haar hopeloos veel. Waar vond ze acht mannen van Agats, die bereid zouden zijn met haar mee te gaan?
Ze vond er vier, die, zij het met tegenzin, niet weigerden. Maar vier was te weinig. Ze zocht verder in Agats en ze zocht zoals een vrouw zoekt, die weet dat haar echtgenoot wacht op een belangrijk bericht. Háár leek dat bericht in ieder geval belangrijk. En zo vond ze nog vier mannen.
De vrouw van de Controleur van Agats was nog niet lang in de

Asmat. Ze had nauwelijks enige ervaring met prauwen. Ze wist dat het een beproeving voor haar zou worden.
Ze vertrok. Ze nam plaats tussen de acht naakte mannen en vroeg hun snel te roeien. Sneller dan ooit. Zo snel ze konden.
Zo begon haar vaart over de Oetoemboewee-rivier van Agats naar Ajam. Ze zat daar eenzaam tussen die acht roeiende Asmatters, met de kleine rode parasol boven zich, om tenminste aan een deel van het verblindende, zengende licht te ontkomen.
Maar dat licht deerde haar niet, noch de hitte die met het uur heviger werd. De aanwezigheid van die mannen, naakt, zwetend, angstig, deerde haar evenmin. Haar deerde alleen zeeziekte. Ze kon niet tegen varen in de schommelende, dansende, wiebelende Asmat-prauwen. Ze was zeeziek en ze bleef dat die hele reis over de eindeloze kali. Een reis van vijf uren.
De mannen, tegen wie ze gezegd had dat ze zich moesten schamen om zo bang te zijn, hadden hun angst overwonnen en waren gaan roeien. Ze hadden zacht gezongen, maar niet lang. Omdat hun angst terugkeerde. Waarschijnlijk hadden ze al spijt van het besluit en wilden ze het liefst terugkeren. Maar ze zagen het gezicht van de witte vrouw onder de parasol, de vrouw die nooit zou toestaan dat ze de prauw wendden.
Ze werden angstiger naarmate ze verder van Agats kwamen. De vrouw zag dat en sprak hun moed in. Niet één ogenblik kwam het in haar op, dat ze misschien zelf in gevaar verkeerde. Er waren teveel andere dingen om aan te denken. Zoveel mogelijk haar evenwicht te behouden. Aan de zon te ontkomen. Niet doorweekt te worden van het overkomende water. En steeds weer opnieuw de mannen moed in te spreken. Ze vond geen tijd een moment aan zichzelf te denken.
Toen ze halverwege waren nam de angst van de roeiers zichtbaar toe. En hoewel de vrouw hun steeds zei zoveel mogelijk het midden van de stroom te houden, omdat dit het veiligst was, zag ze aan hun ogen dat ze nu doodsbang waren. Hun ogen keken in alle richtingen: naar de rivier verderop, naar de oevers, naar het bos op de oevers en naar de eerstvolgende bocht in de rivier. Ze wisten dat het levensgevaarlijk was wat ze deden en dat ze elk ogenblik een ontmoeting met de opgezweepte mannen van Ajam konden verwachten.
Tweemaal werd de toestand voor de vrouw van de Controleur kritiek. De eerste maal toen een prauw hun tegemoet voer. Hij voer heel vreemd, en ze zagen geen levende ziel aan boord. Een

angstwekkende, spookachtige prauw. Met de paddels stil in het water lieten ze hem voorbijdrijven. Hij was volmaakt leeg. Er brandde alleen een vuurtje in.
Ze gingen verder, totdat de mannen beweerden dat er iets op de oever van de kali was, dat ze moesten zien. Ze voeren naar de kant. En er was iets. Ze zagen geen mensen, maar er waren afdrukken van voetstappen. Dodelijk verschrikt renden ze naar de prauw terug en brachten hem weer in het midden van de stroom. En steeds opnieuw sprak de vrouw van de Controleur van Agats hun moed in. Steeds wees ze hen erop, dat ze toch mannen waren. En dat ze beloond zouden worden. En dat het voor hen veiliger was door te varen dan nu om te keren.
Ze was de enige blanke vrouw in de hele Asmat. Een eenzame. Ze had maar één geluk: dat ze geen tijd had aan zichzelf te denken. Ze dacht aan haar man en aan de acht roeiers. Om *hen* ging het. De rest was onbelangrijk. De rest.... de hitte, die ondraaglijk werd. De prauw, die een bijzonder ronde was, en dus veel beweging maakte. De zeeziekte, die niet ophield en de vaart voor haar tot een beproeving maakte. En de gesprekken met de mannen, die morden, die doodsbang waren en die maar één gedachte in zich hadden: terugkeren, terug naar het eigen dorp, terug naar Agats.
Maar ze haalden Ajam en de vrouw ontmoette haar man. De Controleur meende een geestverschijning te zien, maar het was toch werkelijk zijn vrouw. Hij was boos dat ze dit gedaan had, maar verheugd met het bericht.

We hoorden brokstukken, details van die vaart, op de avond dat we samen waren in het Bestuurshuis van Agats. Daar waren mannen bij elkaar, die dit land vrij goed kenden. En de gevaren ervan. Ik vroeg hun wat *zij* in zulke omstandigheden gedaan zouden hebben. Enkelen wisten precies hoe ze zouden hebben gehandeld: ze zouden niet gegaan zijn over die rivier, die naar alle waarschijnlijkheid bezaaid zou zijn met in paniek verkerende mannen van Ajam.
Sommigen zeiden het niet te weten, omdat men dit soort dingen eerst weet als men er vóór gezet wordt. Wat mezelf betrof, ik moest er niet aan denken, vijf lange, eindeloze uren over zo'n rivier te moeten varen, die letterlijk voerde naar een plaats, waar de hel was losgebarsten. Het heeft geen zin over déze waarheid enige twijfel te laten bestaan.

Ik moest die avond meer dan eens kijken naar die jonge vrouw, in spijkerbroek en met roze gelakte teennagels. Het was moeilijk te geloven, dat zij die tocht gemaakt had. Maar ze *had* hem gemaakt. En ze was teruggekeerd, nadat ze het bericht aan haar man gegeven had. Omdat ze wist dat ze de vrouw was van een vertegenwoordiger van het Nederlands Bestuur in dit deel van het Koninkrijk.

Ik vroeg: 'Was u niet bang op de rivier, had u niet eenmaal angst?' Ze keek me aan en glimlachte. 'Ik denk wel dat ik bang ben geweest, maar ik had geen tijd er aan te denken. Ik had toen zoveel andere dingen te doen. Toen ik terug was, in Agats, en het allemaal overdacht.... ja, ik geloof dat ik *toen* wel bang ben geweest. Maar toen gaf het niet meer. Het bericht was al bij hem.'

Dat zei een Nederlandse vrouw in de verste uithoek van de wereld. Die leeft in het laatste huis van die wereld. Een huis op palen. In de modder.

Toen de Controleur dat huis liet bouwen, moesten er eerst stammen in die modder worden gedreven. Stammen van drie meter lengte. Ze werden in de modder gedreven. Dat deden Asmatters. Ze deden het op een weinig alledaagse manier: door er op te gaan dansen. Ze dansten die palen metersdiep de modder in. En daarop rustte later het huis.

De ruimte onder het huis was bevolkt door krabben, garnalen en andere dieren, die het water er bracht als de rivier bij hoog tij onder het huis doorstroomde. Een oude Asmatse prauw diende als afvoergoot. Het toilet was een probleem op zich zelf.

Er huisden nog vele andere dieren onder dat huis: varkens, magere kippen, slangen en horden muskieten. Het was een vochtig huis, omdat het stond in een moeras. Niets droogde in dat huis, met z'n atap dak, z'n gaba-gaba wanden en z'n vloer van gespleten niboeng-palmen. Er werd één voortdurende strijd tegen bederf, schimmel en vocht geleverd. De sigaretten werden er bruin en geel en muf.

En tòch was dit het huis van de Controleur van Agats. Noch die Controleur, noch zijn jonge vrouw voelden het als een offer dat ze brachten. En ze hadden niet de minste haast om daar vandaan te komen.

Er was één ding dat de vrouw van die Controleur aan het hart ging: dat haar servies er nog steeds niet was. Het had er al lang moeten zijn, maar de weg van de wereld naar de wereld van de Asmat is een lange weg.

Een paar maal ging ik die avond nog naar buiten. Steeds waren daar de mannen rondom het huis. Ze zaten zwijgend bij elkaar, rokend, voor zich uitstarend, spugend. Ze gromden zacht als ik voorbijging. Was het een groet of een vraag?
De nacht was vol sterke, doordringende geuren. Er hing een dunne, ragfijne mist over de modder en de vegetatie. Ik keerde me om en zag het schijnsel van de petromax door de wanden van het bestuurshuis heengloren. En ik zag de gesloten, slapende kelken van de vuurrode canna's en de hard-gele alamanda's. Er zijn niet veel bloemen in de Asmat. Maar de kleinst mogelijke Nederlandse kolonie in dit gebied had gezorgd voor bloemen. Ze stonden in de modder en ze leefden. Ze waren er eerder dan het servies, dat ergens onderweg was, ergens in 't ruim van een klein scheepje. Of ergens in een schuur van wie weet welke buitenpost. Misschien, waarschijnlijk kwam dat servies in scherven aan.
Maar de canna's en alamanda's bloeiden. Boven de modder van de Asmat uit.
Iemand verliet het huis en kwam in mijn richting. Het was een man, die al eerder hier was geweest. Hij nam me mee naar de rivier. Die stroomde, als steeds, geluidloos voorbij, zacht-glanzend in het licht van de hoge, door nevel versluierde maan.
We rookten een sigaret en gingen toen weer terug. Op die terugweg hoorde ik ergens zacht kreunen. We bleven staan en de man naast me wees op een der houten huisjes van de Asmatters. We liepen erheen en keken in het huisje. Het was donker daar binnen. Heel achterin waren vormen van menselijke wezens. Het was niet te zien of het mannen of vrouwen waren.
Maar voorin, nog net beschenen door het licht van die wazige maan, stond een kistje, een klein krat. Het was een belangrijk onderdeel van de emballage, waarmee bier vervoerd wordt naar dit land. Er stonden rode letters op het witte hout: Heineken's Bier.
In dat kistje lag datgene, wat ik had horen kreunen. Het was een kind. Een baby. Misschien drie, misschien vier maanden oud. Het lag zachtjes te huilen in de nacht.
Het was het eerste die dag wat lieflijk was en menselijk. Het lag daar onder me, klein, hulpeloos en zwart. Met twee stralende oogjes, die me recht aankeken. Alsof ze iets verwachtten. Een naakt mensenkind, een jong Asmats meisje, pas begonnen met het leven. Eindeloos teer, eindeloos fragiel.
Ik keek de man naast me aan en die lachte zachtjes voor zich uit.

'Ja,' zei hij, 'zo zijn ze als ze beginnen. Hoe zal ze over twintig, over veertig jaar zijn? Je hebt ze gezien vandaag, je weet het.'
Het was een harde, cynische opmerking, maar er was waarheid in die woorden, hoe hard ze ook waren. Het waren woorden, aan de praktijk van de Asmat ontleend. Woorden, die men zegt als men zojuist terugkeert uit een kampong die Ajam heet. Waar ik duivels en heksen had gezien. Waar ik recht in de onderwereld had gekeken.
Ik dacht: voor dit kind is het te hopen dat de bestuurspost in de modder van Agats nooit zal worden opgeheven. En dat de kleine pastorie daar lang zal blijven. Minstens zo lang tot dit kind groot is. En mens geworden is. Een echt mens.
Een mens in wording lag onder me in dat bierkistje. De armzaligste, hardste wieg voor een baby, ook al is dat dan een zwarte baby, een kind van een Asmatse vader en een Asmatse moeder. Ze zou groter worden, opgroeien, mens worden. Of.... mens....? Waren de mannen en vrouwen van Ajam, en verder de Asmat in, eigenlijk wel mensen?
Wij waren allebei, ook die ander, ontroerd. Ook *dit* was de Asmat. Ook hier begon het leven dus *zo*. Zou dat kind, deze baby, een kans krijgen? Zou zij haar deel krijgen, jaren later, van de goede dingen van het leven? Zou zij ooit een concert van Mozart of Schumann horen? Zou ze ooit een gedicht lezen? Zou ze ooit de tuinen van het Westen zien en de schoonheid van het Oosten? Zou ze het voedsel krijgen dat haar gezond kon maken, en de kleding die haar paste? Zou ze een kans hebben *mens* te worden?
Of was haar bestemming te blijven leven in deze modder en te worden als de vrouwen, die in de nacht de mannenhuizen binnensluipen en brandende stukken hout drukken op de borst der mannen? Opdat die opstaan, hun dolk van mensenbot of kasuarisbeen grijpen en gaan moorden, snellen en eten?
Die kleine, beginnende mens, dat meisje in het Nederlandse houten wiegje, dat flessen bier had gedragen van de ene kant van de aardbol naar de andere, was een belofte. Een belofte, die zou worden gehonoreerd als er witte mannen bleven in haar wereld. De mannen van de Missie, de mannen van het Bestuur. Die als enige en eerste taak hebben deze kinderen weg te voeren uit de hel en te brengen in een andere, betere, menselijker wereld.
Ik zal de zak met koppen van Ajam nooit meer vergeten. Maar evenmin de troost, die er uitging van dat zacht-huilende meisje in een verdwaald bierkrat in de duisternis van de Asmat.

Die nacht had ik de illusie te kunnen slapen, maar het bleef een illusie. De meegenomen klamboe was niet in staat de muskieten uit te bannen en nergens zijn muskieten doortastender, intelligenter en feller belust op mensenbloed dan in de Asmat. Ik smeerde me in met muskietenolie, maar het hielp niet. Ik trok m'n sokken weer aan en bond alles wat te grijpen was om me heen. Tevergeefs. Het veldbed was hard en het werd in de loop van de nacht keihard. Het was een beproeving. Er was één troost: ik hoorde ook anderen zich omdraaien en binnensmonds vloeken.
Tegen de morgen vertrokken de muskieten. Ze werden opgevolgd door de nog grotere pest van dat land: de agas agas. Kleine, nauwelijks zichtbare vliegjes, die door alle mazen van elke klamboe heendringen. Zij voltooiden het werk dat hun voorgangers waren begonnen.
Een enkele maal sluimerde ik in, maar werd opgeschrikt door twee varkens die elkaar naar de keel vlogen onder het huis van de Controleur, tussen de palen die de modder waren ingedanst. Er waren andere geluiden: die van rond dat huis zwervende Asmatters. Ik richtte me soms op, om hun schimmen voorbij te zien gaan. Een enkele maal ving ik een glimp op van twee glanzende ogen, die recht de ruimte van de kamer instaarden. Ik lag klaarwakker.
Uur na uur ging zo voorbij en de slaap kwam niet. Eenmaal, toen ik m'n ogen sloot en wegdommelde, kwam ik terecht in een nachtmerrie, vol afschuwelijke beelden. Beelden uit Ajam.
De eerste schemering van de nieuwe dag kwam. Ik stond vroeg op, vermoeid, verstijfd, overdekt met bulten van muskieten en steken van agas agas. Hanen kraaiden als bezetenen en iemand sloeg dichtbij op een lege oliedrum.
De dag begon.

4

DIE DAG MAAKTE DE CATALINA VERSCHEIdene landingen op de rivieren, vlak voor kampongs. Er dreef een aanzienlijke hoeveelheid drijfhout in de kali's, maar telkens wist bootcommandant Van der Wel dit te omzeilen. Hetgeen niet wegnam, dat iedere landing en elke start met spanning plaatsvond.
Nergens in de Asmat zijn wij zo onbeschrijflijk enthousiast ontvangen als in kampong Atsj, een nogal berucht dorp, bewoond door twaalfhonderd zielen. Atsj is gelegen aan de Sjurets, een der zijstromen van de Eilanden-rivier.
Van het ogenblik dat we uit de prauwen in de modder van de oever waren gestapt, werden we omringd door enkele honderden Asmatters. Heel jonge, volwassenen en stokoude. De geestdrift kende geen grenzen, hoewel er misschien onzerzijds enige reden was zóveel geestdrift te wantrouwen. Ik schreef al: Asmatters zijn geboren toneelspelers en hun uiterlijke gedragingen zijn niet altijd in overeenstemming met hun innerlijke beweegredenen. Dit enthousiasme was wel bijzonder sympathiek, doch niet helemaal te vertrouwen. We wisten langzamerhand wat we aan Asmatters hadden.
Er werd om ons heen gesprongen, gedanst en geschreeuwd. Iedere keer als een foto- of filmlens op het gezelschap werd gericht, had dit nieuwe explosies geestdrift ten gevolge. Elk dezer explosies eindigde met een soort yell, die het dichtst wordt benaderd door: 'oeffjjj....!'
Naakte mannen, naakte kinderen en naakte meisjes. De meesten maakten een gezonde, vitale indruk. En ze waren veel minder vuil dan men zou verwachten. Het merendeel der lichamen was behoorlijk van bouw. Slechts een enkele maal ontdekte ik misvormden.
Zoals steeds werd als contact-artikel tabak uitgedeeld. En ook hier moest die tabak wel een uitermate kostbare zaak voor deze mensen betekenen. Toen ik op een gegeven ogenblik een plukje in de rivier liet vallen, aarzelden een veertigtal jongens geen ogen-

blik. Tegelijk sprongen ze van de oever in het water om het felbegeerde in handen te krijgen.
Ook hier weer wilde, onrustige, zwervende ogen. Dieren-ogen. Een onrust was merkbaar achter die gastvrije ontvangst. De hele sfeer daar was onrustig, gespannen.
Ze dromden steeds dichter om ons heen. Ik rook ze en zag hun barbaarse versierselen. Zonderling gevormde attributen, uit mensen- en kasuarisbeen vervaardigd, werden in de doorboorde neus gedragen. Stukken uitgeslepen schelp hingen op de borst. Veel mannen droegen hoge voorhoofdsbanden van koeskoesbont, hetgeen hun een extra wilde, sinistere aanblik gaf. Elk van hen droeg een boog met pijlen. Niet eenmaal zag ik hen ongewapend.
Later kwamen wat vrouwen aarzelend, schuw naderbij. Maar ze bleven ver in de achterhoede en men kreeg werkelijk niet de indruk dat *zij* het waren, die hier in feite regeerden. En tóch regeerden ze. Achter al die schuwheid en schijnbare bescheidenheid verborg zich de geweldige macht van deze vrouwen over hun mannen.
Er ontstond een levendige ruilhandel, waarbij onzerzijds uitsluitend plukjes tabak verstrekt werden en hunnerzijds een aantal bijzonder curieuze etnografica. Ik had het gevoel dat ik met deze tabak de halve inventaris van de Asmat had kunnen opkopen. Voor tabak kregen we schilden, sagobakken, soms indrukwekkend mooi, artistiek versierd, trommen, dolken, speren en bogen. En steeds opnieuw kwamen Asmatters gillend en schreeuwend aanrennen met weer andere voorwerpen. Meer dan eens werden me de plukken tabak uit de hand gerukt, maar de man of de jongen die dat deed verzuimde nooit te betalen met het een of ander voorwerp. Een wonderlijk, wild, rauw beeld, op die modderige rivieroever. En dit was dan de ontmoeting met de levende wildernis van Zuid-Nieuw-Guinea: harder, barbaarser dan ik verwacht had deze daar aan te treffen.
Soms drong een man naar voren die m'n hand greep. Een magere, benige, kille hand. Een hand, die iets van een skelet had. Glanzende, vochtige ogen werden op me gericht. Ik zag gebroken stompjes tand en groteske stukken schelp, die op ingenieuze wijze door de neuzen gestoken waren. Ik begreep niet hoe het mogelijk was zo'n enorm apparaat door de neus te krijgen. Een Asmatter was echter dadelijk bereid de methode te demonstreren. Een indrukwekkend en nogal ingewikkeld systeem, hoewel hij kans zag de complete manipulatie in nauwelijks vijf seconden te laten verlopen.

Dit volk had tegelijk iets onbeschrijflijk wilds en kinderlijks. Jongens kwamen naar ons toe en grepen onze arm, onze hand; voelden aan onze kaki-kleding. Fototoestellen en filmapparaten verwekten grote consternatie. En iedere keer opnieuw klonk de kreet, waarmee men daar z'n verbazing afreageerde: 'óeffjjj....!'

We bleven er anderhalf uur en gingen toen verder. De prauwen brachten ons terug naar de midstrooms wachtende vliegboot en hoog over het moeras koersten we naar de volgende kampong: Kaimo, gelegen aan de Noordelijke Eilanden-rivier. Een niet minder berucht dorp, welks reputatie juist in die dagen verre van brandschoon te noemen viel. Er waren concrete gegevens binnengekomen over snelpartijen, door de mannen van Kaimo bedreven, en dit was de voornaamste aanleiding van het bezoek.
Dat zoeken van kampongs in het moeras beneden ons was niet bepaald eenvoudig. In die groene eindeloosheid waren de rivieren duidelijk te zien. Maar er waren zoveel rivieren. Grote en kleine en nòg kleinere. Een wirwar, een labyrint van water. Er waren kaarten aan boord van de Catalina, maar ik denk dat ze niet erg volledig waren. Teveel van het land beneden ons was nog onbetreden gebied.
Voor het vinden van deze kampongs, die doorgaans uitstekend verborgen zijn op de rivieroevers, hadden wij ons voorzien van een uitstekende gids. Van een man die ons feilloos naar Ajam bracht, naar Atsj, naar Kaimo, naar Jipajer en de overige kampongs, die we in die dagen aandeden. De naam van deze luchtscout, om hem zo maar te noemen, was C. C. Verhey van Wijk, een der merkwaardigste en zonderlingste Hollanders in de Asmat. Deze man richtte in 1951, samen met een vriend, baron F. F. D. d'Aulnis de Bourouill, in Merauke een bedrijf op dat zij noemden: Exportbedrijf South-New-Guinea 'Imex'. Beiden kwamen uit de Koninklijke Marine. Beiden hadden jaren gevlogen als officier bij de Marine-Luchtvaart-Dienst en bezaten een voortreffelijke staat van dienst. Verhey van Wijk vloog geregeld met jagers, en was verplicht in mei 1944 boven het Kanaal per parachute zijn 'Seafire' te verlaten. De parachute opende zich, maar de sprong leverde hem toch een beschadiging van de wervelkolom op. Hij werd afgekeurd voor de vliegdienst.
De ander, d'Aulnis, was tijdens de laatste oorlog ook jachtvlieger, eveneens bij de MLD. Hij vloog boven een groot gedeelte van het strijdtoneel in Wereldoorlog II. Hij behoorde tot een Brits eskader,

dat zijn basis op de carrier 'Infatigable' had. Hij vloog met 'Seafires' boven noordelijk Noorwegen in de tijd van de grote Moermansk-konvooien en besloot zijn carrière boven de Japanse eilanden in de Pacific. Beiden werden in 1951 afgekeurd voor de militaire dienst en gepensioneerd.
Het waren deze twee ex-jachtvliegers, die iets zagen in Zuid-Nieuw-Guinea en daar een bedrijf stichtten. Het begin schijnt vrij moeilijk te zijn geweest. Het ging echter later redelijk met de 'crocs', de krokodillenjacht, waarin ze zich hadden willen specialiseren. Dat wil zeggen, ze kochten de krokodillenhuiden rechtstreeks van de Papoea's.
Tegen het einde van 1952 zat de firma zwaar aan de grond. De helft van de combinatie vertrok naar Holland en zocht contact met een derde man. Deze derde nam enige tijd deel in de zaak, maar in '54 vloog Verhey van Wijk opnieuw naar Nederland teneinde een N.V. op te richten.
Van dat ogenblik af leken zich enkele gunstige kansen voor te doen voor de 'Imex'. Men had dringend behoefte aan scheepsruimte, maar er was geen schip te koop. Alleen de 'Billy', een oud, zéér oud, zéér aftands missievaartuigje. De Missie was bereid het af te staan, maar de 'Billy' werd een grandioze mislukking. En ze was niet de enige teleurstelling.
Ze hielden echter vol, tegen alle tegenslag en mislukking in en in dat opzicht bewezen ze enkele bijzonder sympathieke eigenschappen te bezitten. Ze wilden bewijzen dat het kòn. Dat een particulier bedrijf in Zuid-Nieuw-Guinea *kon* slagen.
Het ging om één object in het bijzonder: om hout. En er was hout. In de Asmat was ijzerhout gesignaleerd en hierin zagen ze een redelijke kans.
D'Aulnis bleef op Merauke, als administratief thuisfront (tevens KLM-agent ter plaatse), terwijl Verhey van Wijk de rimboe introk en contact opnam met de Asmatters. Ik denk dat de ervaringen van deze ex-MLD-vlieger in de Asmat, waar hij als de eerste zakenman verscheen, een lijvig boek zouden kunnen vullen. Hij maakte contact met de bevolking en het gelukte hem. Hij ging er wonen, midden tussen dit wilde, barbaarse volkje in, en wist het te bewegen hout voor hem te kappen. En steigers te bouwen! Dat hij niet vermoord werd is een wonder.
Ik hoorde de verhalen reeds over Verhey van Wijk, toen ik hem nog nooit gesproken had. Die verhalen deden me denken aan een andere figuur, eens in een jungle werkend, in een geheel

ander gedeelte van onze wereld evenwel: aan Trader Horn.
Aan kritiek op het werk van deze Nederlandse Trader Horn en zijn vriend ontbrak het uiteraard niet. Bijna iedereen voorspelde de ondergang van het exportbedrijf 'Imex'. Bijna geen Europeaan zag er iets in. Men vond de combinatie niet reëel, veel te wild, te avontuurlijk. Maar anderzijds constateerde ik voor die combinatie toch wel degelijk sympathie. En die spruit dan voort uit het feit, dat de 'Imex' niet opgeeft. De bijl er (letterlijk) niet bij neerlegt. Dat men, ondanks een tot wanhoop stemmende opeenvolging van tegenslagen, tòch doorzet. En.... omdat er hout uit de Asmat komt.
Hóé dat er komt, is geen eenvoudige zaak. Maar één ding staat wel vast: Verhey van Wijk moet een voortreffelijk Asmat-psycholoog zijn. Hij ziet kans, door middel van tabak, messen, bijlen en broekjes, deze stenen-tijdperkers, die nog nooit enig idee hebben gehad van wat wij verstaan onder 'geregelde arbeid', aan het bomenhakken te krijgen. En aan het vervoeren ervan naar verzamelplaatsen. Het was ook voor hem, dat ze steigertjes bouwden.
Ik kreeg gelegenheid deze merkwaardige figuur in de Asmat te ontmoeten. Hij maakte een uitstekende indruk, en als die man aan heimwee naar de buitenwereld leed, dan alléén misschien naar de wereld van de MLD. Hij moet een enthousiast vlieger zijn geweest. Ook op Nieuw-Guinea, waar hij ontelbare vluchten naar de Wisselmeren heeft gemaakt.
Ik zag een steiger. Er stond zeker wel een driehonderd kubieke meter hout op. Goed ijzerhout uit de Asmat. Het zou wel op de een of andere manier aan de kust komen. Om dan nòg later gebruikt te worden door bedrijven op Nieuw-Guinea als de Nederlandse Nieuw-Guinea Petroleum-Maatschappij te Sorong of de Hollandse Beton-Maatschappij aldaar. Waarschijnlijk heeft niemand er daar enig besef van, hoe lang de weg van dat hout geweest is en op welke zonderlinge manier het werd gekapt in dat verre, onbekende niemandsland dat Asmat heet.
Het was Verhey van Wijk die ons de weg boven de Asmat wees. Hij was vlieger en Asmat-bewoner. Bovendien de Trader Horn van de Asmat. Hij gaf bootcommandant Van der Wel precies aan waar hij moest landen voor kampong Kaimo aan de Noordelijke Eilanden-rivier.

Die landing was, van het eerste moment af, totaal anders dan alle andere landingen in de Asmat, die we tot dusverre hadden

gemaakt. Er lag om te beginnen op de hele rivier niet één prauw. Nog niet de kleinste. Een verlaten, allereenzaamste rivier.
Driehonderd meter verderop was de oever. Op die oever lag het dorp, de kampong. Een kampong, al even eenzaam als de rivier. Uit slechts een enkel bruin palmblad-huisje kwam wat rook. En op slechts één plaats aan die smalle, modderige oever stonden mensen.
Ze stonden doodstil. Toen ik een kijker nam en het beeld naar me toetrok, zag ik dat elk van de ongeveer dertig mannen een boog in zijn handen had. Alle bogen waren gespannen. En alle pijlen waren gericht op de Catalina.
Kaimo bevestigde aldus z'n slechte reputatie. Alleen al door de mannen van Kaimo waren kort tevoren niet minder dan veertig slachtoffers gemaakt. Gesneld en opgegeten.
Inspecteur van politie Jansen klom op de vliegboot en deed het enige, dat in deze omstandigheden te doen viel: hij riep om prauwen. We moesten naar die oever en dat kon alleen met de prauwen gebeuren, die we in de verte zagen liggen, hoog opgetrokken op de grijze, modderige oever.
Vier-, vijfmaal riep hij om prauwen: 'Tji....! Tji....! Tji....! Tji....!'
We wachtten. De enige reactie was dat een deel der mannen begon te tandakken, te springen. Het scheen hun moeite te kosten de pijlen niet weg te schieten, al had dit, wegens de afstand, geen enkel effect gehad.
Nog eens werd, nu harder, om prauwen geroepen. Het resultaat was even negatief.
Toen schreeuwden de mannen terug. Wat die harde, schelle kreten inhielden was me zo duister als de nacht, maar niet aldus de tolk, die ons vergezelde, een geboren Asmatter. Hij zag er angstig en timide uit en ik denk dat hij in die dagen maar één wens had: dat deze reis zo snel mogelijk voorbij zou zijn. Hij droeg het uniform van de politie, hij bezat een karabijn en een mes. Desondanks was hij het meest van ons van angst vervuld. Z'n enige nut voor ons bestond dan ook uit het feit dat hij de taal sprak van het volk, waarmee wij contact moesten maken.
We vroegen hem wat ze precies schreeuwden. Trillend vertaalde hij de woorden: 'Ze zeggen.... kom zèlf maar.... zie zèlf maar dat je prauwen krijgt.... we komen niet.... waag het maar te komen....!'
Er werd overlegd wat thans gedaan moest worden. De atmosfeer

aan de oever bleek uitgesproken vijandig en het was derhalve nodig, alvorens aan de wal te gaan, wat gezag te tonen. De enige mogelijkheid daartoe was gelegen in de vuurwapens. Diverse salvo's werden met de mitrailleurs gegeven en het geluid der gierende projectielen moet wel uitermate verontrustend in de oren der vijandige Asmatters hebben geklonken.
Er werd ver over hen heengeschoten, maar na het eerste schot was de gehele groep reeds weggedoken, het bos in, dat slechts enkele meters achter hen begon.
Met dat al zaten we echter nog steeds met het probleem der prauwen. Er was gelukkig een kleine, bijzonder kleine, rubberboot aan boord van de Catalina en het was hiermee dat we ons naar de verlaten oever van Kaimo hebben begeven. Dat was een vrij lange tocht, omdat zich geen paddels bij dit miniatuur-vaartuigje bevonden. Het betekende dat we roeiden met bordjes en blikken.
Onze eerste groep hield, al water-scheppend, de oever scherp in het oog. Het was volmaakt in de geest van Asmatters om plotseling, bij het naderen, uit hun schuilhoeken in de groene barrière voor ons, hun pijlen af te schieten. Met die mogelijkheid werd terdege rekening gehouden en het leek me toch wel een plezierig ding, dat zich enkele ervaren kenners van dat land in ons gezelschap bevonden.
Meter voor meter naderde de oever. En bij iedere meter werd het duidelijker, dat Kaimo verlaten was. Geen mens scheen er achtergebleven te zijn. De hele bevolking was in de jungle verdwenen, die direct achter het dorp begon.
Een dorp van kleine, slecht gebouwde huisjes op palen. En van grote mannenhuizen. De laatste domineerden opvallend tussen de rest van de woningen. Telkens als ik die mannenhuizen zag opdoemen moest ik weer denken aan dat andere mannenhuis, dat ik de dag daarvoor gezien had. In Ajam. Dat grote, lange, sombere bouwsel, een soort vesting aan de rand der wildernis. Ik wist wat zich in die huizen afspeelde. En dat was genoeg om een lichte huivering nauwelijks te kunnen onderdrukken, toen ik die *kazerne* zag op de oever van Kaimo.
We gingen aan land.
Het was niet helemaal prettig, toen we de eerste stappen deden in de vette, soppende, zuigende modder voor het dorp. Daar was iets met dat dorp. Het was daar veel te stil. De verlatenheid was vol verraad, vol bedrog. Nog geen half uur geleden stonden hier dertig naakte kerels te dansen, met hun pijlen op ons gericht.

En nú was er ineens geen spoor van leven meer te bekennen. Dat leven kon echter vlakbij zijn. Op twintig, dertig meter afstand begon het bos, het tropische regenwoud. Achter elke boom, bij elke varen, kon nu een man van Kaimo verborgen zijn.
We slopen de oever op, na een paar salvo's uit de junglekarabijnen in de richting van het bos te hebben afgevuurd. Het geluid echo-de heen en weer, stierf uit, traag, langzaam, aarzelend.
Geen Asmatter liet zich zien. Maar toen de laatste echo van het laatste schot verstorven was, klonk heel in de verte een erbarmelijk, oneindig triest gehuil. We richtten ons op en bleven staan. Ik voelde me verstijven door dat lugubere gehuil.
Wat was dat?
Het klonk als het gejammer van vrouwen. Gaven zij de vluchtende mannen tekens, signalen? Of waren het alleen maar kampong-honden, waarvan we er ook niet één hadden gezien, en die zich in dat schemerige bos, in dat soppende moeras, verzameld hadden? Ik weet het niet. Waarschijnlijk waren het honden. Toen ik twee maanden later een van de mannen, met wie ik in Kaimo op de oever stond, weer ontmoette, begon hij het eerst over dat vreselijke gehuil, dat we die dag gehoord hadden. Een gehuil, dat tegelijk menselijk en dierlijk was. Een afgrijselijke tussenvorm ervan.
We verkènden de naaste omgeving van Kaimo. Er was werkelijk geen mens, geen kind, geen dier achtergebleven. Het dorp was volkomen verlaten. Hoewel er kleine vuren lagen na te smeulen. Hoewel er op verschillende plaatsen nog voedselresten lagen. Hoewel aan alles te zien was, dat het dorp kort tevoren pas verlaten was.
Ik had het gevoel dat er in het uur, dat we op de oever van die kampong waren, vele ogen op ons waren gericht. Het zal wel verbeelding zijn geweest. Het gevoel kon ik echter al die tijd niet van me afzetten.

Het grootste mannenhuis trok me onweerstaanbaar aan. Ik ben er heengegaan. En daarna naar binnen gegaan. Het was geen huis, maar een *zaal*.
Die zaal was net zo leeg, verlaten als de rest van Kaimo. Er waren nog rokende vuurtjes. Er hingen schilden aan de wanden. En naast de schilden hingen, nog net zichtbaar in de schemering van dat lugubere gebouw, andere attributen. Ze waren vervaardigd uit mensenbot en kasuarisbeen.

Het dak van dat huis, staande op palen, was van atap, de wanden waren het eveneens. De vloer, recht en sterk, bestond uit naast elkaar liggende dikke stukken boomschors. Ergens lag een lang stuk hout, waaraan men begonnen was versieringen te maken. Menselijke versieringen. Ik zag een deel van een hoofd, een hoofd in een begin-stadium. Het was een bisj-paal, die men bezig was te besnijden. De bisj-palen van de Asmatters beelden de wraak der mannen uit. De koppen, die men boven elkaar uitsnijdt, zijn de koppen van gesnelde familieleden. Als die bisj-paal eenmaal gereed zou zijn, zou er tijdens een groot, ritueel dodenfeest omheen gedanst worden. Nachten lang. En de mannen van Kaimo zouden tijdens dat ritueel de oude maskers en de oude schilden dragen.

Ik liep door deze 'jö', dit mannenhuis. Ik zag de deuren (de jimtsjip) en de stookplaatsen (josé) en wist dat elk ervan een geheel eigen functie had. En elke deur en elke vuurplaats een eigen bezitter. Ook dit huis stond met de voorzijde naar de rivier gekeerd. En de deuren keken eveneens uit op de rivier. De vuurplaatsen waren gelegen tegen de achterwand, elke vuurplaats recht tegenover een deur in de voorwand.

De bezetting van stookplaatsen en deuren is een ingewikkelde zaak in de Asmat. Ze heeft alles met de indeling der familie te maken. Elk lid van een familie, elk mannelijk lid wel te verstaan, heeft een deur en een vuurplaats. Soms behoort zo'n vuur tot meer mannen, tot drie of vier. Nu eens een vader, met een zoon en broer, dan weer een vader met twee of meer zoons. Men zou het zo kunnen zeggen: een vuur vertegenwoordigt een familie.

Het liep tegen de avond, en de zon had zich al achter het regenwoud verborgen. Vaal licht viel in het mannenhuis en verlichtte dat op een spookachtige, griezelige manier. Tòch hield dat huis, dat zonderlinge bouwwerk, me vast.

Dit mannenhuis was het centrum van Kaimo. Hier werden de plannen voor sneltochten beraamd. Hier vonden de voorbereidingen plaats tot kannibalistische festijnen. Hier werden de moorden beraamd. En tòch was datzelfde huis niet alleen maar een enorme spelonk, waarin over dood en leven van anderen werd beslist. Het was óók de plaats waar de Asmatter zich ontspande. Waar hij z'n feesten en rituelen voorbereidde. Het was tegelijk zijn club, zijn sociëteit, zijn herberg en zijn kerk. In ieder opzicht: het centrum van de mannengemeenschap. De spil, waarom het dorpsleven draaide. Het hart van het sociale leven van de

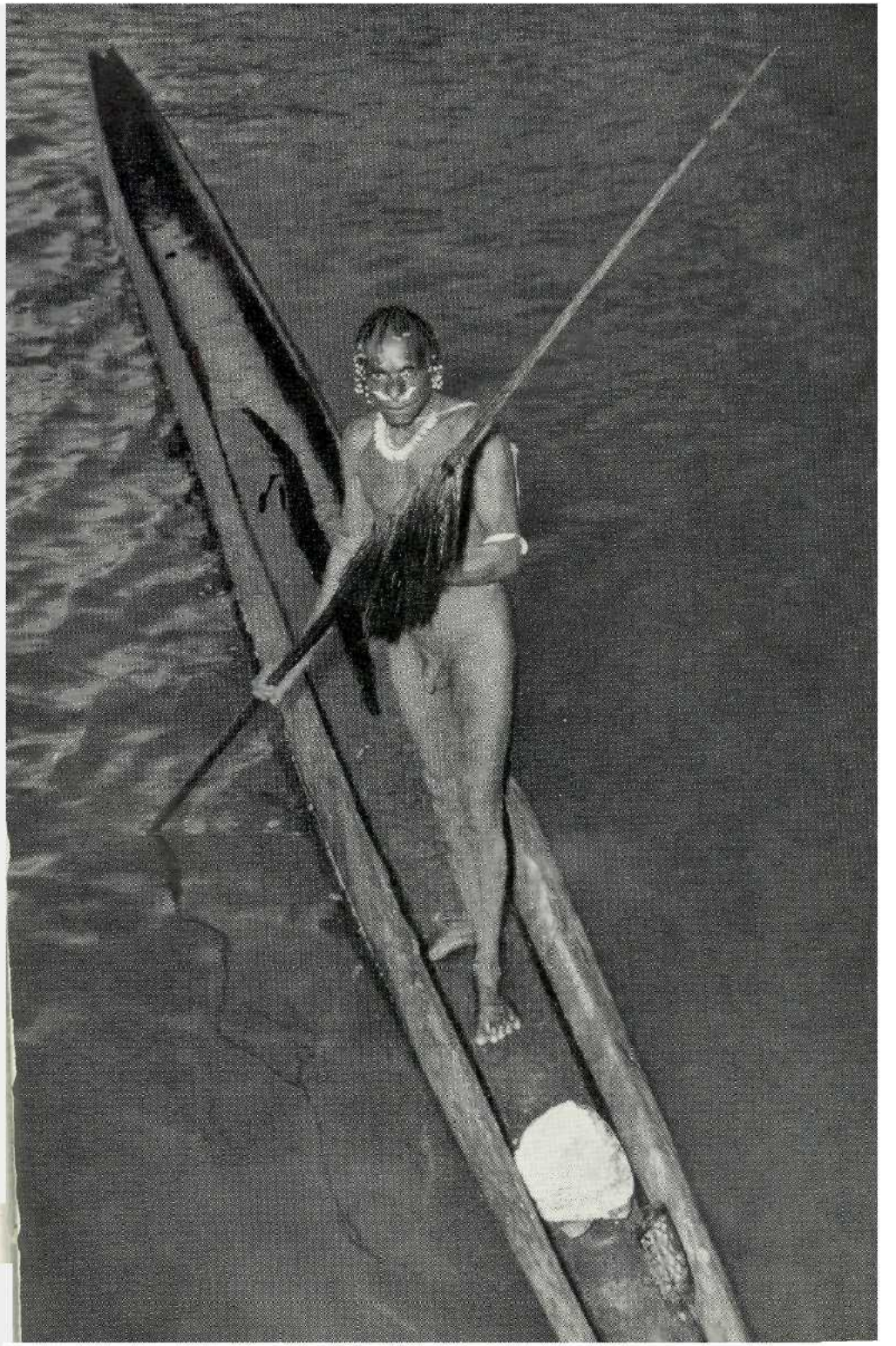

Een Asmatter in zijn prauw:
een twee-eenheid.

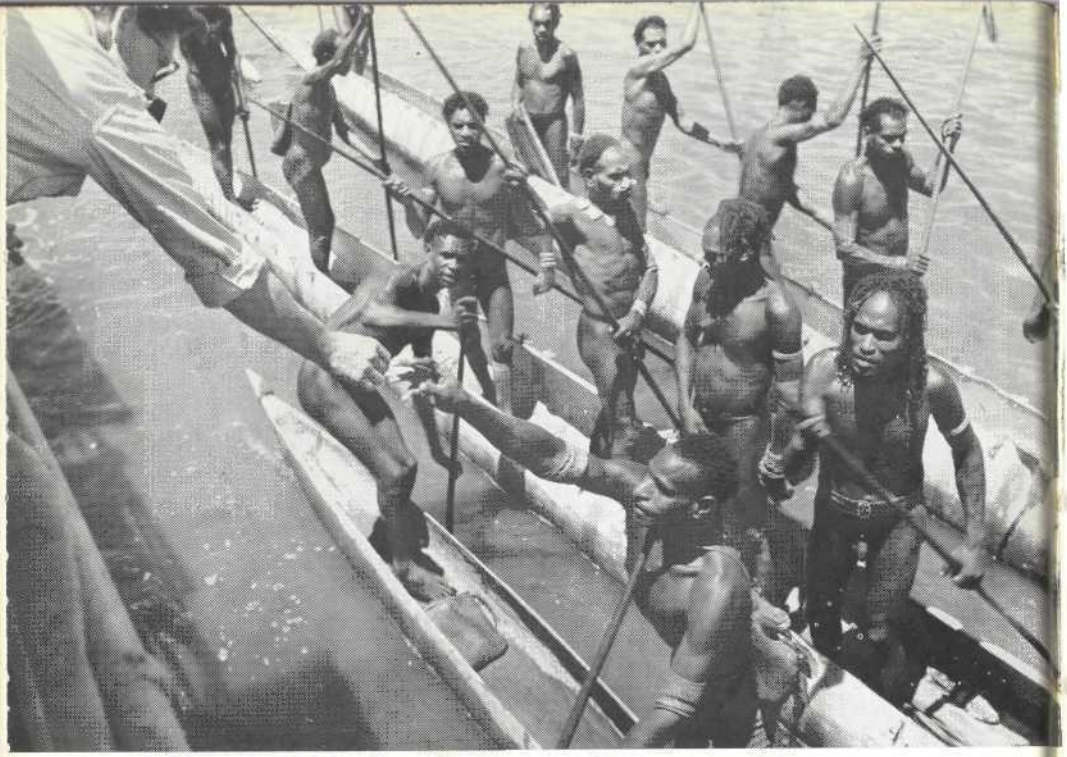

Méér tabak betekent meer contact! - *Onder:* In Agats; links de Resident van Zuid-Nieuw-Guinea, A. Boendermaker, rechts Controleur I. A. Scheele, op dat ogenblik Hoofd Plaatselijk Bestuur van de onderafdeling Asmat.

kampong. Daar werden de oude liederen gezongen. Daar werden de oer-oude, allervreemdste rituelen gehouden. In dit huis, deze *kazerne,* tussen de slecht sluitende wanden, waar doorheen traag het laatste daglicht sijpelde.
Ik hoorde gekraak buiten. Het waren de mannen, met wie ik even tevoren op de oever was geland. Ik hoorde hun stemmen. Ze klonken me vreemd in m'n oren, dat ogenblik. Omdat ik me probeerde in te leven in de sfeer van dat bizarre, grote, sinistere junglehuis van Kaimo. Er hing een geur die ik niet kende. Een mengsel van brandend hout, van schimmel en van nog iets anders. Ik wilde weggaan, omdat dit interieur me zwaar drukte. Maar ik werd vastgehouden, gebonden om daar te blijven.
Ik heb daar gestaan, een sigaret rokend, en gepoogd me in te denken hoe het daar was, als Kaimo thuis was, als de dag eindigde en de avond begon. Hoe was de laatste avond en de laatste nacht daar geweest? Wat had zich daar afgespeeld?
De mannen waren, zoals iedere dag, op voedsel uitgeweest. Op de rivier en in het bos. Tegen het vallen van de avond waren ze teruggekomen. Sommigen droegen wat droog hout bij zich, dat ze straks voor hun vuurtjes zouden gebruiken. Ze gingen het mannenhuis binnen en elk zette zich op zijn eigen plaats.
Toen kwamen de vrouwen. Aan de deur gaven zij de mannen het voedsel: sagorupsen, groot en vet. Krabben, vis en garnalen. Een deel geroosterd, een deel gerookt.
De mannen waren met het opstoken van de vuren begonnen. Het hout boven de vuren, liggend op kleine stellages sinds het verzameld was in de droge tijd, was kurkdroog geworden. Enkele vuren waren geheel gedoofd. De mannen van die vuren haalden een smeulend, brandend stuk hout bij een vriend. De door de vrouwen gebrachte groene tabaksbladeren werden geroosterd. Enkele mannen haalden hun lange, houten pijp te voorschijn en gingen roken. Daarna werd gegeten. Snel, luid en veel.
Er was veel leven in het huis. Mannen spraken met anderen, die enkele vuren verderop zaten. Het kwam niet in hun gedachten op te staan. Ze vertelden elkaar wat ze die dag hadden beleefd. De een had met een gelukkig pijlschot een vluchtende kasuaris neergelegd. Een ander had een vis gevangen, die tot tweemaal toe kans gezien had te ontsnappen. Een derde had een wild varken gewond en hoopte het de volgende dag te kunnen pijlen.
De gesprekken gingen eerst alle over één onderwerp: over voed-

sel. Elk van deze mannen was in de eerste plaats voedselverzamelaar. Na de voedselverhalen volgde nieuws uit de naburige kampongs.
Alle vuren brandden in het huis. Het schijnsel ervan sloeg tegen de bruinberookte wanden op, veegde, schoot erlangs. Die flitsende schaduwen deden denken aan schimmen en figuren uit een bizarre, bezeten wereld. Schimmen, nauwelijks zichtbaar door de dikke wolken rook die in het huis opstegen. De lucht was zo dik, dat hij om te snijden was. Dat had één goede zijde: er waren vrijwel geen muskieten. Zoveel rook konden ze niet verdragen.
Soms zat een man zwijgend naar de wanden te staren. Hij volgde het schimmenspel op de muur van het huis, hij volgde de beelden, die over de donker-beschilderde schilden joegen, over de bruingele dolken, en over het witte, drogende hout op de stellingen.
Andere mannen zaten zich te krabben en te wrijven. Ze werden fel gebeten door hondevlooien en door luizen. Twee mannen kregen ruzie en fel klonk het harde, staccato geluid der stemmen. De ruzie ebde weer weg en andere stemmen verhieven zich.
Toen het later werd gingen de eersten slapen. Ze rolden om, draaiden zich naar het vuur. Een enkele snurkte, een ander ronkte als een os. Hij hinderde met dat geronk de mannen bij het vuur naast hem. Een van hen gaf hem een trap. Hij brulde iets terug in zijn slaap, maar ronkte minder hard.
Naarmate de avond vorderde en de nacht naderde werden de vuurtjes kleiner. Sommige doofden al. Dat waren de vuren van hen die reeds sliepen.
Een nachtvogel schreeuwde in de verte. Misschien naar de wild te keer gaande brulkikkers, die zich rondom het huis bevonden. Er waren oude kikkers met zware, diepe bassen. En jonge, met lichte sopranen. Ze gingen onafgebroken door. Tot aan de eerste schemering van de nieuwe dag.
Een uil vloog over het mannenhuis. Hij riep iets over de toppen der bomen heen. Een andere uil antwoordde, ver weg. Het vogeltje van iedere nacht was er ook; met z'n altijd herkenbaar, scherp, dun geluid. Het geluid van een op een ijsbaan op en neer springende knikker. De vogel van de nacht.
Nòg meer vuurtjes doofden. En ook de laatste gesprekken stierven uit. Overal in het huis klonk het gesnurk, gegrom en geronk der Asmatters. De laatste vlammen in de laatste vuren projecteerden nog eenmaal felle, verschietende demonen en duivels op de wanden.

Ieder schild werd nog eenmaal een bewegend, met leven geladen attribuut.
De mannen in het mannenhuis van Kaimo sliepen. De vrouwen in de andere huizen sliepen ook. Een enkel dier buiten kon de slaap niet vatten en doolde, op zoek naar voedsel, van huis tot huis. Er stond geen wachter in Kaimo. Niet bij het mannenhuis noch bij de andere huizen. In de Asmat kent men geen wachten.
De rivier stroomde onhoorbaar naar de zee. Langs de smalle oever, waarop het dorp gebouwd was. De oever, die was als een verlaten strandje uit de voor-tijd onzer wereld.

5

TOEN DE CATALINA DE VOLGENDE DAG OP de rivier landde ter hoogte van kampong Ajam, was het duidelijk dat slechts een zeer gering deel der bevolking aanwezig was. Het was zichtbaar stil in en bij Ajam, en het leek een grote vraag, of ook de schuldigen aan de massamoord er zouden zijn.
Er bleken er inderdaad enkelen te zijn. Die er waren, maakten een treurige, sombere indruk. Waarschijnlijk verwachtten ze weinig goeds van de naaste toekomst.
De Asmatter kent het begrip vergeving niet. Hij verwacht het dùs ook niet bij anderen. Voor de schuldigen stond maar één ding vast: de Kompenie zou weerwraak nemen; en die weerwraak kon weinig anders zijn dan de dood.
De val was overigens goed uitgezet. In de bocht van de kali lag Hr. Ms. 'Jan van Brakel', die toevallig die dagen aan de Zuidkust opereerde. Het schip was ons welkom om twee redenen. In de eerste plaats was het demonstreren van een dermate enorme prauw aan de Asmatters van onschatbare waarde voor het prestige der Kompenie, daarnaast was de Van Brakel uitnemend geschikt voor het afvoeren van de Asmatters naar Merauke. Er was namelijk besloten de schuldigen in ieder geval enige tijd te isoleren en Merauke was als tijdelijke woonplaats daarvoor het meest geschikt.
Met prauwen en motorsloepen begaf zich een klein gezelschap naar de oever van de rivier. Politie en marinepersoneel zorgden voor een afzetting van het mannenhuis, waarvoor zich een aantal Asmatters had opgesteld.
In de loop van de dag kwamen er meer het bos uit. Vrij traag, zoals wel te begrijpen was. Ze kwamen met z'n tweeën en drieën, en elk der groepjes maakte een even gedeprimeerde indruk. Er was niets meer over van de bravour en flinkheid dezer mannen, die pas enkele dagen geleden zo feestelijk hun buren vermoord en opgegeten hadden.
Tenslotte zat er voor het mannenhuis, op een in de rivier uitstekende landtong, een zestigtal bewoners van Ajam. Daaronder

bevonden zich de moordenaars en kannibalen. Maar wie van hen waren het? Het zou niet gemakkelijk zijn om hier de schuldigen van de onschuldigen te scheiden.
Het was een wonderlijke, curieuze verzameling mensen. Ze zaten doodstil in de gloeiende zon, die hun overigens maar matig scheen te deren. Voor hen stond, groot en somber, het mannenhuis. Daarachter waren de wachtposten opgesteld, die tot taak hadden te voorkomen dat er een onverwachte uitval van de mannen zou plaatsvinden.
Ik vroeg Resident Boendermaker of de kans op een dergelijke uitval werkelijk aanwezig was. Hij schudde z'n hoofd en zei: 'Zoiets weet je hier nooit van te voren. Er kan nu natuurlijk van alles gebeuren. Ze bevinden zich in grote spanning en die kan zich heel goed plotseling ontladen. Maar ik geloof het niet. Ze zijn intelligent genoeg om te weten dat ze onder deze omstandigheden geen kans hebben.'
'Wat zouden ze *kunnen* doen?'
'Het enige wat ze kunnen doen is in paniek opspringen en trachten onder het mannenhuis door weg te schieten. Maar ze weten dat de wachtposten daar zijn opgesteld.'
De groep zat in een grote kring. Een armzalige kring. Asmatters zonder glorie, zonder een restant van enig zelfbewustzijn. De zon scheen op hen neer en we stonden zwijgend om hen heen. Ik rook hun lichaamsgeur, die bijzonder onaangenaam was. Ik zag hoe mieren over de naakte ruggen van sommigen kropen. Ze verjoegen ze niet eens. Het was doodstil. Alleen *een* krekel zat zo hard hij kon te sissen. Meer geluid was er niet. Of het moest zijn van de laatste uit het bos aansluipende mannen, die zich bij de kring voegden.
En toen begon het merkwaardige tribunaal in de wildernis. Het tribunaal, dat tot taak had de schuldigen te vinden. De Controleur sprak de mannen langdurig toe. Ook de Resident sprak met hen. En de Bisschop. Hun woorden werden vertaald door de Asmatse tolk, die weer een beetje zelfvertrouwen teruggekregen had bij het zien van de mistroostige stemming onder z'n stamgenoten. Dit gaf hèm kennelijk moed.
Er werd de mannen gezegd dat ze open kaart moesten spelen. Dat ieder eerlijk moest zeggen of hij had deelgenomen aan de moord, aan het snellen of aan de maaltijd. Wie schuldig was, moest zijn hand opsteken. Zij, die dat deden, behoefden niet voor hun leven te vrezen. De Kompenie moordde niet. Men zou alleen enige tijd

meegenomen worden naar een andere streek. Maar ieder kwam weer terug in Ajam.
Enkelen gromden. Anderen schudden de donkere, harde koppen. Nog anderen lieten die koppen op hun borst hangen. Ik denk dat niet één van hen het woord van de Kompenie geloofde. Die Kompenie *moest* zich toch wreken?
Ik zag ze zitten, deze kannibalen, die nu zo'n vreedzame, bijna meelijwekkende indruk maakten. Ik zag de veiligheidsspelden in hun oren. De stukken kasuarisbot in hun neuzen. Ik zag puntige, kaalgeschoren schedels. Ik zag hier en daar metalen kruisjes op de brede, ruige borst hangen. En een enkele speelde nerveus met een rozenkrans. Een zonderlinge, vreemde troep. Op een dag in de maand mei 1956. Het was alsof de tijd ver, eindeloos ver, was teruggezet. Alsof dit alles niet echt was. Of er een junglefilm in scène werd gezet. Om te laten zien hoe het eenmaal was geweest, toen de aarde nog jong was.
Een enkele gaf antwoord als de Controleur hem vragen stelde. In het algemeen was het antwoord, dat eerst in het Maleis vertaald werd door de Asmatse tolk: 'Minta ampoen, toean besar.' 'Heer, wij vragen vergeving.'
Die ene krekel bleef al die tijd sissen en blazen. Hij was daar als onzichtbare getuige bij een allervreemdst justitieel onderzoek.
Het spreken met de mannen leek me een beproeving voor de Controleur. Niet alleen omdat de beelden van hun taal niet kloppen met die in de Maleise taal, maar omdat de Asmatters er een gewoonte van maken niet rechtstreeks antwoord op een vraag te geven. Wie de waarheid er uit wil krijgen, die moet heel wat weten van hun psychologie. De ondervrager moet een scherp, intelligent kruisverhoor toepassen om ook maar een schijn van waarheid te benaderen. En àls hij meent die waarheid tenslotte eruit gekregen te hebben, dan nòg zal hij menigmaal ervaren dat hij zich volledig heeft vergist. Ik geloof niet dat er veel stammen zijn in Nieuw-Guinea, die zo slim, geslepen en bedreven zijn in het spreken van leugens als Asmatters. Hoe onschuldig ze ook kunnen kijken, hoe aandoenlijk ook als ze in 't nauw gedreven zijn.
Met geduld, eindeloos geduld, vond de ondervraging plaats en langzamerhand kwam er enige tekening in de groep, bestaande uit schuldigen en onschuldigen. Merkwaardig was dat sommigen elkaar beschuldigden. De sportieve mentaliteit dezer zonen van het Koninkrijk der Nederlanden leek niet groot.
Er bleek zich onder de moordenaars een serieuze bekeerling te

bevinden. Dat was Adam Warsejokemen, helper en kok van de pastoor van Ajam. Adam, het moet worden erkend, had zich lang verre gehouden van de kannibalistische maaltijd. Hij had gemoord noch gesneld. Hij had zich werkelijk goed gedragen, zoals dit een dopeling van de kerk betaamt. Maar er was een moment gekomen, dat men Adam het vuur wel zeer na aan de schenen had gelegd. Tijdens die afschuwelijke maaltijd was een vrouw naar hem toegekomen, die hem een arm toonde. En op dàt moment viel Adam. Op dat ogenblik kwamen in z'n juist bekeerde ziel reeksen voorvaderen, eindeloze generaties Asmatters in opstand. Adam wilde wel weigeren, maar hij *kon* niet. En hij greep de arm en deed als de anderen.

Een der grootste moordenaars bleek bijzonder bevreesd voor datgene wat hem wachtte. Hij riep aldoor tegen de hem ondervragende Controleur: 'Ik heb het niet gedaan, ik ben toch Christen!' Maar hij loog. Hij was een der bloedigste slachters geweest, op die dag der verschrikking.

Tenslotte waren er vierendertig mannen, die bekenden hetzij gemoord, hetzij gesneld of gegeten te hebben. De overigen bleken onschuldig.

Die vierendertig werd gezegd op te staan. Ze deden het met knikkende knieën en ik zag hun ogen verstarren, verglazen. Elk had het gevoel dat z'n einde nu snel naderde. Ondanks de herhaalde belofte dat hun leven werkelijk niet in gevaar was. Maar ze gingen dat steeds minder geloven. Het was aan alles duidelijk zichtbaar.

De vierendertig werden in het mannenhuis verzameld. Het was politie-inspecteur Jansen, die daar tot taak had de mannen twee aan twee in de boeien te sluiten. Het was geen plezierige bezigheid. En het was een zonderling, irreëel beeld: die Nederlandse politieman, bezig met het omdoen van stalen, glanzende handboeien om de polsen van kannibalen.

In het lange, hete, bedompte mannenhuis klonk niets anders dan het onderdrukt zuchten, steunen en jammeren van de mannen. Ook hier verwachtte ik nog dat ze zouden opspringen en in paniek wegvluchten.

Maar er kwam geen paniek. Steeds meer kwamen ze onder de indruk van de maatregelen, vooral toen Hr. Ms. 'Jan van Brakel' op de rivier, voor het dorp, verschenen was. Waarschijnlijk waren ze van oordeel, dat het zinloos was te vechten tegen een stam, die er dergelijke reuzen-prauwen op na hield....

Het kostte me moeite geen medelijden met de gevangen Asmatters te krijgen. Elk zag er bedroefd, zorgelijk, ontdaan uit. Elk van deze mannen scheen diep gebukt te gaan onder het lot dat hem had getroffen. Een zielige, verloren, treurige troep.
Buitengekomen werden ze opnieuw toegesproken. Nog eens werd hun gezegd, dat ze weer terugkwamen in hun kampong, bij hun familie. Ze gingen niet sterven in het gebied, waarheen ze werden gebracht. Er moest echter een voorbeeld worden gesteld. Alle koppen waren ingeleverd, alleen ontbraken er nog een aantal onderkaken. Ook die dienden boven water te komen. Er zou niet gerust worden, eer de laatste gesnelde kop in het bezit van de Kompenie was.
Tenslotte diende Ajam dan nog een schadeloosstelling te voldoen, een boete te betalen, aan het zo gedupeerde Jipajer. Een boete, die zou bestaan uit bijlen, dolken, hondetanden, schilden, en soortgelijke roerende goederen.
'Wie bepaalt de grootte van die boete?' vroeg ik de Resident.
'Dat zullen we wel zien,' was het antwoord. 'Maar het is nog een vrij delicate geschiedenis, omdat zo'n boete niet te laag, maar beslist ook niet te hoog mag zijn.'
'Waarom niet te hoog?'
'Omdat een te hoge boete automatisch betekent dat dan Ajam opnieuw aanvalt, om wraak te nemen vanwege die onrechtvaardige boete. Je moet hier met alles rekening houden.'

De groep verliet de landtong en ging aan boord van het oorlogsschip. Een uur later zag ik de mannen zitten onder een der sloepen van de 'Jan van Brakel'. Er stonden matrozen om heen om de zeldzaamste gasten, die het schip ooit ontvangen had, te bezichtigen. De Asmatters waren, zittende in deze voor hen onvoorstelbaar grote prauw, dermate onder de indruk, dat ze zelfs niet reageerden op de hun door de matrozen toegeworpen sigaretten. Ze waren volledig gebroken. Het waren miserabele, treurende stenen-tijdperkers. Wie ze zag kreeg medelijden met hen.
En tòch waren het kannibalen. De wreedste van heel Zuid-Nieuw-Guinea.
Nog vóór ze Merauke bereikten, werd er recht gesproken. Geen Nederlands recht, maar recht waarvan werd aangenomen dat het begrijpelijk en aanvaardbaar zou zijn in de ogen van Asmatters. Althans redelijk aanvaardbaar.
Tot acht maanden werden veroordeeld: Ambehres, Sombeht, Bie-

mien, Tjestjoe, Akoetjemberin, Siemaifit, Vahnieb, Ohbenmienam, Namsar, Tjoefoen, Nahmok, Boeham.
Tot een jaar: Endredt en Tjembjok.
Tot twee jaar: Petrus Patarfiets, Amiemer, Tjiesauw, Bendocar, Ohputjien, Beof, Primen, Ohputjien, Hassewiets, Bauhtjen, Ohpietjak, Pasoedjie, Matheus Augas, Ohwehram.
Tot twee jaar en drie maanden: Optjes, Bakpahr, Tjenempok, Jessefiets, Petrus Saksomberaefietsj.
Tot drie jaar: Bakarsetau en Adam Warsejokemen.
Ik neem geen verantwoordelijkheid voor de juiste schrijfwijze der familienamen. Waarschijnlijk zijn ze fonetisch weergegeven. In ieder geval staan ze aldus vermeld op de officiële staat van de cipier van de gevangenis in Merauke, Ch. van Bosstraten.
Aan het einde van dit rechtsgeding werd Pasoedjie, de jonge Asmatter die meende z'n vader te moeten wreken, gevraagd of hij spijt had van het gebeurde. Pasoedjie keek de man, die hem dat vroeg, lang en aandachtig aan en zei: 'Mijn hart was vol moord, maar nu is mijn hart tevreden.'
Indien een Asmatter ooit waarheid had gesproken, dàn de jonge Pasoedjie op dat ogenblik.

Zes weken later was ik zelf terug in Merauke en ik nam de eerste de beste gelegenheid te baat om m'n vrienden uit Ajam te bezoeken en te zien hoe ze het in hun verbanning maakten.
Een deel was bezig met nuttige werkzaamheden, zoals het trekken van grassprietjes uit de tuinen van Merauke, of met het vervoeren van bouwmaterialen van de ene kant van Merauke naar de andere. Bijzonder hard hoefden ze niet te werken en ze deden dat werk zingende. Ze zagen er haast onherkenbaar uit in hun blauwe gevangeniskledij, bestaande uit een kort broekje, een hemd en een mutsje.
In de gevangenis zag ik de overigen. Ze zaten rustig op slaapmatjes, en boven hen hing voor elk een fonkelnieuwe klamboe. Daar waren klamboes in de mooiste kleuren bij: rood, paars en violet. De gevangenisbewaarder vertelde me dat ze de techniek van het onder een klamboe slapen nog niet machtig waren. Maar dat zou binnenkort toch wel het geval zijn, veronderstelde hij.
Naast iedere klamboe hing een handdoek. Het gebruik daarvan was zo mogelijk nòg mysterieuzer voor de nieuwe bewoners der gevangenis. Maar ook dat was een kwestie van tijd, van leren en van aanpassen.

Dramatisch moet de ontvangst in Merauke zijn geweest. In dichte vrachtwagens werden ze door Merauke naar de gevangenis vervoerd, omdat men het de Europese gemeente niet wilde aandoen een stel spiernaakte Asmatters op klaarlichte dag te transporteren. In de gevangenis werden ze gereinigd, wat geen luxe was. Toen volgde het medisch onderzoek.
Op dat moment, bij het naderen van de dokter met z'n injectiespuit, wist iedere Asmatter dat z'n laatste uur thans definitief had geslagen. En hij was daar des te zekerder van, toen de injectie hun van achteren, bij de bil, gegeven werd. Sommigen hebben geschreeuwd en gebruld alsof ze levend werden geslacht. En tòch ging het maar om een onschuldige injectie.
Misschien herinnert u zich dat het schaamtegevoel van een Asmatter niet van vòren zit. Maar aan de achterkant.
Hetgeen veel verklaart. Nee, alles.

Het karakter van de Asmatter is samengesteld uit tegenstrijdigheden. Aan de ene kant een dapper jager, een groot visser, een geboren vechter, aan de andere kant een laffe moordenaar, een door het nachtbos sluipende misdadiger, een kannibalistische slager.
Ondanks deze, in westerse ogen niet bepaald sympathiek aandoende eigenschappen maakten de Asmatters een sterke, een in 't algemeen vitale, robuuste indruk op me. Ook wel vaak een schijnheilige indruk. En bijna altijd een barbaarse.
De lichamen der mannen en vrouwen zijn in het algemeen goedgevormd en niet door huidziekten geschonden. Ik zag opvallend weinig gevallen van framboesia. Veel minder dan in heel wat andere delen van Nieuw-Guinea.
Waarschijnlijk maakt men een fout, indien men de ruwe karaktereigenschappen van deze Asmatters beoordeelt naar onze westerse maatstaf. Het is waar dat deze mannen uitermate wreed zijn. In *onze* ogen. Het is waar dat ze wraakzuchtig, geraffineerd en huichelachtig zijn. In *onze* ogen en naar *onze* maatstaf. Ze aarzelen niet om kinderen van andere clans, andere kampongs, te bepijlen, te snellen en op te eten. Sommige Asmatse dorpen hebben complete andere dorpen op beestachtige manier uitgemoord. Er zijn kampongs, die ophielden te bestaan, omdat geen levende ziel erin overbleef na een bezoek van de naburige kampong.
En niet alleen kampongs hielden op te bestaan, hele groepen. Soms wordt nog wel eens een restant van zo'n uit elkaar gerukte,

totaal gedecimeerde gemeenschap ergens in het verre binnenland aangetroffen.
In dat opzicht was Ajam berucht. De bloedbaden, die Ajam in de loop der Asmatse historie heeft aangericht, zouden waarschijnlijk boekdelen kunnen vullen met de allerafgrijselijkste verhalen. Deze mentaliteit was de mentaliteit van vader op zoon. Dat wat *wij* misdaad noemen, wordt daar niet aldus geïnterpreteerd. Hun adat, hun zeden en gewoonten, zijn niet de *onze*. Zomin als hun voedsel, sago, krabben, wormen en dergelijke hapjes, *ons* voedsel is. Er ligt een wereld tussen hun bestaan en het onze. Men vraagt zich alleen af hoe lang het kan duren eer die beide werelden overbrugd zijn.
Een land van weinig klappers, weinig pisangs. Sago en vis vormen de voornaamste gerechten. Er is een chronisch gebrek aan vlees en waarschijnlijk is dat de oorzaak, althans een der oorzaken, van de gewoonte zich, als er een kans is, te goed te doen aan het vlees van de naaste.
Geen gelukkig volk, lijkt me. Ik geloof niet dat men van een gelukkig volk kan spreken, welks bestaan feitelijk beheerst wordt door angst, moord en seksualiteit. Ik zag te vaak ogen van Asmatters. Ogen van opgejaagde, achtervolgde, dodelijk-verschrikte dieren.
Maar hoe dan ook...., een volk, dat waard is het te leren kennen. Omdat er nauwelijks een ander zo primitief, zo barbaars, zo wild is. Ook al is de Asmatter in onze ogen een slachter, een bloeddorstige moordenaar. Ook al eet hij het vlees van zijn medeschepselen. Ook al nodigt hij gasten uit op een feestmaaltijd, uitsluitend om hen op het hoogtepunt van dat feest plotseling (en liefst van achteren) een kasuarisdolk tussen de ribben te steken. Ook al moordt hij bij voorkeur in duisternis, 's nachts, zelf staande achter een boom, zodat z'n risico minimaal is.
Een samenleving van vreemde mensen met nog vreemder gewoonten. Mijn eerste indruk van hun samenleving was die van de volkomen, totale chaos. Ik dacht in een land aangekomen te zijn, waar absolute anarchie heerste. Ieder leefde uitsluitend voor zichzelf. Er was geen orde, geen gezag, geen leiding.
Maar toen ik die conclusies trok, wist ik niet dat ik cardinale denkfouten maakte. Omdat daar in die wilde, woeste, barbaarse Asmat wel degelijk orde, leiding en gezag bekend zijn. Gezag en orde, waaraan men zich terdege houdt, omdat het overtreden ervan gestraft wordt. Zeer snel, en naar Asmatse normen van hardheid.

De 'Asmat heeft een eigen sociale en economische structuur, hoewel het niet eenvoudig is deze te leren kennen en te verklaren. Maar er is geen twijfel aan, of elk dorp, iedere kampong, vormt een geheel eigen machtscentrum.
Men neemt aan dat het leiderschap in de Asmat drievoudig is. Daar is de oorlogsleider, die altijd de sterke man van de stam is, en fysiek als nummer één wordt beschouwd. Hij is de man, die vooraan gaat tijdens de sneltochten. Die de strategie bepaalt gedurende die tochten. Hij is overal en altijd de voorste, de eerste, waar het aankomt op vechten en moorden. In tijden van oorlog is hij de figuur die aanvoert en aan wie de leiding is opgedragen. Na hem komt de man, die men de economische leider zou kunnen noemen. Hij beslist wanneer en waar sago moet worden geklopt. Hij beslist waar en wanneer vis gevangen zal worden. Wanneer en waar op varkens wordt gejaagd. Hij is de man die bepaalt waar en wanneer de kampong gebouwd of verbouwd wordt. En hoe die gebouwd of verbouwd wordt. En door wie.
De derde figuur is de geestelijke (sacrale) leider, en waarschijnlijk is hij de grootste, machtigste persoon in de Asmatse samenleving. Omdat niemand beter dan hij de verhalen, mythen en legenden van het volk kent. En omdat niemand er méér kent dan hij. Omdat hij degeen is, die steeds het contact onderhoudt met de boze en de goede geesten, met de duivels, demonen en schimmen uit de occulte wereld van deze stenen-tijdperkers. Hij is kind aan huis in die andere, door schimmen en spoken bewoonde wereld. En hij is dus de man, die de eisen van die andere wereld kent, de bezweringsformules, de toverwoorden en wat dies meer zij.
Een wel degelijk bestuurd geheel dus. Maar wie voor het eerst dat gebied bezoekt, zal de leiders niet herkennen. Des te minder indien de drie functies in soms één, soms twee personen verenigd zijn. Om een voorbeeld te geven: voorheen was de kepala Wohapok uit Jöni, aan de Noordwest-rivier (wiens naam betekent: 'snijwerk geen'; de man bezat namelijk geen versiering op z'n oorlogsprauw), tegelijk kepala prang (oorlogsleider) en sacrale leider (geestelijke leider dus). Kepala Wohapok is nu oud en stijf, hetgeen tot gevolg heeft dat hij alleen nog maar de functie van sacrale leider kan uitoefenen. En als zodanig bezit de oude heer grote macht en invloed. Iedere Asmatter, tot in verre omgeving, kent hem. Zijn Salomo's oordeel is vermaard tot ver in de Asmat.
Kepala Wohapok is een machtig moordenaar geweest en ook uit

dien hoofde geniet hij nog een grote mate van aanzien. Hij is nog steeds de spreekbuis van de bevolking bij het Bestuur, dat hem aanmoedigt noch waardeert, dat van zijn zonderlinge waarheden en nòg zonderlinger waarheidsverdraaiingen volledig kennis draagt.
Deze man weet dat zijn aanzien en macht getaand zijn bij het ouderworden, en dat valt hem uitermate zwaar. Maar hij is een zeer geslepen diplomaat, die te uitgeslapen is om daar iets van naar buiten te laten merken.
Er is dus *orde* in de Asmat. Hoewel die orde op mij de indruk van dis-orde maakte. Men moet lang, vele jaren, in een land als de Asmat verblijven, om iets te kunnen begrijpen van de maatschappelijke en sociale structuur van een dergelijke samenleving. Die zover in het verleden leeft. Die zo lang werd vergeten door de Tijd.
De wereld vergat de Asmat te ontdekken, toen de rest van de aarde geëxploreerd werd. Toen de continenten, nog wit op de globe, gekleurd werden, was de Asmat daar niet bij. Cook voer een paar eeuwen geleden dicht langs de Flamingo-baai. In de buurt werd hij, op de Kasuarinenkust, met pijlen ontvangen en hij wendde de steven.
De Asmat bleef tot onze tijd onverkend en dus onbekend.
Nederlandse Bestuursambtenaren, Nederlandse missionarissen zijn nu begonnen dit volk te benaderen, het te leren kennen en het een àndere wereld te tonen dan die zij zelf als de enig-bestaande beschouwen. Zij zullen proberen van deze op schedels en mensenvlees beluste *wilden* mensen te maken. Met een beter deel van het leven. Met minder angst in hun dieren-ogen. En met een ander *doel* om voor te leven. Een ander dan moord en wraak.
Indien er ergens ter wereld, in een verre wildernis, een paradijs zou bestaan, dan is dat zeker niet te vinden in de Asmat.

6

HET SLUITEN VAN EEN HUWELIJK PLEEGT bij de meeste volken een plezierige gebeurtenis te zijn en zulks in ieder geval voor de beide huwelijks-partners. Niet aldus in de Asmat, waar het huwelijk door bruid en bruidegom doorgaans eerder als een last, een plaag wordt beschouwd.

Het huwelijk wordt er goeddeels volledig door de ouders van beide partijen geregeld, geheel buiten die partijen om. De twee families moeten het met elkaar eens zijn, vooral inzake de bruidsschat (die *hun* zaak is!), aleer er van enig huwelijk sprake kan wezen.

Een veel voorkomend verschijnsel is, dat noch de jongen noch het meisje bijster enthousiast zijn om te gaan trouwen. Integendeel, een huwelijk is voor hen juist een gebeurtenis, die met verdriet en teleurstelling gepaard gaat, en misschien hebben ze daartoe ook wel enige reden. Omdat ze allebei precies weten wat er aan de hand is. Omdat ze weten dat er een eind komt aan hun vrijheid. Omdat ze weten dat de-beste-jaren-van-hun-leven voorgoed voorbij zijn.

Neem zo'n jonge Asmatter, die gedoemd is huwelijks-kandidaat te zijn. Hij leefde alle jaren van z'n jeugd uitsluitend voor zijn genoegen. Hij scharrelde wat rond in de kampong, was nergens verantwoordelijk voor en haalde, op z'n Asmats, alle streken uit, die ook jongens in het Westen uithalen.

Er kwam echter een einde aan die zorgeloze tijd, waarin het scheen dat hij uitsluitend voor z'n plezier op de wereld was. De narigheid begon al met de initiatie, de inwijding tot het manzijn. Een tijd vol nieuwe ervaringen en spanningen. Een tijd ook dat hij mee op jacht ging en zich mocht gaan opsieren. Hij was bezig *man* te worden hoewel hij pas later, na zijn huwelijk, *werkelijk* man zou worden.

Dan komt de dag van het 'feest'. Zowel de jongen als het meisje weten wat er aan de hand is en beider harten zijn niet vervuld van vreugde, maar van teleurstelling. Menig huwelijk wordt dan ook gekenmerkt door het storten van tranen. Zowel door de jon-

gen als door het meisje. Vooral op de dag van dat bruiloftsfeest. Die dag is begonnen na de avond, waarop door de sacrale leider is meegedeeld, dat alle geesten goedgestemd zijn en met het huwelijk accoord gaan. Er is dus niets meer dat dit huwelijk belet.
Op het moment dat het ceremonieel zal aanvangen, ontbreken doorgaans de beide hoofdfiguren. Ze zijn weggelopen en hebben zich verborgen. Een laatste poging om aan het 'feest' te ontkomen. Een laatste kans om de zo geliefde vrijheid te behouden. Dat weglopen is echter tevens een onderdeel van het ceremonieel. De jongen en het meisje mogen niet direct verschijnen, mogen zich het huwelijk niet zomaar laten welgevallen. Er wordt van beide jongelieden dus min of meer verwàcht dat ze de benen zullen nemen.
Doorgaans loopt een van hen echter, meestal de jongen, te ver weg. De familieleden zijn dan verplicht op zoek te gaan in het bos om de gevluchte bruidegom op te sporen. Men vindt hem tenslotte, hetgeen gepaard gaat met het uitdelen van harde klappen. Asmatters plegen in dit soort zaken uitermate hardhandig te werk te gaan. Welk een feest moet het voor de jongen zijn om de huwelijksdag op zo'n manier te beginnen, met een zwaar pak slaag, hem toegediend met een stuk hout! Hetzelfde gebeurt soms vlak voor de huwelijksnacht. Ook dan moet een der partners, of beiden, opgehaald worden. En jammerend, huilend begint op die manier menige bruidsnacht....
Dat begon hij ook vroeger, toen de jongeman dikwijls eerst een soort 'voor-vrouw' toegewezen kreeg. Een weduwe, die als leermeesteres inzake de praktische liefde optrad. Maar van dit instituut wordt tegenwoordig aanzienlijk minder gebruik gemaakt dan voorheen.
Nee, trouwen is geen feest voor een jonge Asmatter. Zonder getrouwd te zijn is een Asmatter niets, stelt hij weinig voor, heeft hij geen enkel woord in te brengen. Maar als jonggehuwde feitelijk nog veel minder.
Zo is het bijvoorbeeld zijn plicht z'n schoonmoeder in de prauw te roeien, als die ter visvangst gaat. Hij moet zijn schoonvader op jacht vergezellen om de zwaarste, vervelendste werkjes tijdens die jacht op te knappen. Voor z'n eigen ouders is hij eveneens verplicht allerlei karweitjes te doen. Als hij bezwaren maakt tegen zijn ouders, houden die hem terstond voor ogen, dat *zij* het waren, die z'n vrouw voor hem gekocht hebben. *Zij* betaalden de prijs, niet hij. Hij moet zich dus rustig houden en vooral geen eisen stellen.

Zeker, de jonge echtgenoot heeft een plaats in het mannenhuis bij een vuurtje, maar die plaats is helemaal onderaan in de rij der mannen. En daar zit hij dan, treurig, somber en dromend van de gouden dagen van z'n al te snel vervlogen jeugd.
Aan de gesprekken der mannen mag hij nauwelijks deelnemen. Verheft hij z'n stem, dan is z'n vader er al gauw bij met de opmerking dat hij zich stil moet houden, tenzij hij een pak slaag ambieert. En hij krijgt *meer* te slikken, en dat alles steeds met 't verwijt op de achtergrond, dat hij eerst maar eens z'n huwelijks-schulden moet terugbetalen aan z'n ouders, die hem de bruidsschat tenslotte hebben voorgeschoten. Als er betaald is mag hij mee-praten. Niet eerder.
Wat voor de jonge man geldt, geldt ongeveer voor de jonge vrouw. Hoewel zij aanzienlijk beter op het huwelijksleven is voorbereid dan haar man (daar hebben de vrouwen wel voor gezorgd), is ook voor haar het eigenlijke plezier van het leven af. Ook zij heeft niets te vertellen in de kring der andere vrouwen. Hoe *zou ze ook....! Ze heeft niet eens een zoon!* En terwijl de vroegere, nog ongetrouwde vriendinnen heerlijk in de zon spelen, of gekheid uithalen met de jongens van de kampong, moet *zij* hout sprokkelen in het bos, of voedsel halen. En ziet ze *hem*, haar ongelukkige man, in de verte op de kali z'n schoonmoeder voortroeien.... Nee, het is niet àlles om in de Asmat jonggehuwd te zijn!
Dit soort vlucht-huwelijk heeft de naam *persé*. Het hoogtepunt van de eigenlijke bruiloft bestaat er uit, dat de jongen en het meisje samen naar de woning van de ouders van de jongen worden gebracht, al dan niet gewillig. Het is daar dat het meisje, dat tot dit ogenblik naakt ging, de schaambedekking wordt aangedaan. En het is daar, dat ze verplicht is sago klaar te maken voor alle aanwezigen.

Er zijn verschillende soorten huwelijkssluitingen in de Asmat. Het komt voor dat er wel degelijk reeds lang tevoren een verhouding tussen een bepaalde jongen en een bepaald meisje bestaat. Als beiden vinden dat het ogenblik van trouwen gekomen is, wordt de afspraak gemaakt dat zij hem in het mannenhuis zal komen bezoeken. Hij zal zorgen die nacht dicht bij zijn deur te liggen.
Dit soort huwelijk heeft doorgaans allerlei gevolgen. Ook voor de wederzijdse ouders, die wellicht geheel andere plannen met hun kinderen hadden. Plannen waar doorheen nu een lelijke

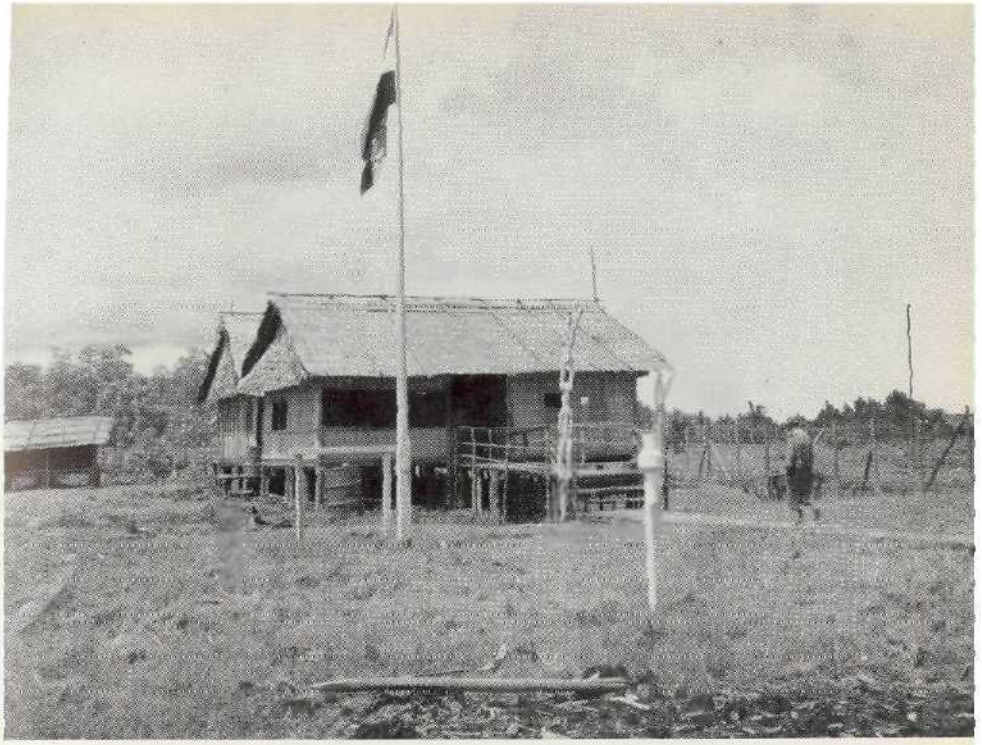

Het bestuurshuis te Agats. - *Onder:* De levende inventaris die men doorgaans daar pleegt aan te treffen.

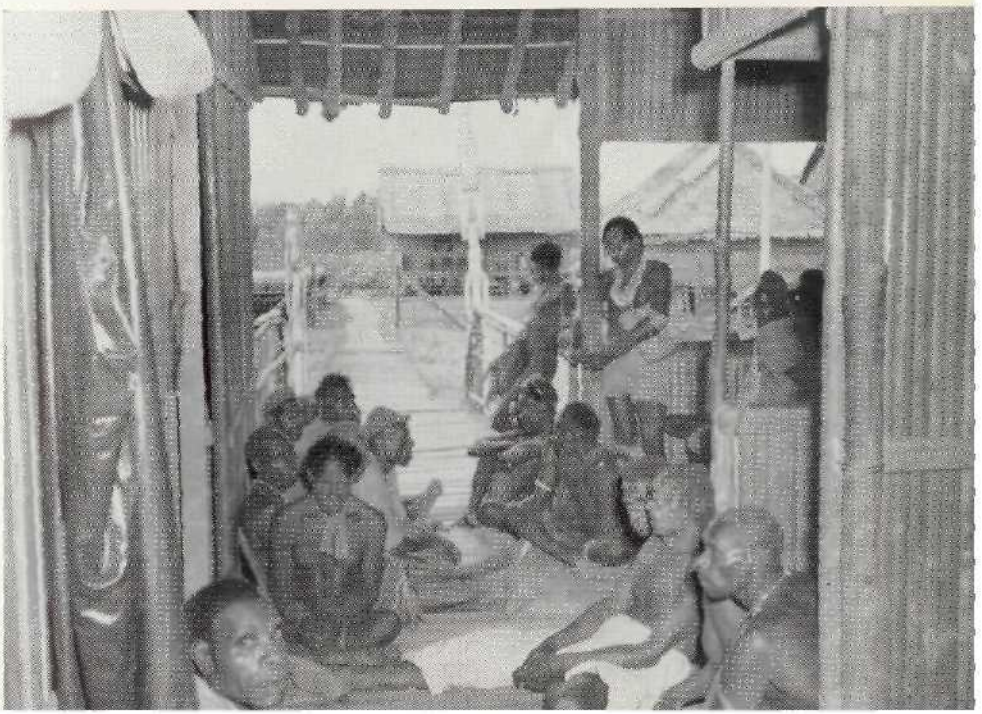

Mevrouw Renée Scheele, de moedige echtgenote van de Controleur van de Asmat, voor haar huis.

Controleur Scheele met een jeugdige Asmatter.

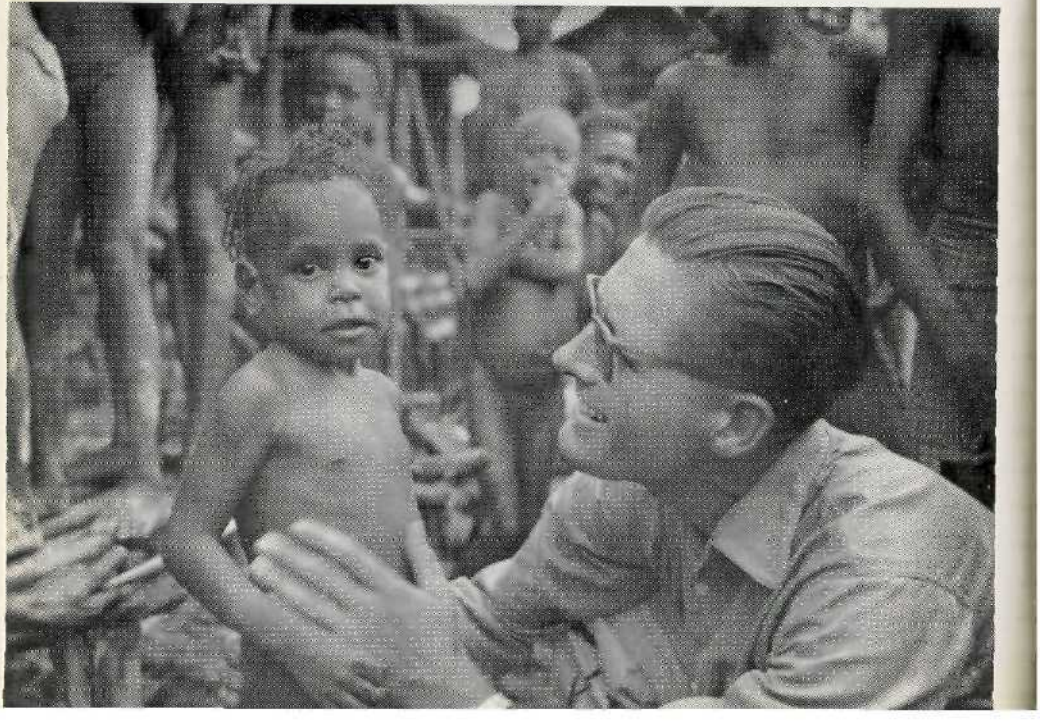

streep is gehaald. Door deze onverwachte huwelijken ontstaan vaak zware ruzie tussen de respectieve ouderparen, en soms ernstige vechtpartijen. Men geeft deze vorm van huwelijk de naam *worowos*. Een derde vorm is het door de man roven van de vrouw. Hij neemt eenvoudig de vrouw die hem aanstaat, waardoor de grootst mogelijke onenigheid tussen de families ontbrandt. En waarbij gevechten niet ontbreken. Ook dat soort huwelijk heeft een naam: *okoré*.

Deze huwelijken vormen de belangrijkste oorzaak van de macht der vrouwen in de Asmat. In feite behoort alles aan de vrouw, als logisch gevolg van het bruidsschat-systeem. Ze wordt eigenlijk tegen een bepaald bedrag, een zekere prijs, aan de man verkocht. En die verkoop vindt vrijwel zonder uitzondering op afbetaling plaats. De man, de jonge echtgenoot, is dus jarenlang de schuldenaar van z'n hele aangetrouwde familie inclusief z'n eigen vrouw. Er zijn prettiger huwelijksverhoudingen denkbaar.

Toch ontbreekt de romantiek, of wat men zo zou willen noemen, niet geheel aan het Asmatse huwelijk. Het wordt bijvoorbeeld niet onaardig gesymboliseerd door de gewoonte, dat op de dag van het huwelijk de vrouw, in het ouderlijk huis van de man, hem een door haar zelf geklopt en verder toebereid stukje sago in de mond steekt. Als symbool dat ze hem van dat ogenblik af altijd, het hele huwelijk door, voedsel zal blijven geven. Dit gebaar wordt gevolgd door een soortgelijk gebaar van de bruidegom. Hij neemt eveneens een stuk sago en geeft het *haar* in de mond. En dit manuaal, dat aanvaarden van *zijn* sago, is dan tevens haar demonstratie van onderwerping aan zijn gezag. Ze zal hem onderdanig zijn voor de rest van haar leven. Voor zover Asmatse vrouwen dan hun mannen onderdanig kunnen zijn....

In de Asmat komt zowel het monogame als polygame huwelijk voor. Soms heeft een man één vrouw, soms meerdere. Zijn hoofdvrouw wordt genoemd *fatsjowoot*, zijn bijvrouw *asetsjowoot*.

Een der vreemdste gewoonten in het huwelijksleven van de Asmatters is de verhouding, die *papisj* heet. De papisj is een overeenkomst, een soort verbond, tussen twee mannen, twee vrienden, die het met elkaar eens zijn geworden inzake het wederzijds uitlenen van elkaars vrouwen. Dat uitlenen geschiedt niet voor een enkele keer. Het is geen incidentele verhouding, maar een blijvende. Het verbond geldt niet voor een bepaalde periode. Het geldt voor het leven.

Het papisj-'huwelijk' is geheim. De jongeren weten er in ieder geval niets van.
Het uitlenen is wederkerig en geschiedt steeds voor één nacht. Verzoekt de ene man voor een bepaalde nacht de vrouw van zijn papisj-vriend, dan zal die vriend dezelfde nacht het gebruik toegewezen krijgen van de vrouw van de ander.
Voorwaarde voor een papisj-verhouding is dat beiden gehuwd zijn. Voorts kan er van papisj geen sprake zijn, indien een der mannelijke partijen niet aanwezig is.
Besluiten twee mannen met elkaar een papisj-verhouding aan te gaan, dan volgt doorgaans de zwaarste, moeilijkste fase: de wederzijdse vrouwen bereid te vinden met de verhouding in te stemmen. Asmatse vrouwen zijn temperamentvol en opvliegend, maar de mannen weten hoe ze dit moeten aanpakken. Ze gaan naar hun vrouw toe, laten zich van de aardigste, charmantste zijde zien, komen aandragen met uitzonderlijk lekkere hapjes, en pas dan begint hij over het onderwerp. Indien hij een goed psycholoog is en een goed diplomaat lukt de opzet. In dat geval gaat de vrouw die avond naar het huis van de vriend van haar man en maakt daar voor de gezamenlijke huisgenoten de sago klaar. De beide vrienden zijn die avond niet in hun gezinswoning aanwezig. Ze nemen hun intrek in het mannenhuis, waar hun papisj-vrouwen hun later het afgesproken bezoek komen brengen.
Na de nacht bij hem te hebben doorgebracht, verlaat de vrouw tegen de ochtend het mannenhuis. Haar vriend laat haar echter niet vertrekken, zonder dat hij haar op Asmatse wijze heeft versierd en mooigemaakt. Ze moet aardig en vrolijk bij haar echtgenoot terugkeren. Rondom haar ogen wordt rood- en bruingekleurde aarde gesmeerd, terwijl zij van haar kant niet vergeet alvorens te vertrekken haar vriend wat sago in de mond te stoppen.
Het komt ook voor, gezien het vaak heftige temperament dezer vrouwen, dat ze weigeren aan de voorgestelde papisj-verhouding mee te werken. Een dergelijke weigering levert allerlei moeilijkheden en problemen op, die gewoonlijk tot resultaat hebben, dat de man, wiens vrouw heeft geweigerd, de kampong verlaat en zich voor enige tijd elders vestigt. Om daarna terug te keren en het nòg eens te proberen.
De papisj-verhouding is in ieder opzicht een ernstige zaak, die men niet zonder meer als een soort getolereerde ontucht in de Asmat mag zien. Waarschijnlijk is nog lang niet alles van deze verhouding bekend, want de Asmatter is niet gul met het ver-

strekken van gegevens over dit soort bij-huwelijk. Een papisj-verhouding is alleen mogelijk, als men reeds enige tijd getrouwd is en, merkwaardige bijzonderheid, als de er bij betrokken vrouwen reeds moeder zijn. Een vrouw zónder kind mag zich niet tot een papisj-huwelijk lenen.

Het bondgenootschap begint en eindigt niet bij het uitlenen van elkaars vrouwen. De verhouding gaat veel verder. Ze is een verhouding tussen twee vrienden en als zodanig zullen die vrienden elkaar ook onder alle andere omstandigheden helpen, steunen en bijstaan. In de praktijk komt dit neer op het gezamenlijk optrekken in het gevecht. Ze zullen elkaar helpen bij het roven en snellen. Ze zullen elkaar assisteren bij het roeien over moeilijke gedeelten van de rivieren. Ze trekken zoveel mogelijk samen op zoals dat het geval is met echte vrienden.

Een enkele maal komt het voor dat een der papisj-vrienden die vriendschapsband voor het leven breekt. Dat loopt vaak uit op een strijd op leven en dood.

Er zijn, zoals bij het normale huwelijk, ook bij het papisj-huwelijk allerlei verschillen en vormen. Er schijnt ook papisj te bestaan tussen twee mannen en twee vrouwen. En ook massale papisj-verhoudingen komen voor.

Over de motieven, de oorzaken tot papisj-huwelijken worden verscheidene verklaringen gegeven. In het algemeen schijnt de aanleiding gelegen te zijn in contact met het onbekende. De vrienden wisselen van vrouw, indien ze iets, een onverwachte gebeurtenis, een sensationele ervaring, moeten afreageren. Het verbond treedt in werking bij het aankomen van bijvoorbeeld een vliegtuig. Of van een groot schip. Of als er blanken arriveren. Of indien zich een merkwaardig, onverklaarbaar natuurverschijnsel voordoet. Of een ramp. In al deze gevallen is er dus sprake van contact met het onbekende, met het mysterieuze, met het onverklaarbare. Met datgene, wat de Asmatter *tsjesar* noemt. *Tsjesar*, dat is wat van de overzijde komt, uit zee.

In Ajam, ten tijde van ons bezoek aldaar in verband met de moord op de mannen van Jipajer, ontstond de nodige opschudding toen we met onze Catalina arriveerden. En niet alleen Ajam was in opschudding, eveneens verscheidene andere kamponags in de omgeving, die van de plotselinge komst der Kompenie volledig op de hoogte waren. Zulke dingen ontgaan niemand in de Asmat, al vraagt men zich wel af op welke manier het nieuws bekend geworden is.

In die dagen, zo werd ons gezegd, traden alle papisj-bondgenootschappen in de Asmat automatisch in actie. Vanwege de opschudding, de consternatie en de nervositeit. Of die bewering met de werkelijkheid klopte is me niet bekend. Geen van ons was er bij, dat een der geheime Asmatse papisj-bondgenootschappen actief werd. Maar er is reden te over om aan de waarheid van het vermoeden niet te twijfelen.
In een rapport over het papisj-huwelijk, als men dat tenminste zo mag noemen, las ik dat alleen reeds in de kampong Sjoeroe van de honderdachttien gehuwde mannen niet minder dan tweeenzestig een papisj-vriend bezitten. En wat voor Sjoeroe geldt, zal eveneens gelden voor alle andere dorpen in dit deel van de Asmat.

De Asmat heeft z'n rituelen. Niet alle zijn bekend, maar enkele werden, dank zij het werk der missionarissen, onthuld, hetzij geheel, hetzij gedeeltelijk. Twee ervan wil ik hier noemen: het *Jipaé*-ritueel en het *Imu Mu*-ritueel.
Het eerste, het Jipaé-ritueel, zou men kunnen vergelijken met een soort adoptie-ceremonieel. Bij het invallen van de duisternis komen een aantal mannen op, na zich eerst van maskers te hebben voorzien. Het moet een luguber, sinister beeld zijn, deze gemaskerde figuren zich in de duisternis, nauwelijks door enkele vuren verlicht, te zien voortbewegen. Temeer, omdat de mannen een uitbeelding geven van overleden personen, hetgeen in de praktijk neerkomt op door hen gesnelde slachtoffers. De vrouwen en kinderen vormen het auditorium bij deze gemaskerde dansen.
Bij die kinderen bevinden zich dan de kinderen, die meegenomen zijn uit de kampong, waarin zich de sneltocht heeft afgespeeld. Geroofde kinderen dus, die nu wezen zijn. In de nacht van de masker-dans zien deze kinderen hun vaders terugkeren. En ze geloven des te eerder dat het hun vaders zijn, omdat de mannen, die daar in het rond dansen, ook de naam van hun eigen vader hebben aangenomen.
De dans gaat door tot aan de ochtend. Bij het opkomen van de zon worden eindelijk de maskers afgelegd en wordt er nog enige tijd ongemaskerd doorgedanst. De mannen, die gesnelde slachtoffers hebben voorgesteld, blijven deze gesnelden ook nú nog uitbeelden. Het kind ziet dus ook nu nog zijn *vader* dansen.
Dit is een merkwaardig voorbeeld van adoptie, omdat de kinderen na deze nacht inderdaad weer een vader, zij het dan een stiefvader, krijgen. Dit is de achtergrond van het Jipaé-ritueel. De

mannen, die eerst de vaders der kinderen vermoord hebben, nemen na de dans vrijwillig de taak van pleegvader op zich. Elke wees krijgt dus weer een 'eigen' vader.
In het algemeen is de verhouding tussen die nieuwe vader en het kind goed, temeer omdat het nieuwe vaderschap geheel vrijwillig is. De vader zal het kind verder opvoeden, het te eten geven en het grootbrengen. Anderzijds is het geadopteerde kind verplicht later de nodige hulp en bijstand aan zijn of haar pleegvader te verlenen. Hoe griezelig en macaber het ritueel op zich zelf ook is, hoe barbaars ook in zijn uitingen, het is het zoeken van een praktische oplossing om wezen weer een vader te bezorgen.

Het andere ritueel, de Imu Mu, betreft een bepaalde verhouding tussen oudere mannen en jongens. De mannen schijnen met de jongens, die verplicht zijn naar hen toe te gaan, diverse manipulaties uit te halen, die de indruk wekken van homoseksuele handelingen. Of homoseksualiteit inderdaad de enige en uitsluitende drijfveer is bij de Imu Mu valt niet te zeggen. In het eerder genoemde rapport van enkele missie-etnologen, die van deze rituelen een studie maakten, valt weinig meer te lezen over deze verhouding tussen oude en jonge mannelijke Asmatters.

Tijdens mijn bezoek aan de Asmat, aan verscheidene kampongs, doemde langzamerhand een adat voor me op, die aanzienlijk verschilde met die, welke ik elders in Nieuw-Guinea had mogen zien. Een adat, die alleen maar barbaars, rauw en wild te noemen viel. Aan de andere kant zag ik kinderen, vrouwen en mannen, die een uitgesproken sympathieke indruk maakten. Ze deden dat, ondanks het feit dat ik wist dat deze mannen en vrouwen waarschijnlijk stuk voor stuk koppensnellers en kannibalen waren. Dat ze, hoe vreedzaam en rustig ze daar ook naast hun kleine, slechtgebouwde huisjes zaten, waarschijnlijk kort tevoren nog aan het een of ander beestachtig, niet te beschrijven ritueel hadden deelgenomen. Het waren kannibalen, behorend tot de allerlaagst ontwikkelde mensen die onze wereld nog kent.
In de dagen, die ik in de Asmat doorbracht, werd ik geconfronteerd met een aantal problemen, die me onoplosbaar leken. Veel, zo niet alles, was daar in mijn ogen tegenstrijdig. In ieder geval voor mij onverklaarbaar. Omdat er, ook in de Asmat, nu eenmaal geen slechte volken bestaan.
Ik heb over deze mensen en hun gebruiken zoveel mogelijk ge-

sproken met hen, die in dat gebied werkzaam zijn. Die een studie maakten van dat volk en van wie verwacht mocht worden dat ze inzicht bezaten in de structuur van een zo wonderlijke samenleving. Ik merkte dat er veel tegenspraak was. Wat de een als vaststaand aanvaardde, werd door de ander verworpen. Waarschijnlijk is het contact met de Asmatters nog te kort geweest, om reeds nú conclusies, en zeker wetenschappelijke conclusies, te kunnen trekken. Men zal daar langer moeten zijn en waarschijnlijk met meer mensen. Met meer Bestuursambtenaren en met meer Missionarissen. Met meer etnologen ook, omdat zij de aangewezen figuren zijn om de uitzonderlijke gewoonten van een dergelijk volk te observeren en te verklaren.

Ik sprak in die dagen met een man van de missie. Ik zei hem hoe moeilijk het was voor iemand, die van buiten kwam en slechts even de Asmat passeerde, iets van dat leven te begrijpen. Hij knikte instemmend en zei: 'Toen ik hier pas was, meende ik hun leven, hun gewoonten en gebruiken te begrijpen. Toen ik er wat langer was, begon ik echter te twijfelen. En ik ga steeds méér twijfelen, hoe langer ik hier ben.'

Ik denk dat in die woorden heel wat waarheid (èn wijsheid) schuilt. De moeilijkheid is dat deze mensen, de Asmatters, zo enorm ver van ons afstaan. Verder dan wellicht welk ander volk op aarde. Ik voelde dit zo duidelijk op een der laatste avonden dat ik in de Asmat was. De avond viel en ik stond aan de oever van de rivier, de Oetoemboewee. Een grote prauw kwam aan, voortbewogen door een twaalftal roeiers, die, staande in de boomstam, deze snel van de ene bocht van de kali naar de andere pagaaiden.

Er werd bij gezongen, hoewel men het geluid nauwelijks zingen kon noemen. Het was een soort huilzang, een klaaglied. Men zei me, dat er op die manier altijd gezongen werd bij het passeren van plaatsen, waar eenmaal, soms lang, soms kort geleden, een familielid z'n leven had verloren. Het zingen klonk eindeloos somber, eindeloos melancholiek. Nooit heb ik zó treurig horen zingen als die avond in de voorbijschietende prauw. Het was het zingen van de voor-tijd. Zo zongen mensen, nog levend in de oertijd. Het was het lied van de homo primitivus, die zich angstig, bezorgd, timide bewoog over de wateren welke het ene deel van zijn zwerfgebied met het andere verbonden.

Het contact met een lang, lang voorbije wereld werd me duidelijk, haast lijfelijk voelbaar, die avond aan de modderige oever van de Oetoemboewee. M'n eigen wereld lag eindeloos ver achter

me, zo ver dat het leek of ik die nooit meer terug zou zien. Vóór me was even een venster geopend, uitzicht gevend op een restant oer-tijd, dat door een grillige samenloop van omstandigheden bewaard gebleven was in een wereld van vliegtuigen, grote schepen, radio, atoombommen, televisie en geperfectioneerde machines. Ik keek door dat venster en het was verbijsterend en ongelooflijk. Voorbij schoot een levend stuk oertijd. Voorbij schoot — misschien, wie weet? — de levende historie van een deel van ons eigen voorgeslacht. Het leefde, het roeide, het zong, het was bevreesd.
Een deel, bestaande uit kannibalen, en koppensnellers. Ze snelden en aten de lichamen van hun naasten. Omdat ze nooit een ander voorbeeld hadden gehad. Omdat ze werkelijk niet beter wisten. Ze gaan het nú weten. Missionarissen en mannen van het Bestuur vertellen hun dat deze gebruiken onmenselijk en onwaardig zijn. Ze zeggen het te geloven, maar ik denk dat het minstens één generatie lang moeilijk zal zijn om er een diep en solide geloof van te maken.
De prauw verdween in de bocht van de kali. De rivier was weer leeg, zoals hij tevoren was geweest. Er was geen wind. Dichtbij klonk het monotone geschuur van een man aan een bisj-paal. Het zou nog lang duren eer hij gereed was. Maar waarom zou hij zich ook haasten? Er kwamen nog zoveel dagen.
Boven hem, in zijn huis, hingen guirlandes beenderen. Dierenbotten en mensenbotten. Menselijke dijbenen en menselijke bovenarmbenen. Misschien hadden die roeiers daarnet gezongen vanwege diezelfde beenderen, die wellicht aan een van hun familieleden hadden behoord.
Vreedzaam zat de man te snijden en te schaven aan die bisj-paal. Het licht van zijn vuurtje wierp vreemde, hallucinaire figuren over de wanden van dat huis.
Ook hij was homo primitivus, letterlijk: een bewoner van het stenen tijdperk. En hem passerende moest ik denken aan de woorden van de Franse schilder Gauguin, die eens een van zijn doeken, waarop hij primitieven had geschilderd, de vragen meegaf: waar komen wij vandaan, waar zijn wij, waarheen gaan wij?
Ik liep terug naar het huis, waarin de Nederlandse Bestuurspost was gevestigd. Daar suisde een petromax. Daar waren sigaretten. Daar was radiotelefonische verbinding met de buitenwereld.
Een klein, modern bruggehoofd in een wereld, bevolkt door primitieven. De laatste primitieven van een bijna geheel geëxploreerde, een haast volledig verkènde wereld.

7

HOE SNELT EEN ASMATTER ZIJN MEDEMENS

en hoe vindt het zo mogelijk nòg afschuwelijker aspect van het prehistorische leven dezer primitieven, het kannibalisme, plaats? Er zijn aangenamer onderwerpen denkbaar dan deze sinistere zijden van de Asmatse adat, maar een beschrijving van dit volk zou niet compleet zijn zonder enkele bijzonderheden te vermelden. Zoals men in het westen een visseizoen kent en een jachtseizoen, zo kent de Asmatter (en niet alleen de Asmatter) het snel-seizoen. Dit seizoen valt in de droge tijd. In de periode dus, dat het vloedbos, het moeras, minder last van de hoge stand der rivieren ondervindt dan in de natte tijd. Waaròm de Asmatter de droge tijd voor zijn snel-praktijken boven de natte prefereert is mij niet bekend. Ik ontmoette niemand die me daarvoor een redelijke, plausibele verklaring kon geven.

Zowel het snellen van koppen als het kannibalisme hebben alles te maken met een oud, een oeroud, ritueel. Hoewel de man die van buiten komt sterk de indruk krijgt dat er ruw-weg, systeemloos wordt gemoord en gegeten, is die opvatting niet juist. Er is wel degelijk een bepaalde 'orde', een bepaald plan aanwezig, zowel bij snellen als kannibalisme. Maar het is niet eenvoudig dat systeem te zien, het te begrijpen en te doorgronden.

Zoals eerder geschreven, het zijn in de eerste plaats de vrouwen van de Asmatters, die aanleiding vormen tot het snellen, hetzij individueel bedreven, door één man dus, die er op uit is één kop te bemachtigen, hetzij in massa. Bekend is dat er sneltochten worden georganiseerd door groepen van honderden mannen samen. Men moet er niet aan denken welke drama's zich in de dichte, hermetische, door westerlingen onbetreden tropische regenwouden afspeelden en *nog* afspelen. Waarschijnlijk schiet de westerse fantasie, onze verbeeldingskracht, in aanzienlijke mate tekort bij het zich indenken van de gruwelen, de bestiale taferelen tijdens dat soort massale slachting.

Nogmaals: het zijn de vrouwen die voor een goed deel de man-

nen dwingen op sneltocht te gaan. Omdat er in gebieden als de Asmat altijd een tekort, een gebrek aan koppen bestaat. Die koppen vertegenwoordigen een aanzienlijke handelswaarde. Ze zijn nodig bij koop en verkoop en in het bijzonder zijn ze onmisbaar voor de bruidsschat. Wie geen koppen bezit is een pauper, een stakker, een waardeloze figuur. Om koppen draait veel, zo niet alles. En het zijn de vrouwen die niet ophouden hun mannen dit in te prenten.
Soms is het enthousiasme bij de mannen niet groot. Ze weten dat iedere snelpartij tenslotte twee kanten heeft en dat er altijd een mogelijkheid bestaat dat ze tijdens de actie zèlf het kind van de rekening worden. Daar komt dan nog bij, dat de Asmatter in het algemeen bepaald geen held is. Hij moordt weliswaar graag, maar dan bij voorkeur zonder zelf gevaar te lopen. Hij doet het dus het liefst 's nachts, in het verborgene, zonder gezien te worden. Een man die geen koppen thuisbrengt is, in Asmatse vrouwenogen, geen man. Hij is een lafaard, een kerel zonder pit, zonder esprit, zonder durf. En de vrouwen hebben enkele bijzonder effectieve stokken achter de deur. Een ervan is dat ze, indien de man weigert de begeerde koppen te halen, zich niet bereid verklaren voldoende sago voor het gezin te kloppen. Een ander strekt zich op seksueel gebied uit: ze weigeren consequent de mannen bij zich te laten komen.
Bestuur en Missie zijn bezig aan snellen en kannibalisme een eind te maken, tenminste in die delen van de Asmat die thans onder controle staan, en menig Asmatter heeft reeds moeten constateren dat de Kompenie dit soort acties allerminst waardeert. Maar meer dan eens werd me gezegd dat die Kompenie eigenlijk de verkeerden verantwoordelijk stelt. Men moest de vrouwen straffen. Omdat zij het snellen bevorderen. Omdat zij het zijn, die de mannen ophitsen, geestelijk voor een sneltocht 'rijp' maken.

Het begint al met de jeugd. Vaak ontvangt een jonge Asmatter, die nog niet aan het initiatie-ritueel toe is, van zijn moeder al op prille leeftijd een kop. En zij zegt erbij, dat dit een uitermate kostbaar attribuut is, dat hij met de grootst mogelijke omzichtigheid dient te bewaren. Op alle mogelijke manieren wordt het kind gesuggereerd dat het iets zeer kostbaars heeft ontvangen.
Dan komt het ogenblik dat de jongen zal moeten tonen die kop waard te zijn. Hij moet het bewijs leveren de eigenschappen in zich te hebben, die hem later tot een dapper, sterk, geslaagd snel-

ler zullen stempelen. Tot een man, waarop de stam in het algemeen, en de vrouwen in het bijzonder, trots zullen kunnen zijn.
De jongen wordt gezegd plaats te nemen vóór, of in de ingang van, het mannenhuis. Hij gaat zitten in een der deuropeningen en de kop wordt hem op de knieën gelegd. Na wat nu gaat volgen zal hij tot mede-sneller worden uitgeroepen. Maar alvorens hem die eer te beurt valt, moet hij dat *bewijs* van zijn dapperheid leveren.
De kop is prachtig versierd. Hij is gedroogd, gerookt en op allerlei andere manieren opgetooid. Met wat fantasie lijkt het bijna een levende kop. En die bijna levende kop ligt op de knieën van het kind, dat de verplichting heeft er alleen maar strak naar te kijken. Alléén maar kijken. Het is hem niet toegestaan eenmaal z'n ogen te laten afdwalen. Hij mag niet opstaan. Hij mag zich door niets laten afleiden. Hij moet alleen maar doodstil blijven zitten, met alleen die opgesierde doodskop op z'n knieën. En kijken naar die kop. Verder heeft hij niets te doen.
Dat alleen maar kijken duurt twee volle dagen. Twee dagen lang wordt hem zowel voedsel als drinken onthouden. Hij staat onder voortdurende controle en krijgt niet de minste kans zich aan de hem opgelegde verplichting te onttrekken. Hij wil dat ook niet. Omdat hij weet hoe belangrijk het voor hem is, dat de zich *in* de kop bevindende krachten in hèm overgaan. Hoe beter, hoe intenser hij staart naar die geel-bruine schedel, des te krachtiger, sterker, mannelijker zal hij aan het einde der beproeving zijn.
Deze snel-proef is uitermate zwaar en lang niet alle examinandi zien kans hem tot een goed einde te brengen. Temeer niet, omdat de jongen tijdens deze test op alle denkbare, en ondenkbare, manieren getart wordt. Hij *moet* zelfs getart worden, om blijk te geven van zijn mannelijke eigenschappen.
Daar zijn bijvoorbeeld de andere jongens, die nog géén kop in hun bezit hebben, en die hem op tal van manieren aan het lachen pogen te maken. Of aan het huilen. Of aan het schrikken. Vooral de nachten zijn voor de jongen-met-de-kop verschrikkelijk, omdat men juist dàn tracht zijn geestelijke weerstand, toch al zo op de proef gesteld, te breken.
Daar zijn de jaloersen, die het de jongen niet gunnen dat hij straks de status van sneller zal krijgen. Ook zij proberen hem in de war te brengen, in paniek, en geen middel wordt daarbij geschuwd. Indien hij éénmaal begint te huilen, als hij éénmaal de kop van z'n knieën laat vallen, of als hij wegloopt, is zijn kans verkeken.

Later, bij een volgend ritueel, zal hij opnieuw moeten bewijzen in de termen te vallen voor sneller.
De methoden van deze gruwelijke 'brainwashing' zijn even onmenselijk als geraffineerd. Men verzamelt mieren, die de jongen op de rug, de borst en de armen worden gezet. Men moet de mieren van Nieuw-Guinea zelf eenmaal aan den lijve gevoeld hebben, om te weten dat er nauwelijks wreder, bloeddorstiger, feller vechters zijn dan deze. Zij zetten hun kaken in het lichaam van de jongen-met-de-kop en leveren aldus hun aandeel in de geestelijke en fysieke krachtmeting.
Het blijft niet bij mieren en andere insekten. Soms is daar een stuk smeulend hout, dat hem wordt toegestoken, steeds dichterbij, totdat het vuur zijn huid begint te schroeien. Ook dàn mag hij niet opstaan, niet beginnen te huilen, niet weglopen, de kop niet laten vallen.
Als hij dat alles twee dagen en twee nachten lang doorstaat, alle afleidingsmanoeuvres, alle pogingen zijn wilskracht te kraken, alle angsten in de nacht, alle mieren en alle vuur.... dàn eerst heeft hij het bewijs geleverd een goed, veelbelovend Asmats sneller te worden. De mannen (èn de vrouwen!) twijfelen er nu niet meer aan, of hij zal een groot man worden. Een stralende toekomst wacht hem.

Later zal die jongen met de mannen van zijn kampong op sneltocht gaan. Op een dag, dat de sacrale leider de overtuiging zegt te hebben dat het moment gunstig is. Hij zal een van hen zijn, die zich in de prauwen inschepen, en zich zingend naar het gebied begeven, dat als doel van de onderneming is uitgekozen.
Ergens in een andere kampong, soms dagenlang roeien verderop, slapen de bewoners. Er is geen man die waakt, omdat Asmatters geen wachtposten kennen. Onbegrijpelijk, overigens. Het is het laatste uur van de nacht. De geluiden in het regenwoud zijn reeds minder geworden, omdat het niet lang meer zal duren of de eerste vale schemering van de aansluipende dag zal door het donkere groen gloren. De laatste kalongs wieken over de toppen der bomen. Nog maar een enkele cicade sist en snort verloren in de varens. Over heel het bos ligt een dunne, ijle, doorschijnende mist. Het is kil, vochtig en klam. Het is nog nacht, maar de morgen is zeer nabij.
Dan komt de schemering, die de duisternis doorboort. De ochtendvogel laat zich horen. Het is zo ver.

Op dat ogenblik wordt de stilte verbroken door een onbeschrijflijk luguber geloei. Het is het geluid van snelhoorns, waarop de overvallers, die deze nacht de kampong beslopen hebben, blazen. Het schijnt dat dit uur, tussen de nacht en de dag, het veiligste uur is. Omdat de mens dan vaster slaapt dan tijdens welk ander uur van de nacht.

Het geloei der snelhoorns verlamt de mensen, die in de kampongs ontwaakt zijn. Ze weten wat er gaat gebeuren. Ze kennen dat geluid. Ze kennen het sinds een eindeloze rij generaties. Eeuwenlang is men opgesprongen bij het vernemen van het geluid van die afschuwelijke bazuinen. De bazuinen van de ondergang. Letterlijk: de bazuinen van de dood.

De overvallers weten dat de anderen verlamd van schrik zijn. Dat ze in panische angst zijn opgesprongen en weerloos zijn. Van die wetenschap wordt snel gebruik gemaakt. Tientallen, soms honderden overvallers bespringen de slachtoffers met hun speren, knotsen, kasuarisdolken. En voor de zoveelste maal wordt een slachting, een afgrijselijk bloedbad aangericht.

Niemand wordt ontzien. Mannen vinden de dood, vrouwen en kinderen. De jongsten worden doorgaans gespaard. Ze zullen na het ritueel, dat volgen gaat, worden meegenomen. Misschien krijgen deze weesjes later weer een vader. Tijdens een jipaé-ritueel.

Wie vluchten kan vlucht. Wie daartoe niet de kans krijgt eindigt zijn leven binnen enkele ogenblikken. En boven het gillen, krijsen en schreeuwen van de moordenaars uit, zit nog steeds die ene ochtendvogel zijn lied uit te jubelen. Het lied van de nieuwe dag die voor hèm met het leven begon. Voor hen, beneden hem, die de avond tevoren te ruste gingen, met de dood. De harde dood in het regenwoud van Zuid-Nieuw-Guinea.

Na de moordpartij volgt direct het snellen. Dat is een kwestie van ritueel. Het geschiedt volgens een systeem, dat verre, en heel verre voorvaderen dezer mannen reeds toepasten. Dat systeem is aan weinig wijziging onderhevig. Iedere handeling, iedere handgreep die er bij wordt toegepast, is een klassiek onderdeel.

Indien een Asmatter van een gekloofd stuk bamboe de buitenste vezel-draden aftrekt, blijft iets over dat misschien nog het beste is te vergelijken met een scheermesje. Dat scheermesje vormt een belangrijk attribuut bij datgene, wat nu gaat volgen. De met een speer of dolk gedode man ligt op de grond en de man die zich over hem heenbuigt, de sneller, begint met dat bamboe-mesje zijn werkzaamheden. Met twee forse halen snijdt hij de halspezen door.

Vervolgens grijpt hij het hoofd stevig met beide handen aan de oren beet en draait het een driekwart slag in het rond. Door die beweging wordt het atlas-uitsteeksel van de halswervels gebroken. Daarna volgen enkele sneden om het kraakbeen-windsel los te maken, waarna het verder weinig moeite kost om de kop van het lichaam af te scheuren.
Dit snellen duurt slechts enkele ogenblikken. Er is wèl vrij veel kracht voor nodig om het volgens de regelen van de oude 'kunst' te doen.
Na dit eigenlijke snellen wordt de hersenbrij uit het hoofd verwijderd. De methode die men daarbij toepast schijnt nogal te verschillen in de Asmat. Aan de manier waarop een kop gesneld is, kan men duidelijk zien door *wie* dat is gedaan. De Sauwah-groep heeft de gewoonte eerst met het snelmes (of een ander voorwerp, dat iets van een lepel heeft) in de hersenpan rond te roeren en het inwendige daarvan tot een dikke brij te maken, alvorens die brij via het achterhoofdsgat de schedel verlaat. Bij andere groepen, onder meer die in het Oosten, wordt in het dunne deel van de schedel, bij de slaap, een rond gat gemaakt, waaruit de hersenen worden gestoten.
Er zijn gebieden waar volkomen 'klassiek' gesneld wordt en gebieden waar men zich de nodige variaties op het ritueel permitteert. Het gaafst moet dat ritueel bewaard zijn gebleven in het oosten van de Asmat, in de omgeving van de Eilanden-rivier. Daar wordt het 'zuiverst' gesneld.
Zowel voor het snellen als voor het kannibalistische festijn, dat er doorgaans op volgt, komen nogal wat attributen te pas. De nokking, een soort tas of karbies die wordt meegedragen, is gevuld met een werkelijk satanisch instrumentarium. Daarin bevinden zich alle 'sacrale' instrumenten: het snel-mes, de schelp, de lepel en natuurlijk de reeds meegenomen sagobladen, die nodig zijn tijdens de eetpartij.
Men gebruikt eveneens een sacrale bijl. Deze bestaat uit een stuk steen ter lengte van circa vijftig centimeter, hetwelk een uitermate scherpe punt bezit. Hij is onbruikbaar als gewone, normale bijl, omdat de punt direct zou breken. Maar zijn doel is dan ook geheel anders. Die punt is alleen maar geschikt om een kogelrond gaatje in de slaap van de vermoorde man te tikken. Deze bijlen worden zuinig door de Asmatters bewaard. Ze zijn inderdaad sacraal, op hùn manier heilig, en hebben grote waarde. Hetzij bij de afkoop van moord, hetzij bij aankoop van vrouwen.

Hoe gaat een kannibaal te werk?
Ook het systeem van het ontleden van het lichaam van het slachtoffer geschiedt volgens oude, tot ver in de historie van de Asmatter teruggaande opvattingen.
Het is een praktisch systeem. De slachter (een ander woord is nauwelijks te vinden) begint een dergelijk anatomisch drama bij de lichaamsopeningen. Het schijnt dat het principe bij het ontleden berust op de bedoeling: van het in stukken te hakken lichaam een *prauw* te maken. Lijkt een mens, ontdaan van zijn ledematen en gedeeltelijk van het resterende vlees, op een prauw? Waarschijnlijk doet hij dat in de ogen van Asmatters.
Tijdens het ontleden ligt het vermoorde slachtoffer altijd op de rug, met de borst omhoog dus. Met het mes worden, tussen de benen door, van achteren bij de aars begonnen, twee grote sneden gegeven. De ribben worden opzijgebroken en men kan in één haal de gehele buik- en borstwand oplichten.
Wat overblijft heeft dan een prauw-model. Uit dat restant, van wat kort daarvoor nog een *mens* was, worden de ingewanden genomen. Vervolgens gaat men over tot het doorsnijden van de verschillende arm- en beenpezen. Dat geschiedt hetzij met het bamboe-mesje (waarvan de naam *is sien*) hetzij met de schelp (de *oefoe*).
Na het doorsnijden der pezen is het heel eenvoudig de ledematen van de romp af te draaien. Het breken der botten geschiedt met een zwaar stuk hout of met een speciaal houten voorwerp, een stootstok, *om* geheten. Deze om is vervaardigd van het cambium van de niboengpalm, van de buitenste laag van de schors, die zeer buigzaam en sterk is.
De gehele scène duurt betrekkelijk kort. Het is geen kwestie van uren, maar van minuten. Een dergelijk slachter heeft voor het ontleden van een lichaam niet veel langer nodig dan tien minuten. De tijd hangt uiteraard mede af van zijn ervaring.

De hierna volgende fase betreft de verdeling van de buit. Een ernstige, uiterst delicate zaak. En een ingewikkelde. Iedereen schreeuwt en gilt, iedereen etaleert op alle mogelijke manieren zijn rechten, en dat alles temidden van een gedraaf en gerèn met stukken van de lichamen der pas-gesnelden. Men is langzamerhand door het dolle heen. Men is verblind van bloeddorst en begeerte naar het vlees. Vaak wordt er gevochten om de beste stukken.
Vuren branden reeds. Soms gereedgemaakt door een deel der man-

nen, die niet bij de slachting waren betrokken, soms door de meegekomen vrouwen.
Geen enkel onderdeel der lichamen wordt niet gebruikt. Als onbruikbaar worden alleen afgekeurd de nagels, het haar en de beenderen.
Het is de kunst een goed smeulend vuur te maken. Het mag niet vlammen, omdat het niet de bedoeling is de stukken vlees te braden, maar uitsluitend te roosteren. Dat roosteren geschiedt snel en slordig. Men eet de stukken ook wel zwartgeblakerd. Het roosteren is voldoende om zowel de huid als het vlees van de beenderen los te maken. Het is nooit de bedoeling het vlees *gaar* te krijgen.
Leed het slachtoffer aan cascado of een ander soort schurft, dan wordt de huid eerst met een stuk brandend hout verkoold. Alleen de huid.
Soms zijn belangrijke personen, oudere figuren, in de kampong der snellers achtergebleven. Ook zij zullen straks hun deel opeisen van de buit. Voor hen worden dus delen apart gehouden. Die delen worden in het vuur deels verkoold, deels gerookt. Op die manier blijft het vlees dagenlang, en als het móét wekenlang, goed. Naar Asmatse opvattingen van goed-blijven.
Bij de maaltijd zelf zijn de disgenoten door het dolle heen, en de geroosterde stukken worden zó uit het vuur geconsumeerd, inclusief restanten as en houtvezels. Zij zijn niet kieskeurig. Zulk een *maaltijd* is een orgie, waarbij de Asmatter alleen verschil maakt tussen een jong en een oud slachtoffer. Hij prefereert jonge mensen boven oude.
Eerder op Nieuw-Guinea was mij verteld, dat de muis van beide handen als het beste, smakelijkste deel van het lichaam geldt. Dat blijkt een legende te zijn. Het gaat bij deze kannibalen nooit om smakelijke delen. Het gaat uitsluitend om: veel, veel, veel. Hoe meer hoe liever. De blanke man, die eenmaal aanwezig was bij een dergelijke maaltijd, en die bijna stierf van honger, kreeg de muis van de hand omdat men hem niet méér gunde. Hij kreeg het kleinste, minst betekenende stukje. Men *zei* hem: *dit* is het beste. En hij geloofde het.
Een merkwaardig onderdeel van het kannibalisme is, dat degeen die de moord pleegt niet aan de maaltijd deelneemt. De Asmatter is er heilig van overtuigd dat wie moordt èn eet bij de volgende sneltocht zwak zal zijn en het niet zal overleven.
Een andere, verschrikkelijke bijzonderheid is de methode waarop

men mensen, die gevangen zijn, bewaart. Dat gebeurt bij massale sneltochten, als men weet dat er een teveel aan vlees zal zijn. Het bewaren geschiedt even gruwelijk als doeltreffend. Men steekt de slachtoffers eenvoudig de ogen uit. En is geen enkele kans om weg te lopen. En de gevangene blijft in eetbare conditie.

De methoden, waarop snellers en kannibalen te werk gaan, kunnen de indruk wekken dat deze Asmatters moedige, niets en niemand vrezende krijgers zijn. Wie deze gevolgtrekking maakt vergist zich. De Asmatter is in het algemeen het tegendeel van een held, een dapper krijger. Hij weet precies dat aan het einde van iedere nacht ook voor hèm de snelhoorn kan blazen. Dat de doodsbazuinen ook zijn laatste levensogenblikken kunnen inluiden. En die wetenschap vervult hem permanent met angst. Het is deze angst, die een ontzaglijk zware druk op dit volk legt. Het is ook diezelfde angst, die mij zo vaak de ogen van Asmatters deed zien als dieren-ogen. Vol angst, vol schrik. En boordevol onrust.
Ze zijn, om een term van een Nederlander in de Asmat te gebruiken, eigenlijk alleen maar, ondanks al hun uiterlijke bravour, al hun schijnbare dapperheid en flinkheid grote zielepoten. Ze zijn dat echter beslist niét, als ze hun verschrikkelijk ritueel aan het uitrazen zijn: het doden, slachten en daarna consumeren van hun medemensen.
Sinds enkele jaren is het Bestuur, zij aan zij met de Missie, bezig deze praktijken uit te bannen. Dat lukt, hoewel men niet kan vergen dat dergelijke, eeuwenoude rituelen in een paar jaar volledig kunnen worden uitgeroeid. Daar zal zeker één generatie overheen moeten gaan.
Dat uitbannen bereikt men niet alleen met straffen, want de Asmatter begrijpt die straffen niet. Hij kan die ook niet begrijpen, gezien zijn mentaliteit, zijn opvoeding en zijn geschiedenis.
Er is in de Asmat een tekort aan vleesvoeding. En dat tekort moet, zoals gezegd, een der redenen zijn, die kannibalisme op zo grote schaal in de hand werken. De Asmatter, die mensenvlees eet, voelt zich direct aanzienlijk sterker, vitaler, energieker. Dat sterker worden geschiedt door de geesten van de ander, die in hem zijn gevaren. Aldus redeneert de Asmatter. Dat het effect precies gelijk zou zijn, indien hij een ander soort vlees at, dringt niet tot hem door. Dat lijkt alleen maar logisch in ònze gedachtengang. Niet in de zijne. En dat is slechts één kant van een complex problemen, waarmee men in dit opzicht heeft te maken.

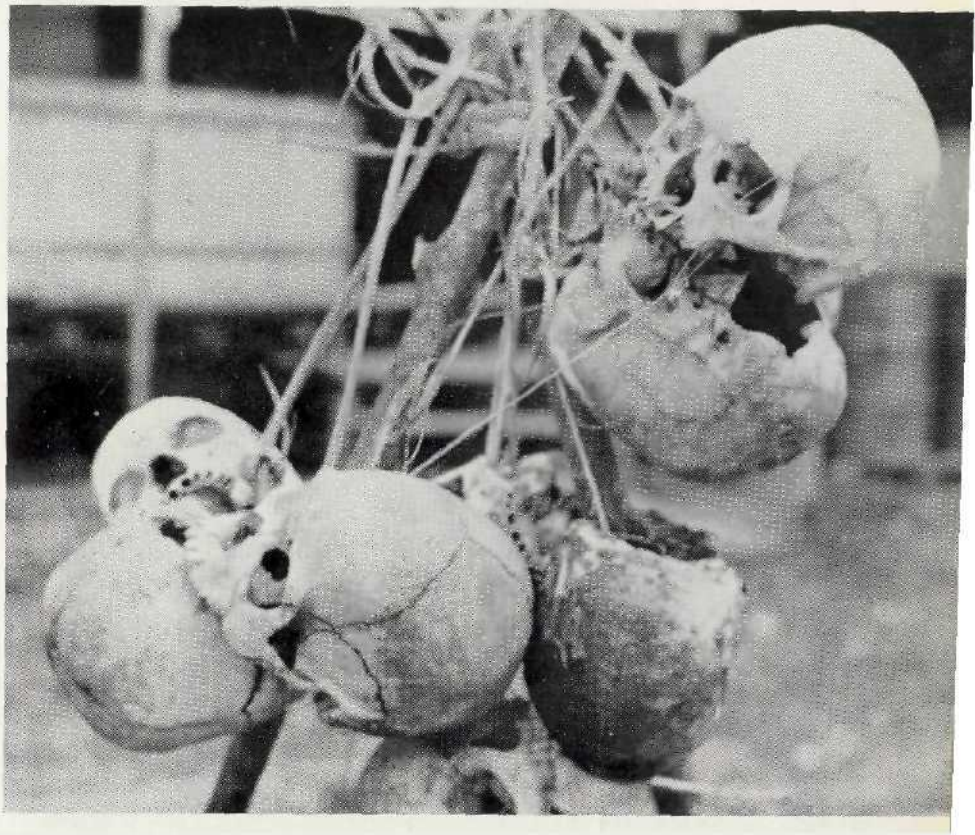

Een Asmats beeld: gesnelde en zuinig bewaarde koppen.

Tribunaal in de wildernis. Het onderzoek van de slachting in Ajam; voor het mannenhuis links staande de schrijver; met film-camera Resident Boendermaker.

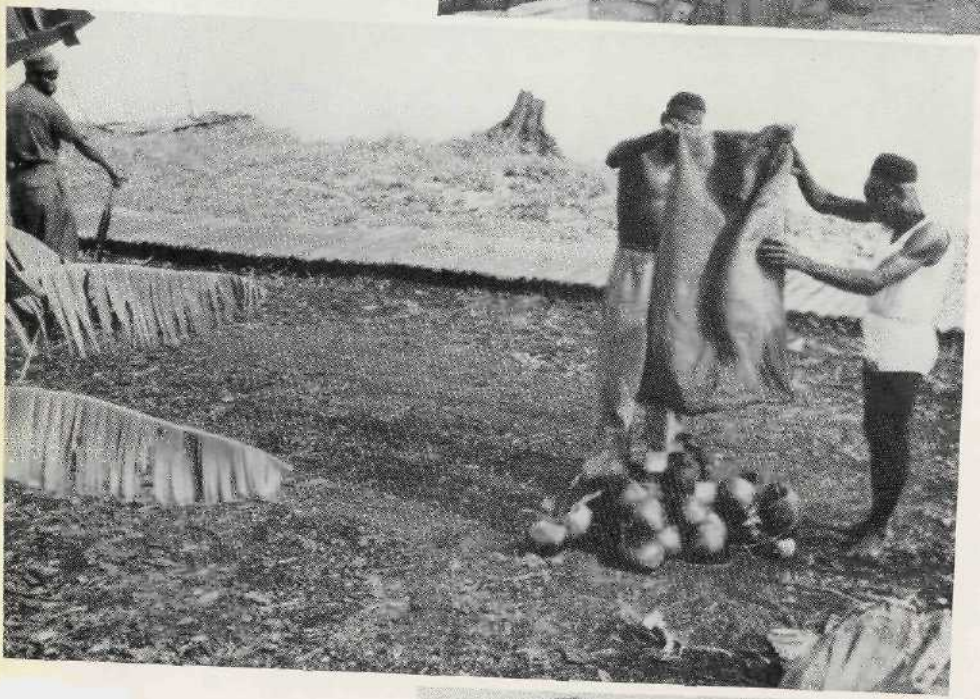

De zak met 29 koppen van de vermoorde Jipajers. Anthony van Kampen volgt met afgrijzen hoe de koppen weer worden opgeborgen.

Er is de laatste jaren veel ruzie, veel onenigheid in Asmatse kampongs, omdat er voortdurend te weinig koppen zijn. De vrouwen eisen er meer, maar het tekort blijft. De oorzaak? De invloed van Bestuur en Missie. Het zal nodig zijn, dunkt ons, vooral de vrouwen in de Asmat te her-scholen, waar het hun begeerte naar koppen en mensenvlees betreft. Bij gebrek aan koppen stellen zij zich desnoods tevreden met onderkaken. Ook daarin schijnt nog een redelijke dosis 'kracht' te schuilen. Maar ook aan het verzamelen van deze onderdelen der menselijke anatomie moet, hoe eerder hoe beter, een einde komen.

Een extra-moeilijkheid bij het beteugelen van deze rituelen is gelegen in de omstandigheid dat men deze mensen in feite het *doel* van hun bestaan ontneemt, hoe vreemd dat ook mag klinken. Omdat de structuur van hun maatschappij op de basis van die rituelen is gegrondvest. Ontneem een Asmatter zijn wraak-cultus, ontzeg hem het recht te mogen snellen en kannibaliseren, het leven zal van dàt ogenblik af geen zin, geen betekenis meer voor hem hebben. Waarom zou hij verder leven als hem die fundamentele dingen worden ontnomen?

Het is dus noodzakelijk dat hem in de plaats van zijn gruwelijke rituelen iets anders wordt gegeven. Dat anders *kan* hem worden gegeven en het *wordt* hem ook sinds enkele jaren gegeven: het begin van orde, het begin van vrede, het begin van minder angst, van minder onrust. En misschien wel in de eerste plaats: het begin van een nieuwe religie.

Waar de bazuinen van de dood hem niet meer bij het ontwaken van de nieuwe dag in de oren klinken, daar verneemt de Asmatter thans het eerste, bescheiden, prille preludium der nieuwe bazuinen. De bazuinen die hem de komst van het Christendom verkondigen.

Velen zijn er doof voor. Maar anderen staan aandachtig, gespannen te luisteren naar *die* bazuinen. Dat zijn de mannen en vrouwen, die, misschien nog aarzelend, de nokkings met het helse instrumentarium opbergen. Die de groene rawah, het moeras, instaren en weten dat ze glimpen van een nieuwe wereld gezien hebben. Een allervreemdste, aangrijpende wereld.

In deze dagen denken enkele duizenden Asmatters aan die nieuwe wereld. Ze zijn er door verward en tegelijk gegrepen. Op de borst van heel wat Asmatters schitteren kleine, metalen kruisjes. Zij zijn het, die besloten te breken met het oude. Met de oude adat, de oude rituelen en de oude goden, die hun leven zo lang beheersten.

Men kan niet verwachten dat deze mensen, staande op de drempel van twee tijden, twee werelden, nooit meer zullen vallen. Niet zó gemakkelijk laten de oude goden zich in de hoek drijven, verslaan. Er zal nog heel wat water door de rivieren van de Asmat stromen, aleer de laatste sneller en de allerlaatste kannibaal zich gewonnen geeft aan die nieuwe tijd.
Maar die tijd komt wel. Er is geen twijfel aan, of het werk in de Asmat, verricht door Nederlandse bestuursambtenaren en Nederlandse missionarissen, zal vrucht dragen. Omdat dit werk systematisch geschiedt. En.... wat misschien nog belangrijker is.... omdat het met begrip, liefde en geduld geschiedt.
Over het werk door Nederlanders in de Asmat verricht, is weinig, haast niets bekend. Ik beschouw het als een zeldzaam voorrecht iets van dat werk te hebben mogen zien. Het was het werk van *mannen*. Verricht in een eindeloos moeras, bevolkt door mensen, die eigenlijk nog niet begonnen waren aan een normaal mens-zijn. Begin-mensen.
Maar ze hebben een hart, een ziel. En ze hebben nòg iets: verstand. Ze halen hem wel, die nieuwe wereld!

8

WIE HET PLAN HEEFT VAN DE NEDERlandse bestuurspost in de Asmat, Agats, naar de bestuurspost in de Mappi, Kepi geheten, te reizen, kan kiezen uit drie transportmiddelen. Het eerste is een vliegtuig. Het tweede een schip. Het derde wordt gevormd door het alleroudste, meest klassieke vervoermiddel dat de wereld heeft gekend: uw voeten.

Twee dezer middelen waren voor ons al bij voorbaat uitgesloten. De vliegboot was reeds lang naar de Noordkust teruggevlogen, en wie een poging wil doen de honderden kilometers, die Agats van Kepi scheiden, *lopend* af te leggen, die moet over aanzienlijk meer ervaring inzake *lopen* in een dergelijk moeras beschikken dan de schrijver van dit boek.

In een gebied als dit pleegt alleen gelopen te worden door bestuursambtenaren en missionarissen. En soms door hen, die betrokken zijn bij het kadaster, de medische dienst en soortgelijke instellingen. Wie daar tracht te lopen zònder ervaring, die moet niet de illusie koesteren zijn doel te bereiken. Hij is alleen maar bezig zich zelf langzaam te vermoorden.

Het was een schip. Geen groot schip en geen bijzonder snel schip. De 'Mimika' bleek een klein, aardig patrouillevaartuig van het Bestuur te zijn, ter grootte van een ton of dertig en met een maximale snelheid van tien mijl. Met dit door enkele Indonesiërs bemande scheepje zouden wij trachten in een paar dagen en nachten Kepi te bereiken.

De Oetoemboewee lag half verborgen in de schaduwen van de nog maar nauwelijks begonnen morgen. Over de bruine, altijd trage, altijd geruisloze stroom wervelden mistflarden. Het moerasbos aan weerskanten van de kali verrees donker en somber. Er waren op het moment van vertrek maar twee omstandigheden die plezierig waren: het was nog koel en we hadden het tij mee. Het water stroomde landinwaarts, hetgeen de vaart van de 'Mimika' alleen maar ten goede zou komen.

Een stuk of tien Asmatters sloeg ons vertrek gade. Ze stonden

zwijgend in de modder van de oever en volgden roerloos het inladen van de vivres, de levensmiddelen. Waren ze verheugd dat wij weer vertrokken? Speet het hen dat we niet langer bleven? Aan geen enkele reactie was het merkbaar. Ze stonden daar als een zonderlinge beeldengroep van zwart marmer en er kwam eerst enige beweging in die groep, toen het patrouillevaartuig het midden van de kali naderde. Toen begonnen ze ineens te schreeuwen en te roepen. En te zwaaien. Was het van vreugde? Of van teleurstelling?

En toen begon die vaartocht. Hij begon in het zwerfgebied van de Asmatters en we wisten dat dit gebied zich ver uitstrekte. Eerst tegen de avond zouden we dat gebied verlaten. Het was wel zaak gedurende de tijd dat we in dit door Asmatters bezochte district waren op ons qui vive te zijn. Er was alle reden aan te nemen dat de gehele streek min of meer in opschudding was, en dat de verschijning van de Kompenie hier en daar wel weinig op prijs gesteld zou worden.

Twee uur later was het dag. De zon verrees boven het bos, zodat we snel beschutting zochten onder het tentzeil, dat een deel van het achterschip overspande. Tot de laatste zonnestraal van die dag zouden we die beschutting hard nodig hebben.

Het moerasbos trok voorbij: eeuwig groen, eeuwig aan zichzelf gelijk. Eerder drukkend en triest dan mooi. Er is nauwelijks enige afwisseling in dit soort bos. Miljoenen mangroves, met hier en daar een kampong tussen die mangroves doorschemerend. Kleine kampongs, doorgaans bestaande uit slechts enkele huisjes. Uitermate primitieve, slechtgebouwde huizen. Veel primitiever nog dan die, welke we gezien hadden in Agats.

In die kampongs weinig of geen leven. Verscheidene waren onbewoond. Waren de bewoners gevlucht? Waren ze dodelijk verschrikt de jungle ingetrokken, toen opnieuw de lucht in de Asmat zwaar van moord geworden was? Of waren ze alleen maar bezig voedsel te verzamelen in die drassige, natte, wildernis, die hun vaderland vormde?

Een enkele, zeldzame keer wiegden een paar prauwen voor zo'n dorp, bemand met Asmatters. Ze stonden kaarsrecht in de uitgeholde boomstammen, pijlen en boog in de hand, en duidelijk zichtbaar gereed direct te verdwijnen in een der ontelbare kanaaltjes en kreken, die bij de oever begonnen. De mannen waren naakt. De prauwen ook hier opvallend artistiek versierd en beschilderd met terracotta kleuren. Van heel verre waren meestal die kleuren

reeds te zien, evenals de verticale strepen op de buitenkant van de scheepjes aangebracht.
Eenmaal passeerden we een grotere kampong. Hij werd zichtbaar bij het passeren van een bocht in de kali. Het was doodstil bij de huizen. Zo stil, dat het haast verdacht leek. Ik keek naar de op het dek van de 'Mimika' gereedliggende junglekarabijnen, en Resident Boendermaker zag het. Hij schudde z'n hoofd en zei: 'Maak je geen zorg, er is niets aan de hand. Dat is alleen maar een verlaten dorp, zoals er zoveel in de Asmat zijn. De mensen zijn weggegaan. Misschien omdat ze op die plaats niet meer genoeg voedsel konden verzamelen, misschien omdat ze moesten vluchten voor de een of andere oorlogszuchtige buurman. Dat dorp bestaat dus niet meer. Vervelend voor de mensen die er uit moesten, en vervelend voor hen, die kaarten van dit land moeten maken. Je bent er hier nooit zeker van of een bepaalde kampong, die dit jaar op een bepaalde plaats ligt, daar het volgend jaar nòg wel zal liggen.'
Het dorp aan de rivier ging voorbij. Geen levende ziel liet zich zien. Er schreeuwde geen kind. Er was geen enkele prauw, die uit het groen bij de oever naar voren schoot. Er was geen hond die jankte. Alleen een grote, traag opvliegende witte reiger, die zich koninklijk verhief boven die bruine verzameling kamponghuisjes. Hij vertegenwoordigde als enige het leven in die onbeschrijflijk trieste, volmaakt verlaten 'ville-morte' van de wildernis.
Langzaam klapwiekend verrees hij daar in smetteloze witheid, met de lange nek en de even lange snavel in onze richting. Als was hij vertoornd en nieuwsgierig tegelijk over de indringer in zijn verstilde, vereenzaamde rijk. Toen keerde hij en koerste met zware vleugelslagen naar de overzijde van de rivier. Hij zette zich op een hoge nipah-palm en bleef daar zitten. Tot de 'Mimika' in de volgende bocht van de kali uit het oog verdwenen was.
Het verlaten dorp was ten dele al, in dat ene jaar, verzwolgen, opgenomen door de jungle. Het moerasbos van Zuid-Nieuw-Guinea heeft niet lang nodig een verlaten dorp in te kapselen, het terug te dringen, het te absorberen. Het is nauwelijks een kwestie van jaren. Eerder van maanden. Als ik hier eens terug zou komen, een klein jaar later, zou er niets meer zichtbaar zijn van dat stervende dorp. Nee.... het *was* al gestorven. Nooit zou daar meer een Asmatter wonen. Het was al bezit van het bos geworden.

We voeren verder op de bruine, modderige rivier, die zich strekte

van bocht tot bocht. Tropisch regenwoud schoof voorbij. Het waren twee groene, ondoordringbare muren waartussen we voeren. Ik moest er niet aan denken daar te gaan *lopen*. Lopen lijkt mogelijk, zelfs gemakkelijk, als men over zo'n land *vliegt*, zittend achter een ruitje van een Catalina. Het schijnt alles zo solide, zo vast, zo houdbaar. Wie er doorheenvaart ziet de werkelijkheid en die werkelijkheid komt neer op één eindeloos moeras. Een mens moet in zo'n land geboren zijn om er te kunnen lopen. Hij moet Asmatter zijn om daar te kunnen leven. En zelfs Asmatters prefereren transport per prauw.
Soms passeerden we een kano met vrouwen er in. Vissende vrouwen. Ze gebruikten kleine, ovale netten, vervaardigd uit gevlochten vezel. Ik kreeg niet de indruk dat de vangst bijzonder groot was. Hij zou waarschijnlijk bestaan uit wat krabben, garnalen en misschien een enkele kleine kreeft. Uit niet veel meer.
Deze vrouwen houden er soms zonderlinge manieren op na om de kleine visjes, als die zich laten zien, te lokken. Als ze een kind zogen, laten ze enkele druppels melk uit hun borst in het water vallen. Als aas voor de toeschietende vis.
Er is nòg een methode van vissen. De lijken van familieleden worden niet begraven, doch plegen in de kampongs aan de rivieren, waar vis een belangrijk deel van het menu uitmaakt, eveneens als aas gebruikt te worden. In de modder van de kali gelegen schijnen ze zelfs een uitermate aantrekkelijk aas te vormen. Er is zelfs een regeling ten aanzien van het dusdanig gebruik van lijken. De vrouw heeft recht op bepaalde stoffelijke overschotten van de familie, de man weer op bepaalde andere.

In het begin van de middag werd de kampong Jaosokor aan de Noordelijke Eilanden-rivier gepasseerd. Het dorp met een uitermate slechte reputatie en een der meest gevreesde uit de gehele Asmat. We waren op een ontmoeting met de bewoners voorbereid en reeds enkele bochten voordat de plaats werd bereikt werden voorzorgsmaatregelen genomen.
Ze bleken echter overbodig. Of men wist van de komst van de 'Mimika' af, door welke geheimzinnige boodschapper dan ook (in de wildernis blijft overigens niets onbekend en zeker niet de komst van een vaartuig van de Kompenie), òf om een andere reden waren de mannen, vrouwen en kinderen van Jaosokor in het bos verdwenen. Geen levende ziel liet zich zien. Geen enkele prauw op de rivier. Geen kind op de grijze oever.

Stilte heerste in Jaosokor. Stilte omringde het lange mannenhuis. Stilte in en bij de huizen, waarin de vuren nu gedoofd zouden zijn. Er waren alleen maar vliegen en mieren, muskieten en krekels. En op de oever krabben.
Waren ze soms tòch in de buurt? Beloerden ze ons tussen de groene gordijnen van de wildernis door? Zagen ze ons nu voorbijgaan? In volmaakte stilte werd het dorp gepasseerd. En als ogen van Asmatters ons op dat ogenblik gevolgd hebben, dan waren dat goed-verborgen ogen. Ze hadden trouwens weinig reden zich te vertonen. Ze wisten dat en handelden er naar.
Eilanden-rivier! Een goedgekozen naam. Vaak was het, alsof de rivier zich in tweeën splitste. Maar meestal passeerden we dan een geweldig eiland. Eenmaal voorbij zo'n eiland, strekte de rivier zich weer breed voor ons uit. Tot de volgende bocht.
Het eerste contact met de bevolking vond in de loop van de middag plaats. Plotseling schoten drie, vier kleine prauwen uit de oever, om direct daarna stil te blijven liggen. In afwachting stonden de mannen in hun smalle, schommelende vaartuigjes. Ze stonden daar naakt, zichtbaar boordevol angst. Om de bovenarmen rotan-banden. Op de voorhoofden een grote witte schelp. Een enkel gezicht was besmeerd met kalk. De meesten bezaten haarverlengsels. Koorden, met klei bij elkaar gehouden, vielen tot op de rug en ver over de voorhoofden.
Ineens schoten ze weg, de oever in. We riepen en schreeuwden en ze kwamen inderdaad terug. Aarzelend, traag, waakzaam. De afstand tussen hen en de 'Mimika', die de oever invoer, werd kleiner en kleiner. Zo klein, dat we met hen konden spreken. Dat had overigens weinig zin, omdat wij hèn en zij òns niet konden verstaan. Nog niet één woord. Maar ze pasten een àndere taal toe, en die was duidelijk genoeg. Ze gaven ons namelijk geschenken. Een pijl en twee vissen. Wij gaven hùn geschenken. Tabak.
Even later kwamen wat kinderen aanzwemmen. Ze bewogen zich snel, pijlsnel, door het water met een soort overarmslag, terwijl met de benen een schaar-beweging werd gemaakt.
We namen afscheid van deze eenzame bewoners en voeren door. Op een langzaam smaller wordende kali. Die zich soms ineens verbreedde tot een klein meer. Jaarvogels vlogen over. Zonderlinge dieren, als het ware door een toeval achtergebleven, toen de oertijd eindigde. Bijna altijd twee aan twee wiekten ze over de rivier. Duidelijk waren hun machtige, kromme snavels te zien. Ze maakten de indruk van vogels uit een ver, ver verleden. Vogels,

die niet meer van onze tijd zijn. Ze behoorden tot de prehistorie. Later naderden we de splitsing van de Noordelijke en Zuidelijke Eilanden-rivier, of beter gezegd: de samenvloeiing van deze beide rivieren. Het was hier dat grote zwermen vlinders van de ene naar de andere oever vlogen. Duizenden emigranten die van woongebied verwisselden. Vele haalden hun nieuwe gebied echter niet. We zagen dat ze, halverwege de stroom, aarzelden. Zouden ze keren of doorvliegen? Ze waren aangekomen op hun *point of no return*. Er was geen terug meer mogelijk. Ze tuimelden naar beneden en stierven. Ze zouden het nieuwe land nooit zien.

Naarmate de dag voorbij ging werd het gebied dat we doorvoeren stiller en eenzamer. Kampongs werden nauwelijks meer gezien. Het enige wat nog op menselijk leven wees, waren verzamelingen huisjes; niet meer dan vier of vijf tegen elkaar aanleunende hutten. De naam *woning* kon men ze moeilijk geven. Het was haast niet te geloven dat in deze scheefhangende, lage, deels ingestorte palmblad-onderkomens *mensen* konden leven. En tòch leefden ze er, of hadden ze er geleefd.
We kregen het tij tegen, hetgeen inhield dat de 'Mimika' aanzienlijk minder snel vooruit kwam. Nog langzamer schoven in de uren die toen volgden de oevers voorbij. Nòg trager kwamen de bochten naderbij. En het werd steeds heter op het gloeiende staal van het dek van het patrouillevaartuig. Zelfs het beschuttende tentzeil gaf bijna geen verkoeling meer.
Weinig of geen mensen. Maar steeds méér reigers. Telkens vlogen ze voor ons op, altijd traag, altijd aarzelend, alsof ze het niet geheel met zichzelf eens waren òf ze wel zouden opvliegen. Of het wel nodig was zich zoveel moeite te getroosten voor datgene, wat de stilte van hun rijk verstoorde. Maar het was toch wel een vreemde prauw die daar voer, en dat zal wel de enige reden voor hun vlucht zijn geweest.
Vaak waren er twee reigers samen, die ook samen wegvluchtten. Halverwege de rivier waren er dan plotseling vier reigers. Twee in de grijswitte, doorzonde hemel, en twee recht daar beneden in het glanzende bruine kaliwater. Beide paren vlogen even hard naar de overzijde.
Er waren niet alleen reigers daar. Grote, lome vlinders vlogen van de ene oever naar de andere. Soms zo groot als kleine vogels. Er waren schitterend gekleurde bij, met prachtige tekeningen en motieven op de klapwiekende vleugels.

Er waren libellen, levende stukjes vibrerend cellofaan, die boven de 'Mimika' bleven hangen, geheel doorschijnend. En heel groot. Ze waren komen overwaaien uit het bos op de ene oever en reisden naar het bos op de andere. Ook bij de libellen waren er vele niet in staat de gehele reis te volbrengen. We zagen ze langzaam naar beneden fladderen, wanhopig vechtend tegen vermoeidheid en uitputting. Om dan meestal snel in het water te vallen. Vaak kwam dan tegelijk een snelle, spitse vissebek die de stervende libel weghapte. Wist die vis dat de libel zou komen? Had hij daar liggen wachten tot hij neertuimelde uit het helle zonlicht? Of was het zo vol van vissen dat er wel een lag op iedere plek waar een libel neerviel?
Onveranderd bleef het tropische regenwoud. Dominerend waren de enorme nipah-palmen die als rekwisieten uit een toneelstuk, spelend in de jungle, langs de oever stonden opgesteld.
Voor de oever dreven geweldige wortelcomplexen, zich op en neer bewegend in de stroom. Tussen die complexen schemerden grijs zand en grijs-bruine modder. Op dat zand en in die modder moesten zich boeaja's, krokodillen, bevinden. Ze bevonden zich ook daar, hoewel *wij* hen niet zagen. Een enkele maal riep een van de Indonesiërs van de bemanning: 'Boeaja....!' Maar als we naar de reling van de 'Mimika' renden, met de junglekarabijnen in de aanslag, waren ze altijd net verdwenen. Eerst later zou ik boeaja's te zien krijgen. Maar dat was op een andere rivier in een ander deel van Zuid-Nieuw-Guinea.
Er waren nu geen huisjes meer. We voeren door een volkomen verlaten gebied. Door een onbestuurd, nog niet in kaart gebracht land. Links en rechts terra incognita, onbetreden aarde. Leefde er wat in die wildernis? Waren ook daar kampongs van Asmatters? Waren er dorpen achter dat gordijn van groen? Werden daar kinderen geboren? Waren daar mannen bezig met het beramen van sneltochten? Werden ook daar voorbereidingen voor verschrikkelijke, bloedige rituelen getroffen?
We voeren door een mysterieus gebied, over een rivier, die nog slechts bevaren was door een enkele bestuursambtenaar, een enkele missionaris. Slechts weinig blanken hadden zich hier laten zien. En ook zij wisten niet wat zich afspeelde achter die schermen, muren en wanden van groen, die deze onbekende wildernis afsloten van de buitenwereld.

We zaten achter op de 'Mimika' en lieten het tropische regen-

woud aan ons voorbijgaan. Er werd niet meer gesproken. We rookten en verlangden naar de avond, die wat verkoeling zou brengen. Indien we aan één ding toe waren, dan daaraan.
De avond kwam. Eerst zonk de zon weg achter die muur van groen. En tegelijk kleurde de hemel zich licht-roze. Tegelijk ook kreeg alles, het water van de rivier en het groen aan de oevers, een andere kleur. Het was alsof we die wereld zagen door een donkere zonnebril. Van minuut tot minuut, soms van seconde tot seconde, wijzigde zich de sfeer van de wereld die ons omringde. Hij kleurde zich steeds opnieuw. Nu eens was die kleur lila, dan weer licht-paars. Soms flets-rood, dan weer lichtbruin. Het was alsof ergens, hoog boven het bos, een licht-technicus bezig was de wereld onder hem steeds met andere gekleurde schijnwerpers te bewerken. De deinende wortelcomplexen kregen eveneens een ander leven. Ze deden nu denken aan levende organismen, die tot steeds méér leven kwamen. Het was alsof ze zich ieder ogenblik zouden kunnen verheffen en zouden komen aanzweven, om de kleine 'Mimika' te bedekken en te verstikken in één laatste, dodelijke omhelzing.
Sinister waren de witte, dode stammen die tussen het wild-voortwoekerende groen stonden. En die vaak half gebroken waren en over de kali hingen. Ze stonden en hingen en lagen daar als macabere skeletdelen van reuzen, in de wildernis omgekomen. Meer dan een van die stammen deed denken aan een geruisloos aansluipend reptiel.
Iemand van de Zuidkust had me gezegd dat beweerd werd dat zich ergens in dit ontzaglijke moeras nog een dinosaurus moest bevinden. De laatste, allerlaatste, overgebleven uit de prehistorie. Natuurlijk was de opmerking alleen maar als grapje bedoeld. De allerlaatste dinosaurus gaf de geest een miljoen, of meer, jaren geleden. Maar in dat vreemde, geheimzinnige uur dat de dag ging scheiden van de nacht, in dat doodstille uur, vol vreemde, elkaar afwisselende kleuren en kleurschakeringen, moest ik toch plotseling aan die ene, allerlaatste saurus denken. Als er nog een ter wereld was achtergebleven, dan kon hij alleen dáár zijn, tussen die zich op en neer bewegende eilanden van vegetatie, in de modder van die halfondergelopen oever en in de zich kronkelende schaduwen van die witte, dode stammen. Daar.... tussen die duizenden wortels, tussen het wier en de stronken van gestorven bomen, zou die saurus in leven gebleven kunnen zijn.
Er werd nog steeds doorgevaren, hoewel dat niet zonder risico

was. Dat risico school in het drijfhout. Er was veel drijfhout op de rivier, stammen die met de stroom meedreven. Zolang er licht was, ook al was het maar een beetje licht, zouden we evenwel niet voor anker gaan. Ook niet wegens het *zwevende* drijfhout, waarmee het schroefje van de 'Mimika' in contact zou kunnen komen. Het vooruitzicht met een stuurloos schip op deze rivier, die altijd nog stroomde door het zwerfgebied van de Asmatters, was in het geheel niet aantrekkelijk.
De rivier werd smaller, opvallend snel smaller. Het had er iets van, dat beide oevers als een tang bezig waren dicht te klappen. Bijna griezelig snel. In het water tussen die tang dreven duizenden en duizenden bloemkelken. Lichtblauwe en lichtroze. Het waren de kelken van bloemen, welke die ochtend ontbloeid waren en tegen de avond gestorven. Eendagsbloemen. De rivier was er mee bedekt van bocht tot bocht. Een bed van dode kelken.
Niet alle kelken bleven drijven. Telkens was daar het nog net hoorbare dichtklappen van vissekaken. Wat overbleef was een kring in het water. Er was op die plaats geen kelk meer.
De oevers bleven elkaar naderen en nòg meer nabij kwamen de spookachtige grijparmen van de dode stammen. Heksen-armen. Tentakels van geweldige hagedissen. Kronkelende slangen, zoals ze kunnen voorkomen in de wildste nachtmerries van een mens.
De laatste vlinders vlogen over. Met hun grote, gevorkte staarten schenen ook zij vreemd gekleurd in die verkleurde, vertekende wereld. Niet meer helemaal reëel. Aangefladderd uit het spookachtige, mysterieuze rijk van de Eilanden-rivier die wij bevoeren.
Orchideeën in de schemering: wit, roze en geel. Het geel soms gloeiend als verborgen, bijna uitslaand vuur. Lianen die zich als slingers door de wirwar van groen sloegen. Lange rotan zwepen, zich een weg banend door de wildernis. En steeds de schermen van de nipah-palmen, enorme waaiers in dat gigantische oerbos.
De laatste paren papegaaien scheerden snel over ons heen. De stammen der ijzerhoutbomen leken groter, hoger, machtiger in dat spel van licht en duisternis. Ze stonden als roodkoperen zuilen in die barrière van verduisterd groen.
We voeren vlak onder de oever, omdat midstrooms ondiepten gesignaleerd waren. Op nauwelijks tien meter afstand schoof die oever voorbij. Ik rook de modder, de schimmel, het bederf. Ik zag luchtbellen in die modder. Ik proefde, voelde, rook het leven. Het was vlakbij. Het was grijpbaar. Een drukkend, beklemmend, beangstigend leven.

Een boeaja glipte weg, nog net even zichtbaar alvorens hij wegdook tussen de wortelstronken. Een schot werd hem achterna gegeven, maar er was geen schijn van kans hem te treffen.
Waterlelies dreven voorbij, koel en blank. Een enkele maal vormden ze complete priëlen bij de oever, waar we dwars doorheen voeren. En aldoor was het bos vlakbij. Een tegelijk levend en stervend bos. Levend, ondanks alle dood, verderf en verrotting die er heerste. Bederf, tussen al die orchideeën en lelies. Dood en leven lagen nergens zo dicht naast elkaar dan hier op deze oever.

Zo naderden wij de grens van het zwerfgebied der Asmatters. Bij het laatste avondlicht werd die grens bereikt. Een regenbui dreef over de rivier en ontlastte zich. Als een zak, die even werd geopend, zo sloeg de regen neer. Maar het duurde slechts enkele minuten. Toen klaarde het weer op en stond de hemel weer donkerpaars boven ons. Boven een roerloze rivier. En boven een nat, glimmend oerbos.
Zelfs de rivier bewoog zich nu niet meer. Het was dood-tij. Er was geen stroom meer. Als vastgehouden, ingeklemd tussen de twee oevers, lag de kali voor ons. Glanzend in de schemering.
De nacht kwam aan. De eerste cicaden begonnen hun instrument te stemmen. Schel en doordringend gaf de eerste de toon aan, die de ouverture zou worden van een hels concert dat tot aan de ochtend van de volgende dag zou duren. Andere cicaden, ver van de oever, gaven antwoord. Een heel orkest was bezig zich gereed te maken tot het uitvoeren van een urenlange symfonie.
Nog paarser werd de kleur van het water. Nog donkerder die van de voorbijschuivende oever. Nog intenser groen het moerasbos naast ons. Alles was klam, nat, vochtig. Je moest er niet aan denken nu te *lopen* in die doordrenkte wereld op de oever, die water noch land was, maar alleen moeras.
Doordringender, penetranter werd de geur van schimmel en verrotting. Een paar vuurrode bloemen schoven rakelings voorbij. Als bloedende wonden in die stervende èn levende jungle. Wonden, in het geweldige lichaam der wildernis, waarin de gestorven stammen afschuwelijke, afzichtelijke monsters en gedrochten werden. Nòg afzichtelijker door de eerste vlagen grijze mist, die de wereld om ons ging bedekken.

Het was niet mogelijk verder te varen. De motor van de 'Mimika' werd afgezet en het kleine, kinderlijk kleine, anker ging over-

boord. We lagen stil. Rondom ons was geen beweging in de rivier, die de kleur aangenomen had van zwart gepolijst staal.
De eerste sterren welden op uit het blauw van de hemel. De maan, een kleine sikkel, dreef aan boven het regenwoud. Schaduwen scheerden over het dek van het vaartuig: ze waren van de eerste kalongs, vliegende honden, de altijd aanwezige gezellen van de nacht in Nieuw-Guinea. Op zoek naar voedsel, dat uitsluitend bestaat uit de beste vruchten die zij kunnen bemachtigen. Ze zouden doorzwalken, alle uren van de nacht, om zich daarna weer in trossen aan hun slaapbomen te hangen.
En toen kwamen de muskieten. Ze kwamen in zwermen, in horden tegelijk van beide oevers der rivier. Ze hadden de 'Mimika' ontdekt en schenen deze als een soort dependance van de oever te beschouwen. Tot aan het eerste grauwen van de dageraad zouden zij ons niet meer verlaten.
Er werd aan het avondmaal begonnen. Een stil, en nogal sober maal. Bestaande uit rijst en vis uit blik. We aten aan dek, omdat er beneden in de 'Mimika' geen plaats was. En aan dat dek waren de muskieten, die een ongestoorde maaltijd tot een volstrekte illusie maakten. Ze waren waarschijnlijk eveneens hongerig. Maar de keuze van hùn maaltijd was niet *onze* keus.
Ik had vroeger vaak gedacht aan dit soort avonden op tropische rivieren. Ik had erover gefantaseerd en me er een beeld van gemaakt. Dat beeld dekte in geen enkel opzicht de werkelijkheid. Het was totaal anders. Het was in het geheel niet wat men *romantisch* pleegt te noemen. Avonden als deze zijn symbolen van isolement. Ik voelde me verder van de wereld, die mijn eigen wereld was, verwijderd dan misschien ooit tevoren. Deze zwarte, glanzende rivier, met erin het doodstille spiegelbeeld der duizend sterren die erboven stonden, dat zeer nabije bos, het moeras, de overfladderende kalongs en het koor der brulkikkers en cicaden.... dat alles was iets uit een geheel andere wereld. Een wereld, die niet lieflijk was maar wèl in hoge mate boeiend, aangrijpend, fascinerend.
Bovenal: een geheimzinnige wereld. Vol onbekende geluiden. Vol schaduwen en schimmen. Vol vreemde geuren.
Tegen de boeg en de zijkanten van de 'Mimika' klonken doffe slagen. Het waren de stukken drijfhout die ertegen aan sloegen. We waren bij iedere slag dankbaar dat we niet meer voeren. Het zou bij deze duisternis niet mogelijk zijn op de rivier iets van drijfhout te zien.
We gingen vroeg slapen. Men kon niet veel doen aan dek van een

scheepje als het onze. En we waren vermoeid. Vermoeid van de zon, vermoeid van de lange, lange dag die we varend hadden doorgebracht. Vermoeid van de strijd tegen de muskieten, die ons met het uur feller gingen attaqueren. We zouden de volgende dag bij het eerste licht reeds vertrekken en ook dat was een goed motief om de klamboes te voorschijn te halen.
Ik spande de mijne, gelijk de anderen deden, in de buurt van de reling van het schip. Het kostte moeite, maar het gelukte. Ik kroop eronder en hoopte van de muskieten af te zijn. Ik vergiste me. Ik was er niet van af. In die klamboe, zo oud als de meeste klamboes van Nieuw-Guinea die men meekrijgt, bleken zich enkele, zij het minuscule, gaatjes te bevinden. Hoe klein ze ook waren, ze waren groot genoeg voor de kwelduivels, die achterelkaar naar binnen kwamen.
Ik verliet de klamboe en poogde de openingen dicht te maken. Toen ik voor de tweede maal m'n lichaam uitstrekte op het harde veldbed (dekens waren er niet) waren er inderdaad geen muskieten meer onder de klamboe.
Ik probeerde in slaap te komen, maar de slaap kwam niet. Er was teveel leven, teveel lawaai in het moeras, dat op minder dan tien meter afstand van me begon. Ik luisterde teveel, denk ik. Ik luisterde naar alle solisten in dat helse concert en er waren veel solisten. Eerst leken het er tientallen, later honderden. Het was alsof ze zich vermenigvuldigden terwijl ik lag te luisteren.
Ik richtte me op. Over de smalle reling van de patrouilleboot kijkend zag ik heel 't zwevende sterrentapijt onder me. En ergens in dat tapijt die harde, bitse, koele maansikkel. Ik keek omhoog en hetzelfde beeld was daar te zien. Er was geen enkel verschil tussen de hemel en de rivier.
Ik hoorde de regelmatige ademhaling van de mannen naast me. Iedereen scheen te slapen. Er brandde geen enkel licht meer op de 'Mimika', om niet nòg meer muskieten aan te trekken. We lagen daar als een donker eiland in een duistere rivier. Niemand zou het kunnen zien.
Ik begon te denken aan de Asmatters. We waren hier aan de grens van hun zwerfgebied. Wie wist of prauwen ons op ditzelfde ogenblik niet naderden? Dat geen enkel verdacht geluid hoorbaar was op de rivier zei niets. Ik wist maar al te goed hoe geraffineerd deze geboren roeiers met hun prauwen te werk gaan. Het moest de eenvoudigste zaak ter wereld voor hen zijn de 'Mimika' ongemerkt te naderen.

Ik richtte me opnieuw op en keek uit over de kali. Maar er was niet veel te kijken. Ik zag het donker-glanzende water, de weerkaatste sterren, die magere maansikkel en vlak voor me het moeras. Boven dat moeras uit torende hoog en machtig het tropische regenwoud. Het leek grootser, geweldiger te worden naarmate ik er langer naar keek. Het was een muur van levend groen die oprees en dichterbij scheen te komen. Maar dat kon niet. Het was ondenkbaar dat het bewoog daar voor me, het was in strijd met iedere vorm van logica, En tòch.... tòch wist ik ineens zeker dat ik dichter bij die wild tekeergaande wildernis was dan even daarvoor. Ik richtte me nòg meer op en keek door het groene klamboe-gaas om me heen. De maansikkel stond ineens ergens anders. Hij stond nu bijna achter me.
De 'Mimika', voor anker liggend, had zich een kwart slag gedraaid. Het was niets bijzonders.
Ik ben gaan liggen en sloot m'n ogen. Ik voelde de slaap over me komen, ondanks het allegro furioso van de jungle vlak bij m'n oor. Ik las eens de uitdrukking: het brullende oerwoud. Dat brullen is overdreven. Maar het benadert de werkelijkheid wel.
Toen overwon ik alles: het keiharde veldbed, de vochtige, klamme atmosfeer, de rondsnorrende muskieten en de vage onrust over geruisloos in de nacht aanschietende Asmatse prauwen.
Ik sliep.

Nat, klam en kil begon de nieuwe dag. Het leek of ik nauwelijks een half uur geslapen had. Het waren in werkelijkheid bijna zeven uur geweest.
De 'Mimika' voer al weer, toen de sterren nog flets aan de hemel stonden. De Indonesiërs maakten gebruik van het eerste beetje daglicht, omdat ze een poging wilden wagen nog diezelfde avond in Kepi te komen. Geen van ons had ook maar het minste vertrouwen in die mogelijkheid, maar de jongens wilden het proberen. Ze wilden trachten die tweehonderdtwintig kilometer, die ons nog van de bestuurspost in de Mappi scheidden, vóór het invallen van de duisternis te halen.
Het daglicht stroomde traag, onwillig aan over de toppen der bomen. Een paar uur later pas kwam de zon. En dat was opnieuw het moment ons te verbergen.
We voeren langs broodbomen en langs bomen, behangen met trossen kalongs. Ze hingen daar, dikgevreten aan de buit die ze 's nachts vergaard hadden.

Het was nog vrij vroeg toen de Wildeman-rivier bereikt werd. Dit is geen bergrivier, maar een moerasrivier. Op dat ogenblik hadden we het gebied van de Asmatters achter ons. Hier begon reeds het land van die andere grote bevolkingsgroep: de Auwjoes. Twee stammen wonen langs en bij de Wildeman-rivier: de Tjitaks en de Mitaks. Voorlopig zagen wij echter noch vertegenwoordigers van de ene, noch van de andere.
Grote kampongs zouden we niet tegenkomen. De Tjitaks en Mitaks vinden het wenselijk hun dorpen vrij ver het land in, en niet aan de rivier, te bouwen. De reden zal wel zijn, dat ze leergeld hebben betaald in de loop der jaren aan hun buren, de Asmatters. Omdat die er niet het minst tegen opzien om zover van hun basis te opereren. Overvallen door Asmatters op de Wildeman-rivier hadden enkele maanden tevoren nog plaatsgevonden.
Door veenkleurig water vervolgde de 'Mimika' haar weg. Rondom ons lag onbestuurd gebied. Gebied waar zich tot dusverre noch het Bestuur noch de Missie heeft gevestigd. Tot zolang zal het gevaarlijk gebied blijven. Zeker gevaarlijk voor de stammen, die daar wonen.
Soms werd het dek van de 'Mimika' overspoeld door regen. Daarna brak de zon weer door de wolken en vormde brede, wonderlijk-grote regenbogen. Aan de oevers geweldige varens, palmen, bamboe en de grijze, vervellende stammen van de eucalyptusbomen. We voeren langs complete waterpartijen, bestaande uit wieren, wortels en lelies. Nu eens versmalde de kali zich, dan weer werd hij breder. En er kwamen steeds meer bochten in de Wildeman-rivier.
We raadpleegden de meegenomen kaart van het gebied. Hij bleek ons van weinig nut te zijn. Er klopte niets van de aangegeven situatie.
Het eerste symptoom van menselijk leven waren twee op de oever getrokken prauwen. Oude, deels verrotte exemplaren. Werden ze nog gebruikt? Waren de eigenaars ervan gevlucht bij nadering van de 'Mimika'? We kwamen het niet te weten. Wellicht werden we nagestaard door die eigenaars, hoewel het waarschijnlijk was dat ze dodelijk verschrikt de benen hadden genomen.
Wederom hooghartige reigers, nauwelijks bereid weg te vliegen bij het naderen van het vaartuig. Of waren ze niet bevreesd voor de verschijning van iets dat ze niet kenden?

En toen zagen we de eerste mensen van dit stuk onbekend Nieuw-

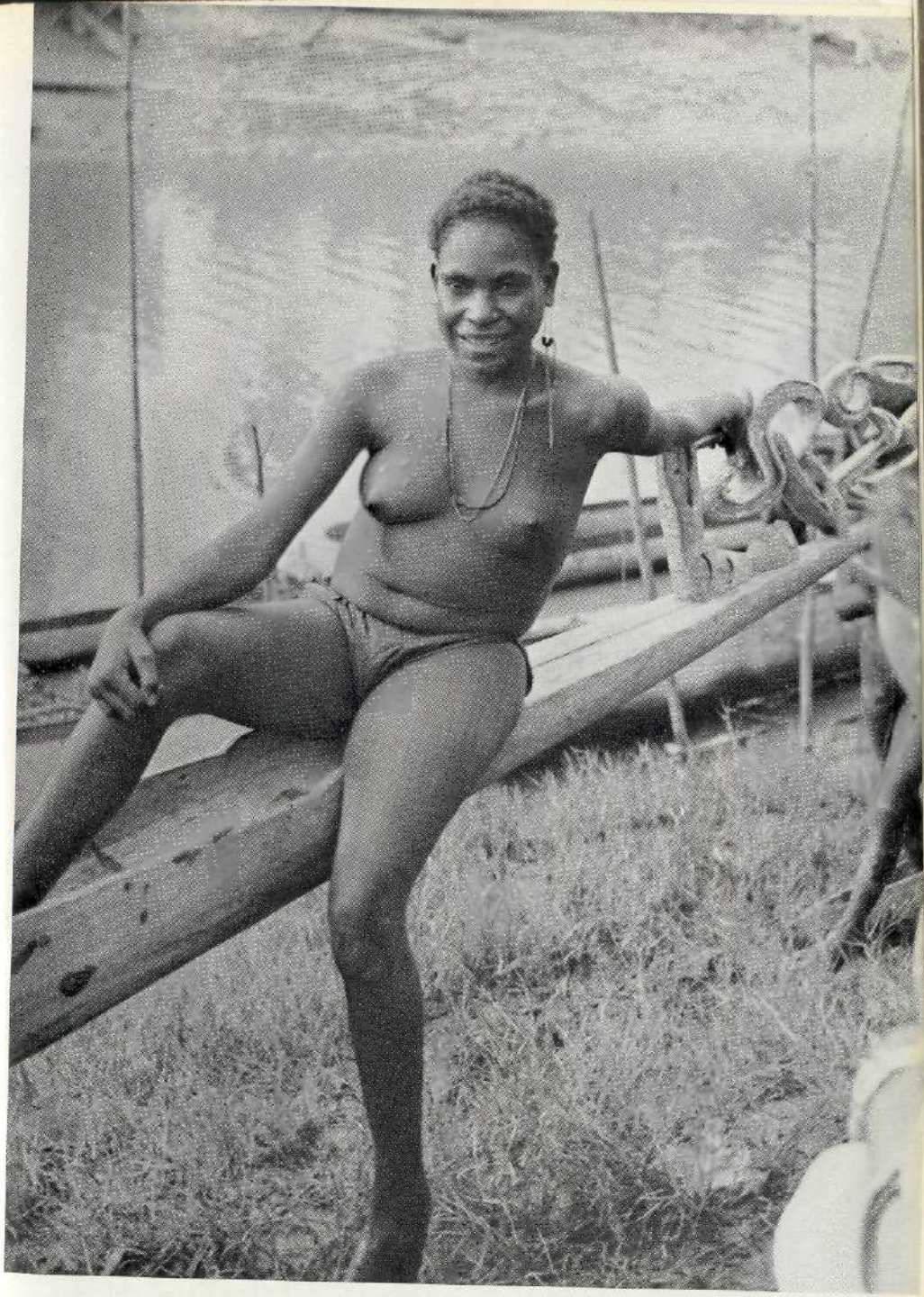

Johanna, een Asmats meisje.

Asmatse krijgslieden; let op de vervaarlijke neusversiering van de meest rechtse. - *Onder:* Asmatters, dansend in het mannenhuis.

Guinea. Op de oever stonden tussen het groen, goed verscholen, een paar palmblad-huisjes. Twee mannen verborgen zich half achter het groen, doch vluchtten niet toen de 'Mimika' in hun richting voer. Er waren geen vrouwen en geen kinderen.
De mannen sprongen ineens weg, verdwenen in het bos. We riepen en ze keerden terug, aarzelend, duidelijk zichtbaar angstig, verontrust. Ze sprongen heen en weer, zonder ook maar één maal hun grote bogen los te laten. Ze maakten een wilde, barbaarse indruk, deze springende, dansende, bijna spiernaakte magere kerels. In tegenstelling met de Asmatters droegen ze wèl een, zij het uiterst kleine, bekleding. Die bestond uit een jaarvogel-snavel als schaambedekking. Om de armen smalle bamboe banden. Ik zag grote brandplekken op de huid. De haren waren doorvlochten met biezen. Ze waren bijzonder mager, en lang niet zo harmonisch gebouwd als de Asmatters.
Een paar anderen kwamen even later ook aansluipen. Een van hen had blijkbaar reeds een keer eerder met de beschaving contact gehad. Hij bezat tenminste een sigaretten-tinnetje als schaambedekking!
Het waren vissers. We zagen hun primitieve fuiken staan, die niet de indruk maakten dat ze veel vis zouden opleveren. Maar er *was* wel vis. Twee vissen werden op de punt van twee speren gepriemd, die men ons toestak. We konden er echter niet bij en gebaarden de mannen dichter te naderen. Ze deden het, met trillende benen en ogen, waarin de angst duidelijk stond geschreven.
We namen de vissen en lieten tabak zien. Ook daar bleek deze een hoge waarde te vertegenwoordigen; direct werden ons lange paddels toegestoken, waarop we de tabak konden deponeren.
Toen sprongen ze terug, als het ware bevreesd dat we het gegevene weer terug zouden eisen. Ik hoopte op de komst van vrouwen en kinderen, maar niemand liet zich meer zien. Men vertrouwde het niet. Ze zullen reden genoeg voor dat wantrouwen hebben gehad. De Wildeman-rivier is een der minst-vredige in Zuid-Nieuw-Guinea. Wrede slachtingen hebben zich hier, op de beide oevers van deze stroom, afgespeeld.
Ze begonnen weer te springen en waren zichtbaar met hun figuur verlegen. Het leek ons maar het beste verder te gaan. Misschien zouden we verderop meer tekenen van primitief leven ontmoeten.
De rivier ging steeds meer lijken op een enorme drijfschaal. Duizenden waterlelies, wiegelend, balancerend op lange, doorzichtige stelen, stonden tussen riet en biezen. De rivier werd snel smaller

en de jongens van de bemanning keken scherper uit dan de dag tevoren. Om niet tegen stukken drijfhout aan te komen, om de zandbanken te ontlopen, en niet minder de drijvende gras-eilandjes die wij herhaaldelijk tegenkwamen. Combinaties van armdikke wortels, hoog gras, biezen en riet. Een klein vaartuig kan er zich beter niet in boren.
Nog enkele malen werden bewoners van de Wildeman-rivier gepraaid. En steeds waren het naakte, angstige, opgejaagde mannen, die niet precies wisten wat ze moesten doen: staanblijven, met alle gevaar daaraan (volgens hèn) verbonden, of naderbijkomen, teneinde iets op te vangen van de verschijningen, die plotseling waren opgedoemd uit het rijk der schimmen. Doorgaans zagen wij niet veel van hen, waren ze al opgeslokt door het bos, eer de 'Mimika' ter hoogte van de plaats was gekomen, waar we deze schamele symptomen van menselijk leven hadden opgemerkt.
Omstreeks drie uur in de middag werden we geconfronteerd met de eerste zichtbare bewijzen van een wereld, die iets minder ruw en verloren was dan die waardoor wij zo lang gevaren hadden. Het bos werd aanzienlijk minder gesloten dan voorheen. Het gehele bos, het hele land was trouwens op een vrij abrupte manier aan het veranderen. Het werd lager, minder dichtbegroeid. Er kwam licht en ruimte tussen de bomen. Het tropische regenwoud was bezig te eindigen, om over te gaan in één groot moeras-gebied. Hier ontdekten we de eerste twee mannen, die kennelijk in contact waren geweest met vertegenwoordigers van het Westen. Want ze droegen kleine broekjes, in het laatste stadium van draagbaarheid. Desondanks vormden ze het bewijs dat we ons eindelijk weer in een gebied bevonden, dat enigszins onder controle van Nederlands Bestuur stond. En zonder enige twijfel onder die van de Missie. Dit was de uiterste grens van het patrouillegebied van de Controleur van de Mappi, Frans Cappetti.
Die paar mensen waren aanzienlijk minder schuw, minder angstig. Ze bleven staan toen de 'Mimika' op hen afvoer. Volgens het beproefde recept werden enkele schilden en plukken tabak verhandeld. Toen we verder voeren geschiedde dat onder veel enthousiast geschreeuw van onze vrienden, waarvan er enkelen uit louter geestdrift te water sprongen. Het contact met het westen bleek een in alle opzichten vredelievend contact te zijn geweest.

We voeren een andere rivier op, de Miwamon. En waren uit de tang, die de beide oevers zo lang gevormd hadden, verlost. De

wereld was naar ons gevoel opengebroken. En het was een wereld, die aan een *Hollandse* wereld deed denken. Hollands was het open water, Hollands het ineens veel lichter-gekleurde groen. Hollands het landschap, dat aan een complex polders deed denken. Een vruchtbaar, door riviertjes en stroompjes en kreken doorsneden land. In feite echter: één onafzienbaar, nauwelijks bewoond moeras.

Dat land en die rivier leverden ernstige schaduwzijden voor onze navigatie op. De rivier werd bijna zienderogen smaller, totdat hij op enkele plaatsen een breedte van ten hoogste tien, vijftien meter bereikte. En die rivier was bedekt met drijvende eilanden, bestaande uit compacte stukken vegetatie. Er was geen gevaar dat we op een van die eilanden schipbreuk zouden lijden, maar het schroefje van de 'Mimika' zou het opgeven, als het in aanraking kwam met een van die drijvende plakkaten. En er moest rekening mee worden gehouden dat de 'Mimika' behoorlijk vast zou lopen in zo'n eiland, als de man aan het wiel geen kans zag het daar vrij van te houden. Maar hij gaf staaltjes van stuurmanskunst uit de hogeschool van het vak.

De rivier was niet alleen beangstigend smal, en vol van de meest onverwachte ondiepten, het ergste waren de bochten. Bochten van negentig graden volgden elkaar op binnen een afstand van honderd meter, en de man aan het wiel van ons scheepje had meer van een acrobaat aan de trapeze dan van een normale stuurman.

Keer op keer zwaaide de 'Mimika' rakelings, op nauwelijks enkele decimeters vrij van de oever, bestaande uit zachte modder en even zachte klei. Als we daarin terechtkwamen, zou het uren duren voordat we, wanneer het water ging stijgen, weer een kans zouden hebben vrij te komen. Het denkbeeld in dat verlaten land vast te lopen in de wal was verre van aangenaam, zodat de strijd van de Indonesische djoeroemoedi, de stuurman, met maximale spanning werd gevolgd.

Enkele malen werd gestopt om de schroef schoon te maken. Dat bleek hard nodig. Hij was nauwelijks herkenbaar door de dikke trossen wier en riet die zich om de bladen hadden gewikkeld.

Tegen de avond verbreedde zich de rivier. Hij liep uit in iets dat op een meer leek, maar in werkelijkheid een groot moeras was. Over dat moeras schoten de laatste zonnestralen als vurige raketten. De hemel stond in lichter laaie en al dat rood, bruin en hard-roze weerspiegelde zich in het staal-blauwe moeraswater.

Een moeras, gevuld met grotere en kleinere eilanden. Die eilan-

den waren onbewoond, maar niet het land waartussen het moeras gelegen was. Daar zagen wij de eerste kampongs. Tegen de hellingen van heuvels en terpen. Zodra de 'Mimika' was gesignaleerd door de bevolking toonde deze zich uitbundig van enthousiasme. Overal lagen prauwen, aanzienlijk minder fraai opgesierd dan die van de Asmatters, en ook veel minder rank van vorm. Maar er werd even snel mee gemanoeuvreerd als in de streek, die we twee dagen geleden verlaten hadden.

Er waren geen bossen meer. Het was een combinatie van moeras, heuvels, landerijen en rivieren. Rond kampongs stonden machtige klappertuinen. Hoog verhieven zich de slanke, in de avondwind licht deinende stammen. Dat deinen leek een hoffelijke, vriendelijke groet, waarmee het Mappi-gebied ons inhaalde.

Het was een indrukwekkende avondval, aan het einde van de dag dat we het Mappi-moeras binnenvoeren. Een wilde hemel, als één geweldig mozaïek van kleuren. Een vurige aquarel, die boven ons gespannen was en zich even vurig weerspiegelde in het heldere, klare water waardoor de 'Mimika' voer.

Op de wal steeds meer roepende, lachende mensen. Elk ogenblik gleden prauwen van die oever weg en probeerden de inzittenden de 'Mimika' in te halen. Overal ook kinderen, naakt en vrolijk.

De vrouwen gingen gekleed in grasrokjes. De mannen droegen soms korte broekjes. Aan alles was te zien dat we een Nederlandse Bestuurspost naderden.

Dat deden we inderdaad, maar het wàs nog niet zo ver. In deze doolhof van eilanden, eilandjes en drijvende stukken vegetatie moesten we de weg vinden. Enkele malen waren we die weg volkomen kwijt. Er stonden stokken in het water, maar we wisten niet of die viswaters aangaven, of dat ze daar waren neergezet om de kortste weg naar Kepi aan te geven.

De mannen op de oever begrepen onze moeilijkheden en verscheidene malen kregen we een *loods* mee. Een of twee prauwen voeren voor de 'Mimika' uit en wezen op die manier de richting aan. Dank zij deze loodsen slaagden wij er in het moeras uit te komen.

Indrukwekkend stond een groot kruisbeeld op de oever, op een terp. Een kruisbeeld, dat daar nog niet zo heel lang kon staan. In dit land vonden nauwelijks tien jaar geleden nog grote sneltochten plaats. Maar in ditzelfde land was een uitermate goed contact ontstaan tussen de bevolking en Bestuur en Missie. Dat grote, eenzame kruisbeeld boven op die terp was een eerste bewijs

van dat samengaan. Het zou niet het laatste zijn, dat ik in de komende weken in de Mappi zag.
Nòg roder werd de hemel. Fantastische silhouetten, donker gekleurd, werden in het water geprojecteerd. En steeds opnieuw werd er op de oevers gejuicht en geroepen. Steeds opnieuw kwamen zwermen kinderen aanrennen. Daar was geen angst. Daar was geen onrust. Daar was alleen maar vreugde en blijdschap over onze komst.
Dat alles was wel in volmaakt contrast met datgene wat we hadden beleefd in de Asmat. Daar waren alleen maar onrust, spanning, angst geweest. Hier barstte de vreugde los.
Het moeras eindigde in een rivier. Het was de Obaa-rivier, waaraan de bestuurspost was gelegen. Het was de laatste rivier die we nog moesten bevaren.
Toen we de Obaa opgingen, dwars door *weilanden*, waaraan het moeras aan beide zijden sterk deed denken, kreeg ik een wonderlijke gedachte. Een dwaze gedachte, die met de werkelijkheid niets had uit te staan. Ik dacht aan een heel oud, bijna vergeten beeld uit m'n jeugd, een bont-gekleurde prent, die een voorstelling gaf van de ingang van de hemel. Ineens zag ik hem weer bij ons thuis hangen. Een beetje dwaze, overdreven, veel te bont gekleurde prent. Maar het was die prent die ik nu voor me zag. Zo bont, zo vol kleuren, zo vol wonderlijke silhouetten waren de hemel, het land en de rivier.
Het was een van de indrukwekkendste vaartochten die ik in Zuid-Nieuw-Guinea maakte en ik was niet de enige die stil werd en zwijgend dat wonder gadesloeg. Het Mappi-gebied had zich niet luisterrijker, boeiender, lieflijker kunnen aanbieden dan zo, op die avond, met zoveel kleuren.

De hemel smeulde uit, naarmate het donkerder werd. Maar toen het geheel avond was geworden werd die duisternis verlicht. Lichten in enkele kamponghuisjes aan de oever, lichten op de 'Mimika' en lichten heel in de verte. Die verste lichten waren niet van de huizen der bevolking. Daarvoor waren ze te helder, te scherp.
Resident Boendermaker wees me op die lichten en zei: 'Daar is het.... de Bestuurspost van Frans Cappetti. Nog een half uur.'
Over het koolzwarte water van de Obaa en onder een fluweelzwarte hemel voeren we met grote bochten op de lichten van Kepi aan. Nu eens waren die lichten aan bakboord, dan weer aan stuurboord. Tot het laatst slingerde de rivier zich als een eindeloze

boa constrictor door het moeras. Maar steeds helderder werden die lichten en ik wist dat de minuten nu te tellen waren.
En dan, nog onverwachts, zijn er zwaaiende lantaarns. En in het licht van die lantaarns wapperende witte toga's. En uitroepen van welkom en vreugde.
De 'Mimika' heeft het kleine, smalle steigertje van de bestuurspost Kepi bereikt. Ik zie bijna niets. Alleen het oogverblindende licht van die stormlantaarns. Iemand roept: 'Denk om de gaten in de steiger!'
We verlaten de 'Mimika' en via een ander, onzichtbaar vaartuigje, bereik ik die steiger. Handen worden gedrukt met mensen die ik ken noch zie. Een enkele flits van een gezicht. Er staan drie, vier missionarissen op de steiger, met witte toga's. Paters van het Heilig Hart. Er zijn twee vrouwen. Er zijn enkele andere mannen, en een ervan komt naar me toe. Z'n magere, bruine gezicht wordt steeds even, een moment, zichtbaar door een zwaaiende lantaarn.
We drukken elkaar de hand. Het is Frans Cappetti, Controleur I van de onderafdeling Mappi, met standplaats Kepi.
Achter elkaar lopen we in de richting van het bestuurshuis. Ik zie nog steeds vrijwel niets. Het is aardedonker en er is me gezegd dat ik alleen maar de man moet volgen die vóór me uit loopt.
Maar ook dat lopen is niet eenvoudig. Dat gebeurt op iets dat een soort dijkje schijnt te zijn. Dat dijkje is gladder dan het gladste spek.
Ik loop niet, ik glij naar dat huis.

Boek II

EXPERIMENT MET PRIMITIEVEN

9

DE MAPPI. EEN LAND VAN GROTE EN KLEINE

rivieren. Van moerassen, kreken en altijd weer opnieuw moerassen. Misschien nòg drassiger, doorweekter, nòg meer een tussenvorm van land-en-water dan de Asmat. Maar een land, aanzienlijk vruchtbaarder en ook lieflijker dan de donkere, sombere Asmat.

Het land ligt, ruw gezegd, tussen de stroomgebieden van twee grote rivieren: de Digoel en de Eilanden-rivier. Het wordt bewoond door twee stammen. De ene is die der Jaqai's, groot ongeveer achtduizend zielen, en gevestigd langs de Obaa-rivier en de Nambiomen-rivier. Ook verderop strekt zich hun woongebied nog uit: westelijk van de Nambiomen-rivier tot achter de nog praktisch onbekende Casuarinen-kust.

De andere stam is die der Auwjoes, waarvan het zielental wordt geschat op een twaalfduizend. Zij wonen om het gebied van de Jaqai's heen. Beide gebieden worden genoemd: de Mappi. Een labyrint van rivieren, kanaaltjes, geulen, plassen en moerassen. Moerassen, bedekt met eindeloze sago-tuinen, met wouden bestaande uit duizenden sago-palmen. Die in de natte tijd in het water staan.

Een land in wording. Een land vol fletse waterlelies, grote eucalyptusbomen, klapperpalmen. Eindeloze vloedbossen aan de kanten van dat moeras en op de oevers der rivieren. Een land met heuvels en terpen, waarop de bewoners, Auwjoes en Jaqai's, hun kampongs bouwen. Een land, dat met niets zo goed is te vergelijken als met een zojuist drooggevallen Nederlands poldercomplex, dat de zee echter nog niet geheel heeft prijsgegeven, doch waarvan die zee nog regelmatig bezit neemt. Een land ook, waar men denkt Hollandse uiterwaarden te zien.

In dit gebied van land-en-water zou ik verscheidene weken blijven, teneinde met de Nederlandse bestuursambtenaar daar, Frans Cappetti, een tournee door het Mappi-land te maken. Hij zou me dit land tonen, de mensen, de woningen en de moerassen. Hij zou mij een inzicht geven in de structuur van een der interessantste

bevolkingsgroepen van Zuid-Nieuw-Guinea. Van primitieven, die enkele jaren geleden nog net zulke overtuigde kannibalen en koppensnellers waren als de Asmatters, maar die dank zij een merkwaardig goedgeslaagd experiment door de westerse wereld zijn opgevangen en thans een der meest belovende groepen Papoea's van Zuid-Nieuw-Guinea vormen. Dank zij het voortreffelijke werk, dat in combinatie tussen Bestuur en Missie daar in de Mappi plaatsvindt.

Het oorsprongsverhaal van het volk der Mappiërs zegt dat de wereld, en alles wat daarop, daarin, daarboven en daaronder is, eenmaal werd geschapen door Babai Tapak, die op de zon woont. Toen de mensen en dieren waren geschapen, kwam het moment dat Babai Tapak van de zon afdaalde, zich op een wolk zette en ging spreken.

Terwijl hij sprak liet hij een huid zien. En hij zei: 'Zie, dat is mijn huid en ik geef u die om te eten. Hij of zij die er van eten kunnen niet sterven. Als hij oud is, werp de huid dan weg. Er zal een nieuwe ontstaan.' Vervolgens zei Babai Tapak: 'Zie die vrouw daar, die zich tussen u in bevindt en aan haar visnet vlecht. Jaag haar weg. Zij is geen mens, zij is een slang. Wees op uw hoede voor deze slang in mensengedaante. Ze zal proberen de huid te bemachtigen en u grote schade berokkenen.'

De mensen beneden hoorden de stem van Babai Tapak, maar ze geloofden hem niet. En ze verjoegen de vrouw, waarvan hij gezegd had dat zij een slang was in de gedaante van een mens, niet. Babai Tapak zag dit alles, maar hij waarschuwde hen niet meer. Hij wierp echter de huid naar beneden, naar de aarde. Maar de huid had de aarde nog niet bereikt, toen de vrouw, die een slang in mensengedaante was, snel opsprong, de huid van Babai Tapak greep en er snel als een bliksemstraal mee in een gat in de aarde verdween. De mensen zagen haar verdwijnen en ze zagen tegelijk dat ze werkelijk in een slang was veranderd. Sommigen sprongen de slang achterna en probeerden haar bij de staart te grijpen. Maar ze waren te laat. En de slang, die een vrouw geweest was, kwam niet terug.

Babai Tapak, die alles gezien had en wist dat dit zou gebeuren, sprak nu vanaf zijn wolk: 'Ik heb u gewaarschuwd en tòch deed ge niet wat ik u zei. Ik heb echter medelijden met u en schenk u de voorwerpen die ge nodig hebt.' En zie, hij schonk de mensen een prauw met paddels. En een net om mee te vissen. En de werktuigen om sago mee te kloppen. En een tikar, een mat, om op

te slapen. En een mand om de geklopte sago in mee te dragen. En wapens om zich tegen de vijand te verdedigen. Tenslotte gaf hij de mensen wapens om mee te snellen.
Toen ze dat alles hadden gekregen van Babai Tapak gaf hij hun de wetten, waarnaar zij hadden te leven. Die luidden: gij zult niet stelen. Gij zult geen mensen doden, die niet uw vijanden zijn. Gij zult uw vrouw, uw zuster, of een vrouw die in uw macht is, niet doden, tenzij die vrouw u zeer beschaamd heeft gemaakt door overspelig te zijn of gezondigd te hebben.
Dat waren de wetten die Babai Tapak de mensen gaf, die het land onder de wolk, waarop hij zat, bewoonden.
Toen keerde hij naar de zon, waarop hij woonde, terug. En de mensen maakten alle voorwerpen die zij nodig hadden om te leven naar het door hem gegeven voorbeeld. En ze leefden volgens de door hem gegeven geboden.
Dit is het oorsprongsverhaal, zoals ik het las in de bestuurspost Kepi, aan de Obaa-rivier. Het is het oudste verhaal van dit land.

Het eerste contact, dat Nederlanders met de bewoners van het Mappi-gebied maakten, vond plaats in de jaren 1936 en '37. Eind '36 was de Mappi-post gesticht door militairen, teneinde de steeds driester snellende Jaqai's in toom te houden. Dat snellen gebeurde soms op grote afstand van hun basis. Tot Tanah Merah aan de Digoel.
Het was de tijd dat de eerste missionarissen zich in dit gebied vertoonden. Pastoor Rievers, van de congregatie van het Heilig Hart, opereerde van Jodom uit en voer de Mappi-rivier op. Hij maakte contact zowel met Auwjoes als Jaqai's.
Na hem kwamen anderen. Pastoor Meuwese verscheen met de 'Paulus', een uiterst klein motorbootje, en begon systematisch aan de exploratie. Wat hij ontdekte, en wat hij reeds van Rievers had vernomen, was niet opwekkend en hoopvol. Dit was een gebied, uitsluitend door kannibalen en koppensnellers bevolkt. Het Mappi-moeras bleek één groot oorlogsgebied te zijn, bewoond door mensen, wier gehele maatschappelijke structuur was ingesteld op moord en doodslag.
In één opzicht echter was er hoop. Het bleek dat de stammen die werden aangetroffen een eigen adat hadden. Er was, op een bepaalde manier, gezag, tucht in dat gebied. Alles draaide weliswaar om koppen en koppenfeesten, maar zelfs die feesten werden georganiseerd volgens aan strikte regels gebonden systemen.

Ondanks deze orde was het een streek die zich kenmerkte door toestanden, welke volgens westerse normen niets met menselijkheid te maken hadden.
Een voorbeeld van opvattingen in de Mappi: zó zeer was alles, het gehele leven daar, op het bezit van koppen ingesteld, dat men zelfs een soort onderscheidingen uitgaf, aangevend op hoeveel koppen een bepaalde man kon bogen. Een koppen-ridderorde. Er werden kentekenen gedragen, die aangaven dat een man slechts over één kop beschikte. Andere onderscheidingen waren de zichtbare bewijzen van vijf koppen, tien koppen of twintig koppen.
Dat er geen 'ridderorden' werden uitgereikt aan hen die meer dan twintig koppen hadden gesneld, wil niet zeggen dat de Mappi niet zulke extra 'zware jongens' kende. Er waren er tallozen die een zo groot getal op hun naam hadden staan. Doch wie het getal van twintig overschreed, ging, om zo te zeggen, met pensioen. Een dergelijke figuur had dan zoveel goodwill, zoveel reputatie, dat hij de resterende dagen van zijn leven niet meer behoefde te snellen. Hij ging wel mee op sneltocht, maar hij gaf de jongeren van de stam de eer. Hij liet hen vóórgaan. Hij gaf hùn de kans.
Inzake het snellen was er een verschil van opvatting tussen Auwjoes en Jaqai's. De Auwjoe snelde alleen maar, doch hij zou zich nooit tot kannibalisme laten verleiden. De Jaqai evenwel snelde en at het vlees van zijn slachtoffers.
Van 1946 tot '48 verbleef Meuwese in de Mappi. Hij doorkruiste een groot gedeelte van het gebied met de beroemde motorboot 'Paulus'. Hij deed er bijzonder goed werk. In '48 ging deze oerwoud-priester met verlof om in '51 terug te keren. In die tussentijd werd zijn werk voortgezet door een niet minder bekwaam en enthousiast missionaris: Verschueren. Twee vrienden, aan wie veel, uitermate veel te danken is met betrekking tot de openlegging van de Mappi.
In 1952 ging Meuwese opnieuw naar Holland. Hij was fysiek aan het eind van zijn latijn. Voor enige tijd had de Mappi hem verslagen.

Sprekend over de stam der Jaqai's spreekt men van een taalverwante groep, die een aantal gemeenschappelijke gebruiken bezit. De stam zelf valt uiteen in een groot aantal groepen, die op z'n minst op een zestig-tal is te schatten.
Elke kampong bestaat weer uit drie of vier groepen (clans). Elk van die clans beschikt over een eigen stuk grondgebied. Zij, wier

grondgebied aaneensluit, aan elkaar grenst, wonen doorgaans in dezelfde kampong. Een clan bestaat uit families. En een familie uit gezinnen.
In tijden van oorlog (en er was enkele jaren geleden eigenlijk permanent oorlog in de Mappi) werd de clan door de oorlogsleider aangevoerd. Hij was de fysiek sterkste man van de stam. Men kan zeggen: de sterkste stier van de kudde. Zijn leiderschap was niet erfelijk. Het is alleen een kwestie van koppen. Wie over de meeste koppen beschikt werd automatisch oorlogsleider. Hij had bewezen de sterke man te zijn.
Naast deze kapala, hoofdman, zijn er nog enkele andere dominerende leidersfiguren in dit soort gemeenschappen. Een van hen is de man, die men de raadsman der gemeenschap kan noemen, de man die de traditie vertolkt. Hij is het, die de mensen, maar óók de oorlogsleider, op hun morele en historische plichten wijst. Er wordt naar hem geluisterd. Omdat hij werkelijk de intelligentste onder hen is. De wijze man van de stam. Zijn leiderschap is evenmin erfelijk. Hij geeft zijn kennis door aan een jongere man, als hij de last der jaren voelt drukken.
Tenslotte is er de medicijnman, de geesten-ziener, die tot taak heeft het contact met de overledenen, de schimmen en de rest van de onzichtbare wereld te onderhouden.
Ook hier, in de Mappi, is het mogelijk dat een of twee dezer figuren door één persoon belichaamd worden.
De eerste bezoekers van dit land ontdekten al spoedig de *orde* die er heerste. Een orde, die het gehele gemeenschapsleven kenmerkte.

Als een zoon gaat trouwen, roept zijn vader hem bij zich en geeft hem de raad, die hij voor een goed huwelijk nodig heeft.
Er wordt de jongeman op het hart gebonden, dat hij moet luisteren naar de verstandige opmerkingen van zijn vrouw. Er wordt hem gezegd dat hij, als hij naar het bos gaat, waarin ook zijn toekomstige vrouw zich bevindt, niet moet verzuimen de bladeren klaar te leggen die zij nodig zal hebben om haar geklopte sago in te bakken. Daaraan zal hij altijd zèlf moeten denken, en op tijd.
Als zijn vrouw zou zeggen: 'haal water voor me', dan zou hij dat water ook moeten halen, omdat het gezin dat water nodig heeft. Als ze zou zeggen: 'haal hout uit het bos', dan zou hij dat ook moeten doen. Als zijn vrouw uit het bos terugkomt, moet hij niet direct eisen dat ze zijn sago gaat bakken. Ze zal moe zijn, omdat ze aan het vissen is geweest en sago heeft geklopt. Ze heeft recht

op rust. Hij zal haar eerst zelf iets te eten moeten geven. Tenslotte wordt hem gezegd vooral niet de belangen te vergeten van de familie van zijn vrouw. Die heeft rechten op hem.
Zoals de man raad geeft aan zijn zoon die gaat trouwen, zo geeft de moeder haar dochter een aantal wijze adviezen mee, die een gelukkig huwelijksleven alleen maar ten goede kunnen komen.
Die dochter wordt op het hart gebonden haar man niet uit te schelden, omdat dit tot gevolg kan hebben dat ze door hem geslagen wordt. En van veel slaag zal ze mager en dus lelijk worden.
Ze heeft te zorgen dat ze op tijd de sago voor hem bakt. Ze moet vóór alles voorkomen dat ze de naam krijgt lui te zijn. Zodra haar man in de woning verschijnt moet ze hem te eten geven.
Indien er een kind zal komen, hetzij een zoon, hetzij een dochter, dan is dat kind van hen samen. Ze zullen er beiden verantwoordelijk voor zijn. Ze zullen het samen moeten prijzen indien het een goed, verstandig kind is. En samen dienen ze het te straffen, als dat voor de opvoeding nodig geoordeeld wordt.
Kinderen wordt al op jonge leeftijd bijgebracht, dat je er maar niet op los kunt leven in een behoorlijke samenleving. Bij het binnenkomen van de woning moet je zorgen dat het ergste vuil, de modder van je voeten af is. Als de ouders spreken hebben de kinderen te zwijgen. De kinderen zijn verplicht in de lange bamboekokers water te halen. Ze moeten dat halen zonder morren, zonder te protesteren. Als ze honger hebben moeten ze om sago vragen. Maar ze moeten die sago onder geen beding zelf weghalen.
Er is nòg een verbodsbepaling speciaal voor kinderen: ze mogen nooit aan de wapens van de vader komen.
Een volk, enerzijds ruw, barbaars, primitief, anderzijds de hand houdend aan een aantal oude wetten en voorschriften. Een volk met een oeroude adat, die voor hen leeft en waaraan streng de hand wordt gehouden. Een volk, dat ook een eigen traditionele rechtspraak kent.
Van oudsher gelooft het in het voortbestaan van de ziel. Indien iemand sterft, dan blijft zijn ziel nog enige tijd in de buurt van de kampong zwerven, waarbij men er rekening mee moet houden dat ook zielen op koppenjacht kunnen gaan. Na enige tijd schijnen de zielen echter genoeg van dat zwerven te krijgen, van dat ronddolen door de kampong. Ze houden er mee op en trekken zich voorgoed in het bos terug. Op een bepaalde plaats in dat bos. Die plaats is daar, waar de beenderen van de overledene waren gedeponeerd.

Men gelooft aan een scheiding tussen goed en kwaad na de dood. Hoewel het vuistrecht heerste in de Mappi, was de vuist toch nooit het laatste woord. Het allerlaatste wordt na de dood gesproken. Over het hiernamaals zijn mij geen gegevens bekend geworden. Waarschijnlijk werd zóver niet gedacht.
Van de hemellichamen is de zon het allerbelangrijkst, ook al omdat de zon de plaats is vanwaar Babai Tapak regeert, die de machtigste figuur onder en boven de wereld is. De zon wordt gevreesd. Als een mens zware overtredingen begaat, zal de zon hem laten sterven.
De voornaamste misdrijven waren altijd overspel en diefstal. Diefstal is het om vis uit de fuiken van een ander te lichten. Diefstal is het zich stiekum toeëigenen van sagowormen uit de sagopalmen, die voor de eigenaar in het moeras liggen te rotten. Diefstal is reeds het betreden van andermans grond of het binnengaan van door anderen afgebakend viswater.
Het adat-recht werkt even snel als afdoende. Het kent slechts één soort straf. De vuist. Er is niet zo heel veel nodig voor een straf, die eindigt met de dood van de veroordeelde.
Doorgaans wordt de overtreding of het misdrijf ruiterlijk erkend. Is de straf ondergaan, en eindigt die niet met de dood, dan wordt er na het ondergaan der straf niet meer over gesproken. Vrede en vriendschap volgen weer, alsof er niets aan de hand is geweest. Zo was het van ouds, zo is het nog waar niet de Kompenie het gezag uitoefent.

De eerste missionarissen die in dit gebied doordrongen waren verbijsterd door de schrikbarende kindersterfte. Meer dan de helft der geboren kinderen sterft. Voornamelijk tengevolge van het ontbreken van de meest elementaire hygiëne tijdens de geboorte.
Door normale ziekten, zoals longontsteking en influenza, sterven eveneens veel mensen. Geen wonder. Wie het tijdens z'n ziekte warm krijgt (en dus koorts heeft) wordt geadviseerd koelte te zoeken. Hem wordt gezegd te gaan zitten waar het 't hardst tocht. Desondanks is men verbaasd als de aan warmte lijdende sterft.
In de Mappi kende en kent men een eigen systeem van genezing. Bladeren en kruiden vormen daarbij een belangrijk onderdeel.
In het algemeen heeft men medegevoel voor ongelukkigen en gebrekkigen. Met doofstommen wordt door middel van armbewegingen 'gesproken'. Iemand, die het gebruik van z'n benen mist, wordt niet verlaten, maar meegenomen in de prauw. Men kan

de Mappiërs enig besef van sociaal gevoel zeker niet ontzeggen. Aan de bouw der huizen wordt grote aandacht besteed, evenals aan de plaats waar een kampong moet worden gebouwd. Dat was altijd daar, waar men aannam dat zich de veiligste plaats bevond. Veilig voor overvallen van andere kampongs. Ieder dorp is eigenlijk een strategisch bouwwerk. En met reden.
De dorpen der Jaqai's bestaan uit een of meer grote mannenhuizen als centrum, met daaromheen een groot aantal vrouwenhuizen. Het mannenhuis ligt altijd centraal.
In het mannenhuis hebben uitsluitend getrouwde mannen, ongetrouwden en jongens toegang. Eveneens jongens, die reeds seksueel bewust zijn. Ook de Mappische mannenhuizen bezitten in de lengterichting aan weerszijden vuurplaatsen, die elk door twee, en soms meer, volwassenen worden bezet. Jongens bezitten geen eigen vuurplaats. Hun plaats is in het middenpad, dat dwars door het mannenhuis loopt.
Als materiaal bij de bouw van deze mannenhuizen dient atap voor het dak, gaba-gaba voor de wanden, rondhout (waarop weer gaba-gaba) voor de vloer, terwijl de tikars, de matten, van akar pandang (platgeslagen niboenghout) worden gemaakt.
De mannenhuizen staan doorgaans op hoge palen. Al naar mate de oorlogsdreiging in een bepaalde streek groter of kleiner was, werden deze huizen hoger of lager gebouwd. Soms bereiken ze een hoogte van twintig meter. En vaak werden ze gebouwd boven in de bomen, zodat ze dan nòg vijf tot tien meter hoger verrezen. Ik heb een enkele maal zo'n oud mannenhuis, rustend op een enorm platform, in de bomen gezien. Een fort in het woud. Een versterkt, verschanst bastion in de wildernis. Er is heel wat behendigheid nodig om zó'n adelaarsnest in de jungle te betreden.
De mannenhuizen in de Mappi zijn al even sinistere onderkomens als die in de Asmat. Ook hier zijn ze, voor zover de streek nog snelt, gestoffeerd met trossen gesnelde koppen, die doorgaans bij of boven de stookplaatsen hangen. Macabere druiventrossen, die in de sfeer van zo'n langwerpig mannenhuis een onbeschrijflijk lugubere indruk maken. Ze hangen aan de zwartberookte zoldering te zwaaien en te slingeren: de nieuwe, verse koppen nog wit en lichtgeel, de oudere donkerbruin en soms bijna zwart.
De toegang tot zo'n hoog-verheven mannenhuis geschiedt via trappen, vervaardigd van ingekeepte bomen, of langs gespannen rotan touwladders. Het leek me voor een vijand, die zo'n huis wil bestormen, oneindig moeilijk zo'n vesting binnen te dringen.

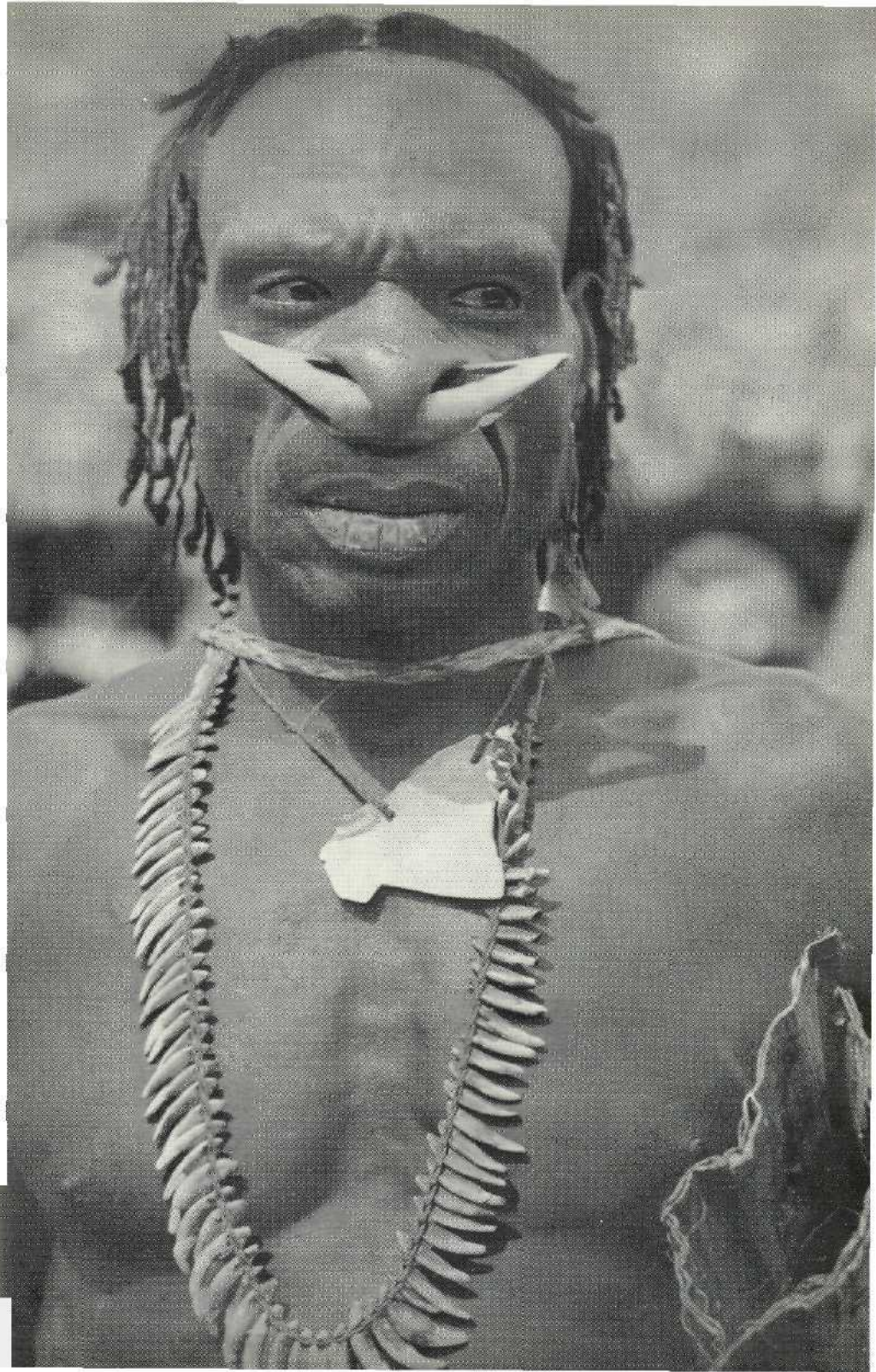

Asmatter, met hondentanden-ketting, stuk schelp en neusversiering van mensenbot. Deze man had de reputatie een groot kannibaal te zijn.

Asmatter.

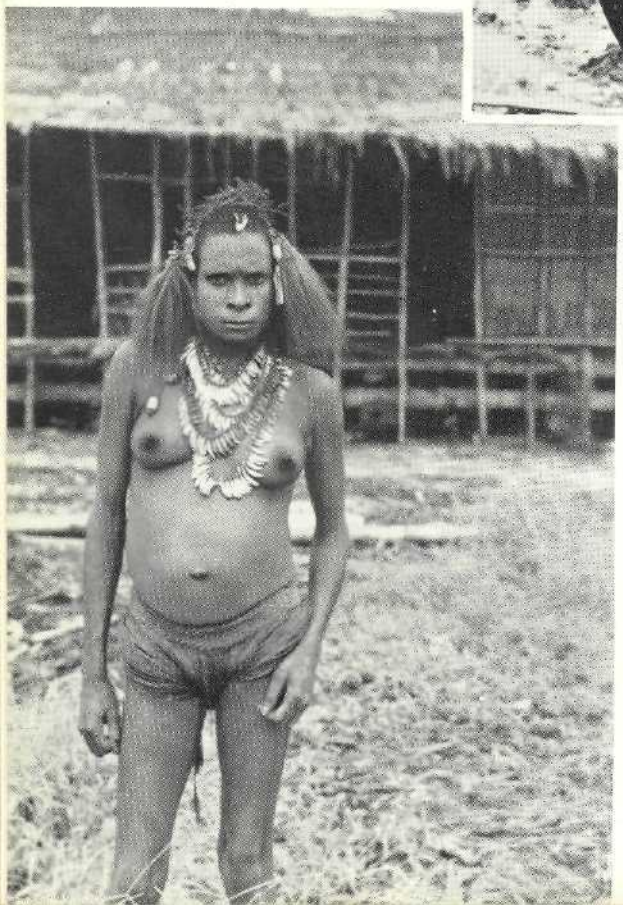

Een raszuivere kannibaalse.

Dit gebied werd, evenals het overgrote deel van Zuid-Nieuw-Guinea destijds aan de Missie toegewezen. (De zending werkt in het noorden.) In dit gebied wordt op het ogenblik gewerkt door de paters van de congregatie van het Heilig Hart. Er waren vijf pastoors in Kepi, toen ik er aankwam, benevens een missie-etnoloog. Zij worden geassisteerd door vier zusters, de Dochters van Onze Lieve Vrouw van het Heilig Hart. Er waren ook drie Broeders van Zeven Smarten.

Controleur Cappetti vertegenwoordigde, met een jonge assistent, het Nederlands gezag. Cappetti bleek de jongste controleur van Nieuw-Guinea te zijn. Hij was nog geen dertig jaar. Hij vertegenwoordigde de Kroon, 'de Kompenie', in een der vreemdste gebieden van het Koninkrijk. En hij was bezig met een ongelooflijk interessant experiment.

Alvorens over dat experiment te schrijven, is het nodig hier twee namen te noemen van figuren, die voorgoed hun stempel op de Mappi hebben gedrukt. De een is die van controleur Raphael den Haan, die van Tanah Merah uit na de oorlog het pacificatiewerk in de Mappi leidde, op voorbeeldige wijze. Hij deed dat werk niet alleen buitengewoon moedig, maar mede op psychologisch uiterst verantwoorde wijze. Hij werd opgevolgd door Hoofdbestuursassistent Lebelau, die eveneens belangrijk werk deed in de Mappi, alvorens daar geregeld bestuur kon worden uitgeoefend. De tweede figuur van formaat is de Kei-ese Bestuurs-assistent Felix Maturbongs, die in het zogenaamde 'tweede stadium' der openlegging samenwerkte met Verschueren. Als eerste controleur in de Mappi werd benoemd Van Nieland. Hem volgde Frans Cappetti in 1952 op.

Zij drukten hun stempel op de Mappi. Op een groot deel daarvan. Op het deel waar het grote experiment slaagde, of waar het althans duidelijke sporen achterliet.

10

EVENMIN ALS HET HUWELIJK IN DE ASMAT een kwestie is, die een bepaalde jongeman en een bepaald meisje wel even zullen regelen naar het hun goeddunkt, is dit het geval in de Mappi. Ook daar is ieder huwelijk een zaak die de wederzijdse ouders in de allereerste plaats aangaat. Het is hùn zaak eerder zelfs dan die van de beide kandidaten en daarbij dient dan de term 'zaak' in de letterlijke betekenis van het woord beschouwd te worden. Een huwelijk is een daad van koophandel, op het ruilprincipe gebaseerd.

Tot voor enkele jaren was het zó in de Mappi, dat een jongeman alleen dàn kon trouwen, als hij de beschikking had over een nog niet getrouwde zuster, terwijl hij uitsluitend een meisje als wettige vrouw kon krijgen, dat harerzijds nog een ongetrouwde broer had te leveren. Dat was noodzakelijk, omdat de broer van het meisje te zijner tijd zou hebben te trouwen met de zuster van de jongeman.

Een nogal ingewikkelde, gecompliceerde aangelegenheid, die echter in werkelijkheid nog aanzienlijk gecompliceerder is dan het zo lijkt.

Het huwelijk was ook niet in een handomdraai te regelen. Er werd lang, en vaak heel lang, over beraadslaagd, reeds op jeugdige leeftijd van de toekomstige huwelijkspartners, die er in dat stadium zelf nog niets mee te maken hadden en zich alleen nog maar wijdden aan de genoegens die een Mappi'se jeugd had te bieden.

Het was niet absoluut noodzakelijk dat de beide huwelijken waarvan hier sprake is op hetzelfde moment plaatsvonden. Bijvoorbeeld was het *bezit* van een nog niet huwbare ruilzuster al voldoende. Maar ze moest wel beschikbaar zijn, om later haar ruilrol te kunnen vervullen.

Het spreekt vanzelf dat niet ieder ouderpaar in staat was aan deze oude huwelijks-wetten te voldoen. Maar de adat was streng, zodat het noodzakelijk was tòch de vereiste ruil te doen plaatsvinden. Zo was het voor een ouderpaar dat wèl een ongehuwde

dochter bezat, maar géén ongehuwde zoon, van het allerhoogste belang om langs andere dan de geijkte wegen zo'n zoon machtig te worden.
Het hoefde niet uitsluitend een zaak van bloedverwantschap te zijn. Evenmin behoefde er bloedverwantschap te bestaan in het geval dat een ouderpaar wèl een ongehuwde zoon maar geen ongehuwde dochter bezat. In deze gevallen was er een andere oplossing dan de normale: de ouders dienden eenvoudig een dergelijke zoon of dochter te kopen van rijker met kroost gezegenden. De betaling geschiedde en geschiedt nog vaak met schelpen, snoeren hondentanden en dergelijke waardevolle voorwerpen.
Voor een zusterloze jongeman, die met een bepaald meisje wilde trouwen, was soms ook die laatste mogelijkheid niet aanwezig. Dan bleef deze jongeman niet veel anders over dan ijverig te gaan sagokloppen, even ijverig te gaan jagen en vissen, en vooral: hij had te zorgen een onverschrokken en succesvol koppensneller te worden. Als hij kon bewijzen ijverig te zijn, energiek, en als hij in ieder geval kon aantonen flink in de koppen te zitten, dan was het niet uitgesloten dat een bepaald ouderpaar, hetwelk over meer dochters dan zoons beschikte, bereid gevonden werd hem een der meisjes als ruil-partner te verkopen.
Er werd doorgaans al op heel jeugdige leeftijd over de toekomstige huwelijken tussen de ouders onderling beraadslaagd. De jongen en het meisje, die later een huwelijk zullen hebben aan te gaan, waren dan in ieder geval reeds *gereserveerd.*
Definitief werd alles eerst geregeld als het meisje huwbaar was. Dat moment was volgens de adat aangebroken indien de borsten van dat meisje tot volle ontwikkeling waren gekomen en gingen hangen. Dat was ongeveer op de leeftijd van zestien, zeventien jaar. Als dit tijdstip was aangebroken, begonnen de ouders van het meisje er bij haar op aan te dringen, dat ze wat sago bakte voor de jongeman, die binnenkort haar echtgenoot zou worden. Die eerste door haar gebakken sago was bedoeld als een tastbaar en tevens eetbaar bewijs van genegenheid van de jonge vrouw voor de jonge man. In zeker opzicht bezegelde dit symbool de verloving. De jongen at die sago niet op. Hij bewaarde deze in een klein draagmandje om de hals, als teken van zijn verhouding met het meisje.
Hij liet geen gelegenheid onbenut om diezelfde sago ook te tonen aan zijn ouders en de oorlogsleider, en bij de een zowel als bij de ander drong hij aan op het zo spoedig mogelijk organi-

seren van een sneltocht. Want eerst daarna zou hij wèrkelijk kunnen trouwen.
Hij moest minstens één kop hebben, en indien het even kon, liever meer. Hij kreeg die kop, of koppen, niet zonder moeite. En hier hebben wij dan de rechtstreekse verhouding tussen het huwelijk en het snellen. Het een was tot voor kort niet denkbaar zonder het ander.
Het snellen (*koeí* genaamd) had overigens niet alleen als aanleiding het huwelijk. Behalve dit waren er ook andere motieven: de definitieve begrafenis van een kampong-genoot, bijvoorbeeld. Men kon zich niet voorgoed naar de eeuwige jachtvelden begeven zonder op die laatste reis vergezeld te zijn van een of meer speciaal voor dit doel gehaalde koppen.
Een andere aanleiding was de weer-wraak. Die kon soms van zeer oude datum zijn. Hij was meer dan eens een generatie oud. Maar al die jaren was de 'stand' zorgvuldig bijgehouden. Indien bij de ene partij vijf of zes personen gevallen waren, dan zou minstens dat getal ook bij de andere partij geboekt moeten worden. Niet eerder was de weer-wraak de wereld uit.
Een derde reden om op koppenjacht te gaan bestond zonder meer uit een praktische oefening in het snellen voor de juniores, een soort proef om het bewijs te leveren van de moed waarover de jongeman beschikte. Tenslotte was er nog de mogelijkheid dat de ene kampong de andere uitnodigde om gezamenlijk op jacht te gaan. Vanzelfsprekend kon zo'n uitnodiging niet zomaar worden afgeslagen. Dat zou als een demonstratie van onbeschrijflijke lafheid worden uitgelegd. En terecht....!

Er bestonden twee soorten snelpartijen. De ene vond plaats door een gehele gemeenschap, een geheel dorp, de andere door één man die erop uit ging om één kop te halen. Hij verborg zich op een bepaalde dag in een bepaalde schuilhoek en wachtte, in hinderlaag gelegen, z'n kans af. Soms werd aan de koppenjachten door honderden en honderden mannen (en ook wel vrouwen) deelgenomen. In de Mappi, evenals in de Asmat, vonden deze gruwelijke expedities in de droge tijd plaats. Dat was het snelseizoen.
Stond het vast dat er noodzakelijk op sneltocht gegaan moest worden, dan was het moment aangebroken dat de oorlogsleider actief werd en zich deed gelden. Omdat hij het was die de eigenlijke organisatie had te regelen. Omdat hij het was, die de bij de actie betrokkenen uitnodigde en omdat hij het doel, de 'koers' van de

tocht te beoordelen had. Welke kampong dus het best in aanmerking kwam om de koppen te leveren.
Het spreekt vanzelf dat deze oorlogsleider inderdaad de flinkste en beste sneller van de gemeenschap moest zijn. Een man van grote ervaring. Een figuur, die zijn sporen op het gebied van het snellen reeds ruimschoots had verdiend.
Naast de oorlogsleider speelde de sacrale leider een belangrijke rol bij de voorbereiding. Hij moest zijn bemiddeling verlenen tussen de mannen die gingen snellen en de geesten, die daarin een aanzienlijk woordje meespraken. De sacrale leider ging na of de geesten gunstig gestemd bleken en of er, in het algemeen gesproken, geen moeilijkheden of complicaties op geestelijk gebied lagen. Lagen die er wel, dan wist deze leider de hogere machten op bepaalde manieren wel tevreden te stellen.
Was alles in orde en was er sprake van een grootscheepse sneltocht, dan werd een datum vastgesteld. Was die datum een dag die bijvoorbeeld veertien dagen later volgde, dan ontvingen alle deelnemers een stukje gaba gaba voorzien van veertien sagobladnerven. Men had dan alleen maar iedere dag één zo'n nerf te verwijderen om precies te weten hoeveel dagen er nog lagen tussen vandaag en de dag dat de koppenjacht begon. Een even eenvoudige als praktische methode.
Intussen was de complete gemeenschap druk met de voorbereiding bezig. De wapens werden nagezien, eventueel hersteld, en grote hoeveelheden voedsel gereedgemaakt. Voor een omvangrijke sneltocht begon doorgaans de organisatie al weken van te voren. Elk lid van de gemeenschap had een aandeel in die voorbereidingen.
Was de vóórlaatste dag aangebroken, dan raadpleegde de sacrale leider als een goed 'ziener' nog eens ernstig de voorzienigheid. Hij richtte zich rechtstreeks tot Babai Tapak, die meestal geen verstek liet gaan. Babai gaf zelfs precies aan wie van de leden der gemeenschap, die van plan waren mee op sneltocht te gaan, in de komende strijd gedood en gewond zouden worden. Het was plezierig dit reeds vooruit te weten. Omdat de 'getekenden' dan thuis konden blijven.
Babai gaf meestal ook een speciale boodschap door. In de trant van: 'Wees moedig.... ge zult zeker overwinnen.... ik ben steeds bij u'. Een soortgelijke boodschap versterkte het moreel van de troep snellers aanzienlijk.
En zo brak dan de laatste avond vóór de grote dag aan. Jongelui,

die nog niet eerder ter sneltocht waren geweest, waren in hoge mate onrustig en nerveus. Maar de ouderen zorgden ervoor dat ze een behoorlijk hart onder de riem gestoken kregen en wezen er de spes patriae steeds opnieuw op, dat het in hun eigen best-wil was dat ze zouden slagen. Het was uitsluitend een kwestie van het opbrengen van voldoende persoonlijke moed. Tenslotte wilden zij trouwen, nietwaar, en daarvoor waren nu eenmaal koppen noodzakelijk.
Die laatste avond verging en hij was gewijd aan de oude adatdansen. De oude liederen werden gezongen en de grootste sneldaden van het wakkere voorgeslacht gereciteerd. De wapens, de schilden, het voedsel en de snel-attributen lagen alle reeds gereed. Het was nog maar een kwestie van wachten op het uur van vertrek, door de oorlogsleider bepaald.

Het vertrek met de prauwen vond doorgaans 's morgens vroeg plaats. Dat vertrek geschiedde met het blazen op de *poek,* de snelhoorn. Een soort afscheid van hen die achterbleven. Die achterblijvers trokken vaak het bos in om het resultaat van de campagne daar af te wachten. Het leek hun veiliger zich zolang in het verborgene op te houden, omdat men nooit helemaal zeker kon weten hoe de zaak verliep.
De partijen, betrokken bij de grote sneltocht, begaven zich nu naar de afgesproken plaats, het rendez-vous. Daar werd een volledig strategisch plan opgemaakt. De trouwlustige jongens kregen hun plaatsen aangewezen, uiteraard in het voorste gelid, omdat het hùn zaak in de eerste plaats was. Vooraan zouden ze trouwens ook de meeste kansen op succes hebben.
En zo trok men naar het dorp, dat gedoemd was overvallen te worden. Ook in de Mappi werd als het gunstigste tijdstip voor een overval gekozen het ogenblik dat de eerste grijze dageraad aansloop. Het was dan, dat de snelhoorns geblazen werden, waarna direct de overval geschiedde. Met alle, reeds eerder beschreven bloedige gevolgen.
De jongemannen die zich in de voorste gelederen bevonden, kregen inderdaad de beste kansen. Ze wierpen hun speer naar hun slachtoffer of gingen dat met hun dolk te lijf. Er terwijl dat slachtoffer stervend neerzeeg, werd hem door de moordenaar toegeroepen: 'Vandaag zal jouw schedel aan mijn *koed* hangen, ik moet trouwen!' Die *koed* is een soort rotan lus, gebezigd om de gesnelde schedel aan mee te dragen. Wie de eigenlijke sneldaad

pleegde, mocht de verdere handelingen niet verrichten. Dat geschiedde door anderen. Er bestond een volgens de adat bepaalde regeling der werkzaamheden.
Snellende Jaqai's zagen er, tijdens het snellen, niet in het minst bezwaar in om ongeboren kinderen uit de schoot van hun moeders te snijden. Er waren geen grenzen aan hardheid en beestachtigheid tijdens een sneltocht.
Was de overval volledig geslaagd, dan eindigde de actie meestal met het volledig platbranden van de kampong. Geen levende ziel bleef achter en geen huis stond meer overeind. Heel jonge kinderen werden doorgaans meegenomen.
Dergelijke grootscheepse acties duurden soms enkele weken. Het is echter bekend dat er voorkwamen die twee maanden in beslag namen. Complete acties, zich over een uitgebreid gebied uitstrekkend.
Na de actie werden de schedels, zijnde de kostbaarste trofeeën, geroosterd, nadat men de onderkaken had verwijderd. Eerst dan werd de terugtocht der gladiatoren naar huis aanvaard. Was de actie volledig geslaagd, dan kenmerkte die tocht zich door een uitgelaten, dolzinnige stemming.
Bij het naderen van de eigen kampong werd de aankomst al ver van tevoren gemeld. Men blies op een bepaalde manier op de snelhoorns, als teken dat alles goed was verlopen. Ook sloeg men met de paddels op de zijkanten der prauwen. Door een bepaald ritme kon men op die manier de in grote spanning wachtende familieleden reeds op dàt ogenblik in kennis stellen van het aantal koppen dat was overmeesterd. De thuisblijvers konden zich dus vast voorbereiden op de feestelijkheden die spoedig zouden volgen. En dan begon dat feest.
De moeders van de ongehuwde jongelieden traden naar voren, evenals de vrouwen van de reeds gehuwden, teneinde de buit in ontvangst te nemen. Het eten lag klaar en de dans kon beginnen. Een dans, die een afschuwelijke demonstratie van primitief leven was. Tijdens een dergelijk barbaars ceremonieel kregen alle hartstochten gelegenheid zich in hun meest wilde, brute vorm uit te leven.
Het mannenhuis gold als centraal punt en het was daaromheen dat zich de koppendans afspeelde. Om het mannenhuis werd gedanst, waarbij de vrouwen de koppen dansend meevoerden.
De nog in de koppen aanwezige hersenen en eventueel resterende vleesdelen werden met sago vermengd en aan de jongelui als

voedsel verstrekt. Opdat ze belust zouden worden op mensenvlees. (Deze gewoonte kwam niet voor bij de Auwjoes. Wel bij de Jaqai's.)

De jongeman, die de sneltocht had meegemaakt om zijn huwelijkskop te bemachtigen, behoefde nu niet lang meer te wachten met dat huwelijk. Alles was nu geregeld voor de *taw jamé,* zoals dat feest genoemd werd. Alle familieleden en verdere betrokkenen verzamelden zich voor het mannenhuis, het *kaindo.* Dat wil zeggen: aan de ene kant de mannen, met in hun midden de bruidegom die de kop droeg, aan de andere kant de vrouwen met in hun midden de bruid.
Begeleid door het ritmische gedreun der lange zandlopertrommen, de *kindo's,* danste *(taté)* en zong *(éb)* men. Er werd zo lang gedanst dat tenslotte bruid en bruidegom elkaar genaderd waren. Dit was het grote moment dat iedereen reeds lang verbeid had. Op dat ogenblik overhandigde de dappere bruidegom zijn bruid de kop, daarmee tegelijk de prijs betalend voor zijn huwelijk èn zijn courage demonstrerend.
Even later trad de oudste oorlogsleider naar voren, teneinde het jonge paar enkele wijze raadgevingen voor de komende tijden mee te geven. Zo droeg hij de man op zijn vrouw nooit te verstoten, terwijl hij niet naliet de vrouw te wijzen op haar plicht om haar man tot de dood toe trouw te blijven.
Intussen gilden en schreeuwden de omstanders hun instemming met het huwelijk uit, waarna het zingen en dansen werd voortgezet. In het midden bewoog zich dan, stralend van jong geluk, en even stralend van geluk de kop te bezitten, de bruid. Ze danste en zwaaide demonstratief met het felbegeerde kleinood.
Werd de bruid vermoeid en de menigte hongerig, dan werd een ogenblik gepauzeerd. De kostbare kop werd zolang veiliggesteld in het mannenhuis. Als men wat uitgerust was en verzadigd, dan werd de kop weer opgehaald, waarna het feest kon worden voortgezet.
Tot diep in de nacht, bijna altijd tot aan de ochtend, ging dat feest door. En aldoor danste de bruid met haar kop. Soms werd deze enige tijd aan de moeder gegeven, opdat ook die aldus kon dansen.
Als het feest dan eindelijk was afgelopen werd de kop voorzichtig naar het mannenhuis gedragen, waar hij voorgoed zijn plaats kreeg bij de andere, die zich daar reeds bevonden.

En wéér was een huwelijk in de Mappi gesloten volgens de oude adat.
Een merkwaardige omstandigheid was nog, dat bij huwelijken met weduwen géén gesnelde kop noodzakelijk was.

Het is begrijpelijk dat het Bestuur en de Missie ernstige bezwaren maakten tegen een dergelijke barbaarse adat, en het snellen (en wat daar vaak op volgde) verbood. Men kon dat echter wel verbieden, maar dit betekende dat men een eeuwenoude adat op ernstige wijze geweld aandeed. De koppen móésten er nu eenmaal zijn, wilde een huwelijk mogelijk worden. De eerste Nederlanders in deze streek constateerden herhaaldelijk dat een getrouwd paar niet in elkaars nabijheid mocht eten. Eerst moest de man voor een kop gezorgd hebben. Hoe dan ook. En in die periode vond het snellen dus toch nog in het geheim plaats. Trouwlustige knapen, die zusterloos door het leven gingen, bestelden toen ook vaak koppen bij vrienden in het randgebied van hun gemeenschap. Dat was echter al een lelijke aantasting van de klassieke adat.
In 1950 werd een historisch besluit genomen. De dorpshoofden van een groot gedeelte van de Mappi kwamen in de kampongs Kepi en Jatan bijeen, teneinde een uniforme regeling te bepalen die voor allen aanvaardbaar mocht worden geacht. Besloten werd dat een jongeman, die geen zuster in ruil kon geven, zijn plichten kon afkopen met een bruidsschat ten bedrage van vier eenheden 'barang Poeanim' (bijvoorbeeld: twee Nederlandse bijlen en twee dito kapmessen). Eventueel vier eenheden eigen produktie, bestaande uit een prauw, een schild, een halsketting van hondentanden en een schelp.
Dat was een goede regeling, die de instemming van de meesten verwierf. Eén moeilijkheid deed zich echter al spoedig voor: naarmate er meer Nederlandse bijlen en messen binnenkwamen, steeg automatisch de prijs van de bruidsschat....

De vrouwenhuizen in de Mappi kenden geen kamerindeling, met als gevolg dat de geslachtsgemeenschap tussen man en vrouw buitenshuis, in het bos dus, moest plaatsvinden. Zelfs gedurende de bruidsnacht was het de man verboden zich in het huis van zijn vrouw op te houden. Een gezinswoning, zoals in de Asmat, kende de Mappi niet.
De periode van zwangerschap bracht voor de vrouw een reeks maatregelen mee. Door bepaalde vrouwen, die de reputatie had-

den experts op dit gebied te zijn, werden haar allerlei soorten voedsel verboden, die een ongunstige invloed op de geboorte van het kind zouden hebben. Hield de jonge vrouw zich niet aan deze verboden, dan was er geen enkele twijfel aan, of de bevalling zou uitermate zwaar verlopen, met de kans dat zowel moeder als kind het niet zouden overleven.
Naderde het moment der bevalling, dan werd de 'vroedvrouw' gehaald. Ze begon urenlang met bepaalde bladeren over de buik van de jonge vrouw te wrijven, die dat *zittend* had te ondergaan. Ook de geboorte vond in zittende, gehurkte houding plaats, hetgeen thans nog veelal het geval is.
Wel heel zonderling wordt met zieken omgesprongen. Men gaat van het principe uit, dat het onverstandig is een zieke met rust te laten. Integendeel, een zieke dient, hoe dan ook, in actie, in beweging te blijven, opdat de levensgeesten eveneens actief blijven. Een systeem van ziektebestrijding tot-de-dood-erop-volgt.
De stoffelijke resten van mannen werden naar het mannenhuis vervoerd, indien hij tijdens z'n leven een groot sneller was geweest. Naar het vrouwenhuis daarentegen, als dat niet zo was.
Men kende het instituut der doden-stellage. Deze bestond doorgaans uit een oude prauw, rijkelijk met koppen versierd. Er werd wacht bij gehouden. Was de periode van rouw voorgoed voorbij, dan bestond het sluitstuk veelal uit een sneltocht.
Over het hiernamaals, het leven na de dood, heersen in de Mappi verscheidene opvattingen. Er is een legende, die zegt dat de ziel bij overlijden het lichaam verlaat, terwijl dat lichaam naar het dodendorp vertrekt. Dat dodendorp ligt ver van de Mappi af. In dat dorp is plaats voor iedere man van iedere stam. De naam ervan luidt: Jéraemasei. Komt een gestorvene daar aan, dan wordt hem gevraagd: 'Waarom ben je toch hierheen gekomen? Je weet toch dat hier zo weinig te eten is?' De overledene moet dan antwoorden: 'Ik werd geroepen, ik ben gestorven.' In het geval hij de naam heeft gierig te zijn, dan wordt hij in Jéraemasei definitief gedood. Staat hij echter als gul bekend, dan is het hem toegestaan zich voorgoed in het dodendorp te vestigen.

Auwjoes en Jaqai's.... twee volken die samen de Mappi bewonen, doch wier mentaliteit totaal verschillend is. Met elk een eigen adat, een eigen historie en eigen opvattingen op schier elk gebied.
Wat de opvallendste karaktereigenschappen betreft, een Auwjoe is een nuchter man, een hardwerkende *boer*, een goed, solide

financier. Hij houdt zijn gezin en bezit zoveel mogelijk bij elkaar. Hij is een verstandelijk denkend mens, die ook de dag van morgen niet vergeet. Hij voelt zich aan zijn grond gebonden en is een goed huisvader.
De Jaqai heeft een geheel andere instelling. Hij is veel meer militair, veel meer vechter. Hij vecht zelfs graag en veel. Hij heeft nauwelijks belangstelling voor agrarische zaken en bevindt zich maar het liefst op het oorlogspad. Hij is een slecht financier en mist de degelijkheid van zijn medebewoner van de Mappi, de Auwjoe.
De Auwjoes hadden zich reeds lang in het Mappi-gebied gevestigd toen de Jaqai's binnendrongen en een wig in dat gebied vormden.
Beide stammen vormen delen van een sterk bosvolk. Het zijn beide uitstekende roeiers en ze beschikken over een redelijke gezondheid.
Het was met deze twee stammen, dat een groot en merkwaardig experiment beraamd werd door Bestuur en Missie samen. Een experiment met als doel hun een beter leven te bezorgen. Een minder barbaars bestaan. En een beter *doel* om voor te leven.

11

FELIX MATURBONGS, HOOFD-BESTUURS-Assistent in de Mappi, ontmoette ik de eerste keer in de woning van de Controleur van Kepi, waar ik hem een hele avond mocht observeren en beluisteren. De tweede keer sprak ik hem in het huis van Maturbongs zelf, een uur of vijf de Obaa-rivier stroomopwaarts van Kepi, bij de kampong Masin. Een huis op metershoge palen, staande in de modder. Bewoond door hemzelf, zijn vrouw en een schier eindeloos aantal kinderen. Eigen kinderen en pleegkinderen. Een soort weeshuis van aan kannibalen ontnomen slachtoffers.

Felix Maturbongs, de Kei-ees, geniet zeer veel aanzien in heel de Asmat en heel de Mappi. Aanzien bij de bevolking en aanzien bij het Bestuur. Hij was een der eersten die deze gebieden binnentrok om het eerste contact te leggen. Hij had toen reeds jarenlang ervaring met primitieven, maar de Mappi was aanvankelijk een harde noot om te kraken. Even hard als thans nog de Asmat. Hij heeft echter gevoel, 'feeling' voor dit soort exploratiewerk. Hij bezit geduld, hij heeft een eigen methode en hij beschikt over drie eigenschappen, die volstrekt onmisbaar zijn in zo'n land, bewoond door zo'n volk: ervaring, psychologisch inzicht en wijsheid.

Men kan niet over de Asmat en de Mappi schrijven, zonder het uitvoerig te hebben over Felix Maturbongs, de Kei-ees.

Toen ik hem sprak was hij achter in de vijftig. Ik had in de weken vóór die eerste ontmoeting al veel over hem gehoord, maar telkens opnieuw blijkt een mens de fout te maken zelf een beeld van de betrokken persoon te gaan opbouwen. Het beeld klopte in geen enkel opzicht met de werkelijkheid. Felix Maturbongs bleek uiterlijk niet in het minst opvallend, spectaculair. Hij had niets van de klassieke avonturier. Er was geen geur van romantiek om hem heen. Deze man, in z'n keurig-gestreken kaki uniform, had net zo goed goeroe, onderwijzer, of de een of andere controlerende ambtenaar van wie weet welke financiële gouvernementsdienst

kunnen zijn. Opvallend waren alleen zijn ogen: het waren ogen die weinig ontging. En opvallend was z'n lenigheid. In dat kleine, gezette, gedrongen lichaam moesten heel wat energie en vitaliteit verborgen zijn.

Felix Maturbongs is geboren op een der Kei-eilanden, die gelegen zijn ten westen van Nieuw-Guinea en die worden bewoond door een vijfentwintig duizend zielen. Hij spruit uit een oud en aristocratisch Kei-ees geslacht. De jonge Felix was bestemd goeroe te worden en dus volgde hij de beste opleiding op de beste goeroeschool in die tijd, de zogenaamde Standaard-school van Kei. Na zijn opleiding op Java voltooid te hebben, werd hij onderwijzer op de Kei-eilanden en hij bleef dat bijna twintig jaar. Hij moet een uitnemend onderwijsman zijn geweest. Praktisch alle goeroes, die op dit ogenblik in Nieuw-Guinea werken, waren eenmaal zijn leerlingen.

Het lot had echter iets anders met Felix Maturbongs voor dan alleen maar een onderwijs-carrière. Het Binnenlands Bestuur van Nieuw-Guinea ontdekte enkele van zijn hoedanigheden en bood hem aan een bestuursfunctie te aanvaarden. Hij deed het en startte zijn nieuwe werk in Warèn in de Geelvinckbaai. Dat was in 1936. Hij begon als hulp-Bestuurs-Assistent, was binnen een half jaar Bestuurs-Assistent en is thans Hoofd-Bestuurs-Assistent. Zijn voornaamste werk tot het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog is de gedeeltelijke pacificatie van de Asmat geweest. Hij werd in dit ongetemde en praktisch totaal onbekende gebied ingezet om de eerste contacten te maken. Een verre van eenvoudige en lang niet gevaarloze opdracht. Hij vestigde zich met zijn politie in Japero, tussen Agats en Kokenau, maar die vestiging was geen succes. Te veel muskieten, te veel malaria en ook iets te veel bezoek van Asmatters, die in die dagen overigens nog Manowe's genoemd werden. Ze moordden weliswaar niet in de buurt van Maturbongs, omdat hun dit niet verstandig leek, maar ze namen wèl de sago van de bevolking weg.

Toen de opdracht kwam het gehele Asmatgebied te gaan pacificeren, zocht hij een andere plaats om zich te vestigen. Het werd een plaats aan de Lorentz-rivier in een leeg gebied, een volkomen niemandsland. Er waren alleen modder en kannibalen.

De opening van die post geschiedde onder uitermate curieuze omstandigheden. Maturbongs had een aantal mannen van de kampong Ajam (ook tóén al berucht) bereid gevonden hout te kappen en gaba gaba en atap te leveren voor de bouw van zijn huis.

Toen daarmee werd begonnen, was het droog. Voorzover een zo nat land als de Asmat tenminste droog kan zijn. Halverwege de opbouw kwam het water opzetten. En er kwam steeds meer water. Asmatters stonden tot aan hun enkels in het water te werken.
Op een dag kwam een van hen voor Maturbongs staan. Hij keek de Bestuurs-Assistent lang en aandachtig aan en wees vervolgens op zijn buik. Toen op Maturbongs' hoofd. Maturbongs wist precies wat er aan de hand was. De Asmatters waagden het tot zelfs hier hun liefde voor snellen en kannibalisme te demonstreren, maar het was toch werkelijk ongelooflijk, dat hem thans werd aangekondigd dat hij zelf het eerste slachtoffer zou zijn!
En daar bleef het niet bij. De Asmatter greep zijn lange paddel en wees met het uiteinde ervan op de borst en toen op het hoofd van Maturbongs. Het was zoiets als een openlijke oorlogsverklaring en de Kei-ees begreep, dat hij zich in een vrij ernstige situatie bevond, indien dit plan mede het plan was van alle andere aanwezige Asmatters.
Tijdens het daarna volgend gesprek bleek echter dat er een tragisch-komische vergissing in het spel was. Het aanwijzen van benen, buik, borst en hoofd hield niet in dat dit onderdelen waren, die successievelijk als gangen bij een kannibalistische maaltijd zouden gelden, maar het waren wèl de onderdelen die in deze volgorde door het water zouden worden bereikt.
Want het water was nog steeds opkomend. En snel. Zo snel, dat het niet met zekerheid te zeggen was op dat ogenblik wat het meest verkieslijk was: ondergang door onthoofding dan wel door verdrinking....
Er werd besloten grote vlotten te maken en daarop te trachten aan het water te ontkomen. Op die vlotten moesten de agenten van Maturbongs de grote vloed zien te overleven. Het duurde veertien dagen en het water kwam inderdaad van de enkels tot aan de buik en vervolgens hoger. Hoger dan het hoofd van de Bestuurs-Assistent. Het bereikte een stand van vier meter boven de oever waar zijn huis zou worden gebouwd.
Er dreef op een gegeven moment een complete vlotten-armada in de Asmat: twee stuks voor de veertig agenten, een voor Maturbongs en twintig gevangenen, en dan nog een zestal voor de vijftig Asmatters en hun gezinnen.
Het was een nare toestand, ook toen het water tenslotte ging vallen. Direct werd de bouw van de bestuurspost voortgezet, maar de palen, waarop die post moest komen te rusten, liepen opnieuw

onder en de situatie dreigde werkelijk hopeloos te worden. Tegen zoveel water en modder viel niet meer te vechten. Maturbongs verzond een bericht naar Japero en vandaar werd via de radio de Commissaris van Politie op Ambon op de hoogte gesteld.
De Commissaris geloofde het bericht niet. Hij geloofde er zelfs zo weinig van, dat hij besloot zelf maar eens te gaan kijken. Hij kwam per schip en zag de ontstellende realiteit. Hij zag aan bomen vastgebonden vlotten op steeds stijgend water drijven. Er was bijna geen voedsel meer. De noodzakelijke sago verkreeg men door de sagopalmen in het water om te hakken en zo aan minimum rantsoenen te komen. Het was een onhoudbare toestand en dat was hij zeker voor de Asmatters.
Het bleek niet mogelijk daar een post te bouwen. Dit was de normale januari-vloed en die zou elk jaar terugkeren. Besloten werd bij Agats het huis te bouwen, hoewel Agats in die dagen nog niet bestond. Het was eenzelfde niemandsland als de plek die verlaten moest worden. Met hulp van de Asmatters werden boomstammen in de grond (lees: modder) gestoken, nadat er eerst voor een soort drainage was gezorgd. Agats betekent zoiets als 'mooi' of 'aardig'. Veel moois, en nog minder aardigs, was er echter aan, toen het uit water, modder en dampende hitte uit het niets ontstond. Maar ditmaal lukte het en Maturbongs had eindelijk een basis, van waaruit hij de verdere Asmat kon bestrijken.

In 1937 maakte hij een maandenlange tournee door het gehele gebied, ongeveer begrensd door Eilanden-rivier, Kampong-rivier en Wildeman-rivier. Varend met uitgeholde boomstammen en lopend door onder water staande jungle, kreeg hij een goed beeld van het land. Het was een gebied, waar ook de Missie nog niet was geweest. Letterlijk: terra incognita. Maturbongs kreeg een helder, zij 't vaak ontstellend, inzicht in de structuur van de samenlevingen die hij ontdekte.
Op een dag bereikte hij de kampong Atat. Hij was de eerste blanke die er zich liet zien en dùs was iedereen bij de nadering der 'schimmen' gevlucht. Maturbongs ging met slechts één agent, die iets van de taal van die streek afwist, de kampong in. Deze was totaal verlaten. Ook het mannenhuis, dat beide mannen betraden, kenmerkte zich door verlatenheid. Er was geen levende ziel meer in het dorp achtergebleven. Op één ziel na, een oudere man, die rustig de nadering gadesloeg en doorging met het bereiden van iets wat op z'n middagmaal leek.

'Wees niet bang,' zei de tolk en de stenen-tijdperker schudde het hoofd. Hij scheen werkelijk niet bang te zijn, want hij ging kalm door met het verwerken van hompen sago.
Het beeld van dit Asmatse middagmaal was echter uitermate luguber. Naast de man brandde namelijk een flink houtvuurtje en daarboven hingen enkele vers-gesnelde koppen. En de sago, die de oude heer aan het verorberen was, bleek niet alleen sago, maar ook mensenvlees. Uit de koppen boven 't vuur droop vet. Telkens ving de kannibaal dit vet op en besmeerde daarmee zijn sago.
Een afschuwelijk tafereel, en zo mogelijk nog afschuwelijker vanwege de innerlijke rust, de vrede in het gemoed van die etende Asmatter.
Maturbongs ging erbij zitten en begon, met behulp van de tolk, een gesprek met de man. Deze maakte niet in het minst bezwaar om hem omtrent de details van snellen en kannibalisme uitvoerig in te lichten. Hij wees hem zelfs allerlei bijzondere anatomische details aan.
Het viel Maturbongs op dat een der koppen van een opvallend klein formaat was. Zo klein, dat het niet normaal was. En die kop miste ook tanden. Hij zag echter dat het geen kinderkopje kon zijn. Stond hij op het punt een geheel nieuw ras te ontdekken? Het had er alle schijn van. Temeer toen de kannibaal hem mededeelde, dat hij die kop vrij ver weg, in de richting van de bergen, gehaald had.
Maturbongs is een nauwgezet man en hij rustte niet eer hij wist of hier inderdaad sprake was van een nieuw, onbekend volk. Een volk, bestaande uit mensen met bijzonder kleine hoofden en zonder tanden. Hij achterhaalde de waarheid vrij snel. En die was nogal prozaïsch. De kleine, tandeloze kop had behoord aan een stokoud vrouwtje, dat op haar oude dag nog gesneld was.
In diezelfde kampong ontdekten de scherpe, niets ontgaande ogen van Maturbongs nog iets. Behalve drie reeds vermoorde en opgegeten mensen waren er ook nog twee kinderen, een jongen en een meisje. Er werd hem gezegd dat het meisje in leven zou blijven, maar de jongen moest er aan geloven. Men had daarmee nog even gewacht, omdat er toevallig geen bij-voeding voldoende was. Eerst moest er nog wat sago worden geklopt....
Maturbongs zag de kinderen. Het meisje zat onder de framboesia en maakte een allermiserabelste indruk. De Kei-ees, die een warm hart bezit en speciaal voor kinderen, vond dat ze te jong waren

Een bisj-paal uit Agats. Deze zeer artistiek uitgevoerde en enkele meters hoge palen, uit één stuk hout gesneden, stellen op elkaar staande gesnelde voorouders voor.

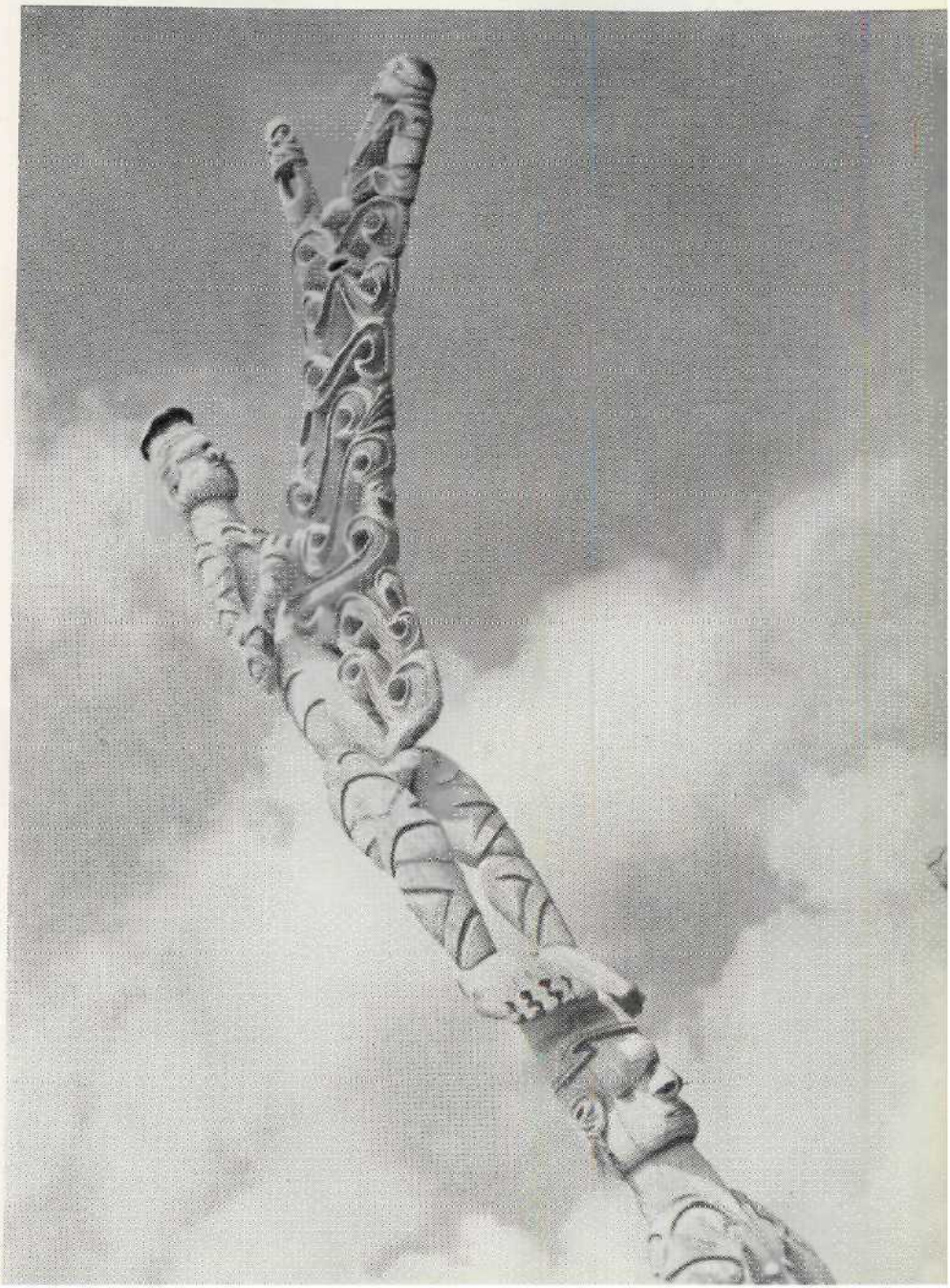

Aan framboesia lijdende Asmatters. - *Onder:* Kinderen die tabak nasprin-gen op de oever voor het mannenhuis van Ajam.

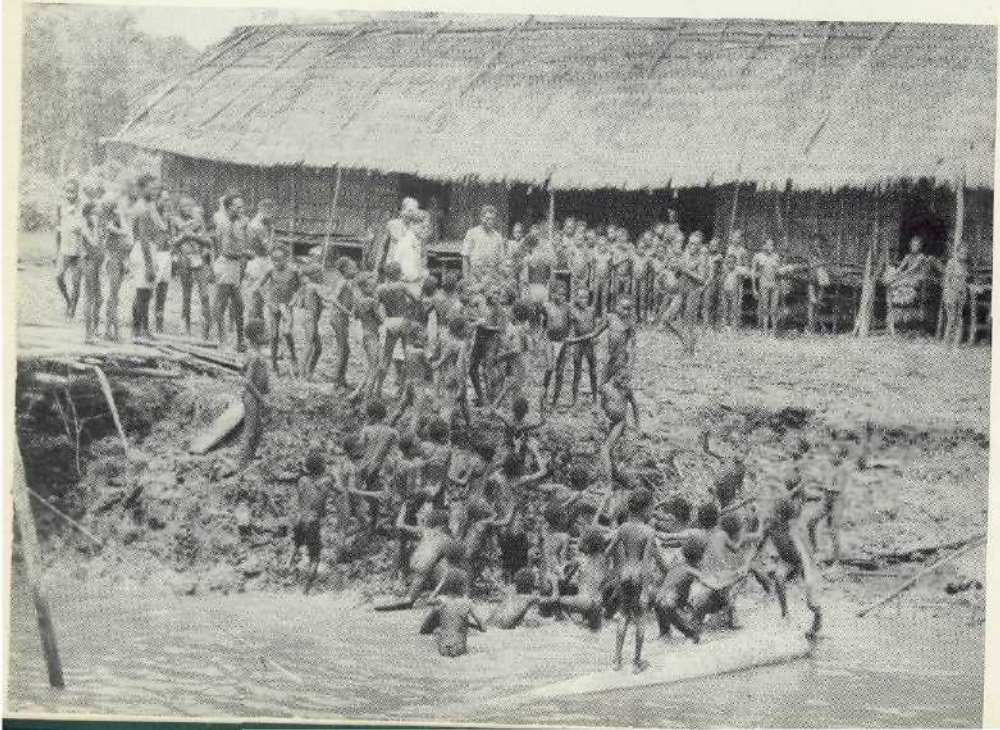

om nu reeds te sterven. Toen de bevolking langzaamaan was teruggekeerd en de grootste angst voorbij was, sprak hij met de voornaamste hoofden van het dorp. Hij wees erop dat de Kompenie dit soort dingen onmogelijk kon toestaan en liet niet na te wijzen op de vervelende gevolgen, indien men zich niet aan dit verzoek, dat in wezen een bevel was, hield.
Hij sprak vriendelijk en men begreep hem. Ook zij, de Asmatters, wensten vrede. Na het lange gesprek verzocht hij dus een teken van die vrede en vriendschap te mogen hebben. Dat was een oude en goede gewoonte, zei Maturbongs en hij was ervan overtuigd, dat de hoofden ook hier behoefte zouden gevoelen hun vriendschap te verstoffelijken.
Ze knikten en hij vroeg of hij een wens mocht doen. Ja, dat mocht hij. En hij wenste: geef me die jongen als bewijs van jullie vriendschap. Hij kreeg hem. En niet zo duur. Voor een bijl.
En zo rukte Maturbongs die jongen letterlijk weg, op het laatste ogenblik, voor de poort van de hel. Hij nam hem mee naar zijn woning. Hij noemde hem Hendricus. Hendricus bleek aanleg voor timmeren te hebben. Na mens geworden te zijn bij de familie Maturbongs werd hij in Agats geplaatst. Als Asmatter-timmerman. Maar Maturbongs wilde meer bewijzen van goede vriendschap zien en nadat de zaak met de jongen was geregeld, verzocht hij óók nog om dat meisje. Ook dat gelukte. De mannen brachten haar zelfs persoonlijk naar Japero, waar de Kei-ees toen woonde. Maar het zat zo verschrikkelijk onder de framboesia, dat niemand haar als pleegkind wilde hebben. Ze ging toen maar terug naar haar kampong, waaruit ze was geroofd. Ze was weer thuis. Ze heeft echter een pleegvader gekregen: Maturbongs. Hij noemde haar Maria en beschouwt haar als een van zijn kinderen. Regelmatig gaat hij de kampong van Maria bezoeken om te zien hoe zijn kind het maakt. Het is in de loop der jaren een mooie vrouw geworden, heeft Maturbongs me verteld. Heel mooi zelfs.

Hij trok die jaren in de Asmat van kampong tot kampong. En in iedere kampong die hij voor het eerst bezocht, registreerde hij de bevolking. Tenslotte moest men toch weten hoeveel Asmatters het gebied bewoonden.
Op een keer was Maturbongs met zijn patrouilleboot en een veertig man politie ergens in het brongebied van de Cocq d'Armandville-rivier. De registratie geschiedde aan de wal, hetgeen bevorderlijk was voor de goede verstandhouding. Om dezelfde reden

sliep Maturbongs doorgaans aan de wal. Ook dat was een bewijs van broederlijke gevoelens over en weer.
Hij was aan het registreren en deed dit in gezelschap van een Timorees, een Javaan en een Papoea-tolk. Ze waren dus met z'n vieren. Rondom hen zaten hun nieuwe Asmatse vrienden.
Op een gegeven ogenblik echter fluisterde de Timorees: 'toean, ik geloof dat er gevaar in de lucht zit.'
Maturbongs keek van z'n aantekenboek op en hij was het met de man eens. Hij merkte dat de Asmatters zonder uitzondering boven op de bijlen zaten die hij ze de dag daarvoor als geschenk, als contact-artikel, cadeau gedaan had. Hij wist dat een op zijn bijl zittende Asmatter een enigszins onrustbarend verschijnsel is.
Hij bleef rustig met z'n patrouilleblik tussen z'n benen zitten, het boek op z'n knieën, toen het voornaamste krijgshoofd naar hem toe kroop. Hij wist dat hij verloren was, evenals de drie anderen, als hij ook maar één symptoom van angst toonde. Hij zag de ogen van de Asmatter. Ze reageerden al niet meer. De man was vol van moord.
De patrouilleboot was ver weg, op de rivier. De Javaan rilde van angst. De Timorees en de Papoea hielden echter hun positieven bij elkaar. Ze kenden het gevaar van de angst.
Het nare van de situatie was dat Maturbongs zàt. Die hele situatie was aanzienlijk minder gecompliceerd geweest als hij maar had gestaan. Hij sprak zachtjes tegen de mannen en zei de Timorees, waarop hij het meest vertrouwde, dat deze z'n sabel een klein stukje uit de schede moest trekken. Gebeurde er iets, dan moest hij, de Timorees, direct met z'n karabijn de hoofdman neerschieten en tegelijk de sabel aan hem, Maturbongs, zien te geven.
En inmiddels schoof de hoofdman maar steeds dichterbij, in de richting van Maturbongs. Decimeter na decimeter minderde de afstand en hoewel het een onschuldig spel leek, wisten de vier mannen dat dit een spel van de dood was.
De andere Asmatters schepten kennelijk behagen in dit spel van hun hoofdman. Ook zij kenden het. Ze wisten wat er zou gaan gebeuren.
Zo naderde de Asmatter de Kei-ees. Totdat hij hem had bereikt. Nu kon hij niet verder schuiven. En op dat moment bleek hoe geraffineerd de overval in elkaar zat. Want de man legde zijn benen over die van Maturbongs, zodat deze door dit spel niet meer in staat was op te staan. De val was dichtgeklapt.
En heel die sinistere komedie, waarin de dood de hoofdrol speel-

de, ging gepaard met lachen en stoeien en praten. Iedereen had plezier, hoewel Maturbongs en zijn vrienden het uiterste moesten opbrengen om hùn plezier te demonstreren....
Intussen werkten de hersenen van Maturbongs op hoogspanning. Hij wist precies dat hun levens aan vier zijden draden hingen en dat het een kwestie was van het kiezen van de juiste seconde. Want al sprong hij op, dan nòg stonden zij met z'n vieren tegenover een hopeloze overmacht.
Toen bewees hij voor de zoveelste maal een geniaal kenner van de Asmatse psychologie te zijn. Ineens schoot zijn hand uit, over de benen van de stenen-tijdperker heen. Hij opende razend snel het patrouilleblik en rukte daar een vuurrode doek uit. Ook dat was spel. En al spelend, stoeiend met z'n moordenaar, wikkelde hij deze de rode doek om de nek. En tegelijk sprong hij op en wierp de Asmatter een handvol tabak toe, die hij tegelijk met de doek uit het blik gehaald.
Het was meer tabak dan ooit één man ontvangen had, en tabak is kostbaar in de Asmat. Zo kostbaar, dat de andere spelers in dit drama plotseling alle aandacht aan die tabak schonken, en niet meer aan de stoeiende hoofdman en diens slachtoffer.
De mannen sprongen eveneens op, en liepen naar de hoofdman om hun aandeel in de tabak te ontvangen. En die hoofdman was niet gul met het afstaan van de zojuist ontvangen schat. Met als gevolg: ruzie en zwaar gekrakeel.
Dat was het ogenblik waarop Maturbongs gewacht had. Toen de Asmatters elkaar begonnen af te tuigen wegens de tabaksdistributie, renden Maturbongs en de anderen naar de rivier. Ze bereikten het vaartuig. Ook ditmaal was de Bestuurs-Assistent van de Asmat aan de dood ontkomen.

Het zou niet de laatste maal zijn dat er tussen dood en leven van Felix Maturbongs niet veel meer ruimte was dan een handbreedte. Gedurende Wereldoorlog II was deze merkwaardige man zonder ophouden bezig de Japanners schade te berokkenen. Dezen hadden, van West-Nieuw-Guinea uit, de Asmat bereikt. Voor ze daar echter aankwamen, had Maturbongs de post Agats vernietigd, hoezeer hem dat ook aan het hart ging.
Gedurende de gehele oorlog hebben de Jappen zwaar achter de even gehate als gevreesde Maturbongs aangezeten. Maar hij was, als eens een Rode Pimpernel, ongrijpbaar en onvindbaar. Hij was in Zuid-Nieuw-Guinea, in Australië en in Noord-Nieuw-Guinea.

Hij was overal waar de geallieerden van zijn grote kennis van land en volk gebruik wensten te maken. Hij was voor hen een uitermate gewaardeerd medewerker.
Zijn gezin had het in die jaren bijzonder moeilijk. Het was geïnterneerd op een klein eilandje bij Kokenou en kreeg meer dan eens het bericht door, dat Felix Maturbongs het land der levenden had verlaten. Maar ze geloofden het niet. Ze kenden hem te goed. Iemand als Maturbongs verkoopt zijn leven uitermate duur.
De Jappen probeerden hem, evenals de toen nog pastoor zijnde Tillemans, voor zich te winnen met de schoonst denkbare beloften. Ze werden niet eens overwogen. Men dwong de vrouw en de kinderen van Maturbongs brieven te schrijven, waarin ze hem verzochten naar hen toe te komen. Er zou hem niets gebeuren. Ze schreven die brieven en konden dat ook rustig doen. Zelfs al stond daarin, dat ze vermoord zouden worden als hij niet kwam. Ze kenden hem. Hij was tegen dat soort brieven wel bestand.
Hij kreeg, na het einde van de oorlog, het Bronzen Kruis. Het lijkt me dat hij recht op de Bronzen Leeuw of de Militaire Willemsorde had kunnen laten gelden. Maar ik geloof niet dat onderscheidingen hem bijzonder interesseren.

Het huis van Maturbongs is vol kinderen. Al die kinderen ontrukte hij aan de harde dood van Zuid-Nieuw-Guinea. Als een kind hem ontging, als hij geen kans zag het te redden, als hij te laat was om nog in te springen, was hij een harde tegenstander en de Asmat en de Mappi weten dat.
In november 1950 werd op één dag lopen van Kepi, de bestuurspost in de Mappi, een kind vermoord. Het was een wees, eenmaal ergens uit het stroomgebied van de Juliana-rivier meegenomen na een zogenaamd vredesfeest. Het was een normaal ruilobject geweest en aldus bezit geworden van een vijftal mannen. Een ervan droeg het kind doorgaans op z'n nek met zich mee. Totdat de jongen, die een jaar of zes zal zijn geweest, per ongeluk op een keer zijn behoefte deed in de nek van die pleegvader. Dit was te veel voor die pleegvader. Temeer omdat de pleegouders zwaar aan ijzerhonger leden, en ijzeren bijlen wensten te hebben. Ze verkochten het kind dus aan een andere, naburige stam. De prijs: vijf bijlen, een mes, en een emaille etensbord. Men zou het een sinistere bijzonderheid kunnen noemen dat de losprijs bestond uit Nederlandse artikelen.
De jongen leefde niet lang meer. Hij werd aan een paal gebonden

en gebruikt als levende schietschijf. Een aantal oudere jongens uit die kampong, die nog nooit gemoord hadden, mochten bewijzen dat ze geen last van een 'zwak hart' hadden. Ze richtten hun kleine vogelpijlen op de vastgebonden knaap. Nadat hij doodgepijld was, werd hij gesneld en opgegeten.
Maturbongs vernam het bericht te laat. Te laat om de jongen te redden, maar niet om de vijf pleegvaders in te rekenen. Hij nam ze mee naar Kepi en strafte hen.
Een dergelijk geval speelde zich ook in de Wairoe af, in 1948. Daar had zich toen de Missie reeds gevestigd. Daar waren al catechisten. Maar ondanks dat werd een meisje van zeven jaar door haar eigen ouders verkocht. De prijs? Eén ijzeren bijl. Een ontstellend bewijs van de onvoorstelbare ijzerhonger waaraan deze mensen lijden.
De jonge mannen van Wairoe kregen het meisje eveneens als schiet-object. Ze werd doorzeefd met tientallen kleine pijlen en daarna opgegeten. Ook deze moordenaars ontkwamen niet aan de lange arm van Maturbongs.
Het kwam voor dat hij door onbekend gebied zwierf en contact kreeg met mensen die nog niet eerder blanken hadden gezien. Eens werd een kind, een baby nog, in de prauw geworpen, waarmee hij over de rivier voer. De prijs? Eén bijl.
Niemand had ooit spijt van de ruil. De ouders niet, het kind niet en Maturbongs niet. Ina noemde hij haar. Ina vond in haar nieuwe huis nog diverse andere levende ruil-objecten. Onder andere Jacoba en Margaretha. Allemaal gekocht voor ijzeren bijlen en dergelijke attributen.
In 1952 ging plotseling het gerucht door de Mappi, dat Maturbongs was vermoord. De Controleur, Frans Cappetti, ontketende een grootscheepse actie om de zaak te onderzoeken, maar de Kei-ees bleek nog springlevend te zijn. Geen haar was hem gekrenkt. Hij heeft langzamerhand de reputatie van onsterfelijkheid gekregen. Bij de Papoea's èn de blanken.

Een deel van deze voorvallen had ik gehoord voordat ik het bezoek bracht in zijn grote huis op palen in de modder, dat bij Masin staat. Een huis op een eiland in de Obaa-rivier.
Een huis vol mensen. Toen ik binnenkwam via de hoge trap struikelde ik over een bejaarde Papoea. Hij zag er smerig en wild uit. De man stond me hoegenaamd niet aan. Dat klopte. Maturbongs zei me dat deze man nu ongevaarlijk was, maar in zijn goede

jaren minstens vierendertig moorden pleegde. Poenagé was een der beruchtste doders van de Mappi, maar genoot nu van een rustige levensavond in de schaduw van het huis van Maturbongs. Poenagé bezat veel vrouwen, maar als ze te oud naar zijn zin werden, gaf hij ze weg. Toen hij zelf ouder werd, stuurde hij z'n oudste getrouwde zoon Daro, erop uit een jonge vrouw voor hem te zoeken. Daro, die gedoopt was, vond een geschikte. Zó geschikt, dat hij haar voor zichzelf hield. Hetgeen weer niet in overeenstemming was met de opvattingen van de missionaris ter plaatse, die als stelregel had ingevoerd: één vrouw voor iedere man. Met uitzondering dan van de mannen die er reeds meer bezaten. Die konden zolang op de oude voet doorgaan.
Poenagé was een slachter geweest, die de huizen in door hem en zijn vrienden overvallen kampongs binnenging en vrouwen en kinderen naar buiten smeet. Hij had al zoveel koppen gesneld, dat hij het niet meer nodig achtte er nog meer te snellen. Royaal liet hij dat door jongeren doen, die nog koppen moesten hebben om te kunnen trouwen. Hij beperkte zich er toe de slachtoffers beschikbaar te stellen.
De oude moordenaar bleef heel de dag zitten op de trap: stinkend, kwijlend, grommend. Af en toe kreeg de oude heiden een sigaret van Maturbongs en mij, die hij in enkele seconden leeg zoog.

Het huis van de Hoofd-Bestuurs-Assistent Maturbongs is een der merkwaardigste in heel de Mappi. In alle gaba gaba kamers hangen portretten en foto's van het Koninklijk Gezin. Er is een grote plaat, die werd gemaakt in juli 1942 en als onderschrift draagt: 'Tiga Ketoeroenan Oranje' (Drie Geslachten Oranje). Een sfeervol en stijlvol huis, omgeven door bougainvillea's, lelies en vruchtbomen.
Het was niet eenvoudig te ontdekken wie in dat huis de wettige kinderen van het echtpaar Maturbongs waren en wie de pleegkinderen. Daar was Ria, wier volle naam Victoria luidde. Daar was Edmundus. Daar was Irus, een jongen van de noordkust, van Warèn. Zijn ouders waren dood en hij wilde zo graag mee met Maturbongs. Hij ging mee, als matroos. Daar was Karel, een Asmatter uit Sjoeroe, die door zijn vader werd afgestaan, omdat hij hem bij Maturbongs wilde laten opleiden tot een groot kepala, een machtig hoofdman. Daar was Corrie, nu tweeëntwintig, eveneens een geboren Asmatse. Gekregen van haar vader, die er wel iets in zag haar later met Karel te laten trouwen. Corrie zei echter:

'Tida maoe', ik wil niet. En ze trouwde met een goeroe op Frederik-Hendrik-Eiland. Ze heeft zelf al een baby, die genoemd werd naar de vrouw van Maturbongs, haar pleegmoeder: Caecilia. Moeder Maturbongs houdt ook weer van deze baby. 'Ze is wel erg zwart, maar lief.'
Er waren er meer, hoewel ik ze niet allemaal thuis trof. Bijvoorbeeld Marcus, die een kannibalistische maaltijd in de Asmat op het laatste ogenblik door tussenkomst van Maturbongs ontliep. Daar zijn Does en Jonas, Margriet en Jacoba, Mathilde en Angèle. Angèle was aan een sneltocht ontkomen door het bos in te vluchten. Maturbongs vond haar stervend van honger en met door het eindeloos lopen reeds geheel misvormde voetjes. Mevrouw Maturbongs aanvaardde ook haar. 'Ze loopt wel een beetje scheef, maar dat zie je haast niet meer, ze is een mooi meisje geworden.' Over sommige kinderen spreekt ze als over haar eigen kinderen. 'Ik heb ze al zo lang, ze zijn van mij geworden.'
Die dag werd er voor mij in het grote huis op palen in de modder een rijsttafel aangericht. Links en rechts stonden kinderen van Maturbongs om te bedienen. Het had bijna iets van een restaurant. Er was orde en rust in het huis. De kinderen spraken niet als de ouders spraken. Ik zag kinderen soms naar Felix en Caecilia kijken. Ik denk dat er heel wat ouders in het westen zijn, wier kinderen niet zó naar hen kijken als de pleegkinderen van dit curieuze ouderpaar.
De kinderen gaan later, als ze volwassen zijn, naar hun eigen kampong terug. En daar vormt elk een soort levend bruggehoofd voor het Nederlandse bestuur. Zij leerden die andere wereld kennen. En ze ontdekten hoe goed die wereld was.
Dat is de missie van de kinderen van het echtpaar Maturbongs.

Die avond, toen wij lang hadden gesproken, vroeg Felix Maturbongs me waarom ik dit alles eigenlijk wilde weten. Ik zei hem dat ik iets van zijn werk in Holland, waar hij nooit was, bekend wilde maken. Hij keek me lang en aandachtig aan en zei dan: 'Maar niemand weet het.... is het wel goed zoiets bekend te maken? Wat zal men er van zeggen?' Ik heb toen geantwoord: 'Misschien zal men daar overwegen u kinderbijslag te geven.' Maar de grap ontging hem, leek me.
Een huis des vredes. Met als dominerende figuur de achtenvijftigjarige Felix Maturbongs. Die geen rust kent en geen rust wenst. Hij heeft angst voor één woord: pensioen. Omdat hij weet dat

hij niet buiten de jungle kan. Hij behoort er toe. Hij denkt zeer oud te worden, omdat zijn moeder vijfennegentig werd.
Nooit zal ik meer dat hoge huis op niboeng-stammen vergeten. Dat huis vol kinderen. En met een loerie en een witte papegaai, en daartussen een slapende kat. Vrede, liefde en rust, boven op de modder in een zojuist getemd gebied.
Enkele van zijn eigen kinderen waren er niet. Een paar uit het huwelijk tussen Felix en Caecilia geboren kinderen zitten in Indonesië: Marietje, Noortje en Annie. Er wordt daar door familie goed voor hen gezorgd. Maar ze hopen ze toch weer eens te mogen zien.
Een huis vol liefde in een primitieve, ruwe wereld. Een wereld, waarin ex-moordenaars als sinister decorum op de trap dienen.
Een centrum ook van Bestuur in de best denkbare vorm. Ik denk dat het goed is, en zeer verstandig, als het Gouvernement van Nederlands Nieuw-Guinea het pensioneren van Felix Maturbongs op de zeer lange baan schuift. Omdat hij onvervangbaar is. Omdat niemand beter dan hij dit land en volk kent. En omdat er weinigen van dit kaliber zijn.
Felix Maturbongs heet hij. Hij bezit daar in Zuid-Nieuw-Guinea echter nog twee namen. De ene is: Masser Bongs.
De andere: Toean Bestuur.
Alleen voor de kinderen is hij: Bapa. Vader.

12

WIE NA HET LEZEN VAN HET VOORGAANDE in de mening zou verkeren, dat een bezoek aan het woongebied van Auwjoes en Jaqai's een levensgevaarlijke aangelegenheid is, hetzij voor blanken, hetzij voor anderen, vergist zich. Een dergelijk bezoek heeft waarschijnlijk minder risico's dan het oversteken van het Amsterdamse Leidseplein op het spitsuur.

Dat soort bezoeken was gevaarlijk ten tijde van de paficifatie. Wie nu de Mappi betreedt, die komt in een land, welks bevolking de snelhoorns, de snelmessen en alle andere attributen, behorend bij snel- en kannibalistische rituelen heeft opgeborgen of vernietigd. Het grootste deel van de Mappi-bevolking is sinds enkele jaren omgeschakeld van moordenaars-van-huis-uit tot rustige agrariërs. Waar eenmaal menselijke koppen het centrum van het gedachtenleven vormden, daar zijn dat vandaag tuinen.

Dat dit mogelijk was, en dat het zo ongelooflijk snel mogelijk was, is te danken aan wat men het Mappi-experiment zou kunnen noemen. Een experiment, verricht door het Gouvernement van Nieuw-Guinea en de Missie samen. Nergens op dit enorme eiland is men erin geslaagd op zo korte termijn een zo goed en zo veelbelovend contact te leggen tussen blanken en autochtonen als hier. Toen in 1951 de Mappi gepacificeerd was, hetgeen er dus in de eerste plaats op neerkwam dat koppensnellen en kannibalisme verboden waren, stonden de pacificators als Maturbongs en zijn vrienden voor de vraag wat er nu met deze Auwjoes en Jaqai's moest gebeuren. Men had hun tegelijk met die verboden tevens de zin, het doel van het leven ontnomen, hoe onmenselijk en gruwelijk dat doel dan ook moge zijn in niet-Papoease ogen. Eén ding stond vast: men diende in de plaats van het ontnomene iets anders te geven, teneinde te voorkomen dat de stammen, tengevolge van de door hen gevoelde doeloosheid om te bestaan, zouden wegkwijnen. Voorbeelden van een dergelijk proces bood de historie van Nieuw-Guinea in ruim voldoende mate. Het was Felix Maturbongs, die adviseerde de bevolking van de Mappi te

laten tuinieren. Die gedachte alleen was al revolutionair en stoutmoedig, omdat de Mappiërs geen notie hadden van dergelijk werk. Ze waren uitsluitend voedselverzamelaars, wier gedachten nog nimmer hadden stilgestaan bij iets dat men onder een tuin verstaat. Maturbongs kreeg steun voor zijn gedachte bij het Gouvernement en behalve die steun kreeg hij in aanzienlijke mate praktische hulp van een der meest enthousiaste Nieuw-Guinea-pioniers: de missionaris Jan Verschueren. Zij gingen aan het werk en na één jaar bleek reeds dat de proef een redelijke kans van slagen bezat. In een aantal kampongs waren gemeenschappelijke dorpstuinen aangelegd, waarop door de gezamenlijke bewoners gewerkt werd, terwijl in weer andere kampongs individuele tuinen waren opengelegd. Het stond echter tegelijk wel vast, dat de eerste vorm, de kebon oemoem (gemeenschaps-tuin), in dit stadium de aangewezen vorm was, die de meeste kans van blijvend slagen bood.
Het was vooral Verschueren die als beheerder der scholen in dit deel van Zuid-Nieuw-Guinea met de goeroes, de onderwijzers, sprak en hen wees op de kansen die hier geboden werden. Het gevolg was dat tot praktisch agrarisch onderwijs kon worden overgegaan. Eén dag in de week was van nu af gewijd aan de tuin. Die dag was de maandag. Op die dag gingen volwassenen en kinderen naar de tuin, om die hetzij te bewerken, hetzij verder open te leggen.
Het effect was bijzonder groot. Mensen, wier 'landbouw' eeuwenlang uitsluitend bestaan had uit het verzamelen van klappers, wat tabak en knolgewassen, zagen nu dat het mogelijk was met eigen handen mais, cassave en batatten te kweken. Men was verbaasd en verheugd. En reeds in 1952 waren de eerste tuin-complexen een feit en een succes.
Dit was het begin van het experiment. De volgende faze ervan bestond uit het periodiek organiseren van grote tuinfeesten. Die feesten waren noodzakelijk, omdat men de bevolking niet alleen het snellen had verboden, maar automatisch ook hun grandioze snelfeesten. Barbaarse rituelen, die echter de hoogtijdagen der Mappiërs vormden.
Wel, men gaf nieuwe feesten. En die tuinfeesten werden gehouden op de dag, dat men de jonge klappers plantte. Dat wil zeggen: de noten werden geplant. Het was de tijd, dat Bestuur en Missie nog zonder landbouwkundige voorlichting te werk gingen. De agrarische methoden die men volgde, moeten landbouwexperts wel hebben doen griezelen. Het was echter minder belangrijk dat

het systeem niet aan moderne agrarische eisen voldeed dan dat men bezig was de bevolking in zijn geheel om te schakelen in een totaal nieuw bestaan.
Overigens deden die tuinfeesten zeer veel denken aan de oude koppenfeesten. Toevallig lijkt een klapper met wat goede wil en verbeeldingskracht enigszins op een mensenhoofd. En ook op de tuinfeesten waren bergen voedsel aanwezig, die door de feestgangers verwerkt mochten worden. Net als vroeger in de sneltijd. De oude zangen werden gezongen, terwijl de dorpshoofden, de kepala's, voor de eerlijke distributie van de onderdelen van het feestmaal zorgden.
Men was bezig het oude met het nieuwe te combineren. En dat combineren slaagde wonderwel.
In 1955 mocht worden vastgesteld, dat het experiment alle kansen van volledig succes in zich borg. Er zal een tiental jaren over moeten heengaan, eer men definitief zal weten of dit moderne systeem van opvangen van een primitieve samenleving de ideale methode is voor een land als Nieuw-Guinea.
Hoezeer de bevolking zèlf geïnteresseerd is in dit experiment, blijkt alleen reeds uit het feit, dat in 1952 verscheidene kampongs aan de Koningin Juliana-rivier, die toen nog in patrouillegebied lagen (en dus onbestuurd waren), op eigen initiatief het verzoek deden om ook in de gelegenheid te worden gesteld tot het openen van gemeenschappelijke tuinen. Een verzoek, waaraan uiteraard gevolg werd gegeven.
Bij dit alles is de blijvende stimulans van Bestuur en Missie hard nodig en dat zal hij nog jaren moeten blijven.

Klappers hebben na het planten zeven jaar nodig om de eerste vruchten te leveren. Dat is lang. Te lang voor dit experiment met de Mappiërs. Vandaar dat men besloot ook éénjarige gewassen te gaan kweken. Gewassen, waarvan men de resultaten snel kan zien. Ook deze eerste aanplant geschiedde door de mannen van het Bestuur en de Missie, door leken dus. Ze hadden eigenlijk uitsluitend hun enthousiasme en hun geloof in de zaak ter beschikking. Benevens de grote en groeiende belangstelling van de bevolking.
In 1956 kwam de eerste landbouwexpert en eveneens arriveerden de Broeders van Voorhout, die met de bouw van een Landbouw-Trainingscentrum begonnen. Dit laatste als een novum op Nieuw-Guinea. Naast de klappers werd nu onder deskundige leiding ook

de eerste cacao aangeplant, en toen de eerste koffie in boscultuur. Voor het Landbouw-Trainingscentrum was een verheugende belangstelling. Men meldde zich met complete gezinnen, hoewel eigenlijk alleen de mannen nodig waren voor de opleiding. De vrouwen en kinderen konden echter blijven, omdat er gezinswoningen werden gebouwd. Door de echtgenote van de Controleur van Kepi worden dagelijks instructies gegeven aan die vrouwen. Instructies in gezinshygiëne, in eenvoudig koken, in kinderverzorging, in naaien en dergelijke hoogst belangrijke en voor de uit het bos opgedoken vrouwen razend interessante zaken.
Ik bezocht de Mappi midden in het experiment. De mannen van Bestuur en Missie hadden volledig vertrouwen in het welslagen ervan. Men sprak zelfs over export van produkten, binnen enkele jaren. Dit zou betekenen, dat deze stammen, die uitsluitend uit voedselverzamelaars bestonden, hele reeksen cultuurfazen overslaan!

Er is in Kepi en omgeving sprake van een totaal gewijzigde geestelijke instelling. Maar dat neemt niet weg dat men zich er anderzijds niet al te zeer over moet verbazen als er op één dag lopen van datzelfde Kepi nog kinderen worden vermoord. En opgegeten. Er zullen méér mensen, zowel van Bestuur als Missie, bij dat experiment betrokken moeten raken. Het zal niet eenvoudig zijn de juiste mensen voor zo'n experiment te vinden. Mensen van het kaliber van een Frans Cappetti, een Jan Verschueren, een pastoor Schuur, een Felix Maturbongs, om er enkelen te noemen. Mensen, met een warm hart voor hun experiment en een tenminste zo warm hart voor het levende materiaal waarmee ze werken.
De geheel gewijzigde geestelijke instelling leidde tot het opstellen van een Welvaartsplan voor de Mappi. Naast dat plan wordt grote aandacht besteed aan een der belangrijkste facetten der samenleving: de rechtspraak. Rechtspraak moet, en zeker in een land als dit, rechtsvormend zijn. Daarvoor moest een geweldige omschakeling plaatsvinden. De omschakeling van het eeuwenoude vuistrecht, dat uitsluitend op macht was gebaseerd, tot een rechtspraak, gegrondvest op rechtvaardigheid, op Christelijke beginselen.
Ik had het voorrecht een aantal gevallen van rechtspraak in de kampongs bij te wonen en kom daar in een volgend hoofdstuk op terug. Wat ik zag leek mij een wel uiterst delicate zaak. De man die bezig was het recht in menselijke banen te leiden, Con-

troleur Frans Cappetti, bleek steeds de ouderen, de eerste mannen van zo'n kampong, aan het woord te laten. *Zij* waren het, die moesten zeggen wat zij er van dachten. Hoe zij tegenover het gepleegde misdrijf stonden

Wonderlijk was dan keer op keer te ontdekken, hoezeer tenslotte hun adat, hun recht, aansloot bij het onze. En het was steeds weer dank zij het inzicht, het geduld en ik mag wel zeggen: de wijsheid van Cappetti, dat deze er in slaagde, bij het bepalen van het vonnis procesrechtelijk aan te sluiten bij de adat van deze op de rand van twee werelden balancerende Auwjoes en Jaqai's.

Het was weldadig deze tribunalen in de wildernis mee te maken. Er was rust, vrede en vertrouwen. Die waren er wederkerig. Het was bijna normaal in het verleden dat iedere kampong tegenover elk Bestuur stond. In de Mappi gaat men samen. Bestuur en kampong vormen geen partijen meer, die tegenover elkaar staan. Ze zijn bezig een eenheid te vormen. Het gezag is aanvaard en men deed dit, omdat dit gezag niet werd opgelegd, maar omdat zij, die het gezag gingen uitoefenen, geestelijk in die kampongs binnendrongen.

Een proef, met een eindeloos aantal facetten. Aan de materiële vooruitgang wordt de grootst mogelijke aandacht besteed. Met name aan zaken als huizenbouw en gezondheidszorg. Kende de bevolking voorheen uitsluitend mannen- en vrouwenhuizen, waarbij van een normaal gezinsleven geen sprake was, overal in de Mappi ziet men thans gezinswoningen in aanbouw. En overal staan scholen of worden die gebouwd.

Het beeld van de Mappi is drastisch gewijzigd. Een beeld dat te zien geeft: kinderen die naar school gaan en ouders die op gemeenschappelijke tuinen werken, gaan vissen of sagokloppen.

Hoe ideaal deze situatie echter ook lijkt, hier is toch ook sprake van een nieuw probleem. De ouders blijven doorgaans dagenlang in de sagobossen, en waar de kinderen vroeger met hen meegingen, daar gaan dezen nu naar school. Het gevolg is dat het gezinsverband wat losser is geworden. Men is daarom overgegaan tot het instellen van ouderdagen, terwijl men voorts zoveel mogelijk ouders en kinderen samen op de gemeenschappelijke tuinen laat werken. Voor de door hen gekweekte en ingeleverde produkten van de tuinen worden ze betaald. Controleur Cappetti bezit een toko, waarin de bevolking voor dat geld waardevolle artikelen kan kopen als bijlen, messen, scharen, naalden, katoenen stoffen, kookpannen, deurscharnieren, timmermansgereedschap, slijpstenen en vele

andere voorwerpen, die het leven vereenvoudigen en veraangenamen.

Wat hier in de Mappi gebeurde is het op moderne wijze opvangen van een primitieve samenleving. Men gebruikt en behoudt daarbij het goede en waardevolle van de eigen, oude cultuur (hoe primitief die dan ook was). Dat geldt voor de economische, de sociale en de religieuze aspecten van die cultuur. De moderne etnologie gaat van het standpunt uit, dat bij het ruwweg vernietigen van één van die aspecten de totale structuur vernietigd wordt. Zij kwam tot die overtuiging aan de hand van praktische voorbeelden, zichtbaar in alle delen van onze wereld, die nog primitieven herbergen. Men wil in de Mappi primitieven uit hun isolement halen, hen oprichten en een beter, zinvoller levensdoel geven, maar dit begrepen en gezien vanuit *hun* standpunt, en niet uitsluitend uit een westers standpunt.
Een uitermate moeilijke zaak, die enorm veel begrip, inzicht en wijsheid vergt. En die vóór alles noodzakelijk maakt dat men de taal van het volk kent. En goed kent. Zonder het breken van die barrière komt men er nooit.
Er waait in de Mappi een goede wind. Zowel het Bestuur als de Missie beseffen dat de bevolking de komst der nieuwe mensen scherp gadeslaat. Men beseft dat men allerlei dingen moet nalaten die wellicht in het Westen tolereerbaar zijn. Men dient als blanke het voorbeeld te geven van niet overmatig te drinken. In ieder opzicht van behoorlijk te leven. Men heeft maar één plicht als blanke hier: een voorbeeld te zijn. Of die blanke altijd, ook op Nieuw-Guinea, een goed voorbeeld wàs, is een kwestie die wij hier niet aan de orde willen stellen.
Men hoopt van deze stam geen sagéro- of wati-drinkers *) te maken. Men hoopt deze mensen te vrijwaren voor zoveel mogelijk verkeerde aspecten van de westerse 'beschaving'.
Het experiment is nog steeds.... een experiment en het heeft geen zin te verbloemen, dat menige kepala heel goed weet dat zijn kampong nog steeds vijf koppen achter is in verband met een niet uitgestreden oorlog met een naburige kampong. Er is niet zo heel veel voor nodig om die oorlog eenmaal opnieuw te doen uitbarsten....

*) Sagéro: palmwijn. Wati: een klimplant, waarvan het blad eerst gekauwd wordt, dan in een klapperdop gespuwd en vervolgens daarin gaat gisten. Het drinken van dit vocht veroorzaakt een urenlange slaap.

Er is hier nog niet de naam genoemd van een man, die eveneens een groot aandeel in dit experiment heeft gehad. Pastoor Meuwese, die reeds in 1938 deze streken doortrok en contacten met de bevolking legde. Meuwese huldigde reeds toen het standpunt, dat hij respecteerde wat hij niet begreep. Hij brak alleen datgene, wat hij volmaakt strijdig achtte met de meest elementaire beginselen van menselijkheid: koppensnellen en kannibalisme.
Ik leerde in de Mappi ook dr. Boelaars kennen, een missie-etnoloog. Hij spreekt de taal van dit volk en is bezig de Mappiërs de nieuwe religie bij te brengen. Ook dat geschiedt op moderne wijze. Als hij de figuur van Christus opvoert, dan laat hij Christus opkomen in de Mappi. En Christus verlaat geen schip, maar een prauw. In het Kerstverhaal komen geen schapen en geen herders voor. Men kent herders noch schapen in de Mappi. Wat zouden begrippen zeggen die men niet kent?
De eerste Christelijke liederen worden gezongen in de eigen taal. Ze zijn even eenvoudig, even simpel als de liederen van dit volk altijd waren:

De Engelen zijn gekomen;
Ze zaten op de punt van de motor;
En Adam en Eva zijn gekomen;
Ze zaten op de punt van een motor;
Oh....! Oh....!

Die motorboot is niets bijzonders. Die kent men al sinds de dag, dat pastoor Meuwese zich liet zien, zittend in z'n motorboot Paulus.
In de Mappi leeft een volk, dat gelukkiger is dan enkele jaren geleden. Een bevolking die toeneemt. Het was voorheen normaal dat bij contact tussen primitieven en het Westen de primitieven hetzij decimeerden, hetzij voorgoed tenondergingen. Déze primitieven zijn er van overtuigd dat ze krijgen waarvan ze altijd gedroomd hebben: een lang leven, een sterk leven en daarna: nog een eeuwig goed leven.
Het zal van de mannen van het experiment in de Mappi afhangen, of deze idealen gerealiseerd kunnen worden. Men behoeft Het zal van het aantal Nederlanders in de Mappi afhangen, of deze idealen gerealiseerd kunnen worden. Men behoeft er niet aan te twijfelen dat zij, die thans met dit werk bezig zijn, de beste waarborgen bieden voor dat welslagen. Ik kan niet nalaten met de grootste bewondering te spreken over de werkers van Bestuur

en Missie in dit deel van Nieuw-Guinea. Wat daar gebeurt is een voorbeeld van voortreffelijk bestuur en even voortreffelijk Missiewerk. Een voorbeeld, dat zeker internationaal de belangstelling zal trekken die het toekomt.

Nogmaals: men zal moeten afwachten hoe de proefneming verder verloopt. Men zit volledig in het experimentele stadium, waarvoor dr. J. van Baal, Gouverneur van Nieuw-Guinea, eenmaal de richtlijnen gaf. Volgens die lijnen werkt men, en volgens dezelfde lijnen hoopt men in andere delen van Nieuw-Guinea te gaan werken. Eerst dan zal er sprake kunnen zijn van samengaan. Dat samengaan is als uiteindelijk doel gesteld, omdat Nieuw-Guinea tenslotte een staatkundige eenheid is. Men moet echter beginnen met het kleinste onderdeel van die eenheid: de kampong. Hoe kan men een staat opbouwen, als reeds het dorp een sociologische chaos is?

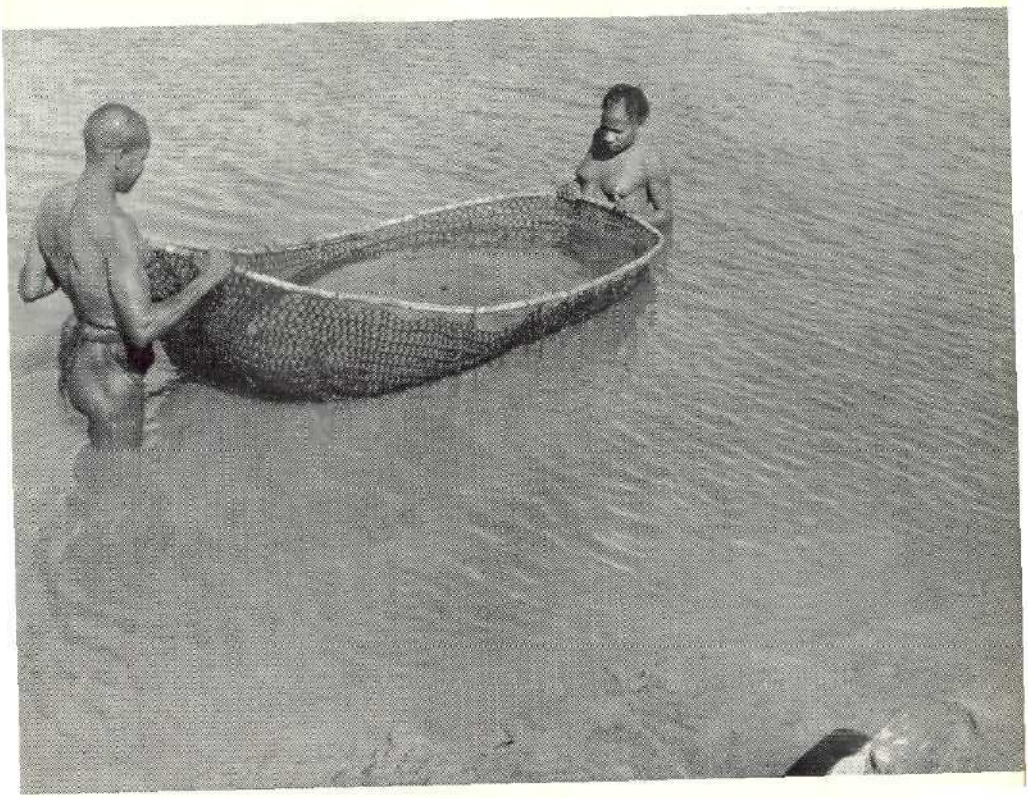

Asmatse vrouwen, in de kali bezig met garnalenvangst.

Vrouwen en meisjes uit de Asmatse kampong Sjoeroe.

Zó reist men door de Asmat.

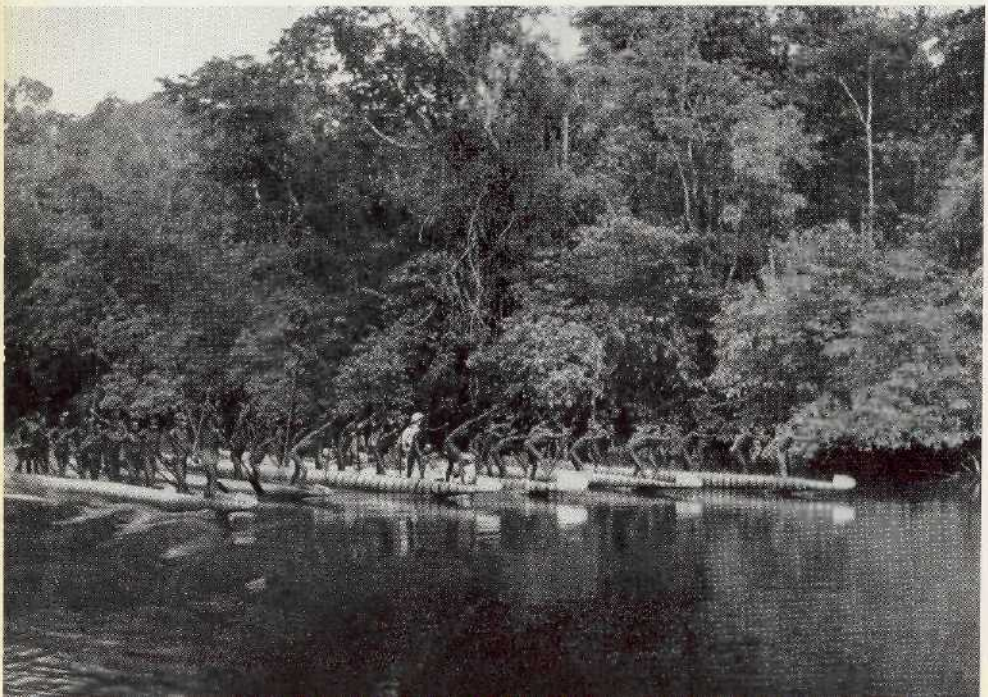

13

WIE IN KEPI LEEFT DENKT NIET MEER AAN de wereld. Dat is trouwens ook verstandig, omdat wie er wèl aan gaat denken, verloren is. Die deugt niet voor het zeer speciale werk, dat een even speciale mentaliteit vereist, op buitenposten als Agats in de Asmat of Kepi in de Mappi.

Er bestaan geen cursussen, handleidingen of schriftelijke lessen inzake het vergaren van kennis voor buitenposten. Er is geen instituut ter wereld, geen school, geen academie die jonge mensen voor dat werk opleidt. Er bestaan geen boeken met adviezen. Of het moesten de routine-rapporten van missionarissen, bestuursambtenaren en zendelingen zijn, waarin hun ervaringen op en rondom die buitenposten staan opgetekend. Maar die zijn sober, nuchter, bijna vervelend soms. Nee.... nièt voor een roman. Voor een 'document humain'.

Wie meent zich op buitenposten te kunnen handhaven, wie gelooft dat hij de eigenschappen bezit om daar niet alleen te kunnen leven maar er ook nog met succes te kunnen werken, die moet in de eerste plaats bereid zijn afstand te doen van datgene, wat het bestaan in die andere wereld zo aangenaam en comfortabel maakt. Hij moet ook weten dat hij voor geruime tijd gaat breken met die wereld. Hij moet ook weten dat het niet langer om hèm gaat, maar om anderen: om hen, waartussen hij zal gaan leven.

Hij zal daar nooit bezig kunnen zijn met z'n eigen zorgen en problemen, maar altijd met die van anderen. Hij zal een voorbeeld moeten zijn, en een goed voorbeeld. Hij zal de gewoonten van het volk, waartussen hij leeft, moeten leren en daarbij flink wat intuïtie niet kunnen ontberen. En belangstelling voor die anderen.

Het zal nodig zijn dat hij datgene heeft wat volstrekt onmisbaar is voor zulk werk: wijsheid. En naast wijsheid: begrip en liefde voor de primitieven die aan zijn zorg en hoede zijn toevertrouwd. Ik geloof niet dat men een goed bestuursambtenaar of missionaris

kan worden, zoals men bijvoorbeeld chauffeur wordt, of bankbediende of verzekeringsagent. Veel van wat men dient te bezitten om als zodanig te slagen moet reeds als kiem, als karakter, aanwezig zijn.
De Controleur van Kepi, Frans Cappetti, is, dunkt mij, een voorbeeld van een goed bestuursambtenaar. Een maand was voldoende om te ontdekken dat hij geen last van heimwee naar Holland had. Dat hij niets miste van de honderden dingen die men in Holland niet denkt te kunnen missen. Dat hij de Jaqai's, Auwjoes en Moejoes waarmee hij had te maken een warm hart toedroeg. Dat hij plezier in zijn werk had, waarvan hij me zelf eens zei dat het 't mooiste werk is wat een man kon worden opgedragen.
Ik vroeg hem waarom hij dat vond. Hij zei: 'Omdat dit werk je met alle facetten van het leven in aanraking brengt. Ik kan me geen functie voorstellen, die een mens in staat stelt zich met meer van die facetten bezig te houden dan die van de bestuursambtenaar op een buitenpost. Het is de beste leerschool van het leven zelf.'
Frans Cappetti had zijn jonge vrouw meegenomen en samen bezaten ze een zoon van nauwelijks twee jaar. Ik heb de indruk gekregen van een volmaakt gelukkig gezin. Ondanks al die dingen die men niet bezat. Ondanks het klimaat van Kepi, dat ik geen best klimaat vond. Te heet. Veel te veel regen. En te veel muskieten. Kepi is zoiets als een eiland, een terp in de rawah, het moeras. Je kunt alle kanten opgaan, lopend of per prauw, maar aan alle kanten is dat moeras.
De Controleur beschikt over een radio-telefonische verbinding met de buitenwereld. Die buitenwereld is dan Merauke. Ik heb vaak de berichten gehoord die Kepi de ether in zond. Het waren gewone, alledaagse dienstberichten èn verzoeken om suiker, om meel, om groenten, om sigaretten en petroleum. Omdat dit alles periodiek ontbrak, of zeer binnenkort dreigde te gaan ontbreken in Kepi. Op de kaart gezien ligt Merauke niet zó ver van Kepi, maar men denkt daarover ineens heel anders wanneer men die reis gaat maken.
Post is voor de mensen, levend aan deze zelfkant van het Koninkrijk, een belangrijk ding. Belangrijker dan bier, sigaretten en groenten. Er is echter geen normale postverbinding tussen de wereld en Kepi, zodat een vliegtuig is ingeschakeld, dat eens per week, of eens per twee weken, van Hollandia, via het Centrale Gebergte, naar Merauke vliegt. Er is een afspraak dat het toestel de post voor Kepi boven Kepi 'dropt'. Dat gebeurt dan ook, maar niet regel-

matig. Toen ik in Kepi was, had de laatste geparachuteerde postbestelling zes weken geleden plaatsgevonden. En ik heb tijdens mijn verblijf daar geen post uit de hemel zien dalen.
Het huis van de Cappetti's staat op een heuvel. Vanwege het water, dat in feite regeert in de pappot die Mappi heet. Iedere Auwjoe kent dat huis. Ik heb ze vaak met honderden tegelijk rondom het bestuurshuis zien zitten. Zomaar te kijken. Zomaar te wachten op iets. Haast kende men niet. Men had een leven lang de tijd.
In dat huis heersten de maximale gezelligheid en het maximale comfort, die een Hollandse vrouw in zo'n land en met zo minimaal weinig mogelijkheden kan aanbrengen. Ik heb de overtuiging, dat ze hun huis en hun leefwijze volmaakt normaal vonden. Ze waren er te lang, al bijna vier jaar, om hun werk nog te zien als dat van pioniers, voorlopers. Ze zaten te lang in Kepi om de romantiek (zo die er is) ervan te zien. Zij vonden alles gewoon, normaal. Het was hun leven geworden en ze hielden van dat leven.

Wie van buiten komt, zoals ik daar van buiten kwam, moet soms wennen aan bepaalde gewoonten. Eén voorbeeld. Niet zo heel ver van Kepi is een mensenleven nog niet altijd volledig veilig. Er wordt daar, aan de grens van het bestuurde gebied, nog wel eens incidenteel gesneld, hoewel dat natuurlijk verboden is. Verneemt Controleur Cappetti van snelpartijen, of individuele snel-activiteiten, dan zorgt hij dat hij erbij is. Als hij te laat verschijnt, neemt hij de gerookte koppen mee als even zovele bewijsstukken. Koppen zijn aanzienlijk minder lugubere zaken in een land als de Mappi dan bijvoorbeeld in Holland. Frans Cappetti bewaart ze dus, zolang dat nodig is, is z'n huis. Ergens opgeborgen.
Toen ik daar kwam, lagen er een stuk of drie in dat deel van het uit hout gebouwde bestuurshuis, dat men het best de bij-keuken zou kunnen noemen. Ik had er al verscheidene malen met een scheef, zeer scheef, oog naar gekeken.
Na drie dagen was ik getuige van het volgende gesprek tijdens het middagmaal:
Mevrouw Cappetti: 'Zeg Frans, doe me een plezier als je eens even tijd hebt, en berg die koppen uit de bijkeuken op. Eerst waren de honden er steeds mee aan het spelen, maar vanmorgen zag ik dat Frits er mee aan het rollen was.'
Controleur Cappetti: 'Ja, ik zal wel eens naar een ander plaatsje omkijken. Heeft het haast?'
Mevrouw Cappetti: 'Haast, nee, maar houd het eens in gedachten.'

Ik herinner me dat ik de lepel, waarmee ik bezig was m'n rijst te nuttigen, heb neergelegd en het echtpaar Cappetti strak heb aangekeken. De Controleur vroeg mij toen, in volmaakte onschuld: 'Is er iets aan de hand....? Kan ik iets voor u doen?'
Nee, hij kon niets voor me doen. En ik heb de rijst verder gegeten. In iets trager tempo dan daarvoor, overigens.

Ik herinner me een andere figuur, die van een jonge, pas-aangestelde politie-inspecteur. Alleen in een groot houten huis in Kepi. Het was zo groot, omdat het voor een gezin gebouwd was. Misschien voor zijn gezin. In Holland, vóór zijn vertrek, was hij voor-de-wet-getrouwd en zijn vrouw zou hem naar Kepi volgen, zo gauw dat mogelijk was.
Hij wachtte op haar in dat grote, houten huis, waar ik vele nachten heb geslapen. Die inspecteur was een geschikt, sympathiek man. Hij had als militair heel wat tropenervaring in Indonesië opgedaan. Op een prettige manier ging hij om met zijn personeel, bestaande uit een aantal Papoea-politieagenten.
Hij was opvallend mager, maar hij at ook niet voldoende. Hij zorgde slecht voor zichzelf, gunde zich daar eigenlijk de tijd niet voor. Er stonden blikken boter, kaas en havermout op de tafel, maar de mieren kregen er meer van dan hij.
Het was een stille man en ik kreeg de indruk, dat hij 's avonds, als we samen in dat huis zaten, vaak aan die jonge vrouw in Holland zat te denken. Hij verlangde naar haar en dat is zeer menselijk. Vooral in Kepi, lijkt mij.
In dat grote houten huis hingen aan de wanden attributen van Papoea's: dolken, neusversiersels, speren en dergelijke zaken. Er stond ook een kleine opgezette krokodil. Aan een van de wanden hing het portret van die vrouw. Een aardige, blonde vrouw, in een fraai zilveren lijstje, achter glas. Geen muskiet, geen vlieg, geen vocht kon erbij komen. Voor die man was dat portret het beste en kostbaarste wat hij daar bezat. Veel meer van waarde was er niet in dat holle houten huis, dat tegelijk kantoor was.
Eén avond staat me helder voor de geest. We hadden eerst het avondmaal gebruikt aan de hoge tafel, waarvan de poten in blikjes petroleum stonden, vanwege de horden mieren die het nacht en dag op de levensmiddelen hadden voorzien. Het sobere maal had niet lang geduurd, ten hoogste vijf minuten. Het had bestaan uit water-chocolade, een stuk kaas-uit-blik en een snee keihard brood. We hadden geen van beiden veel trek. Het was te warm.

Zo warm, dat het onmogelijk was iets anders te doen dan neer te vallen in de lage bamboe stoelen en te wachten tot het iets koeler werd. Het zweet drong uit je poriën, ook al deed je niets. Het kon soms afgrijselijk heet zijn in de Mappi, heter dan waar ook in Nieuw-Guinea. Heel Kepi leek dan één walmende, één dampende, kokende ketel water.
Zwijgend zaten we daar bij elkaar, lusteloos bladerend in stokoude jaargangen van 'Life' en 'Reader's Digest'. Ik merkte dat de ogen van de man tegenover me telkens afdwaalden naar het portret in het zilveren lijstje. Hij was in z'n gedachten ver van Kepi. Hij was in Limburg.
Toen kwam de regen. Als een golf sloeg hij over Kepi en het huis. Het had er veel van of de wereld overstroomd zou worden. Tegelijk met de regen kwam ook de wind. En daarna sloegen gevorkte bliksemstralen over het huis. Dat alles tegelijk en binnen iets minder dan een minuut.
Alle deuren stonden tegen elkaar open, teneinde nog een beetje frisse lucht op te vangen. We renden van kamer naar kamer om die deuren te sluiten, want de regen en de wind samen raasden het huis binnen. Hij was achter, terwijl ik de ramen en deuren vóór trachtte te sluiten. Toen ik bezig was, hoorde ik iets met een kletterend geluid vallen. Ik keek om en zag dat het 't portret van die jonge vrouw was. Het portret was nog heel, maar het glas lag er in duizend stukjes naast.
Hij zag het en keek teleurgesteld naar het vernielde glas. Terwijl de regen over het dak hoosde, haalde hij voorzichtig de foto uit de scherven en legde deze op een kast. Die lag daar veilig, en ik beloofde hem in Merauke uit te zien naar nieuw glas.
Toen begon het ineens overal te lekken. Niet met druppels, maar met stralen, en daarna in beken, kwam het water naar binnen. Opnieuw moesten wij proberen het water uit het huis te houden, hetgeen met afwisselend succes geschiedde.
Na een kwartier kwamen we weer in de kamer terug. Het portret lag nog steeds op de kast, maar het was nu doorweekt. Het had er precies bovenop gelekt. De foto was, en nu voorgoed, bedorven. Het was een sombere avond.
Later zei de inspecteur: 'Ik ben er de eerstvolgende dagen niet, want ik moet nodig op tournee. U gaat hier uw gang maar. U weet waar alles staat. Laat het u aan niets ontbreken. Het bier ligt in de mandi-bak en er staan in de hoek daar nog wat bussen cacao en flessen vermouth. U kunt alles opmaken.'

Hij zweeg en ik zag z'n ogen door de kamer dwalen. Ik wist dat hij nòg iets wilde zeggen.
Hij zei ook nog iets. 'Alleen die ene fles daar.... die moest u maar laten staan. Ik heb hem al langer dan een jaar hier bewaard.... een fles champagne. Als m'n vrouw komt, gaan we die de eerste avond samen opdrinken.'
Hij ging weg en ik bekeek die ene, allerlaatste fles. De feest-fles. Het was een Veuve Clicquot-Ponsardin (demi-sec). Hij zat onder het stof en vliegenvuil. Een fles vol gereserveerde levensvreugde. De enige en de laatste van heel Kepi, van heel die buitenpost aan de rand der wereld.
Ik heb er in de dagen daarna vaak naar gekeken. Niet eenmaal kwam de verleiding in me op hem te openen. Het was het angstvallig bewaarde saldo vreugde van die eenzame inspecteur, wachtend op zijn vrouw.
Kort na mijn vertrek is ze gekomen. Ik hoop niet dat de avond vóór haar komst de wind die fles Veuve Clicquot heeft omgewaaid!

Op Pinkster-zondag maakte ik de Hoogmis in het kerkje van Kepi mee. Het regende zo hard, dat ik doorweekt in de houten schuur, die Papoea's en priesters samen ter ere God's bouwden, aankwam. In de kerk lekte het. Het was niet eenvoudig een plaats te vinden waar het water niet op je neerdroop.
Het was een allervreemdste dienst. Ik schat het aantal kerkgangers op een vierhonderd en ze bestonden uit volwassenen en kinderen. De kinderen geheel naakt, de vrouwen voor het merendeel in grasrokjes en de mannen in een kort broekje. Ze waren van Kepi en uit de verre omtrek. Sommigen hadden enkele dagen moeten prauwen om deze dienst te kunnen bijwonen.
Ik zag kinderen, die van hun moeder de borst kregen. Ik hoorde andere kinderen huilen. Vele mannen en vrouwen hoestten en kuchten. En iedereen praatte zachtjes.
Op het kleine, sober-versierde altaar brandden zes kaarsen. Er was een grote doopvont, met als standaard een oude tifa, oorlogstrom. Tegen de muren stonden als decor oude, niet meer gebruikte schilden. Ze waren beschilderd. Niet met oorlogskleur, maar met de Staties, het lijden van Christus weergevend.
Pastoor Huiskamp, een jong priester, droeg die Pinkster-zondag de mis op. Hij sprak over Toean Jezus en Allah en ik merkte dat al die mensen hem verstonden. Een jonge, intelligente, slanke priester, die zeer geïnspireerd was. Hij had het warm in zijn lange

miskleding. Ik zag hoe hij telkens het zweet van z'n gezicht veegde. Door de kerk ruiste een voortdurend gebrom en gemurmel. Vierhonderd bruin-zwarte hoofden waren opgeheven naar de priester. En ze keken naar de beide bruin-zwarte misdienaren op blote voeten voor het altaar met die zes kaarsen. En naar de bloemen, die de Zusters van het Heilig Hart die morgen in de oude, gebarsten vazen hadden gezet.
Toen de priester was uitgesproken, volgde de Heilige Communie, waaraan door vrijwel alle aanwezigen werd deelgenomen. Ik zag ze langs me komen, de mannen met de doorboorde neuzen. De mannen, die in het gunstigste geval kinderen waren van koppensnellers en kannibalen. Daar waren er onder, die zèlf gesneld en gekannibaliseerd hadden. En deze zelfde mensen kwamen nu bewust naar voren lopen, naar de priester, die hun de Hostie uitreikte.
Het was buitengewoon ontroerend dit mee te maken in die schemerige houten kerk, met de regen over het atap-dak razend, op die Pinkster-zondag. Ik staarde bijna een uur gebiologeerd naar die steeds opnieuw langs me komende mannen: naar hun ruwe, barbaarse koppen. Hun glinsterende ogen. Hun doorboorde oren en neuzen. Er was in dat uur niets wilds aan hen, niets wat wees op onrust, angst of schrik. Ze waren thuis in die kerk. En ze wisten wat de Hostie voorstelde.
Enkele van de zes kaarsen sisten soms, als er water op de was droop. En water stroomde over het hoofd van de priester, die een uur lang de Hostie uitdeelde. Dàt was geen regenwater.
Het was een tafereel, dat ik voor niet mogelijk had gehouden als ik het niet zelf gezien had. Vierhonderd primitieven, die nauwelijks enkele jaren contact bezaten met blanken. Mensen tijdens de allereerste pacificatie. Nog niet eens één generatie is voorbijgegaan sinds die pacificatie.
Slapende kinderen, hangend aan de borst van hun moeder. Exwilden, die de versieringen uit hun neuzen en oren hadden gehaald, die zich niet meer insmeerden met oorlogskleuren en die hun schilden hadden weggeworpen. Mensen, die werkelijk reeds mens geworden waren. Wier ogen niet meer de dieren-blik bezaten, die ik zo duidelijk in de Asmat had gezien.
Het was daar, in de kerk van Kepi, dat ik die Pinkster-zondag het resultaat zag van het experiment. Ik zag dat als niet-Katholiek, maar kan me niet herinneren ooit meer ontroerd te zijn geweest op Pinkster-zondag dan die morgen in de gaba-gaba tem-

pel van het klam-hete, verregende Kepi. Met de klapper-palmen als grijze schimmen zichtbaar tussen de naden van die tempel. Met die bezwete priester en de doodstil-staande misdienaars. Met die zogende kinderen en de hoestende vrouwen. En met het verhaal van Christus' lijden afgebeeld op sombere, oude oorlogsschilden.
Wie dat ziet, die zal dat nooit meer kunnen vergeten. Omdat hij weet dat een menselijk experiment, bedreven met hen, die men eens 'wilden' noemde, bezig is te slagen. Al geslaagd is. Van al die vierhonderd primitieven zal er niet één meer snellen, niet één meer kannibaliseren. Tenminste: als dat kerkje daar blijft staan. En de mannen van dat kerkje de kans krijgen hun werk voort te zetten.

Na de Hoogmis regende het zo hard, dat het onmogelijk was terug te keren naar het huis van de politie-inspecteur. In de pastorie dronk ik koffie, samen met de pastoors van Kepi. We zaten daar volmaakt veilig en volmaakt droog.
Vóór ons hing een scherm van water en ik wist dat er een goede kans was dat dit scherm de hele dag zou blijven hangen. Misschien zou het er de andere dag ook nog wel hangen. Het regent lang en hard in de Mappi, dat nu eenmaal een land van overmatig veel water is.
Een jonge priester, nog geen dertig, was bezig zich te kleden. Ik vroeg waaròm hij zich eigenlijk kleedde. Hij keek me verbaasd aan; dacht ik soms dat er op Pinkster-zondag alleen in Kepi Heilige missen werden opgedragen? Dat werden ze ook buiten Kepi. En ver buiten Kepi. Hij ging naar een kampong, die hij tegen de avond hoopte te bereiken.
Ik vroeg hoe hij daar in deze regen dacht te komen. 'Met een prauw,' antwoordde hij, 'hoe anders?'
Hij ging weg. Met een soort cape over z'n kort-kaki. Z'n collega's wuifden hem gedag. Ik geloof niet dat ze dit vertrek iets bijzonders vonden. Of flink. Of moedig.
Die priester heb ik niet meer teruggezien. Hij bleef dagen weg. Hij deed niets dan z'n gewone, dagelijkse werk. Maar ik zei al: men moet voor dat werk geboren zijn, om het normaal te vinden.
Ik heb in de Mappi de missionarissen bezig gezien. Het leek me kei-hard werk. Werk, dat bijzonder dankbaar is om er over te spreken en te schrijven. Werk, dat tot de verbeelding spreekt als men er over hoort in Nederland, op een Missie-zondag of tijdens

een lezing. Maar men zou wensen dat ieder de kans kreeg eens eenmaal de realiteit van dit missie-werk te zien. Hoe hard het is, hoe zwaar, hoe hopeloos soms ook. Niet alle priesters slagen. Het is niet voldoende als men fysiek zo'n land aan kan. Men moet het ook geestelijk kunnen weerstaan. En niet alleen in religieus opzicht. Ik heb ze zien eten, deze priesters. Snel, haastig, slordig. Omdat ze zich eigenlijk voor dat eten geen tijd gunden. Ik zag ze in hun uitgeholde boomstammen, onstabiele, smalle vaartuigen, waarmee ze soms dagen achtereen varen. Ander transport is er niet. De Missie in de Mappi heeft geen motorboot en geen vliegtuig. Men werkt daar op God's harde akker uitsluitend met uitgeholde boomstammen. Of lopend.
Ik heb eens Katholieke zusters in Holland horen zeggen dat hun werk voor een groot deel bestond uit het bidden voor priesters, die voor dat bidden zelf geen tijd hadden. Het leek me een vreemde bezigheid, waar ik als niet-Katholiek niet veel van begreep. Sinds ik priesters heb zien werken in gebieden als de Asmat en de Mappi begrijp ik er iets meer van. Ja.... er zijn priesters aan wie de tijd ontbreekt om te bidden. Die de kans daartoe niet krijgen. Omdat ze teveel andere dingen moeten doen onder omstandigheden, die goeddeels onvoorstelbaar zijn voor hen, die op Missie-zondag geïnteresseerd luisteren naar de verhalen van hun pastoor over de eenzame bereiders van God's akker, ergens op een klein, labiel bruggehoofd midden in de wildernis.

Wie een paar weken in en rond een plaats als Kepi zwerft, die gaat tenslotte inzien waarom het mogelijk was dat juist dáár een experiment met primitieven kon slagen. Dat kon, ondanks het isolement van die terp in de rawah, het moeras. Dat kon, ondanks het feit dat er zo vaak zoveel te kort is van zoveel dingen. Dat kon, ondanks de hitte, de regen en de wolken muskieten die over Kepi en verre omgeving heersen. Dat kon, ondanks de moeilijkheden die men had te overwinnen en die men steeds opnieuw zal hebben te overwinnen.
Dat kon, omdat in Kepi een combinatie Hollanders bezig is aan iets waarin ze geloof hebben. Dat geloof was aanwezig in de harten van de pastoors van Kepi. In de harten der beide Cappetti's, die heimwee en verlangen naar Holland niet kennen. Zoals het aanwezig was in het hart van de paar gouvernementsartsen, die ik ontmoette, in dat van de landbouwkundige ambtenaar, in dat van de Broeders van Voorhout, in dat van de Zusters van het Heilig

Hart. En in dat van die jonge politie-inspecteur, die wachtte op zijn vrouw, met een kapotgeregend portret en een laatste, vervuilde en bestofte fles Veuve Clicquot-Ponsardin (demi-sec).
Deze mensen, ver van de wereld, beseften dat het niet in het minst om hen ging, maar om de ànderen, in wier land ze waren aangekomen, in de Mappi, in Kepi. Mensen, voor wie het niet belangrijk was of ze een bestuurlijke of kerkelijke carrière maakten, maar die zich geroepen voelden een aantal primitieven over de drempel te helpen, die hun oude, sinistere, barbaarse wereld scheidde van de onze. De onze, die ook niet ideaal is, maar toch in ieder geval wat minder barbaars. En die een beter deel van het leven garandeert. En kansen biedt voor een langer leven. En ook, misschien, voor een lang leven na de dood.

De laatste avond dat ik in Kepi was, liep ik langs de Obaa-rivier. Een paar mannen, Papoea's, waren bezig in hun prauwen. Waarschijnlijk maakten ze die gereed voor de volgende dag. De maan kwam over het moeras aandrijven, bruin-geel en imposant. Hij zette de hele Mappi in een gloed van gouden glans.
Ik wist dat ik de volgende dag ver van Kepi zou zijn. In een ander deel van dat moeras. Dat besef vervulde me met een beetje weemoed, want ik had een goede en leerzame tijd in Kepi doorgebracht.
Ik had ontdekt dat buitenposten niet identiek behoeven te zijn met eenzaamheid, verdriet en grondeloos heimwee.
Ik liep terug naar het huis waarin ik sliep. En toen ik de kampong doorkwam waar de mensen van Kepi wonen in hun kleine gaba-gaba en atap huisjes, bleef ik bij een ervan staan.
Het was stil rondom dat huis. Alleen binnenin was wat geluid. Iemand steunde, gromde in zijn slaap. Ik kende dat huis en ik wist wie daar gromde in zijn slaap. Het was het huis van Jaèndé, de beroemde, oude oorlogsleider van Kepi. Eenmaal een groot man en zeer groot sneller. De missie-etnoloog van Kepi, dr. Boelaars, heeft het levensverhaal van Jaèndé volledig opgetekend. Eigenlijk is het een auto-biografie, want hij gebruikte de taal, de woorden van Jaèndé zelf. Een verhaal, gruwelijk, rauw, vol bloed en tranen, zoals ieder verhaal van iedere oorlogsleider uit de Mappi altijd een verhaal van bloed en tranen is. Ik mocht dat verhaal niet lezen. Misschien dacht de opsteller ervan dat het te hard, te bloedig voor me was.
Ik hoorde Jaèndé die laatste avond grommen in zijn huis. Sliep

bij werkelijk? Of was dat grommen een laatst, allerlaatst protest tegen de machten die hem zijn oude leven van snellen, van oorlogsleider ontnomen hadden?
Hij is nog steeds een man van aanzien in Kepi. Maar geen leider meer. Andere leiders namen zijn taak over. De leiders, die men inschakelde bij het grootse en menselijke experiment in de moerassen van de Mappi.
De Mappi: op weg van de duisternis naar het licht, op weg naar een beter leven!

14

NA PINKSTEREN GING CONTROLEUR CAPpetti met zijn assistent, de heer Cowan jr., op tournee in de Mappi. Het was een normale routinetournee en ik zou hen enige tijd vergezellen. Er was geen betere gelegenheid het alledaagse reilen en zeilen van de Mappiërs gade te slaan dan op een dergelijke tocht door de moerassen.

Als eerste te bezoeken kampongs stonden genoteerd Soba, Wamman, Daghimon en Jermoghoin, alle gelegen op hoge ruggen aan een der zijstromen van de Obaa, de Riboe-rivier. Deze reis zou in niets verschillen met de periodieke tournee's door het gebied. Doel was: inspectie van scholen en tuinen, controle der woningen en rechtspraak. Benevens wat zich verder nog voordeed.

De dag van vertrek was al geruime tijd tevoren vastgesteld, maar toen die dag aanbrak, meende ik dat dit vertrek zou worden uitgesteld. Omdat het regende. Niet normaal regende, maar hard regende. Zelfs het lopen over het smalle, lemen dijkje door het moeras van Kepi was al een beproeving. Het leek me toe, dat er weinig kans was dat het de eerstvolgende dagen minder hard zou gaan regenen. Nee, de Mappi moest volstrekt onbereisbaar zijn met zulk weer.

Maar we vertrokken wèl, die dag. Ondanks die regen.

Controleur Cappetti vond het duidelijk merkbaar een vreemde vraag van me of de reis moest worden uitgesteld. Hij voorspelde me dat het de volgende dag waarschijnlijk ook zou regenen. Evenals de dag daaropvolgend. Wie in de Mappi wacht op droog weer, zou volgens hem nooit meer op tournee gaan. Tournee's in dit gebied vonden trouwens nooit plaats zònder regen.

De twee uitgeholde boomstammen die ons transport vormden, lagen op de modderige rivieroever gereed. De ons begeleidende papoea-politie en roeiers hadden de patrouilleblikken, veldbedden en verdere uitrustingsstukken reeds hun plaats in de half met water gevulde vaartuigjes gegeven. Er bleek nog net voldoende ruimte over te zijn voor drie personen. Maar deze prauwen waren

smal. Eigenlijk te smal voor niet-Mappiërs. Waarvoor ze ook niet gebouwd zijn.
In de regen schoven we van de modder af en ik was al tot op m'n huid doorweekt, toen de roeiers hun paddels grepen. Dat had één voordeel: een mens kan nooit natter worden dan nat. We hadden het uiterste stadium in dit opzicht al bereikt eer we goed en wel op weg waren.
De prauwen voeren achter elkaar en er werd ondanks de regen in een hoog tempo geroeid. Als levende, zwarte automaten schepten de roeiers het water weg. Gesproken werd er niet. Ook niet door ons. Wat mezelf betreft, ik moest nog wennen aan de idee om te reizen, zittend in het water. Een merkwaardige ervaring, in het begin. Maar in de Mappi leert men spoedig aan dit soort dingen te wennen.
Ongelooflijk handig gaan deze roeiers met hun verre van stabiele, altijd 'rollende', prauwen om. Er wordt ook hier, net als in de Asmat, staande geroeid. En staande houden ze de stammen met de lange paddels in balans. Wie geen ervaring in dit soort transport heeft, vreest de eerste tijd voortdurend zijn evenwicht te verliezen. Na de eerste dag wist ik echter dat Mappi-prauwen solide en betrouwbare vaartuigen zijn. Als je je maar rustig houdt en geen onverwachte bewegingen maakt.
Het moeras omringde ons. Een land zonder bos, maar begroeid met eindeloze rietvelden. Een laag land, bijna de indruk van polderland wekkend. Met aldoor de regen erover ruisend. Een land zonder mensen en zonder dieren. Een combinatie van modder, land en water, onbewoond en door de regen onbeschrijflijk triest.
In sommige gedeelten stond voldoende water om te roeien. Er waren ook gedeelten waar de veenbodem zich verhief en de ronde onderkant der prauwen over dat veen schuurde. Telkens verwachtte ik dat we definitief vast zouden lopen. Twee of meer mannen stapten dan uit de prauwen en al duwend hielpen ze de roeiers vooruit te komen. Op die manier werden nogal wat ondiepten gepasseerd, maar niet één ervan bleek een beletsel om verder te varen.
Tenslotte liepen de beide prauwen op de oever. Het was het einde van de eerste vaartocht. Ergens verderop, achter het riet en een laag stuk bos, moest Soba liggen, de kampong.
Op handen en voeten ben ik uit de prauw gekropen. De wal was de zachtste vorm van land die een mens zich kan voorstellen.

Alleen modder. Reeds hier bleek de betrekkelijke zinloosheid van onze 'jungleboots', de hoge laarzen, in een land als de Mappi. Tot ver over de schachten zakten we weg en de laarzen liepen vol water. Het was niet zo heel erg. Er wás al water in.
Het stuk moeras, dat tussen die oever en de kampong lag, was moeilijk beloopbaar. Dwars door riet en varens liep iets dat Controleur Cappetti de weg noemde. Ik heb niet veel van die weg gezien, hoewel me herhaaldelijk werd verzekerd dat hij er wel degelijk was.
Op de een of andere mysterieuze manier was de kampongbevolking op de hoogte van onze nadering. Hoe men dat te weten was gekomen, is me niet bekend, maar toen we tenslotte uit de modder en het riet opdoken, stonden aan de buitenste rand van de kampong alle mannen, alle vrouwen en alle kinderen bij elkaar. De kinderen voorop, met de goeroe, de onderwijzer. Direct klonk de welkomst-hymne: eerst het 'Wilhelmus', toen 'Piet Hein'. Zelden zijn deze liederen met meer enthousiasme gezongen dan daar in de Mappi!
De vrouwen demonstreerden hun vreugde over onze komst op een geheel andere wijze: ze gingen ons dansend en zingend vooruit, gevolgd door de mannen, die voor de ritmische begeleiding op de tifa's, de zandlopertrommen, zorgden.
Onze aankomst werd als iets feestelijks beschouwd. We waren daar welkom.
We namen onze intrek in een houten huis op hoge palen, dat door de Kei-ese goeroe en zijn gezin werd bewoond. Maar eerst werden de school en de tuinen bekeken. De tuinen waren door de regen doorweekt en opnieuw zakten m'n 'jungleboots' diep in de modder weg. Ik maakte er een opmerking over en Controleur Cappetti reageerde daar als volgt op: 'Man, wees blij dat we deze tournee nu, in de droge tijd maken.'
'In wàt?' vroeg ik, nogal verbaasd.
En hij herhaalde: 'In de droge tijd. In de natte maak je hier nog iets heel anders mee.'

Op de veranda van het goeroe-huis dronken we onze zwarte koffie. Beneden ons en naast ons zaten de mannen van Soba. In de vallende schemering vormden ze een wonderlijke groep. Enkelen waren gekleed in een kort broekje, de meesten gingen naakt. Op de achtergrond stonden de kinderen. Vrouwen zagen we niet meer. Ze hadden zich in de huisjes teruggetrokken, maar ik denk dat tientallen ogenparen al die tijd strak op ons gericht waren.

Cappetti en Cowan spraken met enkelen der mannen. Het bleken kepala's, hoofden, te zijn. Eén man zat vlak naast me. Hij had een doorboorde neus, maar er hingen geen versieringen meer in. Hij droeg een broek en een soort jasje. Hij had een sympathiek, intelligent gezicht. Het viel me op, dat hij me steeds goedmoedig, ja bemoedigend zat aan te kijken. Hij leek zich zorgen te maken of ik me wel helemaal op m'n gemak gevoelde. Ik vroeg Cappetti wie hij was.
'Dat is Jaroen,' zei hij, 'de kepala van Wamman, de kampong waar we morgen zullen aankomen. Hij vervult daar zoiets als de functie van burgemeester.'
'Een goed gezicht,' meende ik te mogen opmerken.
'Ja, dat heeft hij,' antwoordde Cappetti, 'hij is ook een heel behoorlijke vent, die bijzonder sympathiek tegenover de Kompenie staat. Een van onze steunpilaren.'
'Heeft hij dus nooit gesneld?'
'Ja, natuurlijk wel. Heel veel zelfs. Hij beweert dat hij er een stuk of dertig heeft gesneld, maar het moeten er veel meer zijn. Hij was nog niet zo lang geleden in het hele district hier berucht. Waar hij kwam, stroomde bloed. Veel bloed. En hij was daarnaast een groot kannibaal.'
Het was nauwelijks te geloven. Deze man, die daar op een meter afstand van me rustig zat te kijken. Er was in geen enkel opzicht een geur van moord of bloed om hem heen. Een rustig burger van de Mappi.
Via een tolk was het mogelijk met Jaroen te spreken. Na een klein uur had ik enig inzicht in zijn levensgeschiedenis. Een geschiedenis, die droop van bloed.
Deze man was een massa-moordenaar, maar hij vertelde z'n verhaal met de onschuld van een kind. Hij moordde trouwens alleen maar in de tijd dat dit nog moest. Toen het nog morele plicht was. Toen zijn adat hem verplichtte koppen te halen die voor hem een absolute noodzakelijkheid waren.
Aan het einde van dat gesprek in de schemering vroeg ik hem of hij de mensen die hij snelde werkelijk opat. Jaroen keek me verbaasd, haast verontwaardigd, aan. En even verbaasd schudde hij z'n hoofd. 'Nee,' zei hij, 'dat deed ik nooit. Wie ik snelde was voor mijn vrienden. Zij zorgden dan weer dat ik m'n portie kreeg.'
Aldus een blik in het verleden van Jaroen, de burgemeester van Wamman. Op dit ogenblik een hecht steunpunt van het Nederlands gezag in de Mappi.

Het werd snel donker en overal stegen kleine, dunne, blauwe rookwolkjes uit de kamponghuisjes, die ons omringden. Meisjes kwamen aanlopen met lange bamboekokers, vol water. Moeders schreeuwden waar hun kinderen bleven. De magere, zwarte varkens onder het goeroe-huis gingen tegen elkaar te keer. Eerst tientallen, toen honderden muskieten zetten hun offensief in. En de maan kwam op. Koninklijk groot dreef hij aan boven het moeras.
We aten onze rijst in de duisternis, alleen verlicht door wat roodgloeiende stukken hout, die enkele mannen waren gaan halen. Ze lagen rokend en smeulend tussen hen in. De gloed ervan sloeg tegen hen op. Als bonkige dieren zaten ze daar naast elkaar. Elk van hen had zijn ogen voortdurend op ons gericht. Van de meesten zag ik alleen de witte tanden glinsteren en de vleeskleurige onderkant van de voeten. En hun ogen, die vochtig glansden in dat vreemde, rosse licht van gloeiende takken.
Jaroen deed een gefluisterd verhaal. De goeroe, die mee-luisterde, zei me dat hij de jongeren naast hem uitlegde, hoe je tijdens het snellen precies te werk ging. Hij gaf historische en anatomisch waarschijnlijk feilloze details. Hij kon het weten. Hij was expert geweest in zijn grote tijd.
Ik vroeg Cappetti: 'Wat denken ze van ons, hoe zien ze ons hier?'
Hij zei: 'Voor hen zijn we zonne-kinderen, geen gewone, normale mensen. We komen van ver, van de overkant der zee. Uit Tanah Belanda. Dat is in hun verbeelding een soort fabriek, die alles maakt. Al die wonderlijke, fantastische dingen die wij aanhebben en met ons meedragen. En die ze zelf ook willen hebben.'
Af en toe vlamde een stuk hout ineens even aan. De vlam speelde dan over zwarte, oude gezichten. Soms over dat van Jaroen. Drie, vier koppen waren naar hem toegebogen. Men luisterde gespannen naar zijn uiteenzettingen. Wat hij vertelde was historie. Voltooid verleden tijd. Maar men luisterde met intense aandacht naar die historie. Ze was tenslotte van zeer recente datum.

Een uur later begon de kampongvergadering. In het midden van de kampong werden tikars, matjes, en boomstronken neergelegd. Daarop gingen een vijftig-tal mannen zitten. Het waren de voornaamste figuren der gemeenschap.
In het midden van de kring werd een vuur ontstoken. Deels voor verlichting, deels om de in wolken aanvallende muskieten tenminste enigszins in toom te houden.
Controleur Cappetti, Cowan en ik zaten op een soort bank. En

Voor en in een Asmats mannenhuis.

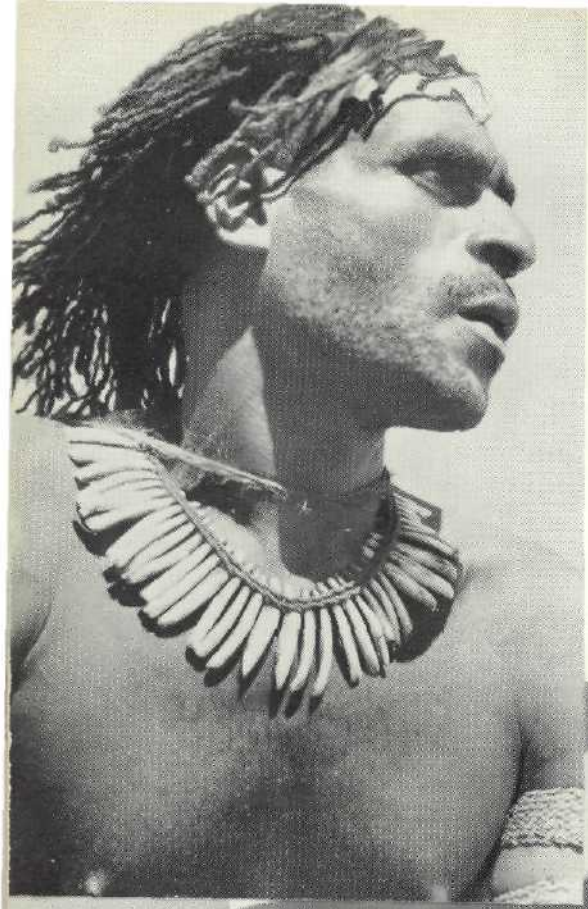

Asmatter met ketting van hondentanden.

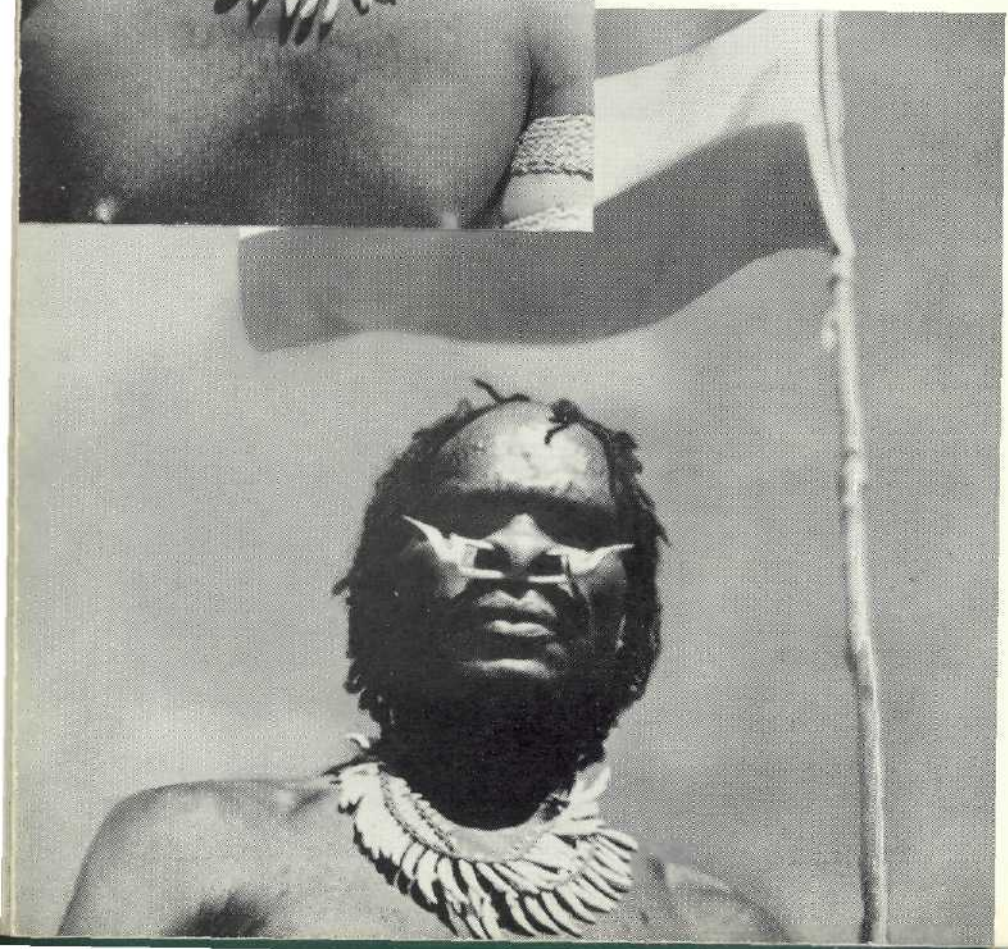

Asmatter onder de Nederlandse vlag. Beloftevol symbool?

zoals wij daar zaten, vormden we die avond de rechtbank. Een nogal exclusieve rechtbank: omgeven door los rondlopende varkens en honden, die elkaar ieder ogenblik naar de keel vlogen. Een paar kinderen, die al lang hadden moeten slapen, stonden op de achtergrond. Vrouwen waren er niet.
Een uiterst boeiend tafereel: bijna naakte mannen, sommigen met kleine dunne baardjes, anderen met zilveren kruisjes op de borst, nog anderen met een broekje aan. De levende wildernis, bezig te kijken in een gloednieuwe wereld. Onze wereld. Die verlicht werd door de maan, de sterren en dat laaiende houtvuur. Een paar stokoude mannen zaten het dichtst bij dat vuur. Twee uitgeteerde skeletten, twee geraamten. Griezelig van magerte. Met holle, starende ogen. In de klauwachtige handen lange pijpen. Een beeld om door een houtgraveur te worden vastgelegd. Een houtsnede van een primitieve gemeenschap, opgedoken uit het Mappi-moeras.
Alvorens recht werd gesproken, moest er gerookt worden. We hadden voldoende tabak meegenomen en legden de repen op stukken krant neer. De kamponghoofden van Kepi kropen naar voren en gingen de tabak verdelen in precies zoveel hoopjes als er mannen zaten rond het vuur. Ik zag dat vijftig paar ogen onafgebroken iedere beweging der kepala's volgden.
Toen vond de verdeling plaats. Tabak is voor die mensen een uitermate kostbare zaak. Elk van hen kon zich nauwelijks beheersen om het moment af te wachten dat hij zijn aandeel zou ontvangen. Er was alle reden voor hebzucht. Ik verwachtte dat sommigen van hen zouden opspringen en de tabak weggrissen onder de handen der kepala's.
Maar dat gebeurde niet. Eerst kregen de alleroudste mannen hun tabak. Toen de minder bejaarden. Daarna de jongeren. Tenslotte de allerjongsten. En wat overbleef was voor de verdelers. Niet éénmaal werd tijdens die distributie iets weggehaald of weggetrokken. Een toonbeeld van bescheidenheid, van hoffelijkheid. Een kwestie van opvoeding, van adat. Ze hadden geleerd hun beurt af te wachten.
De oudste mannen stopten de tabak in de pijpen, traag, langzaam. Ze smeerden het genot kennelijk zo veel mogelijk uit. Toen zogen ze aan de lange pijpen, grommend en snurkend.
Velen maakten een sigaret van de tabak. Het papier van de kranten bleek daarvoor uitstekend geschikt. En inplaats van sigarettenvloei werd de Luchtpost-editie van de Nieuwe Rotterdamsche Courant gebezigd, de Linie, de Maasbode, de Tijd, de Volkskrant

en De Nieuwe Eeuw. Al die bladen hadden een lange, lange weg achter de rug. Sommige waren rijkelijk bejaard, een jaar, twee jaren. Maar het rookte uitstekend. De mannen inhaleerden de rook hoorbaar.

Urenlang werd rechtgesproken. De kwesties leken me niet belangrijk, maar volgens Cappetti waren ze dat in de ogen van deze gemeenschap wel degelijk. Elke zaak werd derhalve uitvoerig bekeken. Steeds opnieuw informeerde rechter Cappetti, die deze avond blijken gaf van Jobsgeduld en Salomo's wijsheid, naar andere facetten. Niemand haastte zich. Iedereen vond het juist dat elke zaak zijn tijd kreeg. Maar.... hoe veel tijd!

Daar was de zaak Blasius-Melania. Die wel eenvoudig en ongecompliceerd leek, maar dit in het geheel niet was.

Blasius, een jonge Mappiër, was getrouwd met een veel oudere vrouw en tussen beiden boterde het niet meer. Conflicten waren niet van de lucht, die herhaaldelijk tot handgemeen leidden. Een onhoudbare toestand, die des te onhoudbaarder werd, toen de echtgenote ertoe overging Blasius' bogen en pijlen te breken en diens kleding te verscheuren.

Blasius besloot troost te zoeken in zijn triest bestaan bij een andere vrouw. Bij een heel jong meisje, de wees Melania. Ze zal vijftien jaar zijn geweest. Melania had er niets op tegen te troosten en herhaaldelijk troffen zij elkaar. Maar dit druiste volledig in tegen de huwelijksmoraal van de stam. Blasius en Melania hadden zich schuldig gemaakt aan een ernstige adat-overtreding.

De broers van Melania, Sabriel, Nicolaas en Mozes, gingen dus hoegenaamd niet accoord met de seksuele uitspattingen van hun zuster, en gaven Blasius daarvan mede de schuld. Blasius wist dat hij aan het kortste eind ging trekken en gaf de drie broeders goederen, teneinde daarmee de zaak weer in evenwicht te brengen. Tevergeefs echter. Ze verboden Blasius iedere omgang met Melania, die harerzijds verplicht werd thuis te blijven bij haar oudste broer. Blasius werd gezegd dat het hem absoluut verboden was nog enig contact met haar te onderhouden. Hield hij zich daaraan niet, dan zou de Kompenie in de arm worden genomen.

Was het passie alleen, of liefde? Beide soms? In ieder geval gingen de nachtelijke ontmoetingen tussen Blasius en Melania door. Melania bezocht haar vriend regelmatig. Geen macht in de kampong bleek in staat haar van deze excursies terug te houden. Ook Blasius niet. Die echter tegen iedereen zei dat hij haar had verboden hem te bezoeken.

Melania werd geslagen. Door haar broeders. Door Blasius. Maar ze bleef komen.
Onder de sterren werd de zaak die avond uit de doeken gedaan. Er waren stemmen die zeiden dat de oude adat hier maar één straf kende: de dood door de pijl. Maar Controleur Cappetti wees er op dat die tijd voorbij was en dat er betere straffen waren. 't Ging er dus maar om, wèlke.
Ik zag hoe op dat ogenblik twee soorten adat dreigden te botsen: die van de oude Mappi en de onze. Het was nu uitsluitend nog een kwestie van psychologie en wijsheid bij de jonge rechter die naast me zat. Die met z'n ene arm zijn woord kracht bijzette en met de andere de horden muskieten trachtte te verjagen, die ons onophoudelijk teisterden. Wat mij betreft, ik had genoeg aan de twee varkens, die telkens opnieuw begonnen aan m'n sokken te trekken en te knabbelen aan m'n kaki-short.
Toen verscheen Melania. En ze stond daar, jong, maar niet schoon. Ze zat onder de schurft. Heel dat jonge lichaam was bedekt met grijze uitslag. Er was niets aantrekkelijks aan dat kind, dat lichamelijk al een vrouw was. Ze stond er nog al eenzaam, buiten de kring der mannen, die haar met nauwelijks verholen afkeer aankeken. Maar ondanks haar eenzaamheid maakte ze een opvallend zelfbewuste indruk. Er was iets onverzettelijks in haar. Zoals ze daar stond, leek ze precies te weten wat ze wilde. Dat wist ze ook: Blasius wilde ze. Ondanks haar eigen, oude adat en ondanks die andere, de nieuwe van de Kompenie.
Bijna naakt stond ze in de duisternis. Vies, smerig, lelijk. Maar aangrijpend door een kei-hard innerlijk verzet, dat als het ware zichtbaar uit haar straalde.
Eindeloos werd over de strafmaat gediscussieerd. En even eindeloos over de maatregelen, die moesten voorkomen, dat Blasius of Melania, of beiden samen, opnieuw de adat zouden schenden.
Ineens werd het stil in de kring der mannen. Een der levende skeletten had zijn al lang gedoofde pijp naast zich neergelegd en nam het woord. Hij sprak lang, maar ik verstond er geen woord, nog geen letter van. De andere mannen luisterden echter met de grootste aandacht. Ook Cappetti. Al de tijd, dat alleen het skelet sprak. De varkens gromden. De muskieten vielen aan als miniatuur-straaljagers. En de smeulende stukken hout knapten.
Een lang verhaal, met lange pauzes, hiaten en wijde armbewegingen. Ik zag de diep in hun kassen verborgen ogen van de oude man flonkeren, als hij soms, een enkele maal, zich naar Melania

wendde. Er was grondeloze afkeer in die ogen. Afkeer en minachting.
Toen hij was uitgesproken en opnieuw de koude pijp greep, vroeg ik Cappetti wat de woorden van de magere man inhielden. Hier volgt de verkorte inhoud ervan:
Eenmaal was hij zelf jong geweest. Jong en sterk. Een man met vele koppen. Hij was gevreesd in heel het land. Toen was er een jonge vrouw gekomen. Hij had omgang met haar gehad, hoewel hij reeds een vrouw bezat. Hij handelde tegen de adat, de leer van zijn volk. Hij was voor die domheid gestraft. Dat was recht. Maar hij was ook nog jong in die dagen. Hij had de vrouw na de straf opgegeven.
Er was echter een groot verschil tussen die vrouw, die hem in moeilijkheden had gebracht, en die andere daar, die 's nachts naar Blasius sloop en door hem ontvangen werd. 'Die ik had was het waard om te ontvangen. Ze was mooi om aan te zien. Maar nu moet je dàt zien, daar achter het vuur.... hoe lelijk ze is! Ze is niet waard dat een man om haar zijn adat overtreedt.' Zo sprak de oude.
En al die tijd stond het meisje, glinsterend van schurft door het volle maanlicht dat haar bestraalde, mee te luisteren. Niet eenmaal knipperde ze met haar ogen. Ze stond daar als een oud, verweerd beeld. Het was alsof de woorden langs haar heen gingen. En toch had ze elk woord verstaan.
Wat dacht ze? Dàcht ze trouwens wel aan iets? Aan het kind soms, dat ze duidelijk zichtbaar van Blasius verwachtte? Reeds tekenden zich donkere ringen rond haar volle borsten af. En de buik bolde boven het dunne grasrokje.
Controleur Cappetti stelde voor Blasius naar Kepi te laten gaan. Als hij niet meer in de kampong was, zou Melania niet meer in staat zijn bij hem te komen. Later zou hij dan wel weer terug kunnen naar Soba.
De raad der ouden knikte, maar men vond wel dat men Melania gedurende de dagen en nachten, dat Blasius nog in de kampong was, aan de palen van het huis van haar oudste broer moest vastbinden. Men kende haar!
Controleur Cappetti liet hier echter zijn hart spreken. En hij bepraatte de raad der ouden. Melania zou haar verstand nu wel gebruiken. Ze hoefde niet te worden vastgebonden. Haar straf was al zwaar genoeg, nu Blasius heenging.
Grommend, onwillig gaven de oude mannen toe.

Zoals ze gegromd hadden bij de opmerking van een hunner, dat volgens de oude adat de baby van Melania niet levend ter wereld zou komen.

Het was laat toen de mannen opstonden en hun tifa's grepen. Met stukken smeulend hout werden de vliezen over de lange zandlopers gespannen en gestemd. En daarna zongen ze. Aan dit 'epen' werd ook deelgenomen door beklaagde Blasius. Hij zong vooraan en sloeg aandachtig het ritme op zijn tifa. Was hij Melania en de op komst zijnde baby vergeten?
Dreunende drums in de nacht. Rondom de, hun epen zingende mannen de anderen. Rokend, zwijgend, omhoog naar de sterren starend. Nòg verder de kamponghuisjes, in de donker-gele schaduwen van het maanlicht.
Een half uur lang heb ik naar dat zingen geluisterd.... Of.... zingen? Was dat zingen? Het was aldoor één motief, één regel die eindeloos herhaald werd. Het waren geen woorden, geloof ik. Alleen maar klanken. Het waren geen liederen met zinnen en woorden, zoals onze liederen. Het waren klanken, die behoorden bij een bepaalde herinnering aan een bepaalde situatie. Het was waarschijnlijk het oudste zingen dat nog op aarde bestaat. Het oudste, meest primitieve zingen. Zo heeft wellicht de mensheid, toen ze haar rondgang op aarde begon, zich zingend geuit. Met een tussenvorm van proza en poëzie.
Na een half uur stond ik op en kwam naderbij. Ik moest naderbij komen. Dat zingen werkte als een magneet. En die magneet trok me onweerstaanbaar, machtig aan.
Ze zongen door, zagen mij niet eens, geloof ik. Ik kwam nòg dichterbij en ging tussen hen instaan. Eén man uit de nieuwe wereld, tussen mannen die hun oeroude zangen de ruimte inzongen.
En toen ik daar zo tussen hen in stond, deed ik een vreemde, aangrijpende ontdekking. Ineens was het of daar geen twintig mannen meer stonden te drummen en te zingen. Er waren geen mannen meer. Er was nog maar één man, één stem, één geluid. Zoals er maar één tifa was, die het ritme aangaf. Ik luisterde naar één machtig instrument, dat zong en tegelijk trom was. En het was zeer aangrijpend.
Hoe lang ik daar tussen die mannen heb ingestaan weet ik niet. Ik verloor ieder besef van tijd. Misschien een uur. Misschien langer. Zó lang, dat alles klank werd. Dat ik meende opgeheven te

worden, meegesleurd. Ver weg, verder dan het verste Mappimoeras. Naar het land waar alleen sterren zijn. En vuren in de nacht. En schaduwen. En wonderlijke schimmen, zwevend tussen hemel en aarde. Naar een betoverd land, onder het licht van de maan en boven het rossige schijnsel van de houtvuren der Mappiërs.
Tenslotte was het alsof ik zèlf deel van het instrument was geworden. Of ik zelf bespeeld werd. Of ik zelf bezig was geluid te worden.
Het was een soort dronkenschap, roes en droom tegelijk. Ik heb dat daarna nooit meer meegemaakt, in de dagen, reizend door het land der Mappiërs.

Het werd nacht en een dunne, vage mist legde zich als een ijl, doorschijnend vlies over de kampong en de plaats waar werd gezongen. En door dat vlies werd alles zo mogelijk nòg vreemder, aangrijpender. En het zingen was nòg verder van de aarde, nog losser ervan.
Nooit besefte ik intenser de oertijd te horen zingen dan die nacht. Zo zongen lang, lang geleden, onze verste voorvaderen. Zo los van de aarde, zo innig verbonden met de hen omringende kosmos, waaruit ze waren ontstaan.
Het mysterie van waar wij komen werd me ook die nacht niet ontsluierd. Maar nooit toonde zich dat mysterie duidelijker, helderder dan die nacht in deze kampong.

Die nacht sliep ik niet. Heel de nacht door zongen ze en heel de nacht was vervuld van het dreunen der tifa's. Tegen de ochtend kwam eindelijk de slaap over me, maar na enkele minuten werd ik al gewekt door stemmen, die onder het huis klonken. Gedempte, grommende stemmen.
Ik sloop naar de balustrade en zag de oude mannen weer op de zwarte aarde zitten. Ze keken somber, mistroostig voor zich uit. Damp lag over de kampong. Het was kil en klam. En nog bijna nacht.
Ze zagen me en spraken een woord dat ik herkende: 'Kompenie.'
Ik maakte Controleur Cappetti wakker en hij ging naar beneden. Hij sprak met de mannen en keerde toen terug. Hij keek me bedenkelijk aan.
Ik vroeg: 'Wat is er aan de hand?'
En hij zei: 'We hadden Melania toch eigenlijk aan de palen van dat huis moeten vastbinden. Heel de nacht was ze bij Blasius.'

15

WE TROKKEN VERDER DE MAPPI IN. NU eens urenlang in prauwen, die van de ene ondiepte in de kali over de andere gesleept moesten worden, dan weer meer glijdend dan lopend in soppende, zuigende stukken moeras. Waaruit muskieten opvlogen als grijze damp-sluiers.
Prauwend en lopend van de ene kampong naar de andere. En overal mensen, die het plezierig vonden dat we kwamen. Overal welkomstliederen, overal épende en taté-ende vrouwen, hun bruinzwart glanzende lijven wiegend boven meeslierende grasrokjes.
Overal naakte kinderen, net zo brutaal als alle kinderen wáár ook ter wereld. Overal verwondering over onze komst. Maar nergens angst of onrust. En nergens verschrikte ogen van mensen, die aan dieren deden denken.
We sliepen doorgaans in de goeroe-huizen. Ze stonden hoog op palen, hetgeen een goede voorzorg voor allerlei insekten was. Ze hielpen echter niet veel, die palen, voor wat zich 's nachts daar tussen ophield: de honden en de varkens. Hoe heb ik ze verwenst, die varkens! Als dan eindelijk de slaap gekomen was, na de normale gevechten met kreupele veldbedden en niet meer helemaal sluitende klamboes, waren er altijd wel twee of drie van deze ellendige dieren, die elkaar naar de keel grepen, om er daarna met hevig misbaar vandoor te gaan. En bijna altijd waren er honden, dichtbij en veraf, die last van bronst, eenzaamheid, van honger of joost mag weten wat ànders hadden, en hun misère om het kwartier tegen de maan uitjankten.
Er was veel regen in die dagen. Hij sloeg in de open boomstammen, waarin wij voeren. Hij raasde over de atap-dakjes van de huizen waarin we sliepen.
In iedere kampong bezochten we de tuinen, de scholen en de huizen. Vaak kwam ik er moe, hongerig en vooral dorstig aan. Hoe welkom waren dan de jonge klappers, vol melk, die ons in tweeën opengehakt aangeboden werden. Hoe smaakte dan het

karige voedsel dat we aten. Altijd rijst, met soms groenten, klaargemaakt met een sausje van klappermelk.
Ik leerde in die dagen wat warmte was en wat hitte. We kregen van beide een overvloed, een teveel. Het water in de rivieren lokte, maar er was nooit een kans om te zwemmen. Overal loerde het gevaar van boeaja's, krokodillen. Soms zeiden de bewoners dat we geen angst behoefden te hebben, de laatste boeaja was zojuist gedood. Maar we waagden het er niet op. Er was naar mijn gevoel altijd een bepaalde dreiging in dat bruine, ondoorzichtige, modderige kaliwater. Er konden duizend boeaja's in verscholen zijn, zonder dat je er één van zou zien.
Inplaats van te zwemmen reinigden we ons doorgaans gezamenlijk met een blik of een emmer water. Het was niet veel en we waren alle drie altijd even vuil en bezweet. Wassen in hetzelfde water was echter niet erg meer na twee dagen. Ik herinnerde me de wijze opmerking van een oude rimboeloper, dat een mens zich pas eerst recht senang, plezierig, begint te voelen als hij, wat z'n lichamelijke vuilheid betreft, een dieptepunt heeft bereikt. Er zit iets waars in dat woord. Na een zekere grens kan het een mens niet veel meer schelen of hij vuil, erg vuil of totaal vervuild is. Dat zijn voor hem dan stadia, die hem nauwelijks meer interesseren.
Steeds weer andere tuinen in andere kampongs. We moesten lopen over stenige, moerassige en vaak gedeeltelijk ondergelopen akkers. Tuinen, die één of twee jaar daarvoor nog stukken nauwelijks betreden jungle waren geweest. Nú waren de bomen gekapt of verbrand, maar de wortels en stronken bleven staan en vormden evenzovele struikelblokken. Lome vlinders vlogen met ons mee, kleine zwarte en plastic-gele slangen schoten weg onder de blaren, verdwenen onder en tussen enorme vuurrode zwammen, die als brokken laaiend vuur in die wildernis te vlammen stonden. Altijd trillende, bevende libellen rondom ons, overal ijlings wegrennende spinnen, soms reusachtig groot.
Dan weer met de prauwen door de rawah, het moeras. Varend voorbij lage oevers en dwars door ontzaglijke drijfschalen, gevuld met duizenden en duizenden flets-blauwe en witte waterlelies. Drijfschalen, die vaak betoverend schoon waren. Zo schoon, dat het haast misdadig leek die wilde schoonheid te splijten met de snelle stammen, die ons vervoerden.
In die prauwen stil-roeiende, zwetende mannen, die mechanisch de lange paddels in het water lieten neerkomen. Vaak prachtiggebouwde kerels, met brede borstkassen en harmonisch ontwikkel-

de armen en benen. Met torso's, die inspiratief voor een beeldhouwer moesten zijn.
Minder inspiratief was vaak hun lichaamsgeur. Maar op de duur ruikt men die niet meer. Trouwens, we wisten dat deze mannen òns evenzeer roken. Het blanke ras heeft nu eenmaal z'n eigen lichaamsgeur. Ik wist dat reeds uit de tijd, dat ik bij de bergpapoea's was. Die zeiden dat wij, blanken, een nogal doordringende lijkengeur verspreidden. Waarom zouden we dat eigenlijk ook niet?
Kampongvergaderingen, die soms tot het middernachtelijk uur duurden. En die altijd eindigden met zingen en dansen. Tijdens die eindeloze besprekingen, die aan het adat-recht gewijd waren, waren daar altijd de levende requisieten, bestaande uit ronddolende varkens en op voedsel uit zijnde honden. Rondom de kampong stond de nacht, vervuld met duizend geluiden van het moeras. Vaak met rossig weerlicht flitsend over het ragfijne kantwerk der doodstille palmen. Een kostbaar, met tienduizend sterren geborduurd kleed boven de uiterste toppen van die palmen uitgespreid.
De mannen met hun ernstige koppen voorovergebogen, en het licht der smeulende stukken hout op een geheimzinnige manier over de bijna naakte lijven spoelend. Hun norsheid. Hun strengheid. Hun onverzettelijkheid waar het de adat betrof. Aan het recht werd niet getornd.
Recht over altijd weer perkara's, ruzies, en bijna altijd dezelfde soort perkara's. Het betreden van elkanders grond, het opzien op een niet geheel oirbare wijze naar de vrouw van een ander, of het toebrengen van meer of minder zwaar lichamelijk letsel.
En dat recht werd gesproken door mannen, die enkele jaren geleden nog op koppenjacht togen. Die het bloedigste ritueel dat onze aarde ooit gekend heeft, uitvoerden. Nu zaten ze rustig rondom hun vuren en luisterden gespannen, in volle aandacht, naar de interpretatie van hun adat door de vreemdeling die van zo verre was gekomen, maar die zij vertrouwden: Controleur Cappetti. Hij was het, die tenslotte het verlossende woord sprak en het 'habis perkara': 'hiermee is de zaak afgedaan'.
Dan terug naar de plaats waar we sliepen, struikelend en vallend. En nog een laatste sigaret eer we gingen slapen bij het licht van de suizende petromax.

In die dagen hoorde ik vele oude verhalen, de legenden van dit

volk. Ze waren overal anders en overal eigenlijk eender. Slechts in onderdelen, in details, verschilden ze.
Zoals hun opvatting van de zon. De zon is geen hemellichaam, maar een soort prauw, die door de zee van het heelal roeit.
In de Mappi zegt men dat het regenwater niet uit de wolken komt. Langs de hemel stroomt een grote kali en als die rivier bandjirt, valt een deel van het water op aarde.
Eenmaal verzocht ik een tolk of hij wilde vragen hoe deze mannen ons zagen en waar wij volgens hen vandaan kwamen. Hij vroeg het. Ze keken hem aan en praatten toen haast allen tegelijk. Ze vertelden dat ze reeds van hun voorouders wisten, dat er eenmaal een vreemd volk van heel ver zou komen. Het zou verschijnen op een drijvend eiland in de rivier. Daarop moesten eenmaal de 'hapak á ma' komen, de zonne-kinderen. Wij waren die zonne-kinderen.
Ik vroeg meer. Wie waren de eerste mensen geweest? De ogen van de man begonnen te schitteren en hij gaf snel het antwoord. Het was het allerlaatste antwoord dat ik had verwacht. 'Adam en Eva zijn de eerste mensen geweest,' zei de man.
Het klopte. Hij had contact met een missionaris gehad en dùs kende hij het verhaal van Adam en Eva. Beide paradijsbewoners waren inmiddels aan zijn legenden-schat toegevoegd.
Eén verhaal maakte in het bijzonder indruk op me, het verhaal van de zondvloed. Lang, heel lang geleden hadden alle mensen dorst. Er was echter geen water om die dorst te lessen. De mensen leden verschrikkelijk en iedereen was voortdurend bezig ergens nog wat water te vinden. Maar er was nergens water meer. Heel de wereld was opgedroogd.
Op een dag ontdekte een oud vrouwtje iets vreemds. Ze zag een magere hond, die een natte tong had. Hoe kon die hond een natte tong hebben als hij niet bij water was geweest?
Het oude vrouwtje volgde de hond en ze volgde hem zó lang, tot ze zag waar hij de natte tong vandaan haalde. Bij een boom was een heel kleine bron met helder, fris water. Daaruit dronk de hond. En daaruit dronk het oude vrouwtje eveneens. Ze dronk zo lang, tot haar dorst geheel gestild was. Ze besloot het geheim van die ene, allerlaatste bron, voor zichzelf te houden. Ze zweeg, maar de andere mensen ontdekten al spoedig dat ze gedronken had. En ze volgden haar op de weg naar de kleine bron onder de boom. Ook zij ontdekten hem en zij dronken eveneens.
Maar er waren veel mensen, en de plaats waar het water uit de

aarde kwam, was maar klein. Iedere man en iedere vrouw die wilde drinken moest een stukje dieper in het gat van de bron graven. Het gat van de bron werd aldoor groter en groter. Dat gat vulde zich met meer en meer water. Later was er meer water dan land. Tenslotte was er in het geheel geen land meer.
En dat was de zondvloed.
Lange verhalen, traag, moeizaam verteld gedurende lange avonden. Een kring van mannen, met één van hen vertellend. Groepen mannen, die me vaak deden denken aan oud-testamentische prenten uit een platenbijbel. De woeste, scherpe, baardige koppen, de gebogen, glanzende lijven en de waakzame, hel-glanzende ogen.... ze waren niet meer van deze tijd. Ze behoorden aan een andere tijd, die al lang, lang geleden opgehouden had te bestaan. Zij alleen waren overgebleven door een zonderlinge speling in de geschiedenis der mensheid.

Toen kwam de avond van de kiagaba taté, de paradijsvogeldans. Het gebeurde in een kampong, waar wij bijzonder gastvrij waren ontvangen. Nauwelijks aangekomen, of iemand kwam al met vis aandragen, die wel oud was en onbeschrijflijk stonk, maar ook groot. Hij werd in dank aanvaard, zij het niet gegeten. Er kwam een ander met verse kladdi-knollen. Nog een ander bracht verse palm-spruiten. En er waren veel jonge klappers om de dorst te lessen.
Controleur Cappetti sprak met de kepala van de kampong en na dat gesprek zei hij me: 'Ik denk dat we hier vanavond een goede kans maken iets zeldzaams mee te maken. De vrouwen schijnen hier nog de kiagaba taté te dansen, de oude, klassieke paradijsvogeldans.'
Hij sprak met andere mannen en inderdaad bleek dat die avond de dans ter ere van ons bezoek zou worden opgevoerd.
Het was een gloeiend hete dag geweest en de schemering kwam als een milde zegen over ons. We zaten voor het huis, waar we die nacht zouden slapen, op de grond. Een klein vuur verdreef de muskieten. Enkele mannen bleven rondom ons zitten. Alle anderen waren bezig hun tifa's te stemmen met stukken smeulend hout. Het was haast tastbaar dat er iets uitzonderlijks te gebeuren stond.
De zon was weggezakt achter de dichte hagen palmbomen, die de kampong als met een groene palissaden-muur omringden. Ze werden donkerder naarmate het blauw van de hemel dieper, harder

werd. Er was geen wind. Nog niet het flauwste zuchtje voer aan over de doodstille palmen, die als een zeldzaam decor de open ruimte in het midden van de kampong omringden.
Zich zelf op tifa's begeleidend, naderden een twaalftal vrouwen. Langzaam, aarzelend, kwamen ze naderbij. Dansend. Maar het was eigenlijk nog geen dansen wat ze deden. Het was meer een schuifelend, wiegelend, naderbijkomen. Het was alsof ze bezig waren hun bewegingen te zoeken, zoals een musicus in een stemmend orkest de zuiverste toon van zijn instrument tracht te vinden.
Ze kwamen in het midden van die open plek. Daar stond een zeven meter hoge stam, eindigend in een kruisbeeld. Dat beeld was het lichaam van Christus, gesneden en gekleurd naar de opvattingen en kleuren van Mappiërs. Een aangrijpende combinatie van westerse en Mappi-cultuur.
Die paal met dat beeld vormde het centrum van die gemeenschap. Daaronder stonden de vrouwen zachtjes te dansen. Hun voeten bewogen zich daarbij nauwelijks. Het was eerder te zien aan het gracieus beweeg der golvende, deinende grasrokjes. Sommige vrouwen bleken drie, vier en meer rokjes te dragen. Die vielen vaak op charmante wijze over elkaar heen. Het schudden ervan leverde een bijzonder effect op.
Snel ging de schemering over in duisternis. Nòg harder, donkerder staken de palm-palissaden af tegen de nu zwart-blauwe hemel. De maan kwam op en dreef wonderlijk groot tussen de kruinen der palmen uit. Hij dreef dwars tussen snoeren, guirlandes en trossen sterren voort.
De schuifelende dansende vrouwen trokken voorbij, keerden terug en gingen opnieuw weg. Verderop vormde zich, in de duisternis, een groep mensen met tifa's. Ook zij stemden. Ik hoorde duidelijk het zoeken naar de toon.
En toen kwamen die andere vrouwen.
Wat ik te zien kreeg was de paradijsvogeldans, me beloofd door Controleur Cappetti. Een der oudste, zo niet de oudste dans, van dit volk. Hij wordt niet vaak meer gedanst. Waarschijnlijk was hij verboden in de tijd van de eerste militaire exploratie, toen werd aangenomen dat elk dezer dansen een uitsluitend erotisch karakter droeg, en dus verboden diende te worden. Nu is hij niet meer verboden, maar slechts zelden krijgt iemand 'van buiten' de kans hem te zien in zijn oude, zuivere vorm.
Hij beeldt het liefdeleven van de paradijsvogels uit. Enkele malen had ik het voorrecht gehad de speelboom der paradijsvogels te

zien. De bomen, door de mooiste vogels, die de Schepping voortbracht, verkozen voor waarschijnlijk het allerlieflijkste, meest poëtische spel dat onze wereld kent: hun liefdesspel.
De wijfjes komen aan, fladderen nerveus om de boom heen, zoeken een tak en gaan zitten. Daarna komen de mannetjes. Ook zij fladderen onrustig rondom de boom, aanvankelijk de indruk wekkend de wijfjes niet te zien. Totdat telkens een der mannetjes contact gaat zoeken met een der wijfjes. En dan begint dat spel. Ik denk niet dat er een kunstenaar wordt gevonden, die dit spel van kleur en beweging ook maar voor een klein deel kan vastleggen.
De lange, dunne paal met het kruisbeeld was deze avond de speelboom. En de vrouwen dansten aan, met op de achtergrond de met steeds hetzelfde ritme beslagen trommen der mannen, die wij niet zagen. De maan steeg hoger en hoger en het toneel vóór me, die hele mise-en-scène, deed denken aan iets wat ontzaglijk oud was en eindeloos ver terug in de geschiedenis der aarde. Het was in ieder geval iets dat niets met deze tijd te maken had.
Langer dan een half uur dansten de vrouwen gezamenlijk. En toen, nog onverwachts, scheidde zich een kleine groep van de anderen af. Het waren zeven jonge vrouwen, naakt op hun bruine rokjes van gedroogde vezel na. Het gele licht van de maan speelde over de slanke lichamen. Het schampte soms door de koolzwarte, glimmende haren, het droop langs die ene, lange paal, waaraan het beeld van God's Zoon in de wildernis hing.
De zeven vrouwen waren de zeven paradijsvogels. En ze begonnen met hun liefdesspel.
In dat spel, aan die dans, bleek niets erotisch of pervers te zijn. Ik had in de dagen die achter me lagen wel andere dansen gezien. Die waren dat wel, hetzij openlijk, hetzij bedekt. Dit was alleen: een spel, een artistiek spel, dat zonder zichtbare leiding werd gespeeld. Daar was het zoeken van de tak. Het aarzelend plaatsnemen op die tak. Het wachten op wat ging volgen. Het wachten op de geliefde, die nu komen moest.
Zeven jonge vrouwen verbeeldden zeven verliefde paradijsvogels. Het viel me op hoe gecompliceerd die dans was, ondanks het schijnbare gemak waarmee de bewegingen tot stand kwamen. De armen maakten een eigen beweging, en elk der benen en de voeten hadden ook hun eigen bewegingen. Iedere vrouw-vogel bewoog zich op hetzelfde moment op verschillende manieren.
Het duurde langer dan twee uur. Al die tijd ging het spel in die

denkbeeldige boom voort. Er was nooit een zweem van vermoeidheid in die jonge glanzende vrouwenlijven, deze nog met jeugd gevulde lichamen. Wat daar danste, speelde, wat zichzelf verloor in één eindeloos voortvloeiende golf van beweging, was de jeugd der wildernis, die zich onverhuld die avond openbaarde.
Het ballet der jungle, ergens op een terp in het grote moeras, dat Mappi heet. En ik dacht: wat zou het een westers choreograaf waard zijn zó, in deze sfeer, met deze mise-en-scène, te zien dansen. Tegen een decor, dat was gebouwd van recht-oprijzende palmen, eindigend in roerloze bladertrossen, die zich als uitgeknipte, fluweelzwarte silhouetten tegen de hemel aftekenden. En met de briljantst mogelijke belichtingstechniek: die van een hoge, bijna volle, weemoedige maan. En van de sterren van het Zuiderkruis, de Grote Beer en alle àndere sterren, die duizelend van licht neerzagen op dat oude spel van mensen, die zich vogels dachten.
De hoofden der vrouwen werden de kopjes van paradijsvogels. De kopjes draaiden, lokten, vleiden, zoals de kopjes van echte paradijsvogels dat doen tijdens het liefdesspel. Waren daar de zachte geluiden, die de verliefde wijfjes-vogels maken? Ik hoorde ze niet, maar meende ze soms te horen, boven het doffe drummen van de trommen uit, die in de nacht verderop waren. Aldoor onzichtbaar.
Zeven vrouwen dansten, maar er waren er soms ineens méér: die anderen, dat waren hun schaduwen. En weer deed ik een ontdekking: ook iedere schaduw van iedere paradijsvogel-vrouw nam persoonlijk deel aan die dans. Er waren geen zeven danseressen, er waren er tweemaal zeven. En die dansten samen, de zeven levende vrouwen en hun zeven schaduwen. Die ze zelf bij de hand namen. Die ze zelf ontweken. Die ze zelf naderden. En waarin ze zichzelf verloren. Het was een spel geworden van zeven mensen met hun eigen zeven schaduwen.
En aldoor was er niets dan het zichzelf gelijkblijvende dreunen der trommen. Niet hard, niet dominerend. Maar gedempt, ingehouden, als het ware bevreesd die droom van leven en schaduw te breken. Het was het grote orkest der wildernis dat begeleidde. Onzichtbaar en tòch organisch bij het spel behorend.
Wij spraken al die tijd niet één woord met elkaar. We zaten daar en ondergingen het mysterie van die dans. Er viel ook niets te zeggen. Er was niets te verklaren. Er kon niets aan worden toegevoegd.
Waarschijnlijk beleefde ik die avond de ontroerendste momenten

van m'n verblijf in de Mappi. Misschien ging dat land nooit wijder voor me open dan die avond, verlicht door al die duizend sterren en die grote maan, met vóór me een dans die onheuglijk oud moest zijn. Die de grootmoeders daar gedanst hadden, om het geheim ervan daarna aan hun dochters te vertellen. En die hadden het weer tegen hùn kinderen verteld, toen die van kind meisje, of van meisje jonge vrouw werden.
Men denkt niet meer aan tijd, bij het zien van de kiagaba taté. Een mens verliest zich in die werveling, die draaikolk van beweging, die aldoor gelijk en toch aldoor anders is. Zoals de levende vogel, die zijn boom zoekt en zijn tak, om zijn liefde te verklaren aan het wijfje, steeds gelijk en toch weer anders is.
Later kwamen er kinderen met stukken rokend, smeulend hout aandragen. De walm steeg traag omhoog. Een ragfijne, lichtblauwe mist van rook omhulde de vrouwen. Het geluid der trommen minderde. Het was alsof de tifa's aarzelden. En het was alsof enkele der vrouwen, en hun schaduwen, ook aarzelden. Toen trokken zich twee vrouwen met hun schaduw terug. Daarna weer twee en tenslotte nòg twee.
Eén vrouw met haar schaduw bleef over. En ze danste alleen verder, aldoor onder die lange, eenzame paal, met de gekruisigde Christus eraan genageld.
Daar vermengden zich twee, drie culturen, die avond. De oude, heidense dans, lieflijk en schoon in zijn primitiviteit, uitgevoerd onder het teken van de nieuwe tijd, die de wildernis der Mappi had doorbroken. Hier was voorgoed die wildernis geweken. En temidden van die wijkende wildernis werd nog eenmaal, misschien wel voor het laatst, die oude, oeroude dans opgevoerd.
De laatste tifa's verstomden. En ineens was daar ook die allerlaatste vrouw en de allerlaatste schaduw niet meer. Ze schoven weg, even stil, even geruisloos, even geheimzinnig als ze gekomen waren. Alleen het vuur aan de stukken hout knapte en siste. En onder de palissaden der palmen namen brulkikkers de muziek der verstomde trommen over.
De nacht nam bezit van de kampong.
Wij bleven zitten, verloren, volledig in de ban der betovering van wat geweest was.
De mannen met de tifa's kwamen naderbij. Ze stonden naar ons te kijken, maar er werd niet gesproken. Nòg luider, doordringender gingen de brulkikkers te keer, en aan hun geluid paarde zich dat van de cicaden. Heel in de verte begonnen honden eindeloos

treurig, onzegbaar triest, te jammeren. Waren ze getuige geweest van het spel der vogels en huilden ze hun droefheid uit over het einde ervan?
Ik stond op, verstijfd en vermoeid. Gebeten door muskieten, maar ik had er niets van gemerkt. Al die tijd hadden we ons niet bewogen. Wie betoverd is beweegt zich niet.
Ik ben alleen in de richting van het hoge decor gelopen. Er was geen mens daar. Er was alleen het gejaagd hijgen van de krekels, alsof ze bezig waren iets in een razend snel tempo af te maken. In geen der huisjes van de kampong was ook maar het geringste licht. Uit een enkel steeg een dunne, blauwe kolom rook. Die was als een lint, dat wegrolde in de nacht.
Boven me suisden de schimmen van vliegende honden, die er iedere nacht waren. En ergens in de klapperpalmen zat een nachtvogel met een kort, afgemeten geluid te roepen.
Wie riep hij? Een der vogels, een der vrouwen, een der schaduwen van de vrouwen die hij had zien dansen, deze avond?

Ik ging terug naar de rokende stukken hout. De mannen stonden in een kring en zongen en speelden de oude epen van hun grootvaders, en van de vaders van hun grootvaders. Aldoor hetzelfde motief. En toch waren het aldoor andere verhalen, hoe kort ze ook van inhoud mochten zijn.
Er was niet één vrouw meer. De nacht had ze verzwolgen. Ze waren in hun huisjes. Sliepen ze? Waren ze nog steeds samen met hun schaduw? Waren ze dodelijk vermoeid, of ontneemt zo'n spel *geen kracht aan een lichaam?*
Ik zou het nooit weten. Er is geen verklaring. Wie er om vraagt krijgt geen antwoord. De dans zelf is het enige antwoord.
Het laatste wat ik zag die avond, was de lange paal in het midden van de kampong. Er onder lagen twee, drie stukken hout uit te smeulen. Wat rossig schijnsel vloeide uit tegen die paal, die eindigde aan het uiterste eind, in een driehoek, waaraan Christus was genageld. Waar Hij hing liep de grens tussen twee werelden. Waar Hij hing, met het gebogen hoofd op het hout, dat zweefde tussen de lichten van het Zuiderkruis, was de wildernis geweken.
Ik denk dat Hij mild heeft neergezien, die avond, op de vrouwen die vogels waren of schaduwen van vogels.
Hij was niet geschonden die avond.

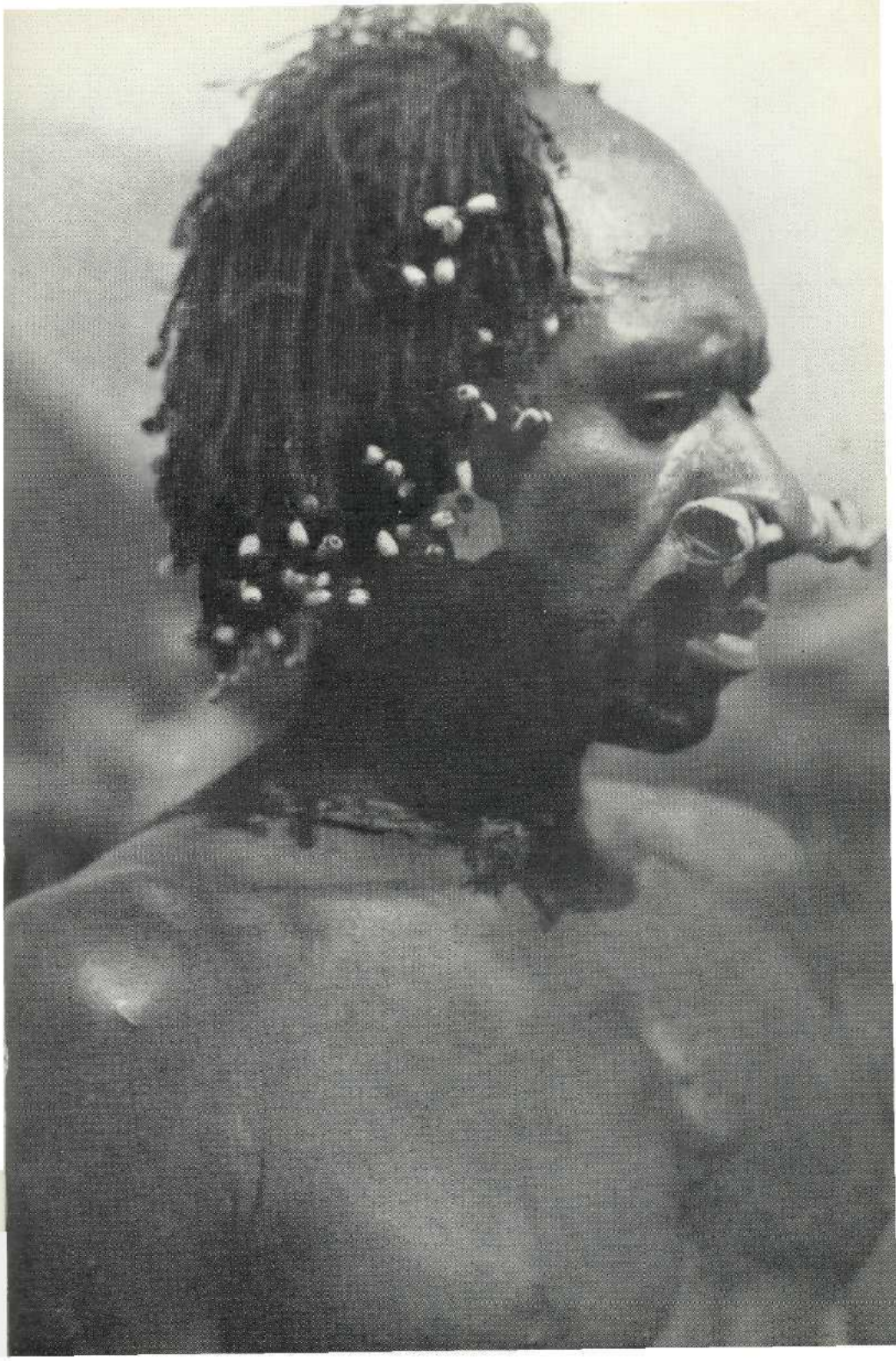

Asmatter; bot door de neus; en verlengde haren met klei en vruchtenpitten.

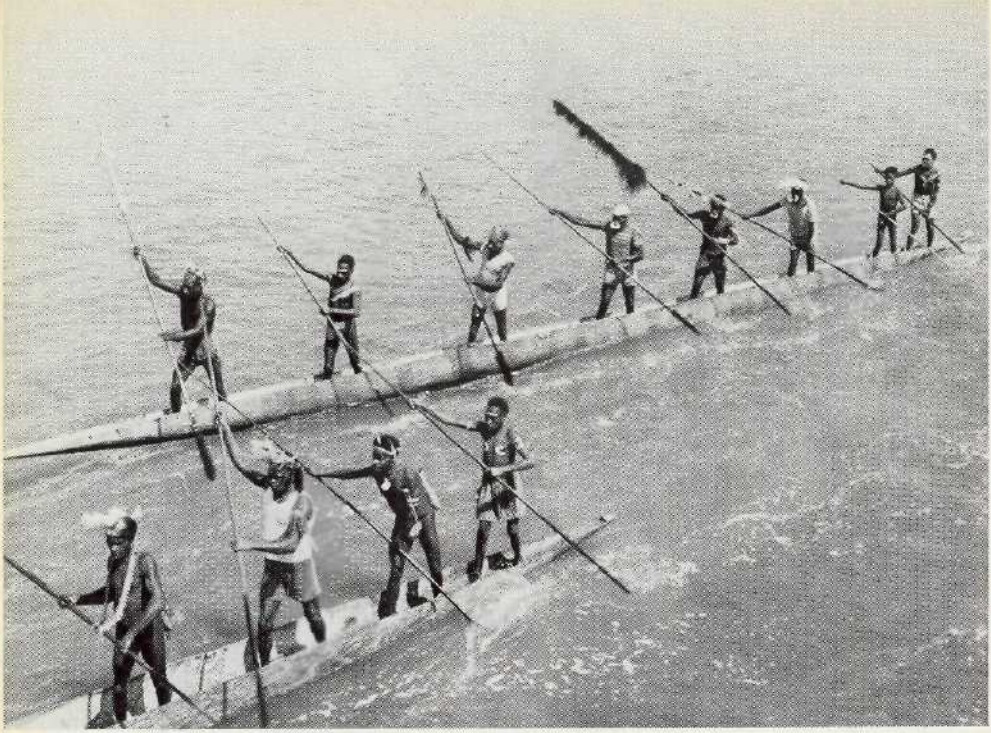

Asmatse rociers.

Het normale transport in de Mappi.

16

ER KWAM EEN DAG DAT WE UIT ELKAAR gingen. Controleur Cappetti en Cowan vervolgden hun tocht, terwijl ik terug moest naar Kepi. M'n reisschema stond niet toe dat ik langer meeging.

Ik verkeerde in de veronderstelling dat ik langzamerhand genoeg ervaring in moerassen en tropische regenwouden had opgedaan om de terugweg alleen te kunnen ondernemen. Het was niet in het minst noodzakelijk dat ik begeleiding kreeg in de vorm van agenten. Ik kende de richting waarin ik moest gaan om Kepi te bereiken en de idee om het alleen te doen, lokte me onweerstaanbaar.

Het was me echter opgevallen dat Cappetti nauwelijks had gereageerd als ik dit gesprek aanroerde. En toen de laatste ochtend aanbrak, waren er twee papoese politieagenten en drie dragers, die samen met mij de reis naar Kepi zouden maken.

Het leek me nogal overdreven en overbodig en ik verzuimde niet die gevoelens tot uitdrukking te brengen. Ook nu werd er nauwelijks acht op geslagen. Het enige wat Cappetti enkele malen herhaalde was de mededeling, dat die weg naar Kepi niet zó best was en dat die weg voor bepaalde lieden wel eens moeiiijk vindbaar was.

We namen afscheid en ik denk dat we het alle drie jammer vonden uit elkaar te gaan. We hadden een goede tijd gehad. Dank zij hen beiden was ik in staat geweest in zo korte tijd een zo groot deel van de Mappi te zien.

Ze brachten me met een prauw naar de plaats waar de weg begon. Hij scheen ergens in de modder van de kali te beginnen, maar ik zag hem niet. Ik zag alleen een rietveld, met op de achtergrond een tropisch regenwoud oprijzend. Daar moest ik dus doorheen. Ergens aan de andere kant van dat regenwoud lag Kepi.

Een laatste groet, een allerlaatste handdruk, en we gingen ieder onze eigen weg. De mijne begon glijdend en schuifelend in de richting van dat bos. Het had die nacht geregend en het moeras

was drassiger, natter dan ooit. Ik had aanvankelijk het gevoel dat ik als een soort gevangene werd meegenomen. Vóór me liep de ene agent, Primus geheten. Achter me de andere: dat was Samuel. Achter Samuel kwamen de dragers, die m'n barang, bagage, droegen.
Ik benijdde hen niet: het moest verre van eenvoudig zijn in een dergelijk moeras, waarin je bij elke voetstap moest uitkijken waar je je voet neerzette, óók nog enkele tientallen kilo's bepakking mee te moeten sjouwen. Voor de aanwezigheid der dragers was ik in ieder geval op dat ogenblik reeds uiterst dankbaar. Ik had alleen voor mezelf te zorgen en dat bleek (toen al) ruim voldoende.
Ik had me voorgenomen deze tocht te maken volgens het systeem van lopen, dat ik me herinnerde van ervaren rimboelopers. Dat systeem hield in dat je zo weinig mogelijk op je horloge moest kijken. Dat je weinig, en liefst helemaal niet, dronk, tenminste de eerste uren niet. En, vooral, dat je de eerste rust zo lang mogelijk uitstelde. Ik had me stellig voorgenomen geen dezer drie elementaire loop-wetten geweld aan te doen.
Het eerste half uur maakte ik een paar lelijke buitelingen. Het was een moedig plan om direct een zo hoog mogelijk tempo in te zetten. Maar de grond stelde z'n eigen eisen, en het bleek niet eenvoudig om voortdurend in evenwicht te blijven. Je moest kijken waar je liep. Omdat wortels en lianen allergemeenste valstrikken bleken te vormen. Wie tweemaal gevallen is, kijkt daarna bijzonder goed uit, al wordt daardoor het tempo iets minder hoog.
Het bos nam ons op. Het sloot zich om ons heen. En ik zag van dat ogenblik af eigenlijk alleen nog maar Primus. Hij gaf het tempo aan en ik zorgde steeds hem niet uit het oog te verliezen. Omdat hij wist waar hij moest lopen. Hij kende de weg, die ik eigenlijk nooit precies zag.
Wàs er eigenlijk wel een weg? Men heeft me verzekerd dat die er inderdaad was, maar ik heb er niet veel van gemerkt. Ik lette scherp op de donkere 'jungleboots' van Primus en ik zette de mijne precies daar neer, waar Primus de zijne even daarvoor had neergezet. Het bleek een uitstekend systeem.
Het was broei-heet in het bos. Een bos, waarin alle kleuren groen vertegenwoordigd waren. Ook alle kleuren modder. Er was nauwelijks enig geluid daar, behalve dan het soppend zuigen van onze voetstappen. Overal zwammen en schimmels, op de stammen der bomen en op de dikke humuslaag waaruit ze opschoten. Vogels waren er nauwelijks. Een enkele sloeg ons, hoog in de toppen der

bomen, gade. Soms liet een een lange, galmende schreeuw horen. Het bos leek dan meer op een kerk, of een echo-kamer. Ver weg moest het geluid van die vogel hoorbaar zijn.
Weinig dieren. Een enkele maal een wegschietende slang. Even een glimp donker-geel, een kort geritsel onder droge bladeren en verder niets. Overigens spinnen en vliegen. Geen muskieten.
Gesproken werd er niet. Ik hoorde Samuel en de dragers achter me rammelen aan het deksel van m'n patrouilleblik. Ze kwamen dicht achter Primus en mij aan, maar ik zag ze niet. Daarvoor slingerde dat onzichtbare pad te sterk. Nooit liepen we tien meter in één richting. Het was onafgebroken mee-draaien met die weg die waarschijnlijk alleen de dragers en de agenten wisten te vinden.
Na een uur merkte ik dat we langzaam naar beneden gingen. Dat was ook merkbaar aan het toenemen van het aantal kleine poelen en plassen. Herhaaldelijk slingerde de weg zich om die poelen heen, maar ik had een voorgevoel, dat het wel eens noodzakelijk zou kunnen zijn dwars door die poelen heen te moeten. Dit voorgevoel bleek volledig juist te zijn. De eerste maal dat ik door zo'n stuk ondergelopen moeras baggerde, was 't niet zo erg. Het water reikte tot aan de schachten van m'n laarzen. Eén liep vol door een ongelukkige stap naast de in dat zwarte, modderige water gelegen stammetjes, maar ik lette er nauwelijks op. Ik was toch al doorweekt. Vanwege het transpireren en vanwege het water waardoor we inmiddels reeds gelopen hadden.
Voorbij de poel ging de weg (nog steeds onzichtbaar) iets omhoog. Het werd wat droger. Ik zag Primus, die tot nu toe geen woord had gezegd, even stilstaan en omkijken. Hij riep wat tegen me, maar ik verstond hem niet. Hij herhaalde wat hij me wilde vertellen, maar ook nu begreep ik hem niet. Hoofdschuddend liep hij verder.
Na enkele minuten bleef hij opnieuw staan. Hij keek om en kwam nu terug. Ik merkte dat hij me van onder tot boven bekeek. Hij bukte zich, pakte een stokje en sloeg ermee op m'n laarzen en daarna op de pijpen van de lange kaki-broek. Vervolgens sloeg hij ook nog tweemaal op m'n wang. Hij herhaalde de woorden die hij al eerder had geroepen: 'linta linta'.
En ineens wist ik het. Ik zàg het trouwens ook. Het waren de bloedzuigers. Ze waren klein en bleken aan de takken der bomen en varens te hangen die we passeerden. Op de een of andere duivelse manier zagen ze kans op je te springen als je langs de vegetatie kwam waarin ze zich voor hun aanval gereedmaakten.

Er zaten vier, vijf kleine bloedzuigers op m'n laarzen, m'n broek en m'n gezicht, zonder dat ik 't wist. Ik wilde Primus helpen ze weg te slaan, maar hij schudde nijdig z'n hoofd. En toen herinnerde ik me wat me reeds eerder was gezegd: trek ze nooit van je huid af. Ze nemen een stukje daarvan mee en het gevolg is altijd een wondje, dat later in de vorm van eczeem nog heel wat last en narigheid veroorzaakt.
Er zijn enkele klassieke systemen om ze kwijt te raken, deze kleine monsters, die zich in korte tijd voldrinken tot grote monsters. Een ervan is een brandende sigaret tegen hen aan te drukken. Een andere is tabakssap. Primus gebruikte een stokje om op uitermate handige manier een eind te maken aan de activiteit der bloedzuigers op m'n huid.
Ik heb me verbaasd over de vindingrijkheid van deze dieren. Ze zagen kans je blote huid te bereiken, ondanks een lange kakibroek, die in de 'jungleboots' was gestopt en waaroverheen nog 'puttees' gewonden waren. Ze kropen er dwars doorheen! Zoals ze in je laarzen kropen. En zoals ze onmerkbaar op je gezicht kwamen te zitten en daar hun maaltijd aanvingen.
Van dat ogenblik bleef Primus iedere tien minuten staan om me te helpen verlossen van linta linta.
Toen kwam de vermoeidheid. Dat was na een uur of twee. Hij demonstreerde zich door een toenemende neiging om te struikelen. Het klopte niet helemaal meer met het evenwichtsgevoel. Maar ik dacht er niet aan om al te gaan rusten. We moesten verder.
Er kwamen meer poelen en ze werden dieper. In enkele ervan lagen nog stammetjes, die wel glad waren, en rondtolden als je er over heen liep, maar die altijd nog te prefereren waren boven de neergelegde palmbladeren, die méé-gaven en onder je gewicht wegzonken. Ik hoopte dat er niet nòg dieper poelen zouden komen. Maar die kwamen wel. De eerste grote lag dwars over de weg. Primus, die steeds voorop ging, zag ik ineens kleiner worden. Het was alsof hij in elkaar kromp. Dat leek echter alleen maar zo. Hij stond tot aan z'n knieën in het water. Ik bleef in de modder staan en waarschijnlijk heb ik daar nogal ongelukkig staan te kijken. Totdat Samuel me bereikte en me twee stokken gaf, die hij uit het bos had gebroken. Hij toonde me hoe ik ze moest gebruiken. En zo stapte ik het water in. Het was lauw, bijna warm.
Primus kwam terugwaden en wees me de plaats aan waar ik m'n voeten moest neerzetten. Ik deed precies wat hij adviseerde en voelde onder me alleen maar schuivende, kantelende, wegzinkende

smalle stammen. Maar ik kwam verder, geholpen door die twee stokken die me steun gaven.
Ik denk zo een meter of dertig door het water gebaggerd te hebben toen dat snel begon te stijgen. Het kwam tot m'n dijen. En tot m'n buik. Ik bleef staan en keek door de van zweetstralen verduisterde brilleglazen naar de man vóór me. Hij stond op een meter of vijf afstand en er lag een sombere trek over z'n ernstig gezicht. Waarschijnlijk begon hij zich zorgen te maken over de man, die aan zijn hoede was toevertrouwd.
Hij riep me iets toe, maar ik verstond het niet. Hij kwam terug, met grote brede stappen. En hij wees in het water. Waar hij wees moest ik lopen. Ik ging verder en nòg verder. Nòg dieper voelde ik de laatste restanten vaste substantie onder me wegzakken. Was het m'n gewicht dat daarvan de oorzaak was, of liep ik toch niet geheel volgens plan? Ik weet het niet. Eén ding was zeker: ik zag de naaste toekomst uitermate somber in.
Ik kwam uit die poel vandaan. Druipend van water stond ik op de oever. Ik was verheugd, want dit zou wel het dieptepunt zijn geweest. Dat was het echter niet. Een kwartier later kwam een poel, die groter èn dieper bleek. En opnieuw herhaalde zich het drama. Opnieuw waren daar wegzakkende, verdwijnende stammen en wederom stond ik tot aan m'n buik in het water. En het scheen verderop nog dieper te worden.
Primus kwam terug toen ik bleef staan. Ik stond te voelen en te tasten met m'n voeten naar iets dat redelijk concreet was, maar vond niets meer. Achter me naderde iets: Samuel. En toen ik daar verloren en lichtelijk in wanhoop stond te voelen naar vaste grond, namen ze me beiden tussen hen in. Ik sloeg m'n armen om hun schouders en zo droegen ze me niet óver het water, maar dóór het water heen naar de andere zijde van het moeras.
Het was niet de laatste maal dat ik zo door m'n beide vrienden getransporteerd werd. De eerste maal irriteerde me hun hulp. De tweede maal liet ik ze begaan. En de derde keer was ik ze bijzonder dankbaar voor hun bijstand.
Ik denk niet dat ik er zonder hulp was doorgekomen.

Het was een wonderlijke reis door dat tropische regenwoud. Ik ging iets begrijpen van het geheim van lopen in zo'n land. Ik was alleen, omdat ik met niemand kon spreken. Van de taal van m'n metgezellen verstond ik te weinig om een gesprek te voeren. En tòch was ik niet eenzaam. Toch had ik die dagen niet een-

maal het gevoel verlaten te zijn. Ik was daar met vrienden. En hoe langer de reis duurde, des te duidelijker werd het me, dat het goede vrienden waren. Die maar één zorg bleken te hebben: mij veilig en onbeschadigd af te leveren in Kepi. Ik moet er niet aan denken, als ze er niet geweest waren. Opnieuw erkende ik de wijsheid van Controleur Cappetti. Hij kende dit land, zijn onzichtbare wegen, zijn moerassen en zijn poelen te goed. Hij wist hoe ik zou reizen.

We zaten in de schemering tegenover elkaar en later bij het kleine vuur dat ze aanmaakten. Ze rookten en waren zachtjes met elkaar aan 't praten. Het was alsof ik er niet bij was. En tòch was ik niet alleen. En dat bos maakte in geen enkel opzicht een beangstigende indruk op me.

Ik dacht vaak aan de woorden van de jonge Controleur van Kepi: 'Papoea zijn is een vak....' Ja, het was een vak. Hoe eindeloos moeilijk moest het zijn voedsel te bemachtigen in dit lege bos. Hoe was het mogelijk dat zij altijd van verre reeds een vogel, een koeskoes of een grote hagedis zagen? En róken ze waar de weg (die geen weg was) liep? En zagen ze de vaste plekken in de diepe poelen, waar ik tenonder dreigde te gaan?

Ja, werkelijk: Papoea zijn in zo'n land is een vak. Een moeilijk, langzaam aan te leren vak, bedreven door specialisten. Het moet je aangeboren zijn, denk ik.

Het lopen was zwaar en het werd, met het uur, zwaarder. Totdat het ineens, op een wonderlijke manier, minder zwaar werd. Ik denk dat ik een bepaalde grens gepasseerd was. Ik was in-gelopen. Ik was bezig iets van 't vak te leren. Want lopen is ook een vak. Ik zag dat duidelijk aan Primus en Samuel, die geen enkel symptoom van vermoeidheid toonden, heel die reis niet. En ik zag het eveneens aan de dragers, die ondanks hun bepakking een genoeglijke wandeling door een comfortabel park leken te maken.

Het bos was indrukwekkend, groots vaak. Maar lopend door zo'n bos heb je niet zo heel veel gelegenheid om het in je op te nemen. Omdat je steeds bezig bent met de plaats waar je je voeten de eerstvolgende keer zal neerzetten.

Het laatste stuk liep ik automatisch. Ik had het gevoel of ik al dagen had gelopen. Ik dacht dat er nooit meer een einde aan zou komen. Het bos dijde uit naarmate we er dieper in doordrongen. En altijd waren er poelen, altijd agas agas en altijd linta linta. Maar ook aldoor het gevoel van veiligheid. En dat nòg betere gevoel: omringd te zijn door een paar goede vrienden.

Ze deden alles om die tocht redelijk te maken voor de man (het 'zonne-kind'....) dat hun was toevertrouwd. Ze konden echter niet voorkomen, dat m'n voeten opzwollen. Dat ik op tal van plaatsen was dóórgelopen. Dat ik groene sterren van vermoeidheid zag komen aandrijven in de verte. En dat ik kwellende obsessies had te verwerken, die uitsluitend bestonden uit glazen ijswater en gekoeld bier.
Het bleek niet mogelijk dat soort obsessies uit de weg te gaan. Er was geen Primus, die me daarbij kon helpen.

Kepi kwam tenslotte. Ik was lichtelijk gebroken toen ik het huis van de politie-inspecteur binnenwankelde. Achter me aan kwamen de anderen. Ze hadden gewandeld! Ze waren vermoeid noch bezweet, hoewel de zon hoog aan de hemel stond. Ze bleven staan, bij de deur, wachtend op hun loon. Dat loon was tabak.
Ze kregen die tabak van de echtgenote van de Controleur. Ze kregen meer dan normaal gegeven werd. Naar mijn gevoel hadden ze een wagonlading verdiend. Ze hadden me thuisgebracht. Door alle moerassen en kreken en poelen heen. Door een land, dat ik alléén had willen belopen....
De gedachte was, terug in Kepi, kinderlijk. Ook wel een beetje beschamend wegens haar grenzeloze naïveteit.
Ik lag die avond vroeg op het veldbed, omdat ik het weer vroeg moest verlaten. Een kleine motorboot van het Bestuur, de 'Narcis', zou bij het eerste daglicht van Kepi vertrekken. Het bootje zou me van Kepi naar Tanah Merah aan de Digoel brengen.
Het was nog nacht toen ik de wrakke steiger van Kepi opliep. De 'Narcis' lag ergens beneden in de duisternis. Ik hoorde dat de drie Indonesiërs, die de bemanning vormden, bezig waren leven in de motor te krijgen. Dat leven leek maar traag op gang te willen komen.
De 'Narcis' zocht het midden van de kali op en dat was het begin van een lange reis. We zouden eerst de Obaa-rivier afvaren tot aan de monding, en vervolgens buitenom naar de monding van de Mappi-rivier. Daarna via de Koearga-rivier naar de Digoel, die we op het kruispunt Mappi-post zouden bereiken. De reis zou vijf dagen duren en ik was voorbereid op de moeilijkste, zwaarste dagen van m'n verblijf in Zuid-Nieuw-Guinea.
Moeilijk en zwaar, omdat de 'Narcis' klein was. Zó klein, dat van de drie Indonesiërs er telkens slechts twee tegelijk op het dek konden slapen. Het bankje achteruit, dat ik had om op te zitten,

was zo groot, dat ik uitsluitend m'n linkerbeen over m'n rechterknie kon slaan, en het rechterbeen over de linkerknie. Meer expansie had ik niet.
Lopen kon je niet op de 'Narcis', omdat het vaartuigje daarvoor te klein was. Je kon alleen zitten. En wachten. En het uur beiden dat Tanah Merah in zicht zou komen. Over vijf dagen. Wellicht wat langer als het tegenzat met het tij.
Ik had me voorzien van een aantal pocket-boeken. Voorts had ik m'n eigen proviand meegenomen, omdat op dit soort scheepjes ieder voor zich zelf moet zorgen. Het brood was de avond tevoren zo kei-hard geweest dat ik uit de toko een aantal rollen biscuit had gehaald, en een blik boter, terwijl flessen thee en koffie de dorst binnen redelijke grenzen moesten zien te houden.
Ik had me ingesteld op een lange reis. Na zes uur wist ik al, dat het een kwelling zou worden. De letters van het boek, waarin ik las, begonnen te dansen. Het ijzeren dek onder me begon gloeiend heet te worden. En het kleine zonneschermpje, dat over het achterschip gespannen was, bleek meer uit gaten dan uit scherm te bestaan.
De Indonesiërs spraken niet. Steeds sliepen er twee, terwijl de derde zat te dromen achter het stuurwieltje, dat hij met de tenen van een zijner voeten bediende. Het was eindeloos, kwellend en vervelend. En er waren pas zes uur van de ruim honderd om.
De rivier bleef zichzelf gelijk. Na iedere bocht kwam opnieuw een bocht. En zo zou het blijven, groene bocht na groene bocht, tot Tanah Merah toe.

Ik nam de eerste rol biscuit en opende hem. De biscuit bleek niet geel, maar grijs-bruin te zijn. Van de mieren. De rol herbergde er zeker een kleine duizend. Hij ging over boord. En zo ging de tweede. En ook de derde. En zo gingen ze alle zes. De biscuit was oneetbaar.
M'n stemming daalde onrustbarend. Ik stond op en voelde dat niet alleen m'n beide benen sliepen, maar ongeveer drie kwart van m'n gehele lichaam. En het was pas twaalf uur in de ochtend. Van de eerste dag.
En toen gebeurde het.
Ineens sprong Paulus, de schipper op en tuurde met z'n kijker in de verte, de Mappi-rivier af, waarop we voeren. Even later schreeuwde hij iets tegen de twee anderen. Ze sprongen ook op en keken eveneens gespannen in de verte.

Ik boog me over de reling van de 'Narcis' in de richting die Paulus wees. De rivier strekte zich uit tussen twee hoge wallen van groen en eindigde in een harde, door de verblindende zon helglanzende streep. Er was niets bijzonders te zien.
Ik lette op de modderige oevers, of zich daar soms grote boeaja's ophielden. Er was er niet één. Ik keek naar de hemel, of daar wellicht bijzondere vogels vlogen. Hij was leeg en grijs van hitte. Er was niets te zien, noch op de rivier noch erboven, noch op een der oevers. En tòch waren de drie jongens nerveus, toch verkeerden ze zichtbaar in grote spanning.
Ineens viel het woord en op hetzelfde ogenblik wist ik wat er aan de hand was: 'Kepala aroes!'
Ik geloofde het niet. Ik had gehoord wat de kepala aroes was. Soms, een dag vóór of na volle maan, dringt het zeewater door de delta aan de kust ver landinwaarts. De rivier, die bovendien zelf in tegengestelde richting stroomt, kan de vloed niet verwerken. Dan ontstaat datgene wat de mensen van dit land kepala aroes noemen: de grote vloedgolf. Soms is het een watermuur van vier meter hoog, soms minder. Hij is uiterst gevaarlijk voor elk vaartuig, dat zich dan op de rivier bevindt. Verscheidene honderden kilometers dringt de vloed het land binnen. En hij stroomt ook de zijrivieren van de grote Digoel op, aleer hij tenslotte doodloopt in de duizenden zijstroompjes en kreken van het land.
De kepala aroes was voor mij eerst alleen die witte, harde, zilveren streep. Toen hoorde ik hem. Een dof, grommend geluid. Zoals van een trein die in de verte nadert.
Ik zag de consternatie onder de drie Indonesiërs. Paulus liet de motor langzaam draaien en bracht de 'Narcis' midstrooms. Afgezien van het feit dat we geen gelegenheid meer hadden het scheepje de wal in te varen, leek me dat ook op dit moment wel de gevaarlijkste plaats. Want op enkele honderden meters afstand kwam de vloedgolf aanrazen met aanzwellend gegrom. Het was of een rivier bóven de rivier ons naderde. IJlings naderde.
Ik zag de oevers verdwijnen. Ze werden bedolven door die tweede rivier. Ik zag het riet verzinken, overstroomd worden. Het water klom op tegen die oever. Een sensationeel en beangstigend beeld.
Alle vier hielden we onze adem in toen de kepala aroes ons besprong. Er is geen ander, geen beter woord voor. Hij besprong de 'Narcis' en wierp het scheepje omhoog. Een muur van twee, twee-en-een-halve meter hoog water die ons optilde. En daarna onder ons doorschoot. Maar er was niet één golf, er waren er meer. Ik

telde achtereenvolgens vier, vijf, zes, zeven van die golven. En zevenmaal achter elkaar, met tussenpozen van een of twee seconden, werd de 'Narcis' gegrepen door de kepala aroes, opgenomen en weer neergesmakt.
Paulus, de djoeragan, de schipper, hield het stuur in z'n magere, bruine handen geklemd, om z'n scheepje met de kop op de stroom te houden. Zeven maal was daar die golf en zeven maal zette ik me schrap. En aldoor was daar het brullen van het water onder ons, naast ons en op de beide oevers van de rivier. Het deed denken aan een dier, een ontzaglijk groot beest, dat ons telkens opnieuw besprong, dat bezig was het leven uit de 'Narcis' te schudden. Een dier, alleen maar aan de oppervlakte gekomen om alles te vernietigen wat zich aan die oppervlakte bevond.
Het ging voorbij. En brullend zette de kepala aroes zijn weg voort, van bocht tot bocht, honderden kilometers ver het land in. Je moest er niet aan denken dat er nu prauwen op de rivier zouden zijn. Ze leken me vrijwel kansloos, besprongen door de grote vloedstroom. Maar ik denk dat de mensen van dit land hem van verre horen aankomen. Eerder dan wij hem hadden gehoord, toen over de rivier een harde, zilverwitte streep naderde.

De motor werd weer op volle kracht gezet en de 'Narcis' voer door, van binnen doorweekt van water. Ik wierp een blik op m'n barang. De koffers dreven. En de boeken zouden onleesbaar zijn. Enkele flessen thee waren nog heel, maar andere waren gebroken. Het was een trieste ravage en het was nog maar de eerste ochtend van de eerste dag. Tanah Merah lag, naar mijn gevoel, aan de andere kant van de aardbol.
We voeren verder. Door een land van rivieren en moerassen. Een land van opvliegende reigers en jaarvogels, van wegslippende krokodillen en soms van kleine prauwen in de bochten der kali's. Een enkele maal riepen de inzittenden ons iets onverstaanbaars toe. Meestal staarden ze ons alleen maar sprakeloos, doodstil in hun boomstammen staande, na.
Het was werkelijk: een kwelling. Er gebeurde niets. Alleen de zon brandde op het doorzengde dek van de 'Narcis'. Verblindend licht spoot door de scheuren en gaten van het ellendige stukje tentzeil. Ik trachtte te lezen in de door het water van de kepala aroes doorweekte boeken. Ik probeerde te slapen, maar vond er geen houding voor. Ik zat op de reling, maar voelde het brandend hete ijzer door 't kaki heen.

Toen de zon eindelijk achter het bos wegdook en de schemering kwam, wist ik dat dit pas het begin van de ellende was geweest. Nòg was de eerste dag niet voorbij. We zouden doorvaren tot het geheel avond was en eerst dan voor anker gaan.

Toen greep echter de Fortuin zèlf in. Bij Badé, een kleine post aan de Digoel, lag een schip. Een kleine, haveloze coaster. In mijn ogen had hij echter iets van de 'Willem Ruys' of de 'Oranje'. En die coaster lag te wachten. Op mij. Haar kapitein had een radiobericht ontvangen, dat hij moest wachten tot ik Badé passeerde om me op te pikken. Hij moest óók naar Tanah Merah.

Er was zoiets als een wolkbreuk toen ik van de 'Narcis' op de 'Carstensz' overging. Nooit voelde ik me gelukkiger, feestelijker dan tijdens die wolkbreuk, bij het verlaten van dat klein helleschip, de 'Narcis'. Ik hoop het nooit meer te zien. Te klein, te heet. En te weinig expansie voor menselijke linker- en rechterbenen!

Boek III

PRIESTERS TEGEN HEKSENMEESTERS

17

EEN WEEK LATER STOND IK AAN HET strand van Merauke. De avond viel. De zon was een kwartier geleden ondergegaan achter wolken, die aan verguld kristal deden denken. Laag over metalig glanzend water vlogen gehaast vluchten ooievaars en pelikanen, als werden ze door een onzichtbare vijand achternagezeten. De wind kwam aan uit zee, die leeg was tot aan de kim. Geen schip, geen zeil was te zien. Een eenzame, dode zee, alleen vol kleur van het rosse parelmoer en blauw email daarboven.

Lange strandwallen van opgewaaid zand. Achter en voor die wallen klapperpalmen, gebogen door de wrede, felle winden die vaak over deze zee en dit strand razen. Sommige waren ontdaan van hun blâren. Ze stierven of waren reeds lang geleden gestorven.

Toen ik daar liep, gingen m'n gedachten drie eeuwen terug. Eenmaal was, in het begin van de zeventiende eeuw, die kim in de verte gebroken. Door een schip genaamd 'Duyfken', onder de Nederlandse schipper Willem Jansz, van Bantam in Oost-Indië, op weg naar het geheimzinnige, onbekende gebied van de zuidkust van dit wilde eiland.

Hij moet wel de eerste Nederlander zijn geweest, die het land daar aanliep. Maar de historie geeft geen enkele bijzonderheid van dat aanlopen, hoewel er redenen zijn om te veronderstellen, dat Willem Jansz snel z'n zeilen hees en even snel het roer wendde. Bekend is namelijk dat elf van de dertig matrozen aan boord nooit de thuishaven terugzagen. Werden ze door de mensen aan de zuidkust vermoord?

Er is geen journaal dat opheldering verschaft, omdat het journaal verloren ging. Lange tijd kwam niemand meer daar. Er was niets dat de zeeman lokte tussen Frederik Hendrik-eiland en het vasteland, dat men later Papoea noemde. Het was een land van de dood. Er werd gemoord. En het was in die wateren bovendien uitermate moeilijk navigeren. Te veel banken, te veel delta's. En een bijna altijd roerige, valse, onbetrouwbare Arafoera-zee.

De wind was in de namiddag opgestoken. Een onrustige, nerveuze wind. Hij schoot telkens uit, onverwacht, verraderlijk haast, om dan weer te gaan liggen. Maar ik wist dat hij op de loer lag, al die tijd.
Ik liep voorbij de lage zandduinen. Achter de palmen stonden kleine gaba-gaba huisjes. Lage bamboe-omheiningen er omheen, waarin de wind speelde als op een orgel. In die huisjes woonden de mensen van dit land: de Marinds.
Ik ging ze voorbij. Kawe-kawe's, een soort groene spreeuwen, zaten tegen elkaar te schelden in de klappers. Hier en daar rukte de wind nors aan de grauwe atap-bedekking der huisjes. Er moest niet zo heel veel gebeuren, leek me, om ze weg te sleuren. De palmen rondom de huisjes bogen door, soms zo diep, dat de bleke bladnerven zichtbaar in het rosse avondlicht blonken.
Een vrouw stond voor haar huis: ze maakte een vitale, sterke indruk, zoals ze daar in dat donkere avondlicht verrees tegen de achtergrond van de kleine woning. Haar huid was bruin, het bruin van kastanjes. Een tros pisangs droeg ze in haar linkerhand. Een stuk rauwe sago in de rechter.
Het was een rustig, bijna poëtisch beeld: die vrouw voor dat huis, omziend naar haar kind dat zich waarschijnlijk verstopt had, de steeds buigende palmen, en de aanruisende zee, gekleurd met het rosse en email van de hemel.

Het kon het strand zijn, dat de uiterste grens vormde van het gebied van een gelukkig volk. Er waren honderden, duizenden, tienduizenden klappers daar. Er was dus voedsel in overvloed. Was dit dan misschien het paradijs, dat een mens zoekt op Nieuw-Guinea?
Dichtbij lag Merauke, omgeven door moerassen. In Merauke, en ver daarbuiten, in het kustgebied ongeveer begrensd door Straat Marianne en een punt halverwege Merauke en de grens van Australisch Nieuw-Guinea, woonde dit volk der Marinds. Een volk, zich kenmerkend door een uitgesproken erotische cultuur en geheel in de macht van tovenaars en heksenmeesters. En niet levend in het Paradijs.
De Marinds werden voor het eerst wetenschappelijk benaderd en beschreven door figuren als Wirz en Van Baal, bekende etnologen, die de ziel van dit wonderlijke en barbaarse volk trachtten te doorgronden. Een volk, nog niet zo lang geleden uitsluitend bestaande uit wilde koppensnellers, volledig beheerst door uiterst

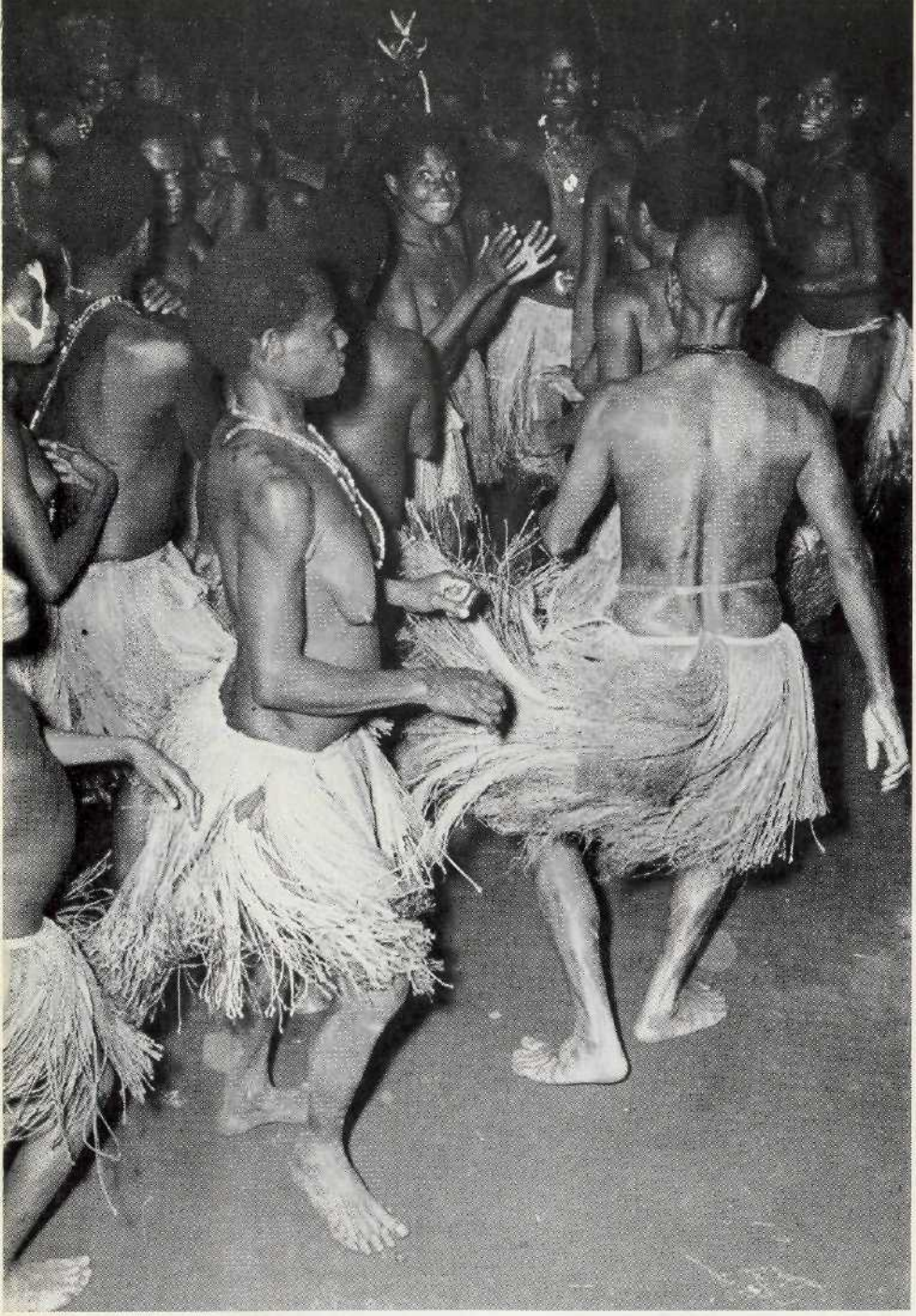

216 Dansende vrouwen in de Mappi.

primitieve religieuze instellingen, die weer aanleiding gaven tot indrukwekkende doch volmaakt barbaarse rituelen. Rituelen, die hun hoogtepunt vonden in onbeschrijflijke excessen op seksueel gebied. Er is waarschijnlijk geen ander gebied in heel Nieuw-Guinea, waar de erotiek een dermate bepalende rol in het gemeenschapsleven speelde als in het land der Marinds.
In 1904 werd Merauke gesticht. Enkele jaren daarvoor was de Missie reeds in dit gebied verschenen, die niet kon voorkomen dat door de Marinds, wier aantal toen op vijftienduizend werd geschat en die berucht waren als Kaja-Kaja's, enorme sneltochten georganiseerd werden, die zich uitstrekten tot ver in het Australische gedeelte van Nieuw-Guinea.
Deze activiteiten werden allerminst door de buren op prijs gesteld en men eiste van Nederland dat het ingreep. Hetgeen geschiedde. Dat ingrijpen had tengevolge dat de groots opgezette, maanden van te voren reeds georganiseerde sneltochten op stammen aan de Fly-rivier eindigden.
Wie enig idee wil krijgen van datgene wat Nederlandse missionarissen aantroffen in het land der Marinds, nu een goede halve eeuw geleden, die moet eens trachten de rapporten te lezen te krijgen, welke door die eerste missionarissen werden opgesteld. Voor zover ze tenminste in de gelegenheid waren hun administratieve plichten na te komen.
Er is bijzonder weinig fantasie voor nodig om in te zien, dat deze eerste priesters de hel op aarde ingingen. Zij vonden een volk, welks land daverde van machtige feesten. Van dansen, bizar en imposant, die dagen en nachten achtereen voortgingen. Nachten, waarin duivels en demonen zich manifesteerden. Heel het land dreunde die dagen en die nachten van de trommen der Marinds. En het geurde van het bloed van hen, die als slachtoffers van een verbijsterend wilde adat gevallen waren.
Een onmenselijk volk. Een bijna dierlijk levend volk. Maar merkwaardigerwijze tegelijk toch ook een gezond, een vitaal volk. Dat intens van het leven genoot, en zonder zorg zijn feesten uitleefde. Waaròm zou het zich ook zorgen maken? Achter de opgewaaide strandwallen stonden duizenden en duizenden klappers. Er waren wouden vol sagopalmen. Het achterland, bestaande uit een savanne-gebied, bezat vlees in overvloed: varkens, kangoeroes en andere buideldieren. En de zee was altijd vol vis.
Er was geen gebrek, maar overvloed in het land der Marinds. Was juist dit misschien de oorzaak, of een der oorzaken, dat dit

volk afgleed naar een totale zedelijke verwildering? Was juist die naar Nieuw-Guinea-maatstaf ondenkbare vruchtbaarheid een vloek voor de Marinds? Leidde juist deze vruchtbaarheid tot de aanbidding, de verheerlijking van diezelfde vruchtbaarheid? Was die vruchtbaarheid in hun ogen het allerhoogste, het goddelijke op aarde?
Het is mogelijk, omdat in het land der Marinds de vruchtbaarheids-cultus de kern van het bestaan bleek te zijn. Dezelfde cultus, die hen later bijna volledig vernietigde en van de aarde wegvaagde. Toen er van het volk der Marinds niets meer was overgebleven dan een verziekt, venerisch restant. Toen er bijna geen kinderen meer werden geboren en men kinderen moest roven om de stam tenminste nog gedeeltelijk te kunnen handhaven. Toen de Marinds het treurigste voorbeeld waren van een tot ondergang gedoemd volk. Waar eens de vruchtbaarheid glorieus aanbeden was, daar was later geen spoor van die vruchtbaarheid meer overgebleven. Waar eens een stam van vijftienduizend mensen leefde, waren er niet meer dan vijfduizend over. En ook die vijfduizend stonden opgeschreven. Het waren vijfduizend gedoemden.
De Missie en later het Bestuur grepen in, doch het dreigde te laat te zijn. Temeer omdat de Marinds, tragisch genoeg, niet inzagen wat de oorzaak van hun vernietiging vormde. Zij zeiden: 'Zie, wij hebben blijkbaar niet goed geleefd en dus nemen onze goden wraak. Die wraak kunnen wij alleen afwenden, indien we nòg beter, nòg intenser onze rituelen uitleven.'
Het gevolg was dat het ziekte-proces (venerisch granuloom) nog wijder om zich heen greep. En de Marinds zeiden: 'Nog steeds zijn de goden dus tegen ons, laat ons nòg intenser onze oude rituelen uitvoeren.' Hoe woester de rituelen van de door zijn goden verlaten stam in de bossen werden uitgevoerd, des te meer slachtoffers werden geteld.

Was de stam werkelijk door zijn goden vervloekt? Er kwam een ogenblik dat de wereld de paradijsvogel ontdekte. Parijs beval paradijsvogels en ze waren te vinden in Zuid-Nieuw-Guinea. Het schuim van de archipel trok erheen. Een deel van dat schuim had contact met de vrouwen der Marinds. Tal van paradijsvogeljagers waren besmet met venerische ziekten. Er is, wederom, maar weinig verbeeldingskracht nodig om in te zien wat het gevolg was van dit contact met Marind-vrouwen, die zich tijdens de uitgebreide rituelen tot promiscuïteit leenden, en gedurende welke

rituelen het jus prima noctis de allergewoonste zaak ter wereld was. Toen namen de goden der Marinds wraak. Het venerisch granuloom sloeg als een golf over de gehele stam heen. Er waren nog àndere blijken van de toorn der goden: in 1918 heerste de Spaanse griep ook hier en nam opnieuw een deel van de reeds gedecimeerde stam weg, terwijl in 1938 tenslotte een influenza-aanval het restant Marinds teisterde.
Nauwelijks vijfduizend Marinds waren overgebleven van een eenmaal trots, stoer, onsterfelijk schijnend volk. Een volledige ondergang bedreigde het volk in dit paradijs van vis en klappers, van vlees en sago.
Aldoor waren de mannen van de Missie bezig geweest. Jaar in, jaar uit hadden ze gepoogd een dam te slaan tegen die golf van vernietiging. Wat daar, aan de stranden van Merauke en ver het binnenland in, door priesters is geleden en gestreden, is in feite een epos, een heldendicht van doorzettingsvermogen en mannelijke heldhaftigheid.
Twee namen zijn er, die voorgoed deze bittere, hopeloos schijnende strijd zullen blijven symboliseren: Petrus Vertenten en Johannes van der Kooy. Vertenten, terecht genaamd de redder der Kaja-Kaja's, die als 'Toean Petloes' vijftien jaar lang vocht tegen de duivels, de heksenmeesters en demonen der Marinds. Die als eerste trachtte die demonen te bestrijden, vanuit zijn post in Okaba, vijfentachtig kilometer westelijk van Merauke. Deze Vlaming, priester van het Heilig Hart, woonde al die jaren in het vagevuur. Zijn ervaringen zijn die van iemand, die door de hel trok. Hier volgen enkele aantekeningen van Petrus Vertenten uit die tijd:
'In oktober 1910 trokken veertien dorpen rondom Okaba samen op een reuzensneltocht naar het binnenland. Men schatte het aantal sok-anim (mensen-met-het-bamboemes) op vijfduizend. In het grootste geheim was de expeditie voorbereid, maar tenslotte kon een zo omvangrijke onderneming niet verborgen blijven. Een stoombootje politie-soldaten voer de Boelaka-rivier op om de snellers in het binnenland op te vangen of te verrassen. Toen de vijfduizend dapperen er lucht van kregen, keerden zij in kleine groepjes terug naar de kust.
'Daar er geen straffen vielen, waagde Sangasee reeds in april 1911 een nieuwe kans en het keerde terug met dertig koppen en evenveel geroofde kinderen. Doev-Mirah en de andere kustdorpen volgden spoedig dit stoute voorbeeld.
'Machteloos stonden de missionarissen tegenover deze georgani-

seerde moordpartijen. Om hun ontstemming te tonen, bleven zij een tijd uit de dorpen weg, een scherpe afkeuring, die de Kaja-Kaja's sterk aangreep, zodat zij beloofden nooit meer op sneltocht te gaan. Ze gingen tòch....'

En verder:

'In het algemeen doodt en eet men alleen mensen van een vreemde stam. Dit jaar nog wilde een der Digoeljagers alleen naar huis. Hij werd gedood en opgegeten. Sluipmoord geldt hier niet als laag; het heet slim. Mensenvlees is een lekkernij en een gewild ruilartikel. Een heel been met dij heeft de waarde van een ijzeren bijl. Men kan stukken mensenvlees kopen met honden- en varkenstanden en vooral met de geliefde porseleinschelpjes. Op de wegen graven zij mensenkuilen met scherpe pieken en punten. Op de bospaden steken zij vlijmscherpe bamboes en pijlen, opdat een onwillekeurige roep of beweging hen zal waarschuwen voor een naderende vijand. Steeds zijn zij gewapend, harnassen en schilden staan klaar voor het gevecht.'

Aldus twee citaten uit de aantekeningen van Petrus Vertenten, die een licht werpen op het leven en bedrijf der Marinds aan de zuidkust. Dat alles wist ik, toen ik die avond aan het strand bij Merauke stond, starend naar de lege zee en de stille, eenzame huisjes tussen de palmen. Ik wist dat ik op een plaats stond, waar eenmaal, kort geleden nog, de hel zijn poorten had geopend. Maar ze waren daarna gesloten.

Voorgoed?

Ik zou het in de dagen daarna vernemen. De grote strijd met de hel, met de goden, de duivels en de tovenaars, was gestreden. En die strijd was gewonnen door de mannen van het Heilig Hart, geholpen door die van het Bestuur.

Het sterven van de stam had een einde genomen, dank zij de Missie, dank zij dat Bestuur, dank zij de moderne medische wetenschap. Er waren weer kinderen geboren en er waren geen rituelen meer. De kracht der goden en der heksenmeesters leek voorgoed gebroken.

Desondanks leefde er in het land der Marinds geen gelukkig volk. Ondanks die wouden van klappers, ondanks de sago-bossen. Ondanks de vis in de zee en het wild in de moerassen. Een treurend, pessimistisch volk leefde daar.

Waarom was het pessimistisch, en waarom treurde het?

Dat vroeg ik me die avond af, aangekomen op het strand aan de zuidkust van Nieuw-Guinea.

De hoofdweg in Merauke deed me denken aan de weg van Priok naar Djakarta. Merauke heeft iets van een plaats in het voormalige Nederlands-Indië: door de nette huisjes der inheemsen aan beide zijden van die weg, door de slome, traagvoortstappende buffels, door de kleine, zwarte paarden en door de toko's, waarin Chinezen, ongeacht de conjunctuur, goede, meestal zeer goede zaken doen.
Ergens aan die weg staat een wit, uit hout opgetrokken huis. Dat huis is het bescheiden, wel zeer sobere paleis van de Bisschop van Merauke, Monseigneur Tillemans.
In de Asmat had ik met hem gereisd. Toen was hij een Bisschop in kaki. Die avond ontving hij mij in de lange, witte toga, met de paarse sjerp. Toen had hij méér van een Bisschop dan in de Catalina of op de modderige oevers van Agats, Ajam of Jipajer.
Een avond lang spraken wij in dat huis, waarin ondanks de wijdopen ramen de warmte niet verdreven werd. Dit paleis kent geen airconditioning. Het bier dat we dronken was enigszins gekoeld in een bus met stukjes ijs. Er was geen ijskast in dat paleis. Men moet zich het huis van een Bisschop in Nieuw-Guinea vooral niet te comfortabel of te luxueus voorstellen. Ik denk echter niet dat Monseigneur Tillemans comfort en luxe veel mist. Een leven lang deed hij het zonder. Een leven, dat gewijd werd aan Nieuw-Guinea. Er is geen betere leerschool dan Nieuw-Guinea om dat soort zaken te verleren en te vergeten.
Monseigneur Tillemans werd in 1902 in Grave, Noord-Brabant, geboren. Hij werd priester en reeds in 1929 begon hij zijn missiewerk in de Mimika, in Zuid-Nieuw-Guinea. Hij bleef daar, maar niet zonder onderbreking. Toen in 1938 de Wisselmeren ontdekt werden, lag dáár een deel van zijn herderlijk werk. In die dagen prauwde en liep pastoor Tillemans van de kust naar de Wisselmeren. Wie iets van dat land kent, weet welk een indrukwekkende prestatie dit is.
In 1943 waren het de Jappen die hem verdreven. Van dat jaar tot 1946 werkte hij onder de Moejoe's, aan de grens van Australisch Nieuw-Guinea, om vervolgens weer in de Mimika te worden geplaatst. Hij bleef er tot september 1947, toen hij tot januari 1949 naar Holland ging. Teruggekeerd betrok hij opnieuw de post aan de Wisselmeren tot mei 1950. Nog eenmaal werd hij overgeplaatst naar de Mimika. Tot een telegram hem zijn benoeming tot Apostolisch Vicaris meldde. Standplaats Merauke.
In zijn pastoorstijd liep Tillemans viermaal per jaar van de Wis-

selmeren naar Oeta. Hij deed dit in drie dagen roeien en zestien lopen. Dat wil zeggen: de eerste tijd. Maar hij leerde hoe je daar lopen moest, en de zestien dagen werden er spoedig elf, toen acht en tenslotte zes. Hij maakte die tochten door het uiterst zware bergland met zestig tot tachtig dragers. Iedere keer besloot hij dat het de laatste keer was geweest. Maar na die keer was er altijd weer een morgen dat de hemel blauw en lokkend boven de sneeuwtoppen van het Centraal Gebergte stond, en hij wist dat hij opnieuw zou gaan. En hij ging.

Die avond vertelde Monseigneur Tillemans me van zijn werk in dat land. Ook van zijn werk als Bisschop. Ik ontdekte iets merkwaardigs tijdens dat vertellen: zijn heimwee naar de tijd dat hij pastoor was. Zijn heimwee naar de kampongs, die *hij* voor het eerst bereikte, waar *hij* voor het eerst contacten legde. Waar men hem wachtte, als hij er een tijd niet was geweest. Een begrijpelijk heimwee, als men zo lang gewerkt heeft onder zulke mensen.
Het was dezelfde avond dat hij me een verhaal uit die pastoorstijd bevestigde, waarvan ik al eerder had gehoord, maar dat ik niet had willen geloven. Het verhaal van de vuurvogel, die berichten overbrengt.
Een wonderlijk, een fantastisch verhaal. Van een zwarte vogel met een rode snavel. Men hoort hem roepen, maar ziet hem zelden. De mensen van het land noemen hem: kimeritjà. Dat is: 'van de wind'. Hij roept op een heel bijzondere manier. Wie het nooit eerder hoorde, vraagt direct: 'wat is dat?' De bewoners van het land zeggen dan: 'Oh, dat is de vogel.'
In 1935 reisde pastoor Tillemans door zijn district, samen met iemand van de in Nieuw-Guinea gevestigde oliemaatschappij, de NNGPM. Ze voeren op de Bloemenrivier door de Asmat. Dragers uit de Mimika voeren met hen mee. De afspraak was gemaakt dat men op een bepaalde tijd op een bepaalde rivier zou zijn, om de dragers weer af te geven. Daarvoor zouden prauwen aanwezig zijn. Door een samenloop van omstandigheden werden echter drie tot vier dagen op het traject gewonnen. Men wilde toen wel van de dragers af, maar was dat mogelijk? De pastoor wist een middel, waaraan de andere Europeaan niet het minste geloof hechtte. Zulke dingen bestonden niet. Dit was alleen maar Nieuw-Guineakolder.
Die avond, toen de zon onderging en hij de vogel hoorde roepen, nam pastoor Tillemans een stuk smeulend hout uit het vuur. Hij

ging met zijn gezicht in de richting staan waarheen hij het bericht van de dragers, die eerder afgehaald zouden kunnen worden, verzenden moest. En toen riep hij, in de taal van de Mimikanen, dat bericht. Tegelijk wierp hij het smeulende hout weg, eveneens in de richting van het doel. Verder niets.
Maar de volgende dag wáren de prauwen er. Onverwachts, bij de hoek van een kali. De andere Europeaan geloofde z'n ogen niet. Toen hij met de mannen in de prauwen sprak, zeiden die alleen maar: 'We hebben toch de vogel gehoord?' ('akwere ijeni ajra?').
In 1942 overkwam pastoor Tillemans iets dergelijks. Het was in de tijd dat elk ogenblik de komst der Jappen kon worden verwacht. Hij zat op een zondagmiddag in zijn houten huisje. Het was drie uur. En ineens, totaal onverwachts, was daar het bekende schetteren van de berichten-vogel. Het was een mededeling en Tillemans wist dat het maar één soort bericht kon zijn. Hij gaf opdracht aan zijn mensen alles in te pakken.
Om half zes die avond kwam een schip. Nee.... niet met Jappen. Maar wel een schip dat men gestuurd had om Tillemans te waarschuwen dat hij terstond moest evacueren. De Jappen zouden spoedig komen.
Hij wist dat al. Van de berichten-vogel.
In de jaren 1931 en 1932, toen Tillemans door het bergland reisde, had hij meer dan eens contact met de berichten-vogel. Als hij z'n woonplaats naderde, en dit was een dag vroeger dan afgesproken, nam hij vaak een stuk smeulend hout en wierp het weg, in de richting van zijn woonplaats. En hij sprak het bericht uit. Als hij aankwam, stond de koffie bij zijn goeroe gereed. Die wist het al. De vogel had het toch reeds verteld?
Ik vroeg Monseigneur Tillemans of ik zo'n wonderlijke vogel kon zien. De Bisschop glimlachte en zei: 'Ik vrees dat hij na de oorlog in de war geraakt is. Hij roept nog wel, maar de berichten komen niet meer over. Tenminste, *mijn* berichten niet meer. Wèl die van de Papoea's. Een wonderlijke zaak, die ik ook niet kan verklaren. Maar het is nog net als vroeger: je hoort hem wel, doch ziet hem niet. De meeste wetenschappelijke mensen, die ik ontmoet, halen er hun schouders over op. Dat zou ik waarschijnlijk ook doen in hun plaats. Maar ik heb het te vaak zèlf meegemaakt.'

Ik vroeg de Bisschop wat de reden was van het pessimisme, de

apathie van de bevolking rondom Merauke, de Marinds. Ik kreeg dat antwoord niet direct. De man in de witte toga keek me lang aan. Toen zuchtte hij, schonk me een nieuw glas bier in en zei: 'Dat heeft niet één reden. Er zijn er vele. Het is jammer de verslapping te zien bij een in wezen zo sterk en trots en zelfbewust volk als de Marinds. Het grijpt een mens aan, als hij ziet hoe ze verworden tot verslaafde wati-drinkers. Hoe ze hun tuinen verwaarlozen en nauwelijks belangstelling aan de dag leggen voor kansen op een beter bestaan.'

'Waar ligt de schuld, Monseigneur?'

Opnieuw stilte. En dan: 'Niet alleen bij hen, ook bij ons. Ook bij de Missie. Ik vrees dat het systeem dat we jarenlang toepasten om hen geestelijk tot de onzen te maken gefaald heeft. Het is niet plezierig zoiets te moeten vaststellen, maar het heeft geen zin de waarheid te ontkennen. We dachten een goed systeem te volgen, maar we bouwden voort op een illusie, een fictie.

Marinds werden gedoopt, ieder jaar opnieuw, en er was dus reden aan te nemen dat het geloof bezig was zich vast te verankeren in de harten van hen, die eenmaal alleen maar woeste, barbaarse Kaja-Kaja's waren. Wij zeiden: zie, het werk van Vertenten en Van der Kooy draagt rijke vruchten.

Ja, dat dachten we. Maar wij maakten een fatale vergissing door zo te denken. Nog geen twee jaar geleden werd hier, bij Merauke, het halve eeuwfeest der Missie gevierd. Het was een groot feest, omdat er reden tot dankbaarheid was. Een halve eeuw arbeid op een harde akker God's lag achter ons. Maar ook dat feest was een vergissing.'

'Waarom, Monseigneur?' vroeg ik.

'Omdat we sinds kort weten dat wij gefaald hebben. Wij streden een halve eeuw lang tegen heksenmeesters, tovenaars en duivelaanbidders en dachten ze verslagen, overwonnen te hebben. We vergisten ons. Zij werden nooit verslagen. Ze traden alleen maar terug, uit het licht. In de duisternis gingen ze voort en ze behielden hun greep op de mannen, de vrouwen en de kinderen in de kampongs. Ze werkten uitsluitend in het verborgene. Niemand van ons zag hun werk, of hoorde er ooit van, maar de rituelen gingen in het geheim door. De macht der tovenaars wàs niet gebroken. Die bestond nog volledig en die macht was groter dan de macht der kerk en die van het Bestuur.

Dat is het treurspel der Marinds. Ze willen wel los van de tovenaars, maar ze kunnen niet. De greep der magie op hen is onweer-

staanbaar. En ze geloven in hun tovenaars meer dan in ons. En ze vrezen ze nòg meer.
Er zijn fouten gemaakt. Wij dwongen de Marinds in gezinswoningen te leven. We lieten hen deze bouwen in mooie, nieuwe kampongs, maar vergaten dat niet alle kampongs voldoende dicht bij de sago- en klappertuinen lagen. De afstanden waren soms zo groot, dat de Marinds weigerden er heen te gaan. Hoe rijk en overvloedig die tuinen ook zijn. Soms denkt men dat er werkelijk een vloek ligt over dit volk, dat reeds eerder bijna ten onder ging en dat nu opnieuw zijn geestelijke weerstand dreigt te verliezen.'
'Is er hoop dit volk te redden, Monseigneur?'
De Bisschop van Merauke ging rechtop zitten en keek mij scherp aan. 'Ja,' zei hij, 'er is hoop. Wij zullen alles doen, met hulp van het Bestuur, om wat verloren ging weer terug te winnen. Er wordt een ander systeem toegepast. Andere methoden worden gevolgd in de plaats van de oude methoden, die waardeloos gebleken zijn. En een van onze beste mensen is ingezet om de Marinds weer te activeren, hen in te schakelen in het normale leven, hun belangstelling te wekken voor het eigen bestaan en vooral: hen te doen breken, en ditmaal voorgoed, met de oude rituelen en hen te verlossen van de angst voor de tovenaars.'
'Is het mogelijk die man te ontmoeten, Monseigneur?'
'Ja, hij is hier dichtbij. Z'n pastorie staat in Wendoe, op minder dan twee uur afstand van Merauke. Het is Verschueren.'
'De man, die samen met Meuwese de Koningin Juliana-rivier ontdekte?'
'Dezelfde. Niemand van onze Missie kan u beter dan hij over het Marind-drama inlichten.'

18

IK HEB PASTOOR VERSCHUEREN TIJDENS m'n verblijf aan de zuidkust driemaal ontmoet. Eenmaal in zijn huis, de pastorie van Wendoe. Een oud huis, geteisterd door de stormen die regelmatig over het strand van Merauke razen. In de schaduw van gebogen kromgewaaide klapperpalmen. Een bejaard, ernstig, grauw huis midden in een donker-groene wereld. Met vlakbij, op enkele tientallen meters afstand, de schuimende, dof-orgelende branding, oplopend tegen de lage zandduintjes op het strand.

Ergens schreeuwde, onzichtbaar, een kakatoea. Een petromax stond te stinken op de kale, houten tafel. Een paar magere, schrale kampongkippen liepen voor het huis voedsel te zoeken. In dat huis was het schemerig, hoewel het volop dag was. Aan de houten wanden hingen vreemde attributen, die afkomstig moesten zijn van nòg vreemder rituelen, welke de man, die in dit huis woonde, had meegemaakt. Er hing ook een Christus-beeld. Op de tafel lagen wat half-verdroogde vruchten, een bijbel en oude, verkleurde tijdschriften. Ze moesten vaak gelezen zijn.

Pastoor Verschueren stond, toen hij me ontving, in de deur van zijn huis. Een man, die tegen de vijftig geweest moet zijn. Een door de zon en de wind gebruinde man, in een korte kaki broek. De broek was oud en aan de onderkant gerafeld. Iets dat eenmaal wit geweest was, kwam boven die broek uit. Hij droeg aan één voet een oude, versleten tennisschoen. De andere was ongeschoeid. Zijn shirt hing wijd-open bij de hals en liet een groot deel van de borst zien. Die was donkerbruin, haast zwart. En vol kroezig haar. Op hetzelfde ogenblik wist ik dat deze man een levend stuk Nieuw-Guinea was. Die me daar welkom heette, was gehard en gestaald in het gevecht met dit land. Zijn huid was als de schors van een oude boom, waarlangs de bliksem is afgeschampt. Van een boom, die jarenlang de regen, de wind en de hitte van het land had ondergaan. Die huid was geslepen, gehard, geconserveerd door Nieuw-Guinea.

Ik zag z'n benen. Ze waren beide één stuk pees en spier. Er leek geen druppel bloed meer in die benen te zitten. Ze deden me denken aan de poten van een kasuaris. Net zo bestand tegen het steen van het gebergte en de modder der moerassen die dit land bedekken. De taaiste, hardste, sterkste benen die ik ooit gezien had. Ze moesten ongelooflijk sterk zijn en de man, aan wie ze behoorden, overal kunnen brengen.
Zijn armen hadden iets van gelooid, heel oud leer. Ingebrand door de zon. Het waren dit soort benen en dat soort armen, die Jan Verschueren door Zuid-Nieuw-Guinea gevoerd hadden: door moerassen en stinkende modder. Over glibberige vegetatie en slijmerig groen. Over verdroogde klei en langs als olie zo gladde boomstammen, geslagen over poelen en kreken. En door de regen, door de schemer en de nacht.
Er kwam een windstoot, die de haren van de man voor me recht overeind woei. Het leek of de wind dwars door hem heenging. Z'n ogen waren die van een jongen. Ze behoorden niet bij zijn leeftijd. Hij moest intens leven. Ik zag het aan ieder onderdeel van dat lichaam en ik voelde het instinctief aan de blik van zijn ogen.
Hij had me mee naar binnen genomen en een paar vruchten gegeven. Daarna sigaretten. Hij rookte zelf veel. Ik merkte het aan zijn bruine vingers. En terwijl hij bezig was de koffiebus te zoeken, dacht ik aan de woorden die ik eens, niet zo lang daarvoor, gelezen had en die door deze man ergens waren neergeschreven: 'Het is fout te menen dat alleen maar beschaafde mensen uit het Paradijs zijn gezet en dat de onbeschaafden nog altijd de voordelen en het geluk van de zorgeloze staat genieten.'
Hij kende beschaafden, maar nog veel beter de onbeschaafden, waaronder hij werkte. Omdat hij een voortreffelijk missionaris was, open voor mensen als een schelp in de branding bij de rotsen. Ik had de verhalen over hem gehoord, verhalen van wekenlange tochten door onbekend Nieuw-Guinea. Alleen met God, die hij altijd bij zich geweten moet hebben, omdat het moeilijk, zo niet onmogelijk is, zonder God door zo'n land te trekken.
Er bestaat een misvatting die wil dat missionarissen nooit eenzaam zijn. En geen wanhoop kennen. Ze zijn het wel. Natuurlijk zijn ze soms eenzaam. Natuurlijk zijn er uren van desillusie en teleurstelling. En van wanhoop. Zeker in een land als Nieuw-Guinea, waar iedere zendeling en iedere missionaris zich iedere dag opnieuw heeft te pantseren tegen wanhoop en teleurstelling. Ik denk

dat pastoor Jan Verschueren extra zwaar gepantserd was. Hij was daar bijna vijfentwintig jaar en wist wat hij te verwachten had.
Hij was een der grootste 'lopers' van dit eiland en ik begon erover.
Hij bleef stilstaan, met de koffiebus in de hand, en vroeg: 'Voelt u er soms iets voor mee op tournee te gaan?'
Ik schrok. 'Nee,' zei ik, 'liever niet.'
Hij lachte. 'Waarom eigenlijk niet?'
Ik aarzelde. 'Uw benen staan me niet aan, pastoor.' Ik had een vaag vermoeden dat dit soort benen iemand met aanzienlijk minder loopervaring in de kortst mogelijke tijd konden vermoorden. Daarom weigerde ik.
Hij ontkende er een speciaal systeem van lopen op na te houden. Dat hij zo veel en zo snel liep, had als enige oorzaak dat hij altijd een enorm gebied had gehad dat hij belopen moest. Hij móést dus wel snel leren lopen. Hij was verplicht overal te zijn, en er ook vaak te zijn, overal waar de Missie iets van het zaad van het Evangelie liet vallen.
Met dragers, Papoea's, kon hij het doorgaans slecht vinden op die reizen. Ze liepen hem te langzaam. Ze gingen hem trouwens ook zelf uit de weg. Hij liep hun te vlug. En zijn rust-pauzes waren hun te kort en te schaars. Dat was niet erg. Hij liep bij voorkeur alleen, omdat je zodoende het snelst vooruit kwam.
Op drieënzeventig kilometer afstand van Merauke ligt een kampong. In de natte tijd loopt hij de afstand in twee dagen. In de droge tijd in één dag.
Hij was een keer in Bosset, een dorp in het boven-Fly-gebied, op het Australische gedeelte van Nieuw-Guinea, en kreeg een bericht door dat hem verplichtte in de kortst mogelijke tijd naar Moeting, de voornaamste nederzetting over de grens op Nederlands gebied, te komen. Hij begon te lopen en liep tweeënvijftig kilometer aan één stuk door. Zonder te rusten. Hij bereikte Boepoel en bleef er twee uur om wat op verhaal te komen. Toen liep hij verder naar Moeting. Hij was die morgen om zes uur vertrokken en kwam in Moeting aan om één uur 's nachts. Hij had er zevenennegentig kilometer opzitten. En door dàt terrein!
'Maar het was natuurlijk stom van me, zo'n stunt uit te halen,' zei hij. 'Ik kreeg dan ook m'n straf. Een zware malaria-aanval. Heus, zulke grappen haal je in Nieuw-Guinea niet ongestraft uit. Trouwens, ik zou het nu niet meer kunnen, denk ik. Je moet er jonger voor zijn.'
We zaten te roken en te drinken en onafgebroken hield ik m'n

ogen op de man, die tegenover me aan de tafel zat. Een uitermate boeiende figuur, zoals hij daar zat. Een beetje vuil en een beetje verwaarloosd, met een baard van vele dagen. Ik vroeg me af wanneer deze man voor het laatst een normaal middagmaal had gehad. Hij was mager. Er zat geen gram overtollig vlees aan dat hele lichaam. En tòch maakte hij niet de indruk van een asceet op me. Hij was in ieder opzicht mannelijk. Hij was, ik kan het niet duidelijker zeggen, een stuk levend, fellevend, Nieuw-Guinea.
Hij vertelde me iets van zijn werk, gedurende een kwart eeuw in Zuid-Nieuw-Guinea verricht. Ik wist al het nodige van dit werk en het was me bekend, dat er nauwelijks in dat land een ander was, die onder zulke zonderlinge, vreemde omstandigheden zoveel wonderlijke, huiveringwekkende, sinistere en vaak onverklaarbare dingen had gezien dan deze man. Omdat hij niet alleen dat land inkroop, maar zich ook in de mensen, die hij ontmoette, verdiepte. Omdat hij wist dat hij in de mensen moest komen, om iets van hun onbegrijpelijke, allerzonderlingste adat te begrijpen. Soms was die interessant, zeker voor iemand als Verschueren, in feite een etnoloog. Soms was het verschrikkelijk en meende hij recht in de hel te kijken.
Ik geloof niet dat veel mensen op Nieuw-Guinea meer van 'the devil's own country' hebben vernomen dan Verschueren. Misschien met hem een Meuwese, en vroeger een Vertenten en Van der Kooy. Ze hoorden van dingen die, naderhand verteld of beschreven, fascinerend zijn. Wie ze meemaakt, beleeft, ondergaat, die staat voor het vagevuur en heeft er één hard nodig om overeind te blijven: God.
Samen met God reisde hij door het land der Marinds. Ook toen de Missie had ontdekt, dat de stam doorging met het uitleven der oude rituelen, die men reeds lang vergeten en afgeschaft dacht. Ze wáren niet vergeten. In het verborgene, in de donkere wouden van het binnenland, werden de bizarre initiatiefeesten, de uiterst perverse en seksueel onbeschrijflijke orgiën gevierd. Men ontdekte dit nauwelijks twee jaar voordat ik met Verschueren sprak. Die ontdekking hield in dat het werk der Missie goeddeels had gefaald.
Verschueren kreeg opdracht een onderzoek in het binnenland in te stellen. Hij ging er heen en zag de rituelen. Niet alle, slechts een deel ervan. Dat deel was echter voldoende. Omdat wat hij zag niets menselijks meer had. Omdat hij mensen zag, wier gedragingen eerder aan die van beesten dan van mensen deden den-

ken. Hij was de eerste die deze feesten zag. Maar het zien ervan had voor hem niets feestelijks.
Hij was getuige van rituelen, die geen mens vóór hem ooit had aanschouwd. Hij zag in dat donkere, mysterieuze binnenland het ezam-ritueel, het imo-ritueel en het majo-ritueel. Het een zag hij volledig, het ander slechts gedeeltelijk, maar wàt hij zag was barbaars, afschuwelijk, en tot in het kleinste onderdeel: heidens. Het was de oer-tijd in z'n meest afschrikwekkende vorm. Het was de vóór-wereld, waarvan men aangenomen had dat deze reeds jarenlang geliquideerd was. Maar hij bestond.
Verschueren was tussen deze mensen en tussen hun heksenmeesters, die de inspirators, de regisseurs van deze rituelen waren. Hen moest hij in de allereerste plaats bestrijden. Hen moest hij uitschakelen, wilde hij trachten vat op de ziel van dit verloren, gedoemde volk te krijgen.
Hij begon er aan, wetende dat wat hij deed levensgevaarlijk was. Hij speelde lichtelijk met zijn leven, toen de tovenaars wisten wàt hij wist. Omdat wat hij wist niet geweten mag worden door een niet-ingewijde. Hij was een verboden wereld, het Rijk der Duisternis, binnengestapt. Iedere heksenmeester was er zijn vijand. En hij kende hun methoden.
Wat hij deed, was het gecombineerde werk van een wetenschappelijk man en een priester. Dat hij het kòn volbrengen tot dusverre moet te danken zijn, naast zijn grote Godsvertrouwen, aan zijn fysieke uithoudingsvermogen, zijn kennis van land en volk, en aan het feit dat hij een goed psycholoog is.
Over wat hij zag en beleefde, vertelde hij me. Op uiterst sobere, heel eenvoudige manier. Het was niet het verhaal van een avonturier. Het was alleen maar een verslag van zijn ervaringen. Maar een aangrijpend verslag. Het waren mededelingen uit het Verboden Rijk der Marinds, dat de man vóór me aan die tafel was ingegaan.

Het ezam-ritueel beoogt, gelijk de meeste andere rituelen trouwens, het bevorderen der vruchtbaarheid en gezondheid van de stam. Een vreemd en deels nog duister ritueel, met als climax de coïtus door haast de gehele stam. De deelnemers eraan geloven dat de vrouwen van de stam na deelneming aan dit ritueel meer kinderen zullen krijgen. Ziekten zullen geweerd worden. De dood zal de kampong niet bezoeken en men behoeft geen droogte voor het gewas te vrezen.

Een ezam is een langwerpig stuk palmhout, in de vorm van een lange vis, dat, indien het snel wordt rondgezwaaid, een zoemend, vibrerend geluid voortbrengt. Men noemt het ook bromhout. Er worden drie soorten ezams onderscheiden. De mannelijke bezit een zware 'stem'. De oezoem is smaller, veroorzaakt daardoor een dunnere toon en geldt als vrouw van de ezam. En er bestaat nog een kinder-ezam. Dit zijn dus drie soorten bromhouten.
De ezams worden door hun bezitters steeds verborgen. Niemand mag ze zien. Indien een onbevoegde er een blik op werpt, moet hij sterven. Deze ezams vormen, met de geheime trommen (nakokpang), de voornaamste attributen van het ritueel, dat aan het initiatie-ritueel der jonge mannen (tussen de achttien en twintig jaar) voorafgaat.
De jongens, die zich in het mannenhuis langdurig hebben voor te bereiden op hun toekomstige status van man, krijgen te horen dat het niet lang meer zal duren, eer ze de Babe zullen zien. Hun wordt gesuggereerd dat het zien van Babe een groot geheim is. Wie er over spreekt met anderen, zal terstond door hem getroffen worden. Babe zal hem slaan en schoppen gedurende de ontmoeting, maar dit is nu eenmaal de prijs die hij moet betalen om man te worden.
Nadat de jongens op deze en vele andere manieren wat angst en vrees betreft voldoende op temperatuur zijn gebracht, worden ze gedwongen tussen een rij van reeds eerder ingewijden door te lopen. Onder doodse stilte en zeer langzaam. Alles is op maximaal effect berekend.
Aan het einde van de rij bevindt zich een oude man, die hun zijn bromhout, de ezam, toont. Van hem vernemen de jongens de regels en geheimen van het ezam-ritueel. Ze leren de ezam zwaaien en elk ander gebruik ervan. Dat alles gaat gepaard met een even indrukwekkend als gecompliceerd gezang, dat zich kenmerkt door een verschillend motief voor ieder uur van de dag en de nacht.
Daarna vindt pas het eigenlijke ezam-ritueel plaats. In een soort feestloods, door een ondoorzichtig scherm van klapperblaren in tweeën gescheiden, staan de ingewijden aan de ene, de in te wijden jongemannen aan de andere kant van het scherm. Op schragen rust in de lengterichting een lange stam, die dwars door de schutting heenloopt en eindigt in de vrouwen-afdeling van het feestgebouw. Er branden drie vuren in het mannen-gedeelte. Dat in het midden is het heilige vuur ter ere van Babe. Het blijft permanent branden.

Iedere man houdt zijn eigen ezam voor zich uit, met de punt op de stam. Het is ten strengste verboden tijdens dit ritueel te lachen, te fluiten of enig ander geluid te geven. Er wordt zo zacht mogelijk gesproken, eerder gefluisterd. Eén ezam hangt steeds aan de lange stam. Hij is het eigendom van de organisator van het ritueel, vormt het middelpunt daarvan, en wordt vereerd. In de schemering van het gebouw wordt op bamboetrommen geslagen, het goemi-gezang zet in, en de ezam wordt gezwaaid.
De jongemannen, die dit ceremonieel voor het eerst beleven, worden geslagen en gestompt door de anderen. De vrouwen, die in de andere afdeling in de grootst mogelijke spanning meeluisteren, doch niets te zien krijgen, wordt gezegd dat Babe bezig is de jongens te slaan. De vrouwen stellen zich Babe voor als een korte, gezette figuur, levend in de aarde, maar voor dit speciale geval boven gekomen.
Verscheidene dagen en nachten gaat dit ritueel door. Er wordt weinig geslapen en tegen zonsondergang vindt promiscuïteit der seksen plaats. Deze wordt geheel door de mannen georganiseerd. De man, die zijn vrouw voor dit doel afstaat, neemt een takje, breekt het, trekt het tussen duim en wijsvinger door en legt het tussen twee gekruiste stokjes. Dit is het teken. Het houdt in: mijn vrouw is beschikbaar, ieder die het wenst mag haar gebruiken.
De vrouwen, die weten wat zal volgen, bevinden zich buiten het feesthuis in de duisternis. Van het ceremonieel zelf zien zij geen enkel onderdeel. Geen der vrouwen heeft het recht zich te verzetten tegen de verplichte promiscuïteit. Babe wil het. Weigert zij, dan betekent dit haar dood.
Tenslotte vindt dan het symbolisch vermoorden van Babe en diens vrouw plaats. Twee jongemannen moeten twee rijpe klappers halen en deze ontbolsteren. De ene stelt de man voor, de andere de vrouw. Eerst wordt de vrouw vermoord. De man, die de moord imiteert door het stukslaan van de klapper, is een van degenen die de nacht daarvoor hun vrouw beschikbaar hebben gesteld om door een groot aantal mannen te worden gebruikt. Dit gebruik begint bij zonsondergang en er zijn voortdurend vijf mannen bij haar. Na die vijf bevredigd te hebben, is het haar toegestaan korte tijd te rusten. Daarna volgt een nieuw vijftal en dat gaat zo door tot de komst van de nieuwe dag.
Op dat ogenblik slaat de man, die zijn vrouw beschikbaar stelde, de vrouwelijke klapper stuk. Daarmee heeft dan de symbolische, rituele moord plaatsgevonden.

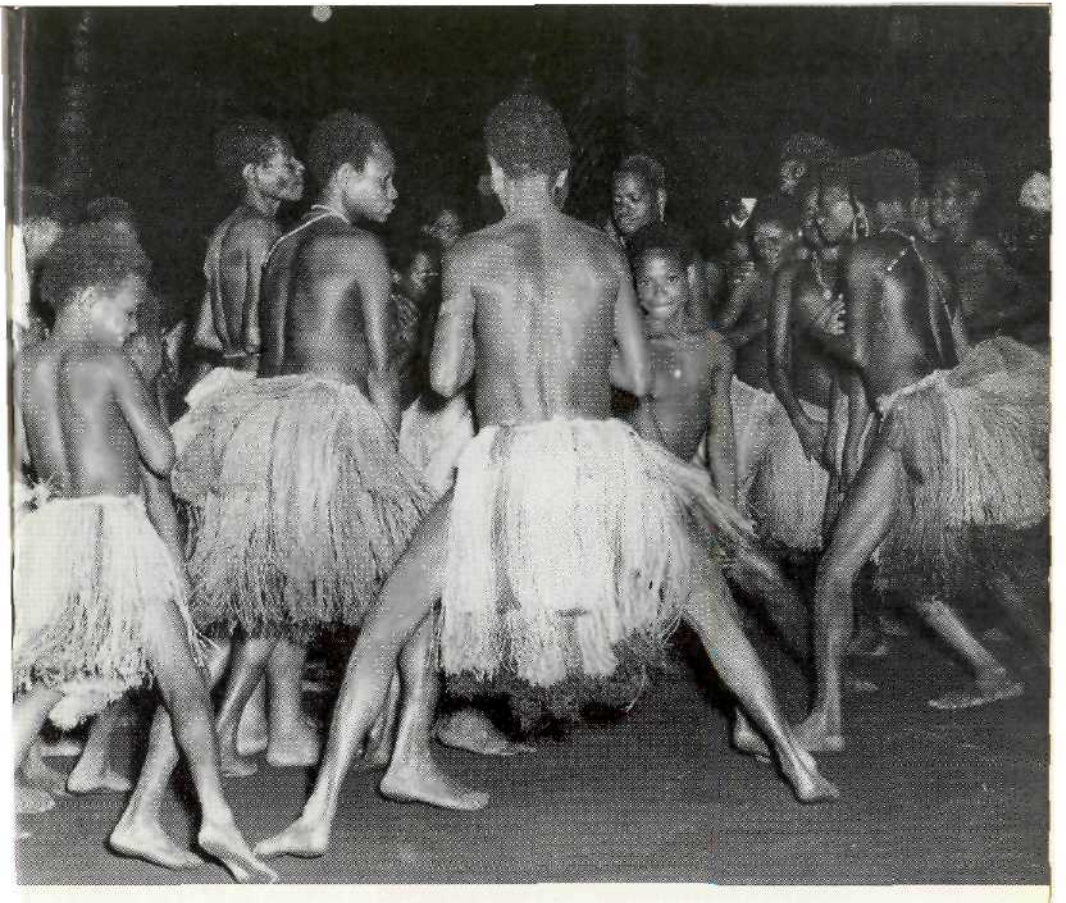

Dansende vrouwen in de Mappi.

Op zijn lange tocht door het moeras, geëscorteerd door dragers en Papoese politie, voerde de schrijver een echte snelhoorn mee als trofee uit de Mappi.

20

NAAST HET EZAM-RITUEEL KENT MEN langs een groot gedeelte van de zuidkust het majo-ritueel. Het wordt waarschijnlijk nog ieder jaar opgevoerd, telkens in een andere kampong.

Het is een initiatiefeest, waaraan jongens en meisjes van zestien tot achttien jaar deelnemen. Het vindt plaats op een groot feestterrein. Er wordt uitsluitend door ingewijden aan deelgenomen. Aan het ritueel gaat een lange periode van vasten vooraf. Het motief is: de geboorte tot majo-mensen.

De jonge mensen worden door ouderen op de rug in het feestgebouw gedragen, getooid met uit gras gemaakte schortjes. Door de tovenaars, die ook hier een leidende rol spelen, zoals bij de meeste rituelen, worden ze symbolisch tot leven gewekt. Hun wordt geleerd hoe te eten. Eerst leem, dan de eerste dingen die een kind eet, daarna pisang, dan klapper, dan vis en tenslotte varkensvlees.

Uiterst plechtig wordt alles rondgebracht, waarna de in te wijden personen naar het grote plein worden geleid, waar ze voor het eerst de majo zullen zien. De ontmoeting met dit 'Opperwezen', dat de majo heet te zijn, is de ontmoeting in een provisorisch huis met een zes meter hoog staketsel, waarachter zich een der bewoners van de eigen gemeenschap heeft verscholen, bizar, fantastisch versierd. Na de indrukwekkende processie, die aan deze manifestatie vooraf gaat, is het zien van de majo doorgaans een grote teleurstelling. Dat zien is echter geheim. Wie het zag is aan dit geheim gebonden.

Voor een westerling is de spanning, de sensatie, de angst voor dit alles onbegrijpelijk. Elk van de jongeren weet wie deze dema, die een geest of duivel moet voorstellen, in feite is en toch is hij onderworpen aan een mateloze emotie. Wat de westerling voorkomt als uitsluitend een grandioze grap, een farce, wordt daar in de grootst mogelijke ernst beleefd. En dat alles vanwege een bontversierde man.

In het bijzonder de Marinds waren altijd grootmeesters in het opsieren van hun majo. Voor hèn is deze majo dan ook echt, leeft hij, is hij een begrip. Wat de niet-Marind ziet als alleen een leeg omhulsel, heeft voor de deelnemers wel degelijk diepe inhoud. En die inhoud is nu precies het geheim van het majo-ritueel. Het is waarschijnlijk juist de opsmuk, het uiterlijke groteske vertoon, die een niet-ingewijde op een dwaalspoor moeten brengen. Waarschijnlijk is dit ook de bedoeling van de leiders van het ceremonieel: de tovenaars.

Wie het geheim brak, werd gedood. Wanneer het ritueel niet gehouden werd, en er stierven mensen, of de klappers kwamen niet tot wasdom, of er was niet voldoende sago.... dan wezen de tovenaars op de enige oorzaak daarvan: het niet eren, of voldoende eren, van de majo.

Ook dit ceremonieel had als kern de verbinding van de gezamenlijke mannen der gemeenschap met de gezamenlijke vrouwen. Ook hier was de centrale gedachte: de vruchtbaarheid. Vandaar dat ook tijdens het majo-ceremonieel het jus plurium heerste.

Vruchtbaarheid.... vruchtbaarheid.... vruchtbaarheid.... steeds weer de eeuwige drijfveer der Marinds, bij ieder ceremonieel, bij ieder feest, bij elk ritueel.

Enorm groot was altijd de macht der tovenaars onder de Marinds en er is alle reden aan te nemen dat die macht nòg redelijk groot is. Er zijn de laatste jaren enkele treffende bewijzen van die veronderstelling geleverd aan de zuidkust. Tot zelfs *in* Merauke.

Er bestaan enkele geheime scholen voor de opleiding van tovenaars. Een opleiding die zelfs graden kent. In de meeste kampongs bestaat een groep tovenaars uit vier of vijf personen, en zij werken als volgt:

Stel dat Marind A een motief heeft, of meent te hebben, om Marind B van het leven te beroven. A denkt er dan niet aan de daad rechtstreeks te plegen. Hij neemt een vriend, Marind C, in de arm en deelt hem mee dat B moet sterven. Hij zal C daarvoor dan op een bepaalde manier belonen. C denkt er echter al evenmin aan B rechtstreeks naar het leven te staan. Hij neemt wat wati, de slaapverwekkende volksdrank van de Marinds, en brengt die naar een der tovenaars, die hij vertelt wat er met B moet gebeuren.

De tovenaar zoekt dan contact met zijn drie of vier collega's en laat C weten dat men gereed is voor de actie. C is dan verplicht voor één nacht zijn vrouw af te staan aan de vier of vijf tove-

naars. Het vocht, dat die nacht in een klapperdop wordt verzameld, wordt vermengd met het vlees van jonge klappers, waarna de tovenaars nog diezelfde nacht gezamenlijk naar de woning van de niets vermoedende B gaan, de leider gaat voorop.
Voor de woning aangekomen, neemt de leider zijn toverstaf, een zogenaamde mythische slang, die op de woning wordt gericht. Door middel van een geheime formule wordt B vervolgens opgeroepen, waarbij de tovenaar de slang opdraagt het slachtoffer te gaan halen. Op hetzelfde ogenblik is de slang, de toverstaf dus, verdwenen. Dat verdwijnen is overigens slechts een normale goocheltruc, die handig wordt toegepast.
Verder gebeurt er niets. De staf is verdwenen in de kleding van de tovenaar en B laat zich natuurlijk niet zien, omdat hij nog steeds van niets afweet. De tovenaar neemt zijn knots en slaat ermee op de aarde. Voorts maakt hij met een mesje bepaalde snijbewegingen. En daarna vertrekt het gezelschap.
A, de aanstoker, krijgt echter de volgende ochtend van de tovenaar een ander verhaal te horen. Tegen hèm wordt gezegd dat de toverstaf B uit diens huis heeft gehaald. Zodra hij verscheen is hij met de knots van de tovenaar doodgeslagen. Met een bamboemesje werden hem hart en ingewanden uit het lichaam gesneden, die in het bakje gedeponeerd werden, waarin zich reeds zaad en jong klappervlees bevonden. Het lijk werd onder wat gras en blaren verborgen en.... op dat ogenblik was ineens de slang (de toverstaf) weer te voorschijn gekomen. De tovenaar had toen opnieuw zijn magische formule uitgesproken, waarna de man, die dus reeds dood was, opstond en weer zijn woning binnenging. Daarna waren hart, ingewanden en het mengsel door de gezamenlijke tovenaars opgegeten, waarbij het onverteerbare gedeelte, benevens de excrementen, in een pisangblad tezamen gebonden waren.
Diezelfde dag komt, zogenaamd toevallig, C bij het huis van B, die nog steeds geen notie heeft welk net men bezig is om hem heen te spinnen. C blijft staan, schijnbaar volkomen verrast, en roept B. En hij wijst hem op verschrikkelijke dingen: op voetstappen bij zijn woning, op resten van klapperdoppen.... En ineens zegt hij: 'Het is zover.... je moet sterven.... je hebt nog hoogstens drie dagen te leven....'
Wat dan volgt lijkt een westerling ongelooflijk. Want deze man sterft inderdaad. Hij sterft, omdat hij een primitief is. Hij is volkomen gebiologeerd. Hij weet dat hij moet sterven. Geen macht

ter wereld kan hem meer redden. Hij weet dat het noodlot aan zijn deur geklopt heeft en geen mens kan dat noodlot keren. Hij sterft, omdat hij weet niet verder te kunnen leven. Hij is slachtoffer van de meest dodelijke auto-suggestie.
Een enkele maal mislukt de toedracht. Dan herhalen de tovenaars het gehele ceremonieel. Die tweede maal is doorgaans voldoende. Indien dit echter nòg niet het geval mocht zijn, dan beschikken zij over andere methoden. Daar is het dodelijke gif van slangen, dat men door het voedsel van B mengt. Er zijn uiterst vergiftige rupsen, die hetzelfde resultaat veroorzaken, als ze met wati vermengd gedronken worden. In ieder geval sterft B.
Er zijn vele methoden bekend onder de Marind-tovenaars om iemand aldus indirect te doden. Maar natuurlijk is het nooit de tovenaar die moordt. Het is altijd weer de tussenpersoon die in feite de moord pleegt. Hij is het, die het door de tovenaar dichtgebonden pakje, bevattende haren, excrementen, nagels en dergelijke, in ontvangst neemt en dit deponeert op een plaats waar de gedoemde het moet vinden. Vindt hij het in de rivier, dan zal een boeaja, een krokodil, hem opeten, of zal hij verdrinken. Vindt hij het in de aarde voor zijn huis, dan zal hij spoedig begraven worden. Vaak ook vindt, zogenaamd toevallig, de tussenpersoon het pakje. Het maakt allemaal weinig uit: de man die sterven moet, sterft. Niets kan zijn dood voorkomen.

Dit effect van zwarte magie kan alleen succes oogsten bij een volk, dat gevoelig is voor magie. Dat is in hoge mate het geval met de Marinds. Opgegroeid in een magische sfeer, missen ze deze magie indien deze verboden wordt. Hij wèrd verboden door Missie en Bestuur, en het was de Missie die er iets anders voor in de plaats gaf: het Evangelie. Waarschijnlijk was echter de nieuwe religie niet magisch genoeg voor een volk als de Marinds. Ik vernam van pastoor Verschueren, dat hij keer op keer aan Marinds vroeg waaròm ze deelnamen aan de oude rituelen, die toch verboden waren. Het antwoord was: 'omdat we bang zijn.' Hij vroeg: 'Bang, waarvoor?' En ze antwoordden: 'Om ziek te worden.' Of: 'Omdat we geen kinderen krijgen.' Of: 'Omdat we niet sterk genoeg zijn.' En er was nog een ànder antwoord: 'Omdat we dan geen vrees meer voor de tovenaars behoeven te hebben.' Ook de rituelen hebben een deel van hun macht verloren, maar een ander deel van die macht is nog aanwezig. Nu eens openlijk, dan weer latent. En overal in het land der Marinds, aan de zuid-

kust van Nieuw-Guinea, leeft, verdekt of openlijk, nog de drang de oude rituelen uit te leven. Een behoefte, die voortdurend wordt gevoed door de bedrijvers der zwarte magie bij uitnemendheid: de tovenaars.
Ik vroeg pastoor Verschueren hoe het was te verklaren dat de Missie in meer dan vijftig jaar geen kans gezien had deze rituelen en deze zwarte magie te liquideren. Hij keek me glimlachend aan en zei: 'Vindt u vijftig jaar dan zo lang?'
Ik zweeg. En hij vervolgde: 'Het lijkt wel een troosteloze zaak, maar dat is het in werkelijkheid toch niet. Wat we hier bestrijden, is een proces dat enkele generaties zal duren. We zijn aan de winnende hand. Niets is echter zo moeilijk dan om de magische instelling van een volk te veranderen, in gewijzigde banen te leiden. Tenslotte geloven *wij* ook nog aan het hoefijzer en het lopen onder een ladder, nietwaar?'
Het werd stil in het huis, waaromheen de wind, die uit zee kwam, onderdrukt gierde. Zijn stem klonk zacht toen hij even later zei: 'Zo is het werk van een missionaris altijd. Een leven lang ploeteren en vechten en dan één centimeter winst. Met die ene centimeter moet je tevreden zijn. En met het besef dat je iets doet, dat uiteindelijk vrucht zal dragen. Wel, het is het waard voor die ene centimeter te werken.'

Een der oudste, mogelijk zelfs het alleroudste ritueel is de imo, voorkomend in wijde omgeving van de Bian-rivier. Hoewel over dit ritueel reeds eerder door etnologen gegevens werden gepubliceerd, onder meer door dr. Van Baal, toen deze nog als Bestuursambtenaar in Merauke was gevestigd, was de imo tot voor kort in feite nog volledig in een waas van geheimzinnigheid gehuld. Hij bleef dit tot midden 1955, toen door een uitgebreid en systematisch onderzoek door Verschueren tal van nieuwe gegevens aan het licht kwamen.
De imo kent twee initiatie-rituelen, waarvan het tweede een intensivering van het eerste is. Op last van de opperste leider der imo (volgens het rapport, dat aan dit onderzoek werd gewijd, is dit iemand uit het dorp Sangasé-Alatepe) wordt begonnen met alle in te wijden jongemannen strenge vasten op te leggen, waartoe geruime tijd volledige seksuele onthouding behoort. Gedurende twee maanden wordt aan dit seksuele vasten rigoureus de hand gehouden.
De plaats, waar het imo-ritueel wordt gehouden, bevindt zich

doorgaans in het bos, op een soort opengehakt plein, omringd door een afzetting van blaren. Er is slechts één ingang tot het imo-huis. Die ingang is versierd met jonge klapperbladeren en andere soorten blad.
Als het ceremonieel begint, worden de jongens op enige afstand van het feestterrein in volgorde van de diverse clans opgesteld, waarna ze door reeds ingewijden in optocht in de richting van het terrein worden gevoerd. Deze processie vindt met allerlei geheimzinnige bijkomstigheden plaats. In de buurt van het imo-huis gekomen, wordt de jongens opdracht gegeven hun behoefte te doen, waarna de tocht wordt voortgezet. Door de ingewijden wordt een imitatie gegeven van de klaagzang van een hond.
In doodse stilte, en onder de grootst mogelijke spanning, worden de jongens vervolgens naar de poort, de ingang van het imo-huis gebracht. En het is daar, dat ze plotseling met een dema worden geconfronteerd, een soort geest of duivel. Het is een oude man, die grandioos opgesierd volmaakt onherkenbaar voor de jongens is. Deze dema zit zwijgend en ernstig met zijn vijzel een sirih-pruim te stampen.
De jongens krijgen bevel zich bij deze dema neer te zetten. Zodra ze dat doen, verheft de dema zich, om achter de omheining te verdwijnen.
Op hetzelfde moment dreunt de aarde. De oorzaak van dat zware dreunen is afkomstig van een aantal reeds ingewijden, die gezamenlijk op de grond slaan, na zich eerst goed verborgen te hebben. Ze komen na de slag op de grond uit hun schuilhoeken te voorschijn en de jongens zien met verbijstering deze fantastisch versierde mannen naderbij komen. Elk van hen draagt een met rode oker geverfde houten knots, en alle knotsen zijn dreigend op de jongens gericht.
Er wordt niet gezongen of gesproken. Op de maat van bewegingen met de knotsen wordt alleen in snel tempo geroepen: 'eh.... eh.... eh.... eh!' Hierdoor wordt een volledig schrik-effect onder de jongens bereikt, die letterlijk niet meer durven opkijken en hun hoofd naar de aarde buigen. Ze grijpen elkaar vast, om van doodsangst niet aan de haal te gaan. Het komt trouwens voor dat sommigen door een panische angst bevangen worden zodat ze inderdaad de benen nemen.
De mannen verdwijnen weer in het bos en halen luguber versierde lege klapperschalen, die ze, met de open zijde naar beneden, in de mond nemen. Het geknor van varkens imiterend

komen ze dan opnieuw op de jongens af, die wederom door doodsangst overvallen worden. En nòg is er geen einde aan hun beproeving gekomen, want na andermaal verdwenen te zijn en de klapperschalen weggeworpen te hebben, naderen de mannen opnieuw. Ditmaal werpen ze zich op de jongens, grijpen hen bij de haarverlengsels, en slaan en stompen hen op alle mogelijke plaatsen. Op dat ogenblik roept de leider van het ritueel: 'Ah oge....!' ('Ik zal het doen, doe het!') Driemaal roept hij en driemaal wordt hem geantwoord, waarna de leider brult: 'Breng me het vuur om het vet te bakken.'

Een der mannen haalt het reeds van te voren gereedgemaakte imovuur, waarna de leider roept: 'Breng me het mes, ik wil vet snijden.' Direct hierna overhandigt iemand hem de sok, het mes, dat steeds op een duidelijk zichtbare plaats al die tijd boven de ingang van het feestgebouw gebengeld heeft. Tegelijk grijpen de mannen de jongens beet en snellen deze. Dat wil zeggen: ze imiteren dat snellen met handbewegingen. Dat is dan het laatste stadium van angst dat de jongens kunnen verwerken. Het merendeel valt bewusteloos op de grond.

Ze worden door de mannen weggedragen en in het feestgebouw neergelegd, waarna men ze inwrijft met iekap (een soort wilde gember) en gavnam (bitterwortel). Als ze weer tot bewustzijn komen, worden ze met kleine takken geslagen, welk slaan met het uitspreken van allerlei toverformules gepaard gaat.

Nadat het de jongens is toegestaan enigszins tot zichzelf te komen, worden ze in drie rijen opgesteld. Samen met de mannen wordt dan een springdans ingezet, waarbij geroepen wordt: 'oh oh oh wir oh ari manear oh ari, pa-ne-ar oh wir.'

Ze roepen dat in snel, gejaagd tempo, en het wordt telkens aan het einde besloten met de gezamenlijke roep: 'Waaaaaah....!' Intussen dansen ze driemaal om het terrein van het ritueel heen. Vervolgens wordt de jongens toegeroepen: 'Ga nu vissen met visvergif.' Ze verdwijnen in het bos, elk naar een of andere kreek of rivier, om te trachten zo snel mogelijk wat vis te bemachtigen. Als de jongens hiermee bezig zijn, gaan de mannen naar de vrouwen, die zich in de omgeving ophouden en druk bezig zijn met het gereedmaken van de sep (de feestkoek). Zij benaderen elkander volgens imo-gewoonte. Dat wil zeggen: er is geen jus plurium, doch promiscuïteit in groepen. Het tijdens deze samenkomst der seksen opgevangen vocht wordt door de sagokoek vermengd, samen met pisang en de inmiddels door de jongens gevangen vis.

Hierna wordt de koek onder allen verdeeld, waarbij ook de vrouwen hun deel krijgen, die zich na de maaltijd weer terugtrekken. De mannen zetten zich, samen met de jongeren, rond het imovuur en zingen de oude liederen tot de volgende morgen.

Dit is dan het einde van de eerste initiatie-rite. De tweede is slechts gedeeltelijk bekend. Ze is nog geheimer dan de eerste. Zij kan alleen plaatsvinden in Sangasé en het bos Owi. Was tijdens de eerste initiatie de voorgestelde dema-figuur een oude man, Awaba, ditmaal is daar de vrouw van Awaba: War-iwamb. Deze twee namen zijn volledig geheim. In het bijzonder die van de vrouw, War-iwamb, wordt absoluut geheim gehouden en door de mannen alleen aangeduid als de 'samb anoem', de 'dom anoem' of de 'nahiiwag'. Dat wil zeggen: de oude vrouw, de slechte vrouw, ofwel: de vrouw van de uitwerpselen.
Er wordt beweerd dat van haar alles uitgaat. Zij is het, die alle opdrachten verstrekt aan het hoofd der imo, die ook door hem worden uitgevoerd. Dit ritueel begint eveneens met streng vasten, voornamelijk weer op seksueel gebied. De jongens mogen voorts geen sago eten. Uitsluitend bepaalde soorten pisang en groenten. Opnieuw herhaalt zich dan een deel van het ceremonieel, zij het met enkele afwijkingen. Als de jongens tenslotte naar het imohuis worden geleid, zien ze bij het betreden van de ingang wederom de dema, ook nu weer fantastisch versierd en volmaakt onherkenbaar. De leider roept: 'Hier zijn je mannen, toon hun je kracht.' Op dat moment verdwijnt de versierde figuur op mysterieuze wijze in de duisternis van de nacht. Terzelfder tijd worden de jongens met grote kracht aangegrepen, een kracht die hen meesleurt en in een hels tempo in het rond slingert. Dit duurt zo lang, tot de slachtoffers uitgeput en bijna bewusteloos van ontzetting op de grond vallen.
Men moet zich niet verbazen over deze angst. Wie eenmaal iets heeft gezien van de onbeschrijflijk lugubere sfeer van een dergelijk initiatie-ceremonieel, die meent een glimp van de onderwereld gezien te hebben.
In de duisternis is alleen het licht van fakkels. Een vreemd, tastend, nerveus licht, dat op maximaal effect berekend is. Het schijnt op de benen, op de koppen der mannen. Het vormt gruwelijke close-ups. Het geheel komt neer op een uiterst geraffineerde 'show', die voor de jongens echter indrukwekkend en onvergetelijk is.

Na deze laatste beproeving volgt een nieuwe. Mond, neus, ogen en oren worden met faecaliën ingewreven. Dagen en nachten moeten deze uitwerpselen op en in de zintuigen der jongens blijven, totdat daaruit in de meest letterlijke betekenis van het woord de maden kruipen.
In de tussentijd moeten de jongens stil blijven zitten. Door de anderen wordt veel gezongen, bijvoorbeeld de geheime zangen Aramembna en Warisna, van welks inhoud en betekenis overigens nog niets bekend is.
Indien er voldoende maden zijn geconstateerd, wordt het ritueel voortgezet. De jongens worden het imo-huis weer binnengedragen, waarna ze opnieuw met vuil worden ingewreven. De meeste jongens doorstaan deze uiterst walgelijke behandeling niet na alles wat ze dan reeds achter de rug hebben, en verliezen hun bewustzijn. De mannen trekken de gedemoraliseerden aan de neus overeind, na welke behandeling ze meestal bijkomen.
Ze krijgen nu toestemming zich te wassen, waarna een processie volgt naar het geheime moeras van de imo (de War iwar bob, naast het bos Owi gelegen). Daar houdt de grote mytische krokodil zich op, waarvan de jongens wordt gezegd, dat hij iedere niet-serieuze ingewijde terstond zal verslinden.
Intussen wordt het imo-vuur aangemaakt en die nacht slapen alle geïnitieerden daaromheen. Alle andere vuren in de nederzetting zijn gedoofd. Alleen het imo-vuur brandt. Dat vuur wordt later onder de vrouwen verdeeld, terwijl de sep, de feestkoek, bestaande uit alle soorten sago die de Marind kent, benevens toegevoegd zaad, genuttigd wordt. 's Nachts daarop vindt wederom rituele promiscuïteit plaats. En de volgende dag wordt opnieuw de sep gegeten, de nacht daarna opnieuw promiscuïteit gepleegd.
In de oude tijd duurde dit ritueel een week. Thans echter doorgaans niet langer dan een nacht. De verschillende onderdelen worden dan samengetrokken en al dan niet gecombineerd.

21

ER IS DOOR VERSCHUEREN IN 1955 EEN UITvoerig rapport opgesteld aan de hand van zijn persoonlijke ervaringen met het imo-ritueel en de verspreiding daarvan in het binnenland van Zuid-Nieuw-Guinea. Dat rapport begint met een citaat uit het 'Manuale Missionariorum' van Monseigneur Scharnach uit het Vicariaat van Rabaul en het luidt:

'Even with Christians of long standing and intensive education, the changes effected are mostly superficial and merely 'tacked on'. Instinct and habit remain underneath the acquired Christian culture like the fire under the members. They smoulder on only to break out again into flame under the wind of changed circumstances.'

Een rapport over het depopulatie-vraagstuk, dat enkele jaren her op verzoek van de South Pacific Commission werd opgesteld, onthult dat de imo in april 1953 nog als een algemene zogenaamde 'eili-bombari' werd georganiseerd.

Nog ieder jaar trekt men, aldus lazen wij daarin, in de droge tijd naar het zogenaamde heilige bos Owi, achter Sangasé, waar sinds de strenge bestuursinmenging de geheimen van de imo bewaard worden. Aan het ritueel nemen, in ieder geval in het centrale dorp Sangasé, alle mannen deel en alle jongeren. Dat laatste kan van de andere rituelen niet worden gezegd.

Het sosom-ritueel werd enkele jaren geleden nog in het openbaar gevierd, doch het leek alsof het daarna voorgoed begraven was. Het is echter gebleken dat ook dit ritueel nog ieder jaar in diep geheim plaats vindt.

In het Boven-Bian gebied lekte in 1951 een volledige 'ezam-bombari' uit, terwijl als vrijwel vaststaand mag worden aangenomen, dat in augustus 1953 nog een dergelijk inwijdingsfeest op het grondgebied van het dorp Wello werd gevierd.

Tenslotte concludeert het rapport dan: 'Het is uit dit alles wel duidelijk, dat de macht van het oude nog in het geheel niet verdwenen is. Ook het feit, dat sinds enkele jaren ook de oudsten

tot het Christendom zijn overgegaan en vrijwel allen Christenen zijn geworden, verandert hieraan weinig of niets.'
Het rapport, dat Verschueren aan zijn imo-onderzoek wijdde, verzuimt niet een aantal oorzaken, motieven te noemen, die voor de Marinds zijns inziens aanleiding vormen tot het al dan niet geheel in stand houden van dit soort rituelen. Hij meent dat het geloof, dat men de Marinds bracht, zonder veel overtuiging werd aanvaard. Er is geen waarachtig geloof. Het lééft niet voor de Marinds.
Ideeën plegen langzaam te veranderen en het zal nodig zijn meer mensen in te zetten om datgene te bereiken wat men zich tenslotte voorstelt te bereiken. Nog is het leven van een groot deel der Marinds leeg en doelloos. Er gebeurt niets en ze ondergaan dit nietsdoen apatisch. Men staat onverschillig tegenover de mogelijkheden van een nieuwe economie en van de Christelijke feesten wordt nauwelijks of in het geheel geen gebruik gemaakt.
Men mag bij dit sombere beeld echter niet vergeten, dat ook deze Marinds nog in feite aan het begin van hun intrede in de nieuwe wereld staan. Het oude heeft hen nog in zijn ban en men verlost deze mensen zeker niet uit die ban met het uitsluitend opleggen van straffen. Men bouwt evenmin een cultuur even op, zegt Verschueren, met alleen maar een katechismus. Zomin als met alleen maar het wekken van sociale en economische belangstelling.
Indien iedere instantie op eigen kompas tewerkgaat, en die instanties zijn dan in de eerste plaats Missie en Bestuur, indien er geen blijvende coördinatie der systemen is, komt men er met de Marinds niet. Natuurlijk is de Marind te helpen, natuurlijk kan men hem verlossen uit zijn onderwereld. Maar dat zal dan met een ander systeem dienen te gebeuren dan met dat, hetwelk zo lang werd gevolgd.
Op 8 januari 1911 schreef Pater Vertenten in een brief naar Holland: 'Hoe langer hoe meer kom ik tot de overtuiging, dat er van onze Ḳaja-Kaja's iets te maken is. Mogen zij spoedig een menswaardiger en gelukkiger leven hebben. Dat 'spoedig' zal er wel zo heel gauw niet zijn, maar bidt, opdat Onze Lieve Heer de bekering van dit in zovele opzichten ongelukkige volk bespoedige.'
Vertenten wist waarover hij schreef en zijn woorden waren profetisch. Het *zou* lang duren en een halve eeuw later blijkt die bekering nòg een bijna dubieuze zaak te zijn. Wellicht is er niet intens genoeg gebeden. Wellicht deugde het systeem niet, dat eerst de Missie, later Bestuur en Missie samen, volgden.
De Marinds vormen een bij uitstek moeilijk volk. Dezelfde Ver-

tenten schreef in die tijd: 'Zonder de minste overdrijving mogen wij beweren, dat één geslacht van vijftienduizend Kaja-Kaja's minstens dertigduizend koppen eiste. In 1900 woonden circa vijftienduizend mensen aan de kust. Dat betekende: vijftienduizend slachtoffers.'

Vertenten vroeg de Marinds ontelbare malen: 'Waarom snellen jullie eigenlijk?' Het antwoord was altijd gelijk: 'Igiz nango' ('om namen te hebben').

Men moet enige tijd in Merauke vertoeven en veel mensen van Missie en Bestuur daar spreken, om enig idee te krijgen van de uitermate zware taak, die gelegen is in de opheffing van een dergelijk zelfbewust, trots en eigenzinnig volk als dat der Marinds. Dit is geen zaak van alleen maar een administratief systeem. Men moet werkelijk tot deze mensen ingaan. Men moet tussen en bij hen zijn. Men moet proberen hun wereld, die zo vaak onderwereld is, te benaderen, om daarna pas die onderwereld te kunnen gaan bestrijden. Dit lijkt eenvoudig, maar het is een bijna onmenselijke opgaaf.

Niet iedereen bezit voor zulk werk de fysieke en geestelijke kracht. Men kan dit werk niet leren, lijkt me. Men moet er voor geboren zijn. Hoe anders te verklaren, dat niet elke Bestuurs- of Missiepionier slaagt? Wat is anders de reden dat daar in het zuiden mensen mislukten en nòg mislukken?

Er is me een geval bekend geworden van een jong missionaris, die met maximale belangstelling en even grote liefde dit volk tegemoettrad. Hij was bezield van de nobelste gevoelens en het ontbrak hem noch aan courage noch aan intelligentie. Deze priester was getuige van enkele Marind-rituelen. Hij keek recht in hun onderwereld. Wat hij zag was verschrikkelijk. Het had niets menselijks meer. Hij kende iets van hun taal en hoorde hen spreken. Dat alles was voldoende hem moreel te breken. Hij moest zijn werk op de rand van die onderwereld opgeven.

Waarschijnlijk was hij te gevoelig. Hij miste wellicht de gave zijn eigen hart in voldoende mate te pantseren voor de huiveringwekkende dingen die hij moest zien in de nachten, waarin het leek dat geen mensen hem omringden, maar dieren.

Deze priester behoorde, evenals zijn collega's, tot de congregatie der missionarissen van het Heilig Hart (MSC), die sinds 1905 zonder onderbreking in Zuid-Nieuw-Guinea werkzaam zijn. Missionarii Sanctissimi Cordis betekenen die letters. Maar er bestaat een ondeugende variant op, namelijk: 'Mit Sicher Credit'. Dat 'crediet'

slaat dan schertsenderwijs op de zekerheid dat ze voor hun werken het Hemelrijk zullen beërven. Of al deze nuchtere, nogal prozaïsche, zakelijke en hardwerkende Brabantse jongens en mannen inderdaad een gereserveerde stoel in de Hemel zullen krijgen, is iets dat geen aards sterveling te beoordelen heeft. Maar een feit is dat het grootste deel van hen waarschijnlijk een goede kans maakt, voor zover een aards sterveling zoiets mag beoordelen.
Omdat ze daar in het 'donkere' zuiden van dat land een gevecht tegen de onderwereld leveren. Een hard en een bitter gevecht, dat uitsluitend bevochten kan worden met dit soort priesterlijke infanterie. Het soort dat geen last van sentimentaliteit heeft, niet van halfzachtheid en niet van heimwee naar hun eigen zuiden in Brabant.
Ik sprak in Tanah Merah gedurende m'n verblijf aldaar pater Piet Drabbe, de bejaarde missie-linguïst, letterlijk oud en grijs (nee, spierwit!) geworden gedurende zijn werk onder stammen, wier taal hij moest leren kennen en noteren voor hen, die daar als eerste priesterlijke stoottroep zouden gaan werken. Ik vroeg pater Drabbe wanneer hij voorgoed naar Brabant terugging. Hij keek me verbaasd aan en scheen de vraag niet goed te begrijpen. Ik zei hem dat ik bedoelde wanneer hij naar Holland ging, om daar z'n laatste levensdagen te slijten. Toen glimlachte de oude geleerde missionaris mild, en hij zei: 'Ik blijf natuurlijk hier. Ik heb dáár niets te vinden, mijn plaats is hier in Tanah Merah.'
Neem een man als Verschueren. Een kwart eeuw lang werd hij gevormd, gehard in Zuid-Nieuw-Guinea en wat hij zag, zagen niet veel anderen voor hem of na hem. Het is tekenend dat iemand als Verschueren niet schroomt te erkennen dat ook hij zijn perioden van pessimisme heeft. Dat ook hij de twijfel kent. Dat ook hij niet altijd sterk was bij het aanschouwen van bepaalde uitingen van zwarte magie en bij bepaalde rituelen.
Hij heeft me daar een paar voorbeelden van gegeven. Het ene betrof een nacht in Boeti, een kampong onder de rook van Merauke, die hij alleen in zijn huis doorbracht. Die nacht was zijn hart vol van angst. Er was niets concreets, niets tastbaars aan te wijzen voor die angst. Toen ik hem naar de oorzaak van die angst vroeg, zei hij: 'Je moet soms niet teveel denken in een land als dit.'
Een andere keer had hij als priester deelgenomen aan de begrafenis van een man bij Kepi, in de Mappi. Toen hij enkele dagen later

terugkeerde in het dorp om het graf nog eenmaal te zegenen, en het huis van de gestorven man passeerde, zag hij deze in de schemering van de avond op de drempel van zijn woning zitten. Hij zat daar, bedekt met klei en leem. Hij leefde. De man was te snel begraven. En na begraven te zijn, had hij kans gezien weer de oppervlakte der aarde te bereiken.
Die nacht sliep pastoor Verschueren bijzonder slecht. Dat is geen wonder, in een land waardoor men vaak meent de duivel zelf te zien voortgaan, komend uit de stilte der zwijgende regenwouden, op weg naar de rituelen van de met hem verbondenen.

Een hard land. Ik hoorde van missionarissen, ingezet op het Frederik Hendrik-eiland, grenzend aan het gebied der Marinds, die gevlucht zijn. Gevlucht voor muskieten, die letterlijk in wolken op hen afkwamen en terugdreven. Ik vrees dat niet velen in Holland enig idee hebben van de kwellingen, die geestelijken in dat soort gebieden hebben te doorstaan. Ook al verdienen ze er dan misschien de hemel mee....!
Ook daar, op Frederik Hendrik-eiland, ligt voor het Bestuur en de Missie nog een enorme taak. Een laag eiland, dat regelmatig door de zee wordt overspoeld. Er wordt in menige kampong op dat eiland honger geleden. Zoveel honger, dat de bewoners soms verplicht zijn als voedsel klei te eten.
Daar is de Casuarinenkust, waarvan praktisch nog niets bekend is en die juist in deze dagen door Bestuur en Missie in exploratie wordt genomen. Een uitermate moeilijk te bereiken kustgedeelte, een verloren niemandsland met een nog goeddeels onbekende bevolking. Eén ding is wel bekend: die bevolking stelde tot dusverre hoegenaamd geen prijs op contact met blanken. Misschien hebben ze onaangename herinneringen aan ons! Ook Cook, die deze kust in 1770 aanliep, werd uitermate ongastvrij ontvangen en hij liet er verscheidene slachtoffers onder z'n bemanning achter. Hun beenderen verteerden gedurende twee eeuwen in de modder onder ruisende casuarinen, op die ongastvrije, mysterieuze kust.
Er wordt op dit ogenblik in Zuid-Nieuw-Guinea, en niet alleen daar, gezwoegd, gevochten en geploeterd door Nederlanders, met als enig doel de mensen van dat land een iets beter, draaglijker leven te schenken. Met geen ander doel.
En ik herhaal, dat men zelf geen Katholiek behoeft te zijn om eerbied en bewondering te krijgen voor dit soort werk, verricht door een Meuwese, een Verschueren, een Zegwaard, een Welling

in de Asmat, en vele, vele anderen, wier namen in dit boek niet worden genoemd.
Een typerend voorbeeld van Asmats missiewerk: als Zegwaard tijdens zijn beginperiode aldaar de mis ging lezen, verzuimde hij nooit zijn geladen dubbelloops geweer naast het altaar klaar te zetten. Zulks met het motief: je kunt nooit weten waar het goed voor is.
Het lijkt boeiend, interessant en fascinerend om in zo'n land te mogen arbeiden. Een land van grootse bossen en imposante rivieren. Het lijkt romantisch een bivak op te slaan onder bomen, over de toppen waarvan zich de wilde rozetten der orchideeën slingeren. Waar de jaarvogel voorbij suist en de jungle zich toont in al zijn indrukwekkende luister.
Maar daar is modder. Daar zijn horden muskieten. Daar zijn de vermoeidheid en de aansluipende wanhoop. Daar zijn de bittere teleurstellingen, verbonden aan dat werk, en de geestelijke depressies, waaraan geen mens, bestuursambtenaar noch priester, ontkomt. Men kan daar wel met salversan of nòg moderner middelen komen om ziekte te weren, maar men moet altijd eerst het lijkengif overwinnen. Men kan de wetenschap daar brengen en het geloof, maar eerst dienen de tovenaars geliquideerd te zijn.
Men kan daar aankomen met een hart, boordevol geladen met plannen en idealisme, maar men zal zich eerst hebben in te stellen om op tal van plaatsen geconfronteerd te worden met een wereld, die op ons de indruk maakt van een onder-wereld.

Ik bleef verscheidene weken in Merauke, als gast van de Resident van Zuid-Nieuw-Guinea, de man die samen de Asmat met me introk. Hij was het, die mijn ogen enkele millimeters opende voor dat land en dit volk. Hij was het, die me Merauke toonde, die eerste avond. Een klein stadje aan de zuidkust, dat me in vredige avondrust ontving. Een weldadige rust, na het urenlange dreunen van een vliegtuigmotor. Merauke was alleen maar lieflijk, intiem, gastvrij. Het deed me denken aan een oud Indisch plaatsje, met zijn zebu-ossen, zijn slapende honden op de met rode aarde overdekte hoofdweg, zijn vlak voor de Landrover weg-ijlende magere kippen, zijn kleine zwarte paardjes en de schemerig verlichte toko's. Het leek me een eiland van rust, een bruggehoofd des vredes, op de uiterste grens van een nog zo wild land.
Maar ik vergiste me. Merauke was minder vriendelijk dan het leek. Het was bevolkt door gelovigen, maar er was iets niet in orde

met dat geloof. Ik zag geen enkele tovenaar, maar ze waren daar wel.
We stonden die avond in de toko van Lay A Yoen, de Chinees. Hij gaf ons sigaretten en zijn dochter A Moy haalde de blikken en flessen, die de vrouw van Resident Boendermaker haar aanwees. De jongste dochter van de Resident begon te spelen met de kinderen van Lay A Yoen, onder het licht van schelle petromax-lampen, omzoemd door honderden muskieten. Daar waren rust en vrede.
Rust en vrede waren ook bij het feest in de Politie-Kazerne die avond, waar inspecteur Jansen, dezelfde die ik bezig had gezien in het mannenhuis van Ajam met het transport van dertig kannibalen, de nieuwste jazzplaten draaide voor een deel van feestvierend Merauke.
Ze waren er, rust en vrede, onder de Indonesiërs, de Chinezen, de Kei-ezen, de Ambonezen, de Indische Nederlanders en welke andere rassen en volken ook, die leven in Merauke.
De palmen voor het huis van de Resident bogen onder de druk van de wind, die alle uren van de dag over Merauke staat. Vluchten wild, geagiteerd krijsende papegaaien vlogen aan en zetten zich in die palmen. Vlakbij was de rivier, de Maro. Aan de oude steiger lag een KPM-er. Uit de patrijspoorten schemerde licht. Aan dek stond een jonge Indonesiër zich te wassen en naast hem deed een jonge Papoea hetzelfde.
Vrede en rust.
Maar na een paar dagen wist ik, dat die vrede en die rust bedrieglijk waren. Ik had gesproken met de Resident, met de Bisschop, met andere bestuursmensen en andere geestelijken. En zij hadden me het werkelijke beeld van Merauke en het land rondom Merauke geschilderd. Het was een niet in ieder opzicht opbeurend beeld, maar ook geen beeld zonder hoop.
De Vertenten's en de Van der Kooy's deden, jaren geleden reeds, een poging de wildernis van het zuiden te doen wijken. Ze dachten te slagen, maar de wildernis weigerde te wijken. Na hen namen anderen het werk over. Nu eens scheen men te winnen op die wildernis, dan weer wist men dat men verloor.
Ik geloof te mogen zeggen dat op dit ogenblik een competent Bestuur en een even competente Missie-congregatie bezig zijn die wildernis voorgoed te doorbreken. Dàt hij wijkt, werd me bewezen in die weken. Het was tevens het bewijs dat zij, wier gebeente rust onder de vele graven die een bezoeker in Merauke ziet, niet voor niets gewerkt hebben op deze harde, stugge, norse akker. Elk van

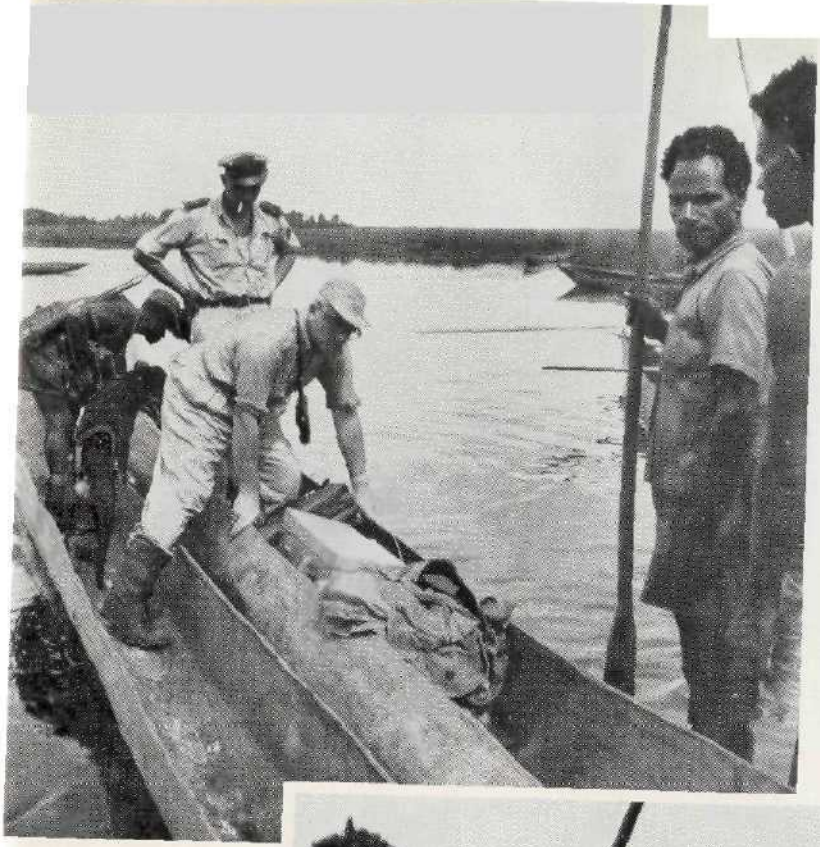

De schrijver begint in een uitgeholde boomstam de tocht door een eindeloos moerasgebied.

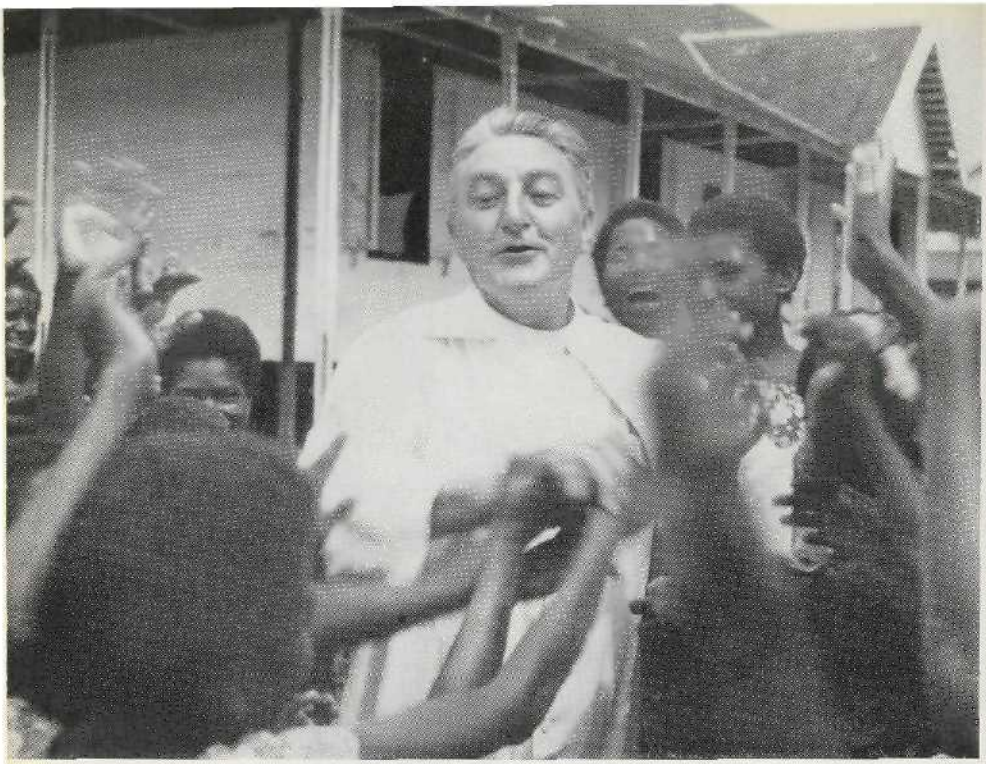

De Bisschop van Merauke, Monseigneur H. Tillemans, en *(onder)* de jungle-priesters Meuwese en Verschueren (rechts).

hen heeft tòch meegeholpen aan die ene centimeter vooruitgang, waarover Verschueren me had gesproken.
Ik zag dat bewijs toen ik op een dag de Koembe-rivier overstak. Een kinderlijk werkspoortje bracht me dwars door een sagomoeras, langs rijen meters hoge termietenheuvels, naar een gebied, dat nauwelijks een jaar geleden nog moeras was en nu een polder. Het was de plaats van het veelbelovende Koembe-rijstproject. In die polder waren bulldozer-tractoren bezig, op rupsbanden, uitgerust met motoren van tachtig effectieve paardekrachten. Bovenop zaten donkere chauffeurs. Het waren Marinds.
Kort daarop zag ik daar de eerste rijst oogsten. Dat gebeurde op de modernste wijze, met combines. De Marinds dromden om de combines heen en hun vreugde en verbazing waren onvergetelijk. Ze zagen wat mogelijk is in dit land. In hùn land.
Ik maakte het oogstfeest in Koerik mee, het feest vanwege die eerste rijst. Aan dat feest ging een Hoogmis vooraf, gecelebreerd door Monseigneur Tillemans. Het was Verschueren die een rede uitsprak in de taal der Marinds. Hij sprak over de rijst, over het land, over de kansen die dit land biedt en over de kansen der Marinds. Hij vroeg hun niet afzijdig te blijven, maar samen met de blanken dat land op te bouwen.
Het was een Mis in de open lucht, en de zon straalde onbarmhartig neer op hen, die die zondagmorgen daar gekomen waren. Daaronder waren de Gouverneur van Nieuw-Guinea, de Resident van Zuid-Nieuw-Guinea en vele anderen, aan wie in deze dagen de zorg voor dit grote eiland is toevertrouwd. Ik zal niet de aandacht vergeten van de Marinds, die daar die ochtend waren verenigd. Ze luisterden en ze wisten dat de woorden die voor hen gesproken werden geen leugens waren. Ze kenden de man die daar in een niet geheel schone witte toog tot hen sprak. En ze wisten dat hij geen leugenaar was.
Die avond dansten de Marinds de gadzi. Een paar uur lang zag ik enkele honderden Marinds hun vreugde tot uitdrukking brengen over de rijst die in hun land, op hun aarde, was opgeschoten en geoogst. Het waren Marinds, die soms van heel ver gekomen waren. Dagen lopen, ver, samen met hun vrouwen en kinderen. In de duisternis van de avond heb ik die dans zien uitvoeren. In rijen kwamen ze aan en in rijen weken ze terug. En steeds was daar hetzelfde monotone gezang waarmee ze zichzelf begeleidden, en het doffe dreunen der lange tifa's.
Sommigen droegen zonderlinge, groteske staketsels op de hoofden,

gemaakt uit riet en varens. Anderen hadden hun gezicht met gekleurde klei ingesmeerd. Weer anderen zwaaiden hun bogen en pijlen boven het hoofd. Er waren mannen en vrouwen die de gadzi dansten, en ze werden beschenen door het schijnsel van hier en daar neergelegde smeulende takken en een enkel vuur. De gadzi ging door tot het uur dat de nachthemel zich grijs begon te kleuren. Eerst toen kwam een einde aan het feest.
Maar dit feest werd gevierd vanwege de rijst die geoogst was. Het was geen feest, georganiseerd door tovenaars, door heksenmeesters. Het was geen feest van seksuele perversiteiten en tot in het oneindige opgevoerde erotiek. Er werd die avond alleen gedanst vanwege de nieuw bewezen vruchtbaarheid van het land der Marinds. Ze hadden de rijst zien opkomen en geen macht ter wereld, geen duivel en geen tovenaar, had het oogsten ervan kunnen weerhouden.

Op de avond vóór mijn vertrek van Merauke naar de noordkust liep ik nog eenmaal langs de oever van de Maro, de rivier waaraan Merauke is gebouwd. Er stond een harde wind, die nu eens geheel ging liggen, dan weer met plotselinge, norse uitschieters terugkeerde. De hemel was een woest mozaïek van windveren en ver weg, laag boven de moerassen, stond de zon uit te branden in een wolk van rode damp. Rossig-rood had zich het grauwe water van de Maro gekleurd. Het deed me denken aan geronnen bloed. En rood was de zee tot aan de kim. En licht-rossig het strand.
Het strand van Merauke loopt langzaam op, het is breed, verstild en eenzaam. Met groepen klapperpalmen bovenaan en daarvóór de opgewaaide zandduinen. Een enkele Marind staat te kijken bij zijn huisje, dat uitzicht op de lege zee geeft.
Als dit strand kon spreken. Als dit strand tot leven gewekt kon worden, een stem bezat! Als dit strand het verhaal kon vertellen van wat zich op en achter en voor die smalle duinen heeft afgespeeld! De orgiën der Marinds, die door de eerste priesters die daar kwamen gezien werden en die hen ontsteld en verbijsterd moeten hebben. Ik denk dat de priesters uit die tijd net zulke goede missie-infanteristen waren als zij die daar nu werken, maar ook in hun harten moet de huiver geweest zijn bij het zien van de op uiterste erotiek gebaseerde rituelen.
En niet alleen huiver. Ook de vraag: hebben wij een kans deze mensen, deze *wilden* te benaderen en hen te bevrijden uit de macht der duivels en der tovenaars? Ze zullen het zich hebben afgevraagd,

omdat ze met zeer weinigen waren, en vaak alleen. En omdat hun geldmiddelen beperkt waren. Vaak uiterst beperkt. En omdat het leven van ieder mens zijn getijden heeft. Getijden van vertrouwen, moed en hoop, en getijden van de wanhoop en de bittere teleurstelling. Huiver in de harten van hen, die na de priesters kwamen, de mannen van het Bestuur. Die men ambtenaren noemt, maar die daar, in zo'n land, voorlopers, wegbereiders zijn.
Missionarissen en bestuursambtenaren zijn geen grote schrijvers. Het enige wat ze schrijven zijn hun rapporten, die bijzonder concrete, nuchtere verslagen plegen te bevatten. En waarin nooit één woord teveel staat. Ze hebben er ook niet de tijd voor. Maar als ze zouden kùnnen schrijven, en wilden schrijven, dan zouden die gezamenlijke rapporten een indrukwekkend epos van menselijke strijd, gevoerd aan de zuidkust van Nieuw-Guinea, vormen. Een epos, dat menig Nederlander, gezeten in zijn comfortabel huis in een comfortabele stad, óók zou doen huiveren.
De zon was verdwenen en het werd avond. Iedere klapperpalm werd een scherp uitgesneden silhouet, heen en weer bewogen door de wind. De eerste sterren begonnen in het donkergrauw van de hemel aan te rijpen.
Ik ging terug naar Merauke en wist dat dit beeld me zou vergezellen, nog lang na mijn vertrek van de zuidkust. En vandaag, dit neerschrijvend, is het of ik daar weer loop over dat verwaaide, verstilde strand, de uiterste grens vormend van het land der Marinds.
De mensen die ik daar ontmoette, werkzaam in het land der Marinds, geven alle hoop, alle vertrouwen dat in deze jaren voorgoed een einde wordt gemaakt aan de heerschappij der meesters van de onderwereld. Hun schuilhoek was de wildernis en die wildernis is snel aan het wijken. Waar hij wijkt, daar zijn de eerste akkers reeds met rijst begroeid. Rijst, verbouwd door Marinds.

De volgende morgen brachten een paar vrienden me naar het vliegveld, waar een Dakota gereed stond om me naar het noorden terug te brengen. Er is tijdens dat afscheid niet veel gezegd. Er was weemoed in mijn hart en ik schaam me niet dit te bekennen. Ik stond op het punt afscheid te nemen van hen, die mij de zelfkant van het Koninkrijk getoond hadden, en de mensen, die, wonend op die zelfkant, onze rijksgenoten zijn. Zij hadden me geleid door delen van dit land, dat ik zonder hun hulp nooit zo gezien zou hebben. Ze hadden me de duisternis, de afgronden, de

spelonken van een onderwereld getoond, maar daarnaast niet verzuimd me de stukken reeds geweken wildernis te wijzen.
De zon rees stralend boven de dampen der moerassen uit, toen de beide motoren van het vliegtuig aansloegen. Ik dronk m'n koffie leeg en drukte voor het laatst de handen van de vrienden. Een van die handen was van Resident Boendermaker, een andere van de Bisschop van Merauke.
Hij was het die me als tastbare herinnering aan mijn verblijf daar iets schonk, toen ik reeds in de richting van de Dakota liep. Het bleek een tovernap, eenmaal eigendom geweest van een heksenmeester in dit land. Een zeer griezelig, een bijzonder sinister attribuut. Een dodelijk wapen in de handen van een tovenaar. Een waardeloos, dood ding echter in de handen van hen, die weten dat tovenarij niet van deze wereld is.
De gift was symbolisch, lijkt me. Hij was het laatste bewijs voor me dat zelfs een zó belangrijk onderdeel uit het dodelijk instrumentarium der Marindse heksenmeesters waardeloos was, of een goed eind op weg om dat te worden.
Het werd meegegeven als souvenir aan een voorbijganger.

21

VAN DE ZUIDKUST NAAR DE NOORDKUST

via de kortste, bijna lineaal-rechte weg langs en over het Centraal Gebergte. Na nauwelijks een uur een ànder Nieuw-Guinea: zonder rivierdelta's, zonder een grijze, als dof bladtin glanzende zee, zonder roestbruine kali's, stromend door donker- en lichtgroene moerassen. Een ànder Nieuw-Guinea, ruiger, wilder, eenzamer. Met de eerste glooiing der heuvels, in de verte overgaand in een oplopend gebergte.

Dicht langs de grens van Australisch Nieuw-Guinea vlogen wij die ochtend over het niemandsland dat het hart van dit eiland, dit kleine werelddeel, vormt. Toen de zon steeg, losten zich de nevels van de nacht op en heel het centrale bergland verrees in grimmige en grootse pracht. Eindeloze rijen bergcoulissen, diepe, donkere dalen en smalle rivieren. Op de hellingen der begroeide bergen kale, uitgebeten stukken als gevolg van erosie. Stukken vernietigde vegetatie, verloren gegaan door de eeuwig afkervende, wegslijpende winden, zengende hitte, wild-neerslaande regens en onverhoeds losbrekende bandjirs.

Een rauwe, verloren wereld, met daaruit oprijzend de hoogste toppen. De Julianatop bedekt met een muts van eeuwige sneeuw. Het gebergte maakt een oude, verweerde indruk. Een gestold, verschroeid stuk aarde, aangevreten door de elementen en de tijd, en vergeten door diezelfde tijd. Tussen de bergen stukken barre kalkwoestenij, als close-ups van een vreemde, voor het eerst door telelenzen naderbijgetrokken planeet.

Hard, kil, onaandoenlijk boven dat land de zon. En op dat land, ver beneden ons, soms de schaduw van een trage, met de Dakota meevliegende reuzenvogel, die echter geen vogel was, maar de schaduw van ons vliegtuig. In die barse, norse wereld bunkers, vestingen en torens van steen, gebouwd boven op andere steen. Tussen die bunkers soms wolk-eilandjes, pluizig als verwaaide kapok, schuimig als de witste branding, brekend op de rotsen.

Een ànder Nieuw-Guinea. En eerst dàn, vliegend over zo'n land,

gaat een mens zich realiseren hoe verbijsterend groot dit land is. En tegelijk: hoe onbekend. De ene schatting zegt: daar wonen een miljoen Papoea's. Maar een andere: het zijn er zevenhonderd duizend. Ik denk dat beide schattingen aan de zeer ruwe kant zijn. Omdat alleen reeds het aantal mensen in dat bergland nauwelijks te schatten is, zolang daarover niet meer gegevens bekend zijn.
Een eiland . . . ? Ja, maar dan een eiland met een oppervlakte van vierhonderdzestien duizend vijfhonderd kilometer. Dat is vijfentwintig maal de oppervlakte van Nederland. Een eiland, omspoeld door de Pacific, de Koraalzee en de Arafoera-zee, en waarvan de exploratie eigenlijk eerst gisteren begon. Een eiland, welks wildernis voor een gedeelte ontsloten werd, voor een ander gedeelte echter nog hermetisch dicht bleef. Tot aan vandaag.

Na enkele uren wordt geland op het vliegveld Sentani bij Hollandia. Na een uur brengt de Dakota me naar Biak. En in de weken daarna brengen andere vliegtuigen, patrouillevaartuigen en een enkele maal een schip der Koninklijke Marine me van die gloeiend-hete koraalrots, die Biak heet, via Straat Japen naar Seroei, vandaar naar Manokwari, vandaar naar Sorong en vandaar door Straat Selé en de Maccluer-Golf naar Fak-Fak, naar Kaimana, en de rest van de Vogelkop, die op de kaart inderdaad de vorm heeft van de kop van een aan de prehistorische fauna toebehorende reuzenvogel of gigantisch reptiel.
Overal was daar de wildernis geweken. Hij week op Biak, kruispunt van luchtlijnen in de Zuid-Pacific. Nergens is Nieuw-Guinea zo internationaal als daar, op de kei-harde karangvlakte van Biak. Met als centrum het stationsgebouw van de KLM. In dat gebouw wacht een altijd kosmopolitisch gezelschap op een vliegtuig. Men zit er tussen missionarissen, hun brevier biddend in oude, versleten, doorgetranspireerde togen. Tussen oude, vermolmde, mummieachtige Chinezen en hun vrouwen, rimpelig, doorzichtig dun haast, breekbaar als porselein en met het goud gedempt rinkelend aan uitgeteerde vogelhalsjes. Tussen Marine-mensen in kort wit of lang kaki, gereed om thuis te vliegen of zojuist aankomend van Holland. De eersten bruin en geel, de laatsten onnatuurlijk wit en grauw. Verpleegsters en zendingszusters in een kledij die enkele mode-seizoenen ten achter is. Kinderen die zich ondanks de hitte aan het drukmaken zijn. Australiërs, breed, robuust en grof, met rode koppen en hagelwitte tropenpakken aan. Ambtenaren van het Binnenlands Bestuur, die er drie of vier jaren hebben opzitten

en bezig zijn hun laatste dorst met het allerlaatste biertje te stillen. Planters, diepbruin en verschroeid door de zon van Nieuw-Guinea, waaronder ze jaren werkten, bladerend in de laatste edities van 'Time', 'Life' en 'Colliers' of in de één-week-oude zaterdagse editie van de NRC, het Handelsblad, de Maasbode, de Volkskrant, Trouw en De Telegraaf. Oud nieuws, maar voor hen fonkelnieuw. En ergens in een hoek een heel jong, tè jong vrouwtje, zo uit Holland, mondain en vol courage, dat ergens op dit eiland haar man gaat opzoeken, en nu al niet goed raad weet met de warmte.
Biak! Eenmaal, nauwelijks tien jaar geleden, het toneel van een wilde strijd om de macht in de Zuid-Pacific. Biak.... een hel in die dagen, een hel van Japans en geallieerd bloed. Er zijn me een paar zinnen bijgebleven uit een boek van Robert L. Eichelberger, dat hij noemde 'Our Jungle Road to Tokyo' en die luiden:
'Americans who fought at Biak, just off the coast of upper New Guinea, remember that sun-baked island as something as unreal and frightening as Conan Doyle's Lost World. The geography was scarred and pitted by the accidents of nature's past, and some of the cliffs and limestone terraces along its southern shore seemed as barren as the mountains of the moon.'
Biak.... zon, koraal, jungle, grotten en onderaardse rivieren. Rondom het eiland riffen en achter de riffen de oceaan, leeg en eenzaam. Maar niet leeg en eenzaam tijdens die weg naar Tokio! MacArthur besloot in 1944 juist dit eiland van de Schouten-Archipel in de Geelvinckbaai als basis te bestemmen voor z'n zware bommenwerpers, omdat Hollandia daarvoor niet geschikt was. Biak was met z'n oppervlakte van zeventig bij dertig kilometer een ideale basis voor de geallieerde lucht-armada, maar die basis moest eerst nog op de Jappen worden overmeesterd. Hetgeen geschiedde, zij het tegen een hoge prijs. Men had op enkele dingen niet gerekend bij de invasie. Men dacht dat er tweeduizend man bezetting zat, doch het waren er bijna twaalfduizend. En een deel daarvan werd gevormd door de beroemde veteranen-eenheid van de bejaarde kolonel Kuzume, die de opdracht had zich dood te vechten. Tokio had Biak al tot verloren post verklaard, eer er een schot gevallen was.
In mei en juni maaide de dood over Biak. De mannen van Kuzume repatrieerden nooit, maar ook de geallieerden betaalden hun tol. En een zware bovendien.
Er is nog veel daar, dat aan de strijd herinnert. De grotten, waar Japanse blikjes voor geconserveerde levensmiddelen een sinistere

actualiteit schijnen te bezitten. Stukken staal en verroest ijzer op de invasiestranden. Kale, dode, in die dagen kapotgeschoten bomen, waarin geen leven meer wil kiemen sinds dat er uitgeroeid werd, maar waar op de uiterste punten wel, wild en schoon, trossen orchideeën voortwoekeren, als de glorie van het leven over de dood. Biak: voornaamste basis nu van de Koninklijke Marine. Maar niet geliefd door die Marine. Te ver, te eenzaam, te geïsoleerd. En geen vrouwen en geen meisjes. Er wordt veel naar huis geschreven op Biak, naar Holland. Er is nogal wat heimwee, lijkt me. Er wordt daar hard gewerkt door vlootaalmoezeniers en -predikanten en door de instanties, die de ontwikkeling en ontspanning verzorgen. Op Biak week de wildernis, maar niet de eenzaamheid.

Over Straat Japen naar Seroei. Een baai met sierlijk gevormde prauwen, varend over onderzeese koraaltuinen, die in de avond vibrerende, deinende sprookjes worden van fantastische kleuren. Met tussen die tuinen duizenden kleine vissen, in panische schrik wegijlend voor de schaduw van de bijna geruisloos naderende prauw, die bovenop een plaat opaliserend glas schijnt te varen.
Op dat eiland gesprekken met de meest markante figuur daar: dominee Kijne. Oud, wijs en ernstig geworden in een lange rij jaren, gewijd aan herderlijk werk. Een zeer gelovig man, met een enorme kennis van Nieuw-Guinea en zijn bevolking. Thans rector van de Theologische School van de Evangelisch Christelijke Kerk van Nieuw-Guinea, die enkele jaren geleden zijn deuren opende.
Open deuren, die Papoea's gelegenheid geven zèlf predikant, pandita, te worden. Een energiek en enthousiast man, met wie het uitermate boeiend is te spreken. Omdat hij uit een grote ervaring spreekt en omdat hij een haast ontroerende liefde bezit voor de mensen, die hij geestelijk tracht te bereiken. Een vechter voor het Protestantisme op Nieuw-Guinea. Maar een vechter niet zonder zorg. Zorg, omdat de toekomst van dat Protestantisme op Nieuw-Guinea meer werkers nodig heeft. Meer zendelingen in de eerste plaats. Meer onderwijzers en onderwijzeressen ook.
Dat Protestantisme heeft een historische taak op Nieuw-Guinea. Het begon met het uitzaaien van het Evangelie langer dan een eeuw geleden op het eiland Mansinam bij Manokwari. Dat was precies op 5 februari 1855. Het waren Duitsers, die later, in 1863, door de eerste echte zendelingen van de Utrechtse Zendingsvereniging werden vervangen.

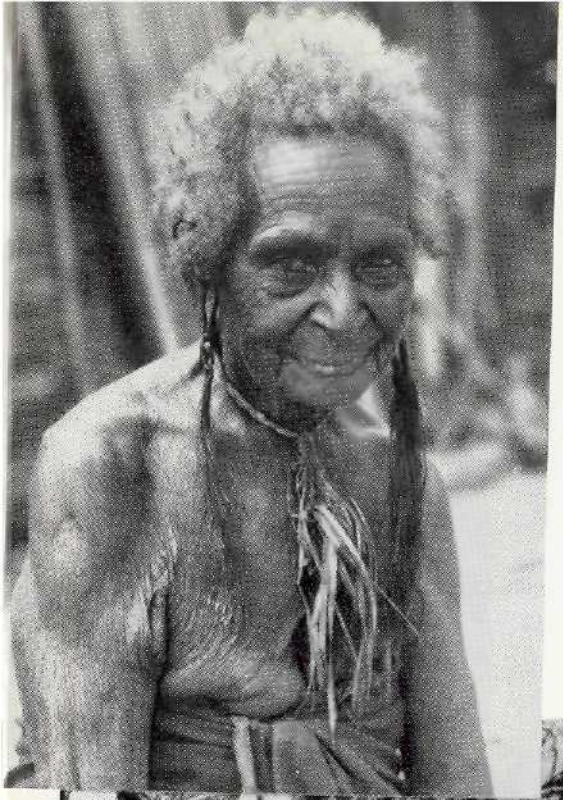

Een bejaard Marind-moedertje en een oude Marindse sirih-pruimer.

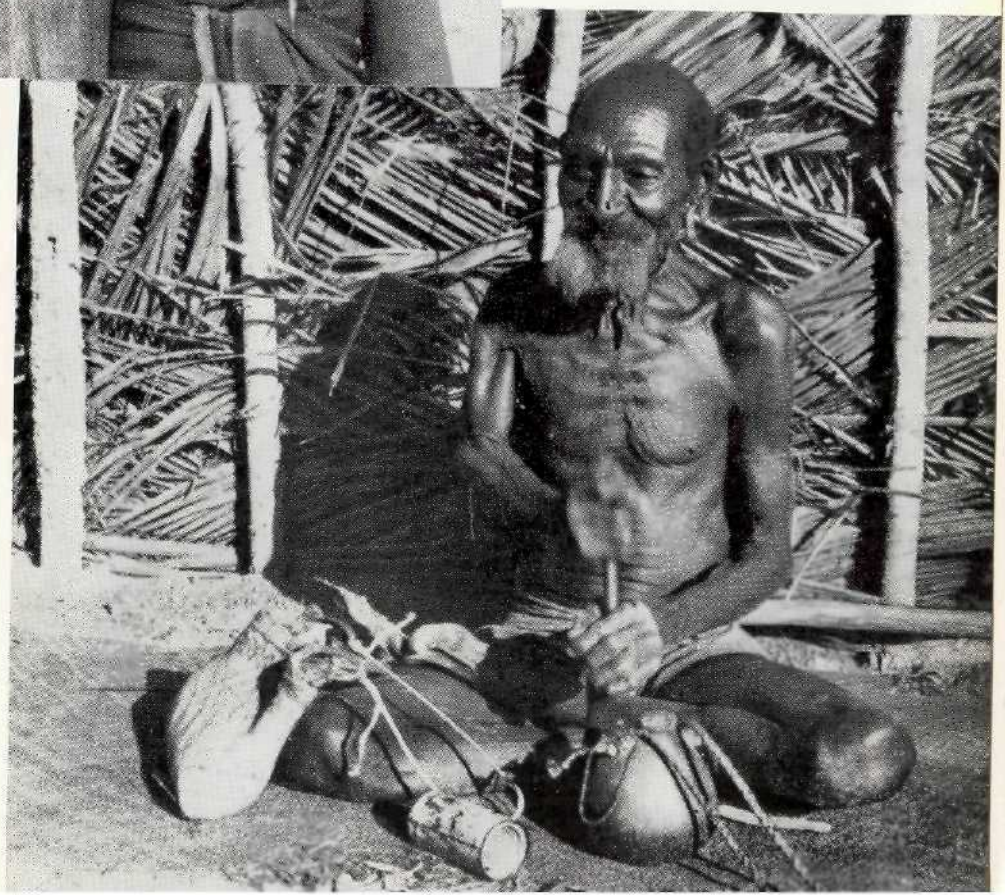

Strand bij Merauke, Zuid-Nieuw-Guinea; hier en daar een eenzaam Marind-huisje.

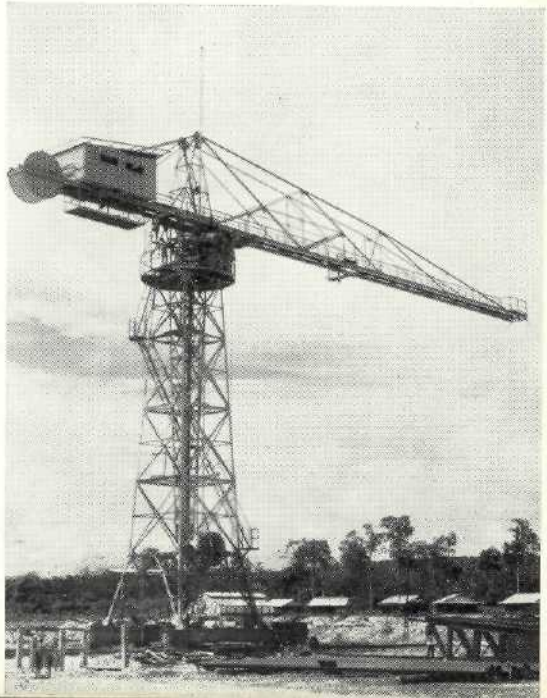

De rijdende torenkraan van de scheepswerf van Manokwari (op Vogelkop); op de achtergrond de elektrische centrale.

Een geschiedenis van successen en teleurstellingen. Er was een tijd dat het aantal graven van zendelingen en hun familieleden dat van de gedoopten overtrof, maar die tijd is lang voorbij.
In 1956 vond de eerste algemene Synodale Vergadering in Hollandia plaats, hetgeen inhoudt dat de kerk van Nieuw-Guinea thans een eigen bestuur bezit. 'Dit betekent geen afsluiting,' zegt me die avond dominee Kijne, 'het is een begin. Het begin van onze zelfstandigheid.'
Dominee Kijne, opvoeder, leraar en raadgever van jonge inheemse predikanten, staat midden in de strijd die hij eenmaal, jaren geleden, begon. De strijd om het winnen van de harten der inheemsen. Van hun ziel. Omdat hij hun hetzelfde Geloof wil schenken, dat hèm in staat stelde zo lang op dit Protestantse zendings-bastion stand te houden.
Op dit ogenblik bezit Nieuw-Guinea zendingsscholen, ziekenhuizen en kerken. Ze staan aan de rand der wildernis. De geschiedenis van de meeste ervan is niet te schrijven zonder de naam Kijne er bij te noemen.

Manokwari.... een stad. De meest natuurlijk gegroeide stad van het eiland. Gelegen aan een baai, die tot de mooiste der wereld behoort. Wie Manokwari bezoekt, aan de voet van het Arfakgebergte, moet wel een hopeloze pessimist zijn om niet te geloven in de toekomst van Nieuw-Guinea.
Daar werd de laatste hand aan een scheepswerf gelegd, die een even tastbaar als trots bewijs vormt van wat Nederlanders in zo'n land kunnen bereiken. Wie in Manokwari in de buurt van die werf rondloopt, krijgt een vaag idee dat hij zich in de buurt van Rotterdam, Vlaardingen of Maassluis bevindt. Op deze werf, ontstaan door het werk en de inspiraties van ir. van Konijnenburg, zullen Nederlandse koopvaardijschepen gedokt en gerepareerd kunnen worden. Ook de schepen van Harer Majesteits Marine, met uitzondering alleen van de 'Karel Doorman'. Daar zullen nieuwe schepen gebouwd kunnen worden. Men zal niet meer aangewezen zijn op de werven van Singapore en Hong-Kong, die ver zijn en zeer kostbaar.
Manokwari, omgeven door geweldige bossen, is bezig zijn eigen houtbedrijf te krijgen. Een bedrijf, dat binnenkort wellicht in staat zal zijn al het nodige hout voor Nieuw-Guinea zèlf te leveren, zodat men niet meer de haast grotesk aandoende figuur ziet, dat een houtland bij uitstek als Nieuw-Guinea hout importeert.

Manokwari, ook de stad der kolonisten. Niet alle kolonisten, die bedrijven en bedrijfjes bezitten in Manokwari, zijn tevreden. Het is trouwens in het algemeen geen eenvoudige zaak kolonisten tevreden te stellen. Maar waarschijnlijk hebben ze reden voor hun wantrouwen en argwaan.
In Manokwari bestaat een eerste, echte middenstand. In totaal zijn daar thans een negentig-tal zaken en zaakjes, waarvan een deel redelijk en een ander deel uitstekend floreert. Nòg een ander deel floreert niet. Maar niet iedere kolonist is zakenman en men kan, zelfs als kolonist, het Gouvernement van Nieuw-Guinea niet overal de schuld van geven. Hoewel dat Gouvernement dit wel gewend is.
Het is triest te moeten constateren dat een aantal kolonisten van Manokwari zich maar met moeite kan handhaven. Hoe triest dat ook is, men kan hun falen niet uitsluitend aan het beleid van de Overheid wijten.
Ik had Manokwari zes jaar eerder ook gezien. Toen was het een nederzetting, een soort faktorij aan de rand van de rimboe, onderaan het Arfak-gebergte. Het Manokwari dat ik thans zag was een stad. Met straten en winkels en bedrijven. En met een grootscheeps houtbedrijf en een up-to-date scheepswerf. Nergens op Nieuw-Guinea ontmoet men een méér Hollandse sfeer dan in Manokwari.

Sorong.... olie! In 1935 vonden in dit deel van de Vogelkop de eerste boringen plaats en sedertdien is er doorgeboord. Er kwamen pijpleidingen, waardoor de olie uit het binnenland naar Sorong stroomde. Het stroomde opnieuw na Wereldoorlog II, maar ei stroomde niet voldoende. Het resultaat kwam niet overeen met de gestelde verwachtingen en er werd dus omgezien naar andere exploratie- en exploitatiegebieden op Nieuw-Guinea. Nieuwe consessies werden uitgegeven aan de NNGPM (Nederlandse Nieuw-Guinea Petroleum-Maatschappij) en op dit ogenblik is ook een groot deel van Zuid-Nieuw-Guinea consessie-gebied. Er is reden aan te nemen dat hier olie zal gaan stromen.
Wie van Sorong in een Landrover langs de vermaarde weg naar Klamono rijdt, thans een verlaten, opgegeven weg, wordt geconfronteerd met een stuk olietragiek van de eerste orde. Een weg, aangelegd door Nederlanders en Papoea's onder de moeilijkst denkbare omstandigheden. Zelden werd, waar ook ter wereld, onder zwaarder, vaak hopeloos schijnende omstandigheden een

weg door de jungle aangelegd. Aan iedere decimeter van die weg kleeft zweet. Aan weer andere decimeters bloed. Aan nòg andere waarschijnlijk tranen. En toen de weg gereed was, toen eindelijk dat taai en verbeten gevecht met verschuivende aarde en nauwelijks te dempen moerassen uitgevochten was, toen bleek die weg niet meer nodig te zijn voor het doel waarvoor hij was gebouwd.
Ik ben die weg afgereden. De treurigste van heel Nieuw-Guinea. Omdat hij zo volmaakt doelloos was geworden. Omdat de wildernis, die reeds geweken was, bezig bleek het prijsgegeven terrein terug te winnen. Meter na meter won de jungle. Het groen aan beide zijden van het opengekapte gedeelte was bezig elkaar te naderen, centimeter na centimeter. Ik zag delen van de weg, waar dat groen elkaar reeds had bereikt. Het zal niet lang duren, tenzij die weg tòch nog behouden zal kunnen worden, dat daar geen weg meer is. Daar zal dan weer rimboe zijn. Dezelfde die er altijd geweest is vóór de olie.
Sorong.... een uit de grond gestampte stad, met een droogdok, een zuurstoffabriek, een houtzagerij, een timmerfabriek, een ambachtsschool en al die andere gebouwen en bedrijven, die een oliestad dient te bezitten. Het lijkt mij niet aannemelijk dat Sorong zal verdwijnen, ook al zal de koers van Nieuw-Guinea's olie-activiteit zuid zijn.

Sorong.... ook daar een geweken wildernis, zoals hij bezig was te wijken in Fak-Fak en in Kaimana. Al die plaatsen waren onherkenbaar veranderd sinds het jaar dat ik daar voor de eerste maal rondreisde. En in al die plaatsen waren Nederlanders bezig iets op te bouwen. Dat opbouwen was niet altijd even spectaculair. Het geschiedde niet overal in hetzelfde tempo. Maar er werd gebouwd en elk van deze plaatsen langs de kust van dat eiland werd van maand tot maand beter bewoonbaar. Voor Nederlanders èn voor Papoea's.

En dan opnieuw terug naar Hollandia, hoofdstad en zetel van het Gouvernement van Nieuw-Guinea. Daar vond het sluitstuk van m'n reis plaats, bestaande uit gesprekken met hen, aan wier zorg het beleid op en de toekomst van Nieuw-Guinea zijn toevertrouwd. Hollandia is bezig een bijzonder mooie stad te worden in dit deel van de Zuid-Pacific, maar het is in dit stadium voor velen die er wonen een moeilijke stad. Wie daar werkt, en wil blijven werken,

moet geduld en wijsheid bezitten. En bovenal: geloof in de toekomst van Nieuw-Guinea. Wie dat geloof niet heeft, wie daar alleen komt om een ambtelijke functie te vervullen, die doet verstandiger zijn toekomst elders te zoeken. Omdat Nieuw-Guinea bepaald niet het aangegeven land is om snel een carrière op te bouwen. Het is een weerbarstig, vaak vijandig en hard land. Het is een land, waar men altijd moet improviseren. Een land ook, dat vaak veel belooft, maar die beloften dikwijls niet nakomt. Een land van bittere teleurstelling en desillusies voor velen.
Maar wat wil men? Géén teleurstellingen en desillusies in een land, aan welks opbouw men nauwelijks is begonnen? En waarin slechts een deel der wildernis verdrongen werd?
Wie besluit in Nieuw-Guinea te gaan werken, moet weten dat hij een taak aanvaardt, die aanzienlijk meer van hem zal eisen dan een zelfde soort taak in het Moederland.
Het is verheugend te zien dat dit soort Nederlanders daar wordt gevonden. Ik denk aan de gesprekken die ik had met medici, en die bevestigden wat ik zelf daarvoor reeds had mogen zien. Bijvoorbeeld de framboesia-bestrijding, zich eind 1956 over enkele honderdduizenden Papoea's uitstrekkend, letterlijk over de gehele onder bestuur gebrachte bevolking. En de tbc-bestrijding, die eveneens ter hand is genomen en verheugende successen boekt. En de lepra-bestrijding, die aantoont dat lepra geen volstrekt hopeloze ziekte is.
Dat werk geschiedt door enkele tientallen medici, en ik heb verscheidene van hen de rimboe zien intrekken. In uitgeholde boomstammen en met kleine motorbootjes. Hetgeen een romantische bezigheid lijkt, als men dat soort varen op dat soort rivieren niet van nabij kent. Dat het werk van deze jonge dokters en hun assistenten desondanks met maximale ambitie en maximaal geloof in hun medische missie plaatsvindt, is tekenend.
In medisch opzicht komt men er in een dergelijk land niet met rapporten, beschouwingen en voorstellen. Er moeten dokters komen die naar de mensen toegaan. En verpleegsters. Het is waarschijnlijk het zwaarste medische werk dat denkbaar is, maar even waarschijnlijk het meest dankbare. Omdat men letterlijk het *leven* brengt. Of kansen om dat leven te behouden. En omdat men omstandigheden schept die het de moeite waard maken om te blijven leven.

De vraag wordt in deze tijd vaak gesteld: wat doen wij daar eigen-

lijk op Nieuw-Guinea? Men kan daarop een reeks positieve antwoorden geven. Een ervan luidt: verscheidene honderdduizenden Papoea's het beste penicilline-preparaat schenken dat de wereld thans bezit. Opdat framboesia nog dit jaar, of het volgend, tot de voltooid verleden tijd zal behoren.
Vijfentwintig duizend volwassen Papoea's en kinderen worden in 1956 tegen tbc ingeënt met BCG-vaccine en vijfendertig duizend in 1957. Ook *dat* is een antwoord.
Een der meest tragische symptomen van primitieve samenlevingen pleegt de kindersterfte te zijn. Nieuw-Guinea maakt daarop geen uitzondering. Er zijn streken waar die sterfte zestig procent, zeventig procent en nog hoger was. Gemiddeld kan dat cijfer tussen de dertig en vijftig worden geschat. Maar Papoease kampongverzorgsters trekken er op uit, na een cursus van anderhalf jaar gevolgd te hebben, teneinde zich aan dat euvel te wijden. Ze leren reinheid en hygiëne en geven onderricht in babyvoeding. Reeds nu worden in tal van kampongs door de bewoners zèlf huisjes voor deze teams gebouwd. En iedere dag worden op dit ogenblik baby's de kansen geboden niet alleen maar een glimp levenslicht op te vangen, om daarna tot de duisternis terug te keren, maar een leven lang het volle licht te genieten. Zie, ook dàt is een antwoord.
Wil men dat antwoord concreet, in cijfers hebben? In 1956 stonden tienduizend vijfhonderd baby's onder rechtstreekse controle, benevens zevenduizend kleuters.
Een zelfde soort antwoord kan men geven over de lepra-bestrijding. Eenmaal, en dat was in feite gisteren, was lepra een naam, die men het liefst verzweeg. Omdat lepra-lijders ongeneeslijk waren. Ze zijn dat niet meer. En er zijn me somberder, triester verzamelplaatsen van mensen bekend dan de leprozerieën van Nieuw-Guinea.
Ter bestrijding van de malaria worden jaarlijks twintigduizend woningen tweemaal bespoten met het beste middel dat wij thans kennen tegen malaria: DDT. Bijna honderdduizend Papoea's zijn er thans rechtstreeks tegen beschermd. Een enkel cijfer: in 1956 waren van de onder controle staande baby's tot één jaar acht procent besmet. In 1955 was dat percentage tweeëntachtig. Voor kinderen tussen twee en vijf jaar is dat cijfer nu vijftig procent. Het percentage was tachtig in het jaar ervoor.
Dit alles verslindt kapitalen, maar het geld is er. Het wordt deels door Nederland verstrekt, deels door UNICEF, de sectie kinderverzorging van de Verenigde Naties. Maar al het geld ter wereld

is machteloos, indien er geen mensen bereid zijn dat geld te besteden op de juiste plaatsen en op het juiste ogenblik. Dat gebeurt op Nieuw-Guinea door ruim veertig artsen, vijfentachtig verpleegsters en zestig mantri's, gezwegen van leerling-verpleegsters en ziekenoppassers.
Het zich snel uitbreidende onderwijs is opnieuw zo'n antwoord, evenals de uitbreiding der politie. Die politie is in de allereerste plaats nodig als bescherming van de bevolking zelf. Weet men in Holland, dat het aantal politiemensen, inclusief het Europese personeel, meer dan vijftienhonderd man bedraagt? En weet men dat verreweg het grootste deel daarvan Papoea's zijn? Biakkers, Seroeiers, Marinds, Moejoes, mannen van Inanwatan en uit vele andere gebieden. Zelfs zestig man bergpapoea's, Kapaukoes, van de Wisselmeren. En weet men dat iedere Papoea praktisch iedere rang kan bereiken, tot Hoofdposthuis-commandant toe? Dat kan, omdat daar op Nieuw-Guinea één ding niet bekend is: een 'colour bar'. Wij zijn dan wel een koloniale natie geweest, en volgens bepaalde opvattingen van bepaalde staten zijn we dat nòg, maar zelfs de meest anti-Nederlands ingestelde vreemdeling kan hun, die thans op Nieuw-Guinea bestuurswerk verrichten, geen rassendiscriminatie verwijten.
Of er dan voor Nieuw-Guinea niets meer te wensen overblijft? De vraag stellen is hem beantwoorden. En natuurlijk positief. Méér mensen zijn nodig en men zal die mensen waarschijnlijk beter, royaler moeten honoreren dan tot dusverre. Wie naar Nieuw-Guinea gaat, moet zich geen al te grote illusies maken omtrent een carrière en nog minder omtrent het vergaren van kapitaal. Maar er zijn nu eenmaal normen, die in acht genomen dienen te worden. Hetzelfde soort werk hier in Nederland of daar op Nieuw-Guinea verricht, eist in het laatste land aanzienlijk meer geestelijke en lichamelijke inspanning. Daar moet een compensatie tegenover staan. Niet alleen in erkenning en begrip, maar óók in de vorm van een redelijke betaling.
Méér mensen! Ik hoorde dit in het zuiden, bij de Missie, en ik hoorde geen ander geluid in het noorden, bij de zending. Is het aantal thans in Nieuw-Guinea werkende zendelingen niet te klein? Is het zendingsveld Nieuw-Guinea wel voorzien van voldoende werkers? Vindt de *werving* van zendelingen in Nederland wel op de juiste wijze en met voldoende ambitie plaats? De zendingsposten zijn bezet, maar één man op één post is niet voldoende. Zendings-teams zijn nodig en daaraan ontbreekt het.

Meer dan een eeuw werkt de zending thans in Nieuw-Guinea. Het zou, ook historisch gezien, een uitermate trieste zaak zijn, indien de belangstelling voor dit werk tanend, teruglopend was. De geschiedenis van de zending op dit eiland is de geschiedenis van een levend, praktisch Christendom. Dat praktische Christendom juist in deze jaren levend te houden, lijkt mij de eerste en beste taak van de zending daar.

Ik had het voorrecht gedurende deze reis verscheidene malen de gast te zijn van de Gouverneur van Nieuw-Guinea, dr. Jan van Baal. Het leek mij dat er geen reden was de positie van de eerste man van dat land te benijden. Die positie is moeilijk, ondankbaar en méér eisend dan van een normaal mens redelijkerwijs geëist mag worden.
Deze gouverneur heeft een warm hart voor het land, dat door hem wordt bestuurd. Dat hart *was* al warm vele jaren geleden, toen hij als jong controleur aan de zuidkust, in Merauke, werkte. Als etnoloog heeft hij een natuurlijke belangstelling voor dat land en zijn mensen, en die belangstelling is aanwezig in ieder gesprek dat men met hem heeft. Die belangstelling is waarschijnlijk ook de verklaring van het feit, dat hij dáár werkt en geen andere, rustiger en comfortabeler functie in het Moederland nastreeft. Om het heel duidelijk te zeggen: er is geen ondankbaarder positie denkbaar in dat land dan die van gouverneur. En evenmin een eenzamer.
Nee, deze functie is geen voorrecht. Hoogstens misschien een eer. Maar die eer vraagt dan wel een zware prijs. Op zo'n plaats verslijt, verteert een mens snel. Zelfs een zo sterk, vitaal en energiek man als deze gouverneur. Die men zijn impulsiviteit vaak verwijt, maar die anderzijds klaarwakker en paraat is ten aanzien van elk der duizend problemen, die Nieuw-Guinea iedere dag opnieuw opwerpt en ook voorlopig wel zal blijven opwerpen.
Deze gouverneur bezit die specifieke eigenschap, zonder welke een leider geen echte leider is: die van de inspiratie. Hij kan mensen door zijn vuur en zijn geestdrift activeren, in beweging zetten. Er kan in dit stadium van opbouw van Nieuw-Guinea nooit genoeg vuur en nooit genoeg geestdrift zijn.
Nieuw-Guinea bezit sinds enkele jaren een Instituut voor de opleiding van administratieve ambtenaren. Bij de opening ervan hield gouverneur Van Baal een rede. Een paar passages troffen me daarin bijzonder. Deze:

'De essentie van uw bestaan hier is aangegeven in het woord 'dienst'. Gij zult waarschijnlijk straks wel ergens alleen komen te zitten en de eenzaamheid leren kennen, waar men niemand heeft om tegen te kunnen spreken. Gij zult die ook leren kennen op tournees, wanneer gij niets hebt om naar te luisteren dan het geluid van uw eigen voetstappen. Doch dit kan ook winst zijn, omdat het de mens bindt op zichzelf en zijn verleden en stemt tot overdenking, omdat het u verplicht tot omgang met andere, zeer eenvoudige mensen, die ge anders zoudt overslaan. Ik hoop dat het u zal gaan als velen onzer. Dat u in deze eenvoudige bevolking ook de mens ontdekken zult en met hem zult leren spreken en omgaan. Dat is winst en die winst moet ge vasthouden.'
Dat zijn woorden van een man, die zelf precies weet wat het werk van een bestuursambtenaar inhoudt. Omdat hij het zelf deed. Omdat hij zelf de eenzaamheid leerde beluisteren en begrijpen. Omdat hij er zèlf winst uit putte.
Deze woorden sprak hij tot jonge mensen, die aan het begin van een ambtelijke loopbaan stonden. Waarschijnlijk zal een enkele van hen, jaren later zittend bij een klein, dovend kampvuur aan de rand van de rimboe, of diep in die rimboe, aan de woorden van die gouverneur terugdenken. En er eerst dàn de wijsheid, die altijd uit ervaring wordt geboren, van erkennen.

Er is in deze jaren twijfel aan de taak die Nederland in Nieuw-Guinea heeft. Maar indien aan één ding niet getwijfeld behoeft te worden, dàn aan de capaciteiten van hen, die thans op dat eiland bezig zijn het huis der Papoea's bewoonbaar te maken voor die Papoea's. Ze hebben die capaciteiten: hetzij voor wetenschappelijk onderzoek, hetzij voor de praktische openlegging van dat land, hetzij voor de ontwikkeling van het volk.
Nederland kan dan een miljoen Papoea's, of hoeveel meer of minder het er ook mogen zijn, verlossen uit hun stenen tijdperk, uit hun onderwereld en uit de ban van hun vrees. Er wordt gezegd en geschreven dat de komst van de blanke altijd automatisch het instorten van de wereld van de autochtoon, de inheemse man en vrouw, tot gevolg heeft. Dat is juist. Die wereld stort inderdaad ineen.
Is het evenwel een wereld, waarnaar die man en die vrouw met heimwee terugzien? Heerst daar een blijvend terugverlangen naar die wereld van demonen, heksenmeesters en zwarte kunst, van pijn en angst, van schrik om alles wat nieuw en vreemd is, en

Dr. J. van Baal, Gouverneur van Nederlands Nieuw-Guinea.

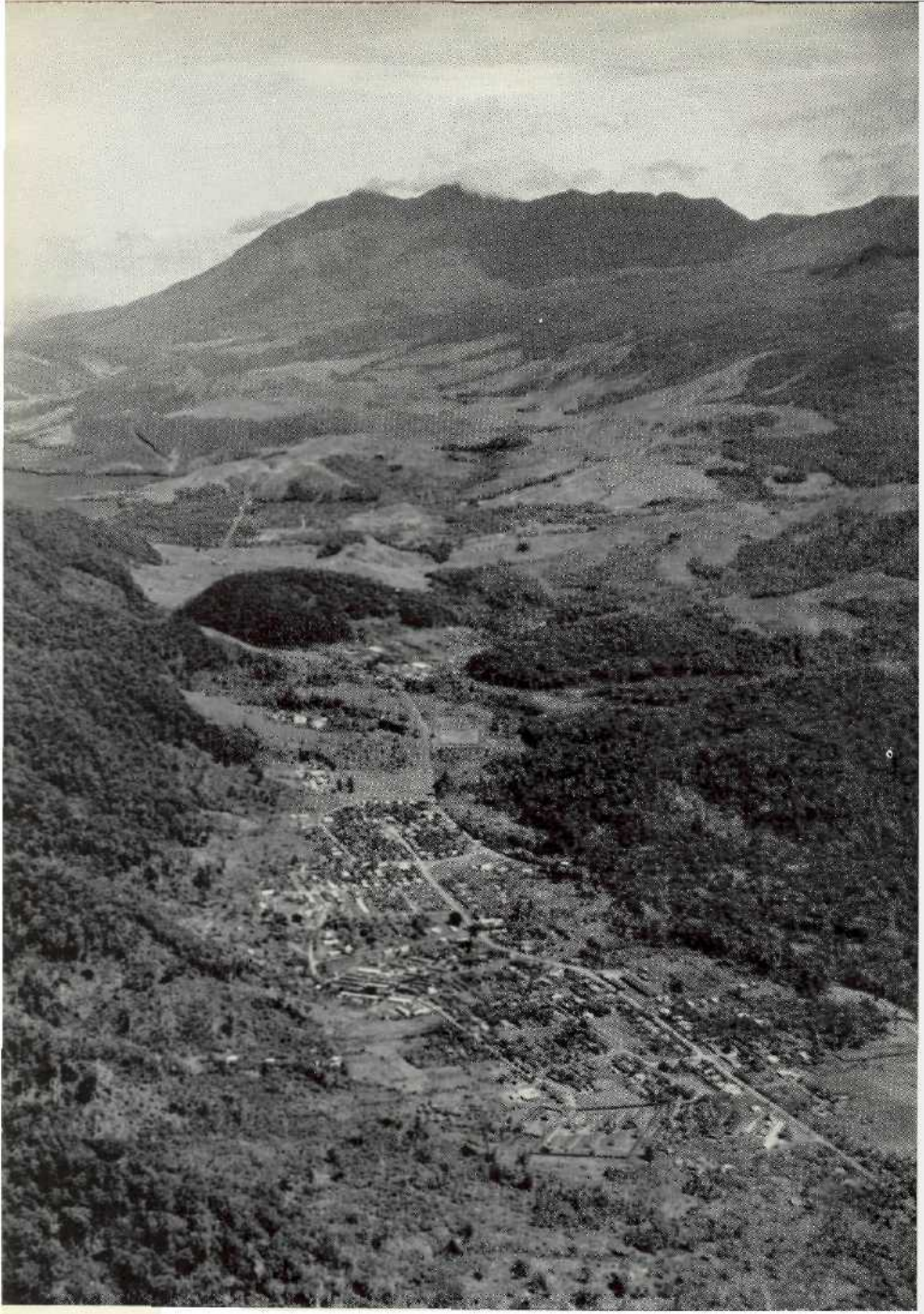

272

Luchtopname van Hollandia-binnen, hoofdstad van Nederlands Nieuw-Guinea.

van vijandschap voor hen die uit die andere, verre, onbekende wereld kwamen?
Ik ontmoette tal van mannen, die bezig zijn met het opvangen van deze mensen. Het waren zendelingen, missionarisen, bestuursambtenaren, medici, verpleegsters, houtvesters, mannen van het kadaster, en vele, vele anderen. Hun geestelijke instelling, hun karakter, hun moreel kaliber gaven mij alle hoop dat zij, die thans op de grens van twee werelden staan, zij voor wie de wildernis week, of bezig is te wijken, die grens rustig in onze richting kunnen overschrijden. Omdat een bijzonder menselijk systeem wordt toegepast. Een ervaren bestuursman zei me eens: 'We moeten hen die nieuwe wereld in*leiden*, maar niet in*sleuren*.' Ik geloof niet dat het gevaar van sleuren werkelijk ergens in Nieuw-Guinea aanwezig is.

Men mag wel veel, maar niet àlles eisen. Nieuw-Guinea is een jong land. Het is in geologisch opzicht zelfs een der allerjongste landen ter wereld, gedeeltelijk nog in wording. Maar behalve geologisch is het ook bestuurlijk nog een pas-beginnend land. Met een uitermate jeugdige historie, die pas omstreeks het jaar vijftienhonderd aanvangt en dan nog bijzonder schraal is.
Het was de Oost-Indische Compagnie, die, nadat de Spanjaarden in 1660 uit de Archipel verdreven werden, tussen Ternate, Tidore en Batjan een 'Unie en eeuwig Verbond' sloot. En die daarmee de zogenaamde 'Papoease eilanden' onder haar invloedssfeer bracht. Sinds die tijd was er contact tussen Holland en Nieuw-Guinea, maar het zou nog bijna twee-en-een-halve eeuw duren, eer de eerste bestuursvestigingen tot stand kwamen. Dat waren in 1898 Manokwari en Fak-Fak. Merauke volgde in 1902.
Sindsdien zijn Nederlanders bezig de jungle van dat land terug te drijven. En voor een groot deel is hij thans teruggedreven, voorgoed. Een jungle, die doet denken aan één brok overvloedig, onuitputtelijk leven, maar die dat bepaald niet is. Die jungle levert nauwelijks voldoende voedsel om zijn bewoners in leven te houden. Die jungle is niet de grote voedselschuur, noch het zogenaamde paradijs van de Papoea, maar zijn vijand. En omdat hij een vijand is, daarom wordt er thans, in deze jaren, rijst geplant op Nieuw-Guinea. En cacao. En mais. En klappers. En al die andere produkten, die een mens in de tropen nodig heeft om redelijk te kunnen leven.
Wie de jungle ziet als een wilde idylle, speelt met een romantische gedachte, die wel romantisch is, maar evenzeer een fictie.

De laatste avond op het eiland bracht ik door met de oude vriend van een vorige reis: dr. Jean Victor de Bruyn. Wij waren samen in zijn huis, staande op Dok V in Hollandia. Wij spraken heel die avond over Nieuw-Guinea. Waarover zouden wij *anders* gesproken hebben?

Tijdens dat gesprek, dat uren duurde, gingen mijn gedachten in flitsen terug naar de gebieden, die ik in de maanden die nu achter me lagen had gezien. De woeste, ongetemde Asmat. De zojuist getemde Mappi. Dat vreemde clair-obscure gebied van de Marinds, waar tegelijkertijd priesters Onze Vader aanroepen en heksenmeesters hun oude dema's. En het noorden van het eiland, waar het land zich voorgoed opende.

Ik dacht aan het huis van de bestuursambtenaar in Agats, waar in de modder tòch vuurrode canna's opbloeiden. Ik dacht aan de woning van dominee Kijne, in Seroei, waar de geur van cambodja's in de avond over de veranda aanwoei uit de richting van de hoge, zwaarmoedige regenbomen. Ik dacht aan de wind, nerveus aanschietend over het strand van Merauke en aan de betoverende zee rondom Biak, waarover smalle kano's voeren, die in de avond deden denken aan uitgeknipte kinderprentjes in een drijfschaal.

Ik dacht aan de mensen die ik had gesproken, bijna allen bezig met het zoeken naar de sleutel tot de ziel van hen, voor wie ze hier gekomen waren. De ziel, die het geheim bezit dat men moet weten, wil men een mens leren kennen. Ik dacht aan de vrouw, die ik eens zag lopen bij Manokwari, met wat rauwe sago gewikkeld in een niboengblad, en die zong. Ze was om de een of andere reden gelukkig. Ze had geen honger. Ze had geen angst. Er er waren geen dema's om haar heen. Ze liep in de richting van de stad der blanken, die ze niet vreesde. Ze liep naar òns.

Het was avond en de hemel boven me stond vol sterren. Al die sterren dreven ook in de baai, die voor een deel in de diepte zichtbaar was. De maan, die bijna vol was, kwam aangedreven tussen al die sterren.

De veranda waarop wij zaten, was omrankt met de flets-paarse kelken der thunbergia's, die de mensen hier konijntjesbloemen noemen. Af en toe viel zo'n kelk met een zacht, nauwelijks hoorbaar plofje naar beneden. Er zaten wat cicaden in het gras tussen de rode stenen te sissen en verder was er niets dan onze stemmen.

Het was een avond van vrede en rust. En van weemoed over het vertrek, dat nog slechts een kwestie van enkele uren was. Het

laatste gesprek op die veranda ging over de jonge mensen, die in dit land werken en die geloof in hun werk hebben. Over hen, die de jongsten waren van het ambtenarenkorps, opgeleid aan het Bestuurs-Instituut, waaraan dr. De Bruyn het eerste jaar als rector was verbonden. Bij de opening sprak de gouverneur, uit wiens rede ik zojuist een enkele opmerking citeerde. Er werd ook door de eerste rector gesproken. Van zijn woorden lijken mij deze zinvol en waard om te behouden:

'Er is meer nodig dan het bijbrengen van slechts vakkennis, want daarmee alleen houden wij het geen jaren uit op een plaats, waar het bos de omheining van uw erf vormt en de bergen de muren zijn van de bestuurspost. Het is goed te beseffen dat de jongeren in deze wereld naar hen, die leiding hebben te geven, kijken voor een credo om te geloven en een lied om te zingen.

Hollandia.... dat is een voorpost van Oceanië. Het is het voorportaal van Nieuw-Guinea. Daar begint uw taak, die een moeilijke is. Volbreng hem. Want volgens Kipling: Then you are a Man, my Son!'

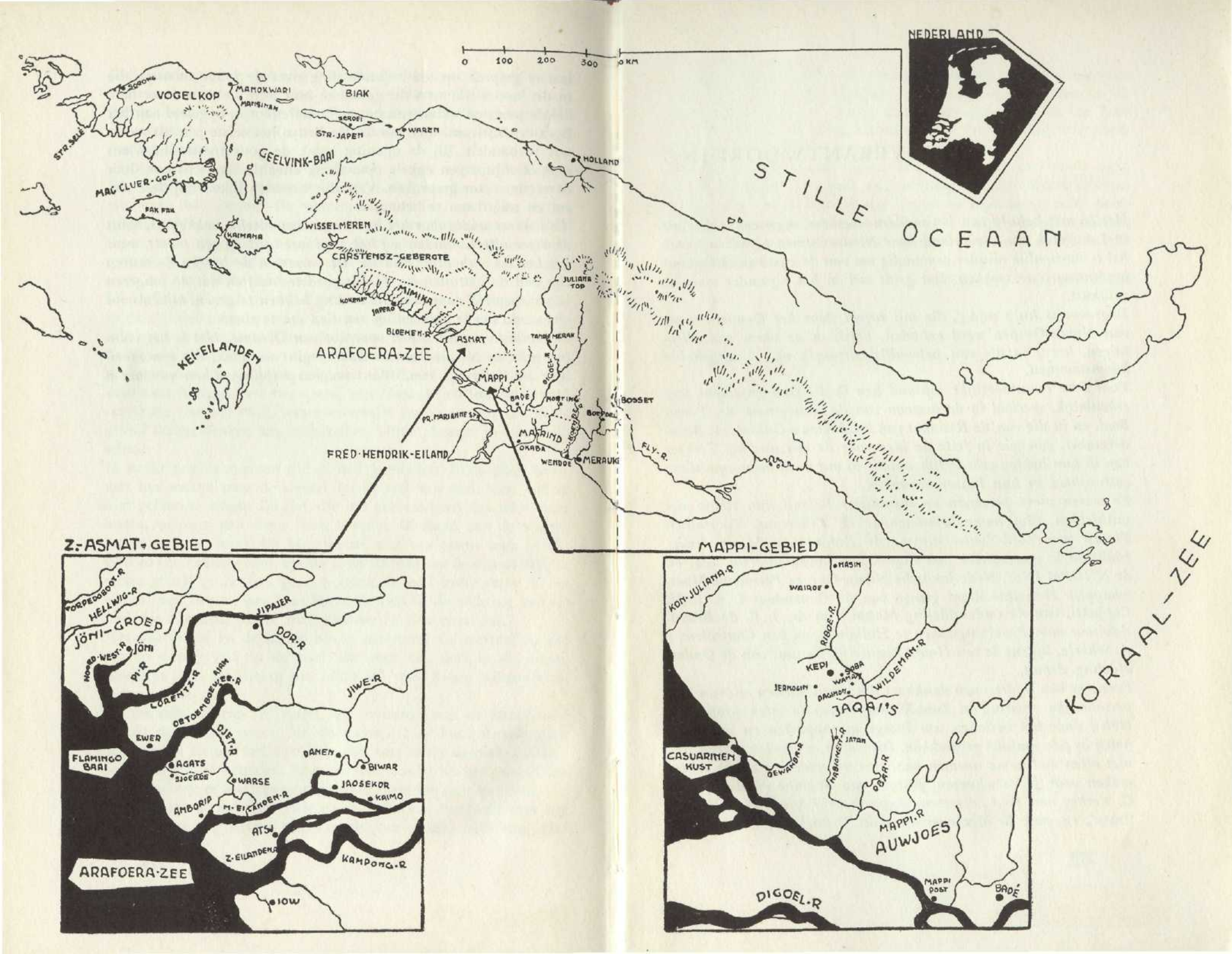
NEDERLAND
0 100 200 300 KM
STILLE OCEAAN
KORAAL-ZEE
VOGELKOP
MANOKWARI
BIAK
SERDEI
STR. JAPEN
WAREN
HOLLAND
GEELVINK-BAAI
MAC CLUER-GOLF
FAK FAK
KAIMANA
WISSELMEREN
CARSTENSZ-GEBERGTE
MIMIKA
JAPERO
BLOEMEN-R
ASMAT
ARAFOERA-ZEE
KEI-EILANDEN
MAPPI
BADE
NORTING
BOSSET
PR. MARIANNE STR
MARIND
OKABA
WENDOE
MERAUKE
FLY-R.
JULIANA TOP
TANAH MERAH
DIGOEL-R
FRED-HENDRIK-EILAND
Z.-ASMAT-GEBIED
TORPEDOBOOT-R
HELLWIG-R
JÖNI-GROEP
JIPAJER
DOR-R
NOORD-WEST-R
JÖNI
PI-R
LORENTZ-R
AIAM
OETOEMBOEWEE-R
JIWE-R
EWER
DJET-R
FLAMINGO BAAI
AGATS
SJOERDE
WARSE
DANEN
BIWAR
JAOSEKOR
KAIMO
AMBORIA
M-EILANDEN-R
ATSJ
Z-EILANDEN
KAMPONG-R
ARAFOERA-ZEE
IOW
MAPPI-GEBIED
KON. JULIANA-R
NASIN
WAIROE
RIBOE-R
KEPI
SOBA
WAMAN
WILDEMAN-R
JERMOGIN
DAGIMON
JAQAI'S
JATAN
NABIONEN-R
CASUARINEN KUST
GEWAMBA-R
OBAA-R
MAPPI-R
AUWJOES
MAPPI POST
BADÉ
DIGOEL-R

TER VERANTWOORDING

Het is, met behulp van het moderne verkeer, even eenvoudig als snel mogelijk van Nederland naar Nieuw-Guinea te reizen, maar het is aanzienlijk minder eenvoudig om van de kust van dat eiland landinwaarts te trekken. Dat geldt wel in het bijzonder voor de zuidkust.

Daarvoor is hulp nodig, die mij royaal door het Gouvernement van Nieuw-Guinea werd geboden, hetzij in de vorm van vliegtuigen, hetzij in die van patrouillevaartuigen of.... uitgeholde boomstammen.

Voor deze onontbeerlijke bijstand ben ik dit Gouvernement zeer erkentelijk, speciaal in de persoon van de Gouverneur dr. J. van Baal, en in die van de Resident van Zuid-Nieuw-Guinea, A. Boendermaker, van wie in feite de idee voor de reis uitging. Temeer ben ik hun beiden erkentelijk, omdat zij mij de al even onmisbare gastvrijheid in hun huizen schonken.

Er waren meer personen en instanties, die mij hun steun niet onthielden. Met name Monseigneur H. Tillemans, Apostolisch Vicaris van Zuid-Nieuw-Guinea, de Koninklijke Marine (wier traditionele gastvrijheid ook thans weer boven alle lof was) en de NNGPM (N.V. Nederlandsche Nieuw-Guinee Petroleum-Maatschappij). Hetzelfde dient gezegd van de Controleur I. F. J. M. Cappetti, van de onderafdeling Mappi, van dr. J. V. de Bruyn, Adviseur voor Bevolkingszaken te Hollandia, en van Controleur I A. Scheele, tijdens de reis Hoofd Plaatselijk Bestuur van de Onderafdeling Asmat.

Evenzeer ben ik diegenen dankbaar die bereid bleken mij van hun persoonlijke ervaring in Zuid-Nieuw-Guinea te laten profiteren. Hetzij door het verlenen van inzage in rapporten en journaals, hetzij in persoonlijke gesprekken. Dit waren er zóvelen, dat ik hen niet allen met name noemen kan. Een uitzondering wil ik echter maken voor J. Verschueren, pastoor van Koembe en Boeti, voor C. Verhey van Wijk, directeur Exportbedrijf South New Guinea 'Imex', en voor de Missie-etnoloog dr. J. Boelaars.

Erkentelijk ben ik hun, die bereid bleken mij bij het verzamelen van het fotomateriaal te helpen, in het bijzonder de heer A. A. Denninghoff Stelling, Hoofd Visuele Voorlichting, en de heer W. E. Tausend, wnd.-Hoofd Kantoor voor Voorlichting, voor diens hulp bij het gereedmaken van dat materiaal.
Zeker niet in de laatste plaats ben ik tenslotte zeer grote dank verschuldigd aan de royale medewerking van de Directie Nieuw-Guinea van het Ministerie van Overzeese Rijksdelen, zulks voornamelijk in de persoon van de heer B. Krijger, wiens adviezen, belangstelling en inspiratie ook ditmaal weer even waardevol als sympathiek waren.

ANTHONY VAN KAMPEN

Van Anthony van Kampen verschenen bij
Uitgeverij v/h C. de Boer jr. de volgende boeken:

Een stad sterft (uitverkocht)
Ik val aan . . . volg mij! (3e druk uitverkocht)
De Burgers van Den Helder (uitverkocht)
Variaties op het thema Nieuwediep (uitverkocht)
De laatste leugen (uitverkocht)
Stormduivels (uitverkocht)
Stukgoed (uitverkocht)
Zee zonder genade (2e druk)
Stormnest (3e druk)
Zeeslepers op de evenaar (4e druk)
Roes
Jungle Pimpernel (9e druk uitverkocht)
Het laatste bivak (4e druk uitverkocht)
De verloren vallei (3e druk)
Jungle (bovengenoemde trilogie in één band - 4e druk)
Incident op Corsica (2e druk)
Groenland - Continent der eenzamen (3e druk uitverkocht, herziene 4e druk in voorbereiding)

Verzamelwerken:

Het boek der zeven zeeën (uitverkocht)
Scheepsverklaring (uitverkocht)

Jeugdboeken:

Het grote rally-avontuur (3e druk uitverkocht)
Het juttersjong (3e druk)
Pieter Straat (2e druk uitverkocht)
Ketelbinkie (5e druk)
Ketelbinkie's Stuurmanstijd (3e druk)
Kapitein Jan van Leeuwen (3e druk)